

K. NOREL

SCHEEPSMAAT
WOELTJE

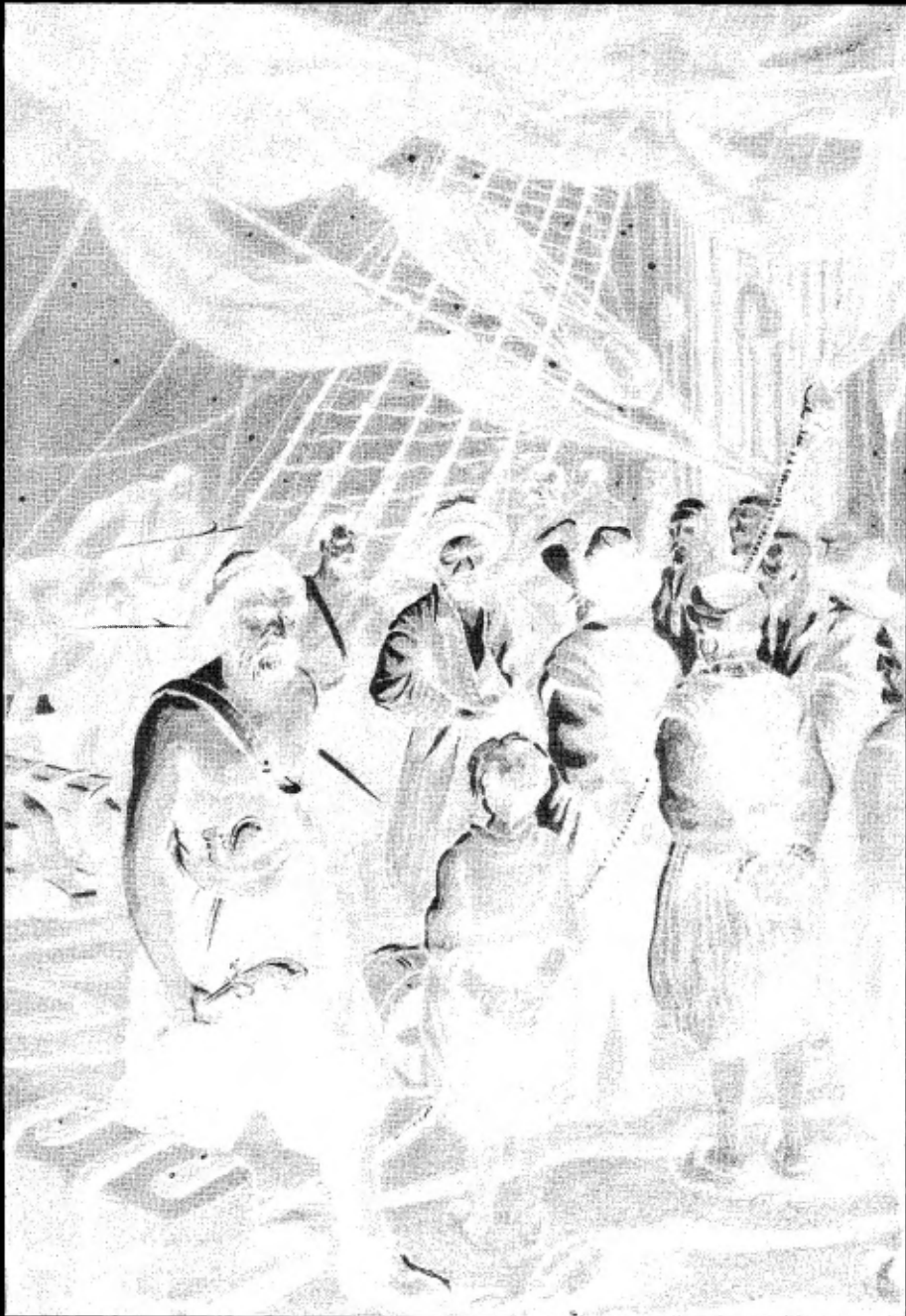

De mislukte
Reis naar Brinlie
en het Verblif op
Santhome ende
Goudkust.

SCHEEPSMAAT WOELTJE

Eerste druk, November 1948
Tweede druk, November 1949
8e - 12e duizendtal

Ze stonden te midden van een troep piraten (zie blz. 124)

K. NOREL

SCHEEPSMAAT WOELTJE

*Omslag en illustraties van
G. D. Hoogendoorn*

UITGAVE A. ROELOFS VAN GOOR, MEPPEL

De verdere lotgevallen
van Scheepsmaat Woeltje vindt men in :

STUURMAN AART

Elk deel staat echter op zichzelf

1

Woeltje kan het op school niet harden

Aart Wessels heette hij, maar bij die naam kenden hem alleen zijn vader en zijn moeder en de dominee, die hem in het doopregister ingeschreven had. De buurvrouwen uit het Kreupeltje praatten van de kleine doerak van Pieter en Dina, en ieder ander sprak van Woeltje.

Woeltje! Aan meester Schrijver had hij die naam te danken, al had de deftige meester-koster, die in de school, in de kerk en op straat het voorbeeld was van nauwgezetheid, hem nooit bij die naam genoemd. „Je bent een woelwater, Aart,” had hij gezegd, toen Aart nog maar pas bij hem op school was, „een echte woelwater. Nooit zit je recht, nooit zit je stil. Je zit meer naast en onder je bank dan er in. Woelwater noem ik jou.”

De school lachte toen meester dat zei en na schooltijd joelden de jongens: „Woelwater! Woelwater!”

Maar dit woord was te lang en het klopte ook niet. Aart was een kereltje van drie turven hoog; de kleinste van de hele school. Woelwatertjé zou het moeten wezen. Doch dat was helemaal te lang. Zo werd het Woel... Woeltje. „Woeltje!” schreeuwden de jongens. „Woeltje!” riepen ze de volgende dag weer. Woeltje werd hij al gauw door iedereen genoemd.

Woeltje deed zijn naam eer aan al de tijd dat hij school liep... en later ook. Maar dat komt straks.

Hij leerde 't nooit om stil te zitten in zijn bank. Met goede woorden noch harde handen kon meester Schrijver dat bewerken. Met plak en gard kon hij het evenmin. De plak kletste vaak op Woeltje's handen, zo fel dat hand en wangen vuurrood werden en Woeltje zijn tanden op elkaar moest persen om het niet uit te piepen. En de gard sloeg op zijn broek dat het stof omhoog stoof tot de lage zolder toe, en hij later op zijn achterste niet zitten kon. Maar Woeltje piepte niet en zijn ogen bleven droog, hoe het er soms ook brandde. Klein maar dapper was hij.

Na een tuchtiging zat hij een kwartier stil, zoveel als zijn brandend achterwerk hem dat veroorloofde, en als meester Schrijver ernstig met hem had gesproken, soms een uur. Maar dan kriebelde hij het meisje voor hem weer met zijn ganzeveer in haar nek, of schoot hij een stukje lood naar het bord; dan draaide hij weer als een tol in zijn bank of dook er onder. Een nieuw rappendement van meester Schrijver deed hem weer recht zitten met een hoge kleur. Hij wist wel hoe het moest in school en hij wou ook wel goed. Maar hij kon het niet. Hij kon niet stil zitten. Thuis niet en op school helemaal niet. Drie, vier uur stijf in een bank te zitten, dat ging eenvoudig boven Woeltje's macht.

IJverig was Woeltje wel. De schrijfvoorbeelden, die meester met veel krullen op het bord getekend had, stonden in een oogwenk op zijn lei, zonder krullen evenwel en dikwijls als hanepoten. De sommen had hij rap gereed en de meeste waren doorgaans goed. Maar als de sommetjes af waren en de bijbeltekst, die die dag als voorbeeld voor het schrijven diende, driemaal op zijn lei geschreven stond, vond Woeltje het welletjes. Dan trok hij zijn buurman aan de mouw van zijn buisje, of het meisje voor hem aan haar mutsje en draaide hij zich om voor een praatje met zijn achterbuurman. En dan was er vanzelf weer mot met meester Schrijver. Erger was het nog onder een dictee.

De pauzes tussen het ene en het andere woord duurden Woeltje veel te lang. Hij kon niet wachten tot er weer een volgend zinnetje werd voorgezegd. En onder een leesles, wanneer nu dit en dan een ander kind een paar woorden stamelde van een moeilijke catechismusvraag, verveelde Woeltje zich onmatig. Dan kon hij zijn hersens niet bij de les houden, maar dwaalden zijn pientere oogjes door het lokaal en zochten zijn rappe handen naar een propje, of dook zijn lenig lijfje onder de bank om te zoeken naar een bikkell of een stukje griffel of een duit, of om een kneep te geven in een der vele kousevoeten.

Machteld Roos, die in de bank voor Woeltje zat, heeft hem voor veel straf bewaard. Ze was groot en haar jakje en mutsje, altijd stijf gestreken, stonden breed uit. Als meester Schrijver in zijn kathedraal zat, gaf haar rug goede dekking. Maar meester zat nooit lang, ofschoon hij van de kinderen lang zitten vergde. Hij schreed gewoonlijk met speurende ogen door de klas en zag dan alles wat zijn tachtig kinderen deden. Hij zag dat zelfs als hij met de rug naar de klas zijn sierlijke krulletters schreef op het bord, want in zijn dikke brilleglazen weerspiegelde het lokaal. En dan kwam hij met grote stappen op het pratend Woeltje af of haalde hem aan zijn benen onder de bank vandaan. En daarop volgde dan weer straf. Hij moest voor de klas staan met het schandbord hoog boven het hoofd geheven of werd in het turfhok opgeborgen. Vaak kletste de plak op zijn hand of zwiepte de gard op zijn achterwerk. De ergste straf vond Woeltje als hij... geen straf kreeg, maar wat anders. Soms riep meester Schrijver hem na schooltijd bij zich, niet om hem te slaan of uit te schelden, maar om met hem te praten. Dan was zijn harde stem zacht en verdrietig en waren de anders strenge ogen achter de dikke glazen van de hoornen bril zo treurig: „Aart, Aart,” zei hij, „wat doe je me een verdriet.” Als meester zo sprak sprongen

de tranen, die hij bij de ergste pijn bedwingen kon, Woeltje in de ogen. Hij wóu wel goed en hij deed zijn best er ook wel toe. Maar hij kòn het niet. Er zweefde een vlinder langs het raam, of er zat een merel te fluiten in de kastanjeboom achter de school, of er wandelde een vlieg over zijn bank, of er stak een goudblond krulletje uit de muts van Machteld. Altijd was er wat om zijn aandacht af te trekken. En telkens was Woeltje zijn belofte om nu heus stil te zitten glad vergeten. Alleen bij enkele lessen was dat anders. Voor geschiedenis en aardrijkskunde had meester Schrijver geen aandachtiger leerling in zijn school dan Woeltje. Dan zat hij roerloos in zijn bank en waren zijn ogen strak op de meester gericht. Van verre landen en grote zeeën vertelde die. Daar hield Woeltje van en daar wist hij ook van af. Van Denemarken en Zweden en Oostland wist hij, van Polen en Moscoviën ook. En dat op nog een andere manier dan door meester Schrijver's lessen. De Oostlandvaarders, die in de haven lagen, gingen naar die landen toe. En Woeltje zat op vrije middagen altijd op en bij die schepen. En van Spanje wist hij, nou! Woeltje's ogen schoten vuur als er van Spanje sprake kwam. In Spanje woonde Philips, de boze koning. Uit Spanje kwam Duc d'Alv, de hertog, die nog bozer was. Spanjaarden hadden in Zutphen en Naarden en Haarlem gemoord en geplunderd. Er zaten nog Spanjaarden in het land: aan de overkant der Zuiderzee, in Gelre en Brabant. Maar Prins Maurits zou die Spanjaarden er uit slaan! En Woeltje wou daarbij helpen als hij groot was...

Die middag vertelde meester Schrijver nog over andere landen, verder weg dan Spanje en Moscoviën. De wereld was, bleek Woeltje nu, nòg groter dan het gebied waar de Enkhuizer schippers voeren. En die gingen toch ver van huis. Tot aan de Witte Zee naar het Noorden, en voorbij Portugal, tot aan Kaap Verde en de Azoren, naar het

Zuiden. Meester Schrijver had het over de nieuwe wereld, die Columbus had ontdekt, aan de andere zijde van de grote zee. Weken moest je varen zonder land of schepen te ontmoeten. Maar dan kwam je in een land met hoge bergen en dichte bossen en machtige rivieren. En er waren mensen met een rode huid, die altijd te paard reden, wier wapen een bijl was, en die op hun hoofden wapperende vederbossen droegen.

Er dartelde een vlinder door het open raam naar binnen. Woeltje merkte het niet. Hij zwierf op een schip over de wijde zee.

Een dikke bromvlieg gonsde boven zijn bank. Woeltje zag noch hoorde het. Hij voer een brede rivier op, en op de oever reed een roodhuid op zijn paard.

„Woel... Woeltje!” fluisterde een stem achter hem. Maar Woeltje gaf er geen asem op. Met strakke ogen staarde hij naar meester Schrijver, die, voorovergebogen in zijn kathedraal, vertelde van de nieuwe wereld, die Columbus had ontdekt.

Een groezelig vingertje lei een briefje op zijn bank. Woeltje schoof het weg; hij luisterde.

Toen gaf de jongen achter hem, verstomd over zoveel hardnekkigheid, Woeltje een por in zijn rug.

En daarop draaide Woeltje zich om, echter niet voor het fluisterpraatje, dat zijn makker wilde, maar om hem met de vlakke hand een klap in zijn gelaat te geven.

Woeltje zat meteen weer recht. Maar de klap had door de stille klas geschald en de jongen achter Woeltje piepte.

Met grote stappen kwam meester Schrijver op het lawaai af.

„Hij slaat me, meester,” jammerde de achterbuur.
’s Meesters ogen schoten vuur.

Het was Woeltje weer, Woeltje, die altijd de boel op stelten zette, die nooit rustig in zijn bank zat.

„Kwaje rekel!” schold de meester en zijn gard kletste op Woeltje's rug.

Anders verdroeg Woeltje elke kastijding zonder verweer en met saamgeknepen lippen. Maar ditmaal stooft hij op.

„Dat is gemeen, gemeen, gemeen!” gilte hij. „Ik deed niets!”

De gard bleef boven Woeltje zweven. „Deed jij niets?” Het leek een vraag maar het was een dreiging. „Deed jij niets? Heb jij die klap soms niet gegeven?!”

„Ja, maar...”

Meer had meester Schrijver niet nodig. De gard sloeg suizend op zijn rug. „Het gaat bij jou van kwaad tot erger, jongetje. Nou liegen ook al.” Weer zwiepte de gard en nog eens.

Woeltje gilte. Van woede gilte hij, zoals hij van pijn nooit had gedaan.

De gard ging weer omhoog en daalde nog eens. Maar thans kwam ze niet op Woeltjes rug terecht.

Meester Schrijver kreeg een harde stoot tegen zijn benen; een kogel schoot door het lokaal. De deur gaapte open en sloeg daarna bonkend dicht. Klompen sloegen een roffel op de keien in de steeg.

Woeltje was gevlucht.

Met geen stok was Woeltje sedert meer naar school te krijgen. „Naar die gemene loeder ga ik niet meer,” zei hij tot zijn moeder, „hij heeft een pik op mij.”

Meester Schrijver kwam zelf praten.

Woeltje zat er koppig bij. Bij het raam zat hij en hij keek naar de goudsbloemen, die op het plaatsje naast het schuurtje bloeiden. Hij hoorde meesters stem wel, maar verstond zijn woorden niet. „Wat een femelaar, wat een zalver,” gromde hij. „Hoe is het mogelijk dat ik die middag zo naar hem geluisterd heb. Net zo femelend en zalvend als hij nu

praat, leest hij 's Zondags in de kerk. Maar hij is een loeder, een loeder, die je ranselt als je oplet."

„...Ik heb veel verdriet gehad van uw zoontje, vrouw Wessels," zei de meester. „Hij was erg lastig. Wat dat aangaat mag ik blij zijn dat hij weg is. Maar ik wil hem zo graag wat meegeven in het leven..."

„Ja, klappen!" gromde Woeltje in zichzelf. „Slaag! Pakken ransel met de plak en met de gard. Die wil-ie me meegeven. Hij liegt dat hij wat om me geeft. 't Is om de vier duiten, die ik alle weken voor hem meebreng en om de turven, die ik 's winters meesjouw voor zijn kachel."

„Ik moet vrezén," ging meester Schrijver voort, „dat het met hem van kwaad tot erger zal vervallen. Zo brutaal als de laatste dag heeft hij zich daarvoor nooit gedragen."

„Zo in-gemeen als toen heb jij mij ook nooit behandeld," dacht Woeltje daarachter aan.

Zijn moeder zat er bekommerd bij. „Vraag de meester maar om vergeving," ried ze, „dan is alles vergeven en vergeten."

„Ja," knikte meester Schrijver, en de bril op zijn grote neus knikte mee. „Ja, dan is alles vergeven en vergeten."

Maar Woeltje vroeg geen vergeving. Wablief, vergeving vragen als je niets misdaan hebt; als je alleen de jongen, die je van je werk afhouden wou een watje-kou verkocht; en de meester je bont en blauw ging slaan omdat je juist goed opgepast had? Daarvoor vergeving vragen?

Met een verwrongen mond zat hij bij tafel; de lippen stijf gesloten. En toen zijn moeder nog eens aandrong: „Toe jongen, vraag de meester nu maar om vergeving," vloog hij overeind en schoot de keuken uit, even onverwacht en snel als destijds uit de school.

Moeder schrok en meester Schrijver schudde het wijze hoofd zo heftig dat de bril meeslingerde.

En Woeltje stond te grienen met zijn hoofd tegen de muur in het steegje achter het huis.

Toen Pieter Wessels thuis kwam van de haringbuis, heeft hij er achteraan gezeten dat zijn jongen weer naar school toe zou. Hij praatte eerst met Woeltje. Daarna lei hij hem dwars over zijn knie en bewerkte zijn achterste met de lat, veel harder dan meester Schrijver het ooit had gedaan. En toen het één noch het ander hielp, bracht hij hem zelf naar school. Als een ijzeren schroef knelde Vaders vuist om Woeltje's pols.

Daar zat Woeltje weer in zijn bank; als een standbeeld zat hij er. Het scheen dat Vaders kracht hem in het gareel gedwongen had.

Maar toen meester Schrijver, in zijn kathedr gezeten, zijn bril had afgezet en een snuifje uit zijn tinnen snuifdoos nam, schoot er, als eens tevoren, een kogel door het lokaal, sloeg er een deur en klepperden er klompen in de steeg.

Woeltje was weer aan de haal gegaan.

En daarna gaven meester en de ouders het op. Met Woeltje was geen land te bezeilen. Er was althans geen school met hem te houden.

„Wat wou je dan?” vroeg Wessels, zwichtend voor de stijfkop.

„Varen,” zei Woeltje.

Pieter Wessels lachte luid en spottend. „Jij varen, jij? Dan kunnen ze kindertjes, die nog in het pak zitten, ook wel op de vloot zetten.”

Zijn zusjes, die er bij zaten, lachten met hun vader mee.

Woeltje beet op zijn lippen. „Ik ben tien,” zei hij trots.

Wessels lachte nog luider. „Tien jaar; hij is tien jaar! Dat is zo. Net de leeftijd om schipper op een schuit te worden, hè! Nee, Woeltje, jij moet groeien voor je varen kunt. Een dwerg als jij hoort op een schip niet thuis.”

Nu beet Woeltje zo hard dat er bloeddruppels op zijn lippen kwamen. Hij was klein. Dat had hem al lang dwars gezeten.

„Wilt u geen plaatsje voor me zoeken?” vroeg hij smekend.

Wessels dacht er niet aan. „Je zult waarlijk vroeg genoeg dat zwalken leren kennen. Blijf nog maar een paar jaar aan de wal.”

Woeltje begreep: van zijn vader had hij hierin geen steun te wachten. Maar varen wou hij. Als vader geen plaatsje voor hem zoeken wilde, ging hij er zelf op uit.

Toen Wessels weer op zee was, liep Woeltje van buis naar buis en hij ging ook naar de huizen van de schippers, die hij wist te wonen. Maar allen lachten als ze hem zagen. „Ga jij maar naar je moeder, zeun, en kom terug wanneer je groot bent,” zei een baardig schipper, en een reusachtig bootsgezel, die op het dek stond en het hoorde, klapte van plezier zijn handen op zijn broek. „Wou dat kind hier aan boord? Dan moet ik toch eerst leren hoe ik hem een schone luijer geven moet.”

Het liep mis met Woeltje's pogingen om op een buis een plaats te krijgen en het liep ook mis tussen hem en vader Wessels.

Want toen die van de volgende reis met de haringbuis thuisvoer, ontdekte hij dat Woeltje in die tussentijd weinig goeds en heel veel kattekwaad had uitgehaald.

„Bij dit en bij dat,” voer hij tegen zijn jongen uit, „denk je dat ik je voor galg en rad opgroeien laat? Werken zul je en anders ga je weer naar school.”

„Niet naar school,” hield Woeltje koppig vol.

„Dán naar het werk,” zei Wessels en hij nam Woeltje mee naar de paktuinen der haringpakkers. Die konden, wist hij, kinderen gebruiken. Baas Hagha klampte hij aan. „Heb jij voor die jongen van mij ook een plaatsje in je tuin?”

Baas Hagha keek bedenkelijk naar Woeltje. Dat ventje van drie turven hoog? Zou het boven een haringvat uit

kunnen kijken? Hij zette hem bij zo'n vat; z'n oogjes kwamen amper boven de rand. Hij zou de haring er niet in kunnen vlijen. Hagha schudde het hoofd. Woeltje was te klein.

Maar hier wist Wessels raad op. Hij sleepte een blok hout aan en zette de jongen daarop. „Zo gaat het, baas,” zei hij.

Baas Hagha lachte en knikte. Maandag kon Woeltje komen.

2

In de paktuin, in de lijnbaan en een slippertje daartussen

Zo kwam Woeltje bij de haringpakkers. Om zes uur 's morgens stond hij tussen het volk, dat op het opengaan der deuren wachtte. Om zeven uur 's avonds klepperden zijn klompen op de ophaalbrug op weg naar huis. En 't was omtrent half acht eer hij, gereinigd van de schubben en van 't zout, in schone kleren bij zijn moeder aan de tafel zat, waar de pot met bonen dampte en het gebraden spek siste in het pannetje.

In de aanvang ging het best met Woeltje bij het haringpakken. Rap vlijde hij de vissen in het vat, terwijl een werkman zout op elke nieuwe laag wierp; snel droeg hij deksels en duigen voor de kuiper aan en rolde hij de lege haringtonnen bij. „Kwiek kereltje,” prees baas Hagha hem.

Maar een jongen, wiens geest te levendig is om het in school te harden, houdt het op een haringpakkerij ook niet gemakkelijk uit. Het was altoos dezelfde greep, aldoor hetzelfde werk. Duizend, honderdduizend haringen moest Woeltje in de vaten vlijen. Hier was veel minder verschot en variatie dan op school. Het was, vond Woeltje, net een verschrikkelijk lang dictee, dat duurde van 's morgens zes tot 's avonds zeven uur met twee uur tijd voor schaften. Wanneer hij 's avonds thuis kwam, was hij te moe om bah te zeggen, en zat hij waar hij zat. Hij had geen tijd om de

haven langs te gaan, zoals vroeger na schooltijd, en te spelen op de opgelegde buizen. Hij had geen vrije middag om te knikkeren of de bal te slaan.

„Opschieten, jongen!” commandeerde baas Hagha, als hij niet vlug genoeg een nieuwe laag in het vat gevlijd had. „Kijk uit je doppen,” hoorde hij boven zich een stem, als hij nog over het vat boog en de man met het zout al klaar was voor de worp. En dan gebeurde het dat het zout in Woeltje's nek en op zijn blonde bol terecht kwam, inplaats van op de vis.

Zo'n tredmolen was een raar instrument voor Woeltje om in te lopen. Doch ga d'r maar eens tegen in. Baas Hagha was nog hardhandiger dan meester Schrijver. Zijn touw met knopen kwam erger aan dan meesters plak.

Een troost was het voor Woeltje dat dit werk in de haringpakkerij maar tijdelijk zou zijn. Een noodshot was het, omdat hij dit jaar nog niet anders kon. Hij moest eerst groeien. Straks, als hij groter was, dan ging hij varen, nog veel verder dan de buizen, die op haring joegen op Doggersbank. Hij wou de wijde zee op; hij wou die zee over, naar het land dat Columbus had ontdekt. En hij zou gauw groot zijn. Op de schutting achter het kantoortje van baas Hagha, stonden krijtstreepjes en om de veertien dagen kwam daar een streepje bij. Woeltje stond dan zo uitgerekt als hij zich maken kon, tegen de wand, en een vriendje, dat met hem werkte, trok een streepje boven zijn kruin. En Woeltje glunderde als het nieuwe streepje weer wat hoger was dan het vorige, als het dichtër kwam bij de dikke streep daarboven. Zó lang was Piet Eversz geweest, toen die voor het eerst was uitgevaren. Als Woeltje zo groot was, zou hij ook mogen varen.

Maar dat zou, al groeide Woeltje ook als kool, nog vele weken, nog vele maanden duren. Dit jaar kwam er vast niets meer van. Het zou wachten moeten worden op het

volgend jaar. Zou hij lang zonder ongelukken kunnen lopen in dit strak gareel?

Op een middag foeterde baas Hagha. Hij kon Woeltje nergens vinden. En toch moest de rakker in de paktuin zijn. Bij het ontsluiten van de poort na het schaften had hij hem zien binnegaan. Waar was de bengel nu gestoven? De man, die pekelen moest, kon niet voort, nu van de vier inleggertjes één miste.

Baas Hagha zag hem niet, maar de kleine knapen bij de vaten hadden hun draai. Zij konden hun snuiten niet in de plooi houden, nu de baas zo kwaad werd en Woeltje zo druk grimassen maakte. De pret sloeg over op de werkluï van de werf. De kuipers lieten hun duigen liggen en sloegen zich de handen op het gladde voorschoot van plezier. Elk zag Woeltje. Alleen baas Hagha, die bijziende was, had hem niet in de gaten.

Plots brak een zondvloed van scheldwoorden uit baas Hagha's keel. Zijn hoofd lag in zijn nek, zijn vuisten schudde hij naar omhoog „Jij vlegel, hufter, ongeluk!” schold hij. „Ga jij me de hele boel verinneweren. Wil jij de haring van het jaar bederven! Kom d'r af. *Hier* zeg ik je, daar af!”

Maar Woeltje liet die bui uitregenen. Zijn glundere kop vertrok geen spier. Hij zat hoog en droog, heel boven op de berg van haringtonnen, die aan de zijde van de werf was opgestapeld en ver uitstak boven de schuttingen van deze en de naastgelegen paktuinen!

Was dat nu zo'n streek van Woeltje om op die lege vatenberg te klimmen?

Het waren *haringtonnen*! Over hun haringtonnen waakten alle pakkers met teerder zorg dan moeders over haar kinderen. Want in de tonnen school het geheim van de Hollandse haring. De Engelsen hadden ook geprobeerd haring te zouten en naar Duitsland te verkopen. De vis

was vers, zorgvuldig geakaakt en best gezouten. Haring zo mooi als de allerbeste Hollandse was uit Engeland verzonden. Verrot was ze in Hamburg aangekomen! De Engelsen stonden voor een onverklaarbaar raadsel. Maar de Hollandse haringpakkers lachten in hun vuistje. Zij kenden de oorzaak wel, al zeiden ze het niet. Enkel aan de vaten had het gelegen. De tonnen, waarin de Engelse haring verpakt was, deugden niet. En de tonnen van baas Hagha daarentegen waren het puikje van het puikje. Geen hoep ooit los, geen duig verkeerd, en aan het hout mankeerde nooit het minste. Maar wee wie ook maar een vinger naar zijn tonnen uitstak!

En nu was daar die kleine gladakker op zijn tonnenberg geklommen. Hoe hij er beland was, mocht Joost weten. Maar hoe kwam hij er weer vandaan, zonder dat de berg aan het rollen ging en alle tonnen in het vuile water van de haven en in de modder van de werf verzeilden?

Baas Hagha schold en dreigde. Verscheuren en vermorzelen zou hij Woeltje als hij hem in handen kreeg. Maar met dat schelden kreeg hij Woeltje niet te pakken. Hoog en droog zat die boven op zijn tonnenberg.

Toen commandeerde baas Hagha een paar werklui om een dubbele ladder bij de tonnenberg te zetten, opdat Woeltje daarlangs naar beneden klimmen zou.

Doch Woeltje had geen trek de leeuw in zijn muil te kruipen; bij bleef zitten waar hij zat.

„Kom naar beneden, weergase kwajongen!” schreeuwde baas Hagha. „Kom hier... dan zàl ik je... dan zàl ik je!”

Dit laatste was geen aanmoediging voor Woeltje om langs de ladder af te dalen. Baas Hagha's knokige vuisten en zijn eind touw met knopen lokten hem nog minder dan de plak en gard van meester Schrijver in de school.

„Dan háál ik je!” riep de baas ten einde raad en hij klom de ladder op.

Nu werd Woeltje's toestand hachelijk. Aan de ene kant de baas met zijn ijzeren knuisten en in zijn hand een hard stuk hout, en aan de andere zijde de wankle berg van vaten, waarlangs het lastiger zou zijn om af te dalen dan omhoog te klimmen. Een eierendans op rollende haringvaten zou dat kunnen worden.

Baas Hagha klom omhoog.

Woeltje schoof onrustig heen en weer. Baas Hagha's gejaat stond op storm, zijn harde vuisten dreigden van vlak bij.

Woeltje keek omlaag. De tonnen lagen vast. Hij was er langs omhoog geklommen. Zo kon hij immers tevens naar beneden gaan. Hij deed een stap omlaag.

Rommelde er wat in de vatenberg? Lagen er tonnen los? Zou de berg gaan rollen? Bang dook hij in elkaar.

Nu stond baas Hagha boven op de ladder. Zijn vuist strekte zich naar het ventje en greep hem bij zijn kraag.

Doch Woeltje ontwong zich aan de greep. Hij deed een sprong en gleeed als een aap langs de tonnen naar beneden.

Eerst ging het goed. Van ton op ton gleeed hij. De berg lag vast. Woeltje was reeds halverwege...

Maar toen ging er wat rommelen. Woeltje's voet vond geen steun meer. Een vat gleeed weg en Woeltje gleeed mee. Van boven rolden vaten op hem toe. De hele berg ging rollen. Het daverde en knalde. Het rommelde boven en beneden. Naar de wal en naar de waterkant bolderden de vaten. Ze rolden over de gehele werf. En Woeltje rolde mee.

Baas Hagha beefde van drift. Daar rolden zijn vaten, zijn kostelijke haringvaten. Te water gingen ze, door het vuil van visafval werden ze besmeurd. En het volk op de werf bulderde van het lachen. Die kerels lachten om zó'n ramp. Het joeg zijn drift nog feller op.

En waar was nu die jongen, die huffer, die dit onheil had gesticht?

Geen Woeltje dook van tussen de vaten op.
„Zoeken!” gebood baas Hagha het volk.

Ze gingen zoeken. Ze rolden de verstrooide vaten naar hun plaats. Geen Woeltje kwam er onder weg.

Toen krabde baas Hagha zich de kale kruin. Waar was de aap gestoven? Een ongeluk? Zijn drift sloeg om in onrust.

Maar het volk lachte weer; het lachte zich tranen. En dit maakte de baas van bang weer boos. „Wat heb je te lachen?” beet hij een jongen toe.

„O, baas, kijk dan toch!” hikte de jongen. „Kijk dan toch!” Hij wees naar het water.

En toen keek Hagha zich de ogen uit.

Uit een lege ton, die met de bodem naar beneden en de open zijde boven water in de haven dreef, stak Woeltje's glundere kop.

Ongedeerd en droog voer hij daar in een harington.

Baas Hagha's woede rees weer op. „Kwajongen, aap, kom hier!”

Maar Woeltje, die straks nauwlijks aan de handen van zijn baas ontkomen was, gaf zich, nu hij zo prachtig buiten schot was, niet aan hem over.

Baas Hagha greep een sloophaak. Hij zou dat kereltje wel krijgen.

Woeltje zag het gevaar. Roeiend met zijn handen probeerde hij te ontkomen. Maar een haringvat is geen goede roeiboot en twee jongenshanden zijn geen geschikte roeipanden. Het peddelen ging niet vlug. En baas Hagha's haak was lang. Het ijzer pikte in de rand van de ton. De baas palmde in. De harington en Woeltje werden naar de kant getrokken. De baas stak zijn hand weer uit om hem te grijpen.

Toen greep Aart Wessels de laatste kans om te ontkomen. Hij dook te water en zwom de haven over. En terwijl baas Hagha grommend de ton aan wal trok, kroop

een nat Woeltje aan de overkant bij de wal omhoog.
Baas Hagha schold en tierde.
Woeltje maakte een grimas en verdween.

Om zeven uur kwam Woeltje fluitend thuis. Hij trok zijn kleren uit in het hok, wies zich in een emmer bij de put, trok het buisje en de broek aan, die daar aan een spijker hingen, en stapte de keuken in, waar de pot met grauwe erwten al op tafel stond en het spekvet siste in het pannetje. 't Was alles net als andere dagen.

Maar Moeder Wessels ging, vóór zij bij tafel schoof, het hok in, waar Woeltje de kleren neergeworpen had en bekeek zijn wambuis, broek en hozen. „Hoe komen die zo nat?” vroeg zij.

„Nat?” – Woeltje meende dat hij ze zo goed gedroogd had op het paalscherm aan de zeedijk, terwijl hij zelf in zee rond plaste, zijn tweede bad die middag. – „Mijn kleren zijn toch altijd vuil en vochtig; haringpakken is vies werk.” Bij deze uitvlucht kroop een felle blos uit zijn hals omhoog en wipte hij snel het hok uit naar de keuken.

Maar Moeder kwam hem achterna. „Nee, Aart,” zei ze verdrietig, „zo is 't niet, jongen.”

De zusjes en de broertjes keken naar de oudste broer. Woeltje voelde: ze weten alles. Hij schaamde zich dat hij gelogen had en sloeg zijn ogen voor zijn moeder neer. Doch toen ontmoette hij de blik van Huig, het broertje dat op hem volgde. Diens ogen stonden niet verdrietig. Bewondering was daarin te lezen; trots op de grote broer, die boven op de tonnenberg geklommen was en ontsnapt aan baas Hagha's handen. En nu schaamde Woeltje zich niet meer. Hij lachte onderdrukt bij de herinnering. Een reuze middag was het geweest.

Maar moeder Wessels schudde bedroefd haar hoofd. „Aart, Aart, je doet me zo'n verdriet, en lach je daar nu ook nog om!”

Toen kwam de blos verdubbeld weer bij Woeltje. Hij boog zijn hoofd en beet zich op de lippen. En na het bidden lepelde hij stil zijn erwten. Dit was de kwade kant van een kwajongensstreek, waarom de jongens lachten en waar je zelf de grootste schik in had. Je moeder deed je er verdriet mee. En verdriet wou Woeltje zijn moeder niet graag doen. De pret verging hem onder het eten.

En 's avonds, toen de kleintjes naar bed waren en hij alleen met Moeder in de keuken zat, sprongen een berouwvol Woeltje de tranen in de ogen. „Ik zal het nooit weer doen,” beloofde hij.

De volgende morgen stond Woeltje, achter Moeders rokken weggekropen, voor baas Hagha. „Of de baas Woeltje wel terug wou nemen?” vroeg vrouw Wessels.

„Nee,” zei Hagha. „Ik kan hem niet gebruiken.”

Maar de moeder pleitte zo nadrukkelijk voor haar zoon en Woeltje stond er zo deemoedig en berouwvol bij en hij beloofde zo eerlijk beterschap, dat baas Hagha zijn hand toch over het hart streek. „Toe dan maar,” zei hij tenslotte. „Maar o wee als dit weer voorkomt.”

Zo vlijde Woeltje opnieuw de haring in de vaten, droeg deksels en duigen aan, deed boodschappen en werkte van 's morgens zes tot 's avonds zeven in de pakuin.

Woeltje *wou* wel goed. Dat had hij op school ook gewild; dat wou hij nu niet minder. Maar als je een wilde geest hebt, is het zo moeilijk je te schikken in eentonig werk.

Als hij een boodschap doen moest in de stad, kon hij het amper laten om van de pakuinen de Brugstraat door te glippen naar de buitenhaven om even de zeilen en de zee te zien. En toen er bij zo'n slippertje juist een Oostlandvaarder binnen liep, vergat hij de klinknagels en het bandijzer, dat hij bij de smid moest halen, en liep hij naar de walkant om een lijn op te vangen en een tros vast te leggen; hij klom op het schip en zat dra in een ra en keek over de

haven en de stad. Hij zag uit het topje van de mast de paktuinen en het werkvolk bezig met het haringpakken. De paktuin van baas Hagha zag hij ook. Toen schoot een brok in Woeltje's keel. Daar, in die paktuin was zijn plaats en niet in het topje van de mast. Hij moest werken. Als een kat liet hij zich uit het want weer naar beneden glijden. Hij rende naar de smid en sjouwde het ijzer naar de werf. Maar ondertussen was een uur verknoeid en baas Hagha's gezicht stond op storm. „Waar heb jij weer zo lang gezeten, luie rekel?”

Woeltje had geleerd niet veel te zeggen als baas Hagha boos was. Dan woei de bui nog wel eens over. Ook ditmaal was dat zo.

En hij nam zich na de bokkesprong zeer ernstig voor om voortaan beter op te passen. Maar goede voornemens waren bij Woeltje altijd weer gauw vergeten.

Toen de baas hem op een mooie zomerdag opdroeg een rol touw te halen uit de lijnbaan van Geerts, kon hij het toch niet laten om weer even de Brugstraat door te wippen en de haven langs te gaan... Hij zou hard lopen om ondanks dat slippertje op tijd terug te zijn. Doch – of 't spul sprak – er liep juist een Fransvaarder de haven binnen en op het voorschip stonden twee pikzwarte jongens met wilde kroeskoppen. Negers waren dat, in Lissabon aan boord genomen. Die moest Woeltje van dichtbij zien. Hij wachtte met een stel kornuiten, die altijd aan de haven zwierven, tot het schip had vastgemaakt en klauterde aan boord. Hij wou gaan praten met de jongens, doch in plaats van te antwoorden lachten zij met de witte tanden bloot en lieten zij hun ogen vervaarlijk draaien in het zwart gelaat. Geen woord konden de blanke en de zwarte jongens van elkaar verstaan. Een uur te laat verscheen Woeltje met het touw voor een ontstemde baas en 's avonds kwam hij thuis met blauwe plekken op rug en armen. Hagha's geknoopte eindje touw sloeg raak.

Toch hield hij het die zomer in de paktuin uit. Met struikelen en vallen, met blauwe plekken en onder boze woorden van zijn baas en verdrietige verwijten van zijn moeder, kwam hij de weken en de maanden door. Het gebeurde ook wel dat hij – met Moeders droeve ogen voor de geest – zichzelf overwon en, ondanks de verzoeking, rechtstreeks en vlug zijn boodschap deed; het gebeurde dat hij hele dagen ijverig de haring in de vaten vlijde en dat hij onder het werk een vriendelijk knipoogje en aan het einde van de dagtaak een vleierend woordje van baas Hagha kreeg. Woeltje voelde zich gelukkig bij zo'n lof. De baas was in de grond zo'n kwaje kerel niet en Woeltje niet een slechte jongen.

Op de schutting achter het kantoortje klommen de krijtstreepjes langzaam hoger, allengs dichtter naar de dikke streep, die Woeltje halen moest, wilde hij zo groot zijn als een zeeman wezen moest. Een herfst nog en een winter. Het volgend voorjaar zou hij kunnen varen. Tot zo lang wou Woeltje zien dat hij het vol kon houden bij baas Hagha.

De voornemens waren goed genoeg. Maar wat helpen de beste voornemens aan wie ze al te gauw vergeet? Wat geeft het of je al goed *wilt*, wanneer je het niet *doet*?

Het was begin October. In Hagha's paktuin was het druk. Er moest een zending haring weg naar Danzig. Morgen zou de Oostlandvaarder zeilen; de lading moest vandaag aan boord. De volle vaten rolden door de paktuin en werden één voor één aan boord gehesen. Alles was in 't spier. Baas Hagha schilderde ijverig de merken op de vaten. Toen bleek de baas dat zijn verf haast op was. „Woeltje!” gebood hij, „als de wind naar Jaap van Keessie om een pot verf.”

„Best baas,” zei Woeltje. Hij deed zijn natte voorschoot af en ging met vaart op weg.

Als de verfwinkel van Jaap van Keessie nu maar ergens anders had gestaan, al was het aan het andere eind der stad, dan was Woeltje vast fluks terug geweest. Maar Jaap van Keessie woonde aan de haven. En in de haven hesen juist twee jongens het zeil van een staalever.

Woeltje zag de jongens en hun boot niet. Hij keek rechts noch links. Hij rende voor zijn baas, omdat er haast was bij zijn boodschap.

Maar de jongens zagen hem. „Ha, die Woeltje!” klonk het over het water.

Woeltje stond stil. „Ha, die Kees en Gerrit!” riep hij terug, toen hij z'n vrienden zag. Meteen zette hij de sokken er weer in. Baas Hagha wachtte op zijn verf.

Het zeil op de staalever was gehesen; de wind viel er in. Over driftige golfjes liep het scheepje dwars de haven over tot dicht bij Woeltje.

Nu moest hij toch wel kijken. Fijn voer die schuit.

„Ga je mee?” riep Gerrit Luitsz naar Woeltje.

„Geen tijd,” zei hij en zette door.

„Toe jô, ga mee, een tochtje naar de Ven. Er staat zo'n mooie zeilwind.”

Woeltje keek naar zee. Een korte golfslag, kruivend schuim; de zon blikkerde op het bruisend water, dat in de herfstzon glansde als metaal. Hij keek naar het scheepje, dat met een witte snorrebaard door het water sneed. Het was het fraaiste zeilweer en de Kwartel was een uitgezocht scheepje. Woeltje's hart ging open.

De staalever liep dicht op de wal aan. Hij zou aanstonds door de wind gaan en dan zeilde hij in één streek de haven uit. Als hij mee wou, moest hij dadelijk beslissen. Gerrit kon het scheepje dicht langs het gindse vlot sturen en met één sprong zou hij aan boord zijn. Maar baas Hagha wachtte op zijn verf...

Kees maakte de fok al los, Gerrit haalde het roer reeds om.

„Doen of niet doen!” riep hij voor het laatst naar Woeltje.
„Doen!” schreeuwde Woeltje.

Hij stond al op het vlot. De schuit scheerde er rakelings langs. Terwijl het grootzeil klapperde en de fok wild rammelend heen en weer sloeg, sprong Woeltje aan boord.

En van dat ogenblik af bestonden er geen verf en geen paktuin meer voor hem, geen haring, die naar Oostland moest, en geen baas, die op hem wachtte.

Hij was op 't water. De staalever lag over stuurboordsboeg en scheerde zo de haven uit. De schuit danste op de golven van het Krabbersgat. Het schuim spatte over het plechtje tot in de bak. En toen ze eenmaal uit de luwte van het Zand weg waren, en wind en zee vrij spel hadden, kwam het water bij flappen binnenboord. Scherp zeilde de Kwartel bij de wind op, nu eens lag zij over stuurboord en dan weer over bakboord, nu lag de linker, dan de rechterwang in het water, en zijn witte baard van schuim wapperde wild, wanneer hij zijn kop in een buizer zette. De Kwartel was net een vurig paardje. En Woeltje mocht dat paardje mennen. Toen het wat wild werd op het water, had Kees hem roer en schoot gegeven. Het roer in de rechter, de schoot in de linkervuist, het oog strak op het merk, waarop hij zeilde: de hoogte van het Mirnserklif in Gaasterland. Haarscherp liep de schuit bij de noordooster op, totdat Woeltje haar door de wind liet gaan, om af te vallen naar de Drechterlandse wal. Zo ging het keer op keer, totdat ze de Ven gerond hadden en af konden vallen naar het Wagenpad. Daar was het water diep en de zee hol. De Kwartel danste op de golven als een vlinder in de lucht.

Toen de staalever, na de wilde dans met wind en golven, vóór het zeetje en voor de wind naar huis terugliep, had Kees het roer in handen en lag Woeltje op het plechtje te staren naar het zeil, de wimpel en de wolken. De fok stond breed gespannen, de wind floot door het want, de

wimpel klapperde aan het topje van de mast; aan de hoge' blauwe hemel dreven witte wolken. En rondom ruiste de zee. De staalever deinderustig op de achterinkomende golven. Zo dag aan dag en week aan week, droomde Woeltje, nu eens vechten tegen de zee, zoals straks, toen de schuit tegen de bries opklopte, en dan weer kalm gedragen worden door de golven, zoals nu. Geen mooier leven dan het zee-mansleven. Het volgend jaar zou het voor hem beginnen!

De schemer ging reeds vallen toen het scheepje weer de haven naderde.

„Er staat een pannetje voor jou te vuur,” voorspelde Gerrit.

„Baas Hagha zal je aanstonds met gejuich begroeten,” spotte Kees.

Woeltje lachte er vrolijk om en rekte zich uit, terwijl hij opstond van het plechtje. Hij was op zee. Hier trok hij zich van alles aan de wal niets aan.

Toen de schuit binnen was, hielp hij zijn vrienden bij het bergen van de zeilen, en daarna dangelde hij wat aan de haven om. Naar de paktuin ging hij vandaag niet meer, maar hij wou wachten op de klok van zeven voor hij naar huis ging, want moeder hoefde dit niet te weten.

Er stond een grote pot met stijve meelpap op de tafel bij zijn thuiskomst. Dat was kost naar Woeltje's mond en hij begon er dapper aan. Maar eerder dan anders liet hij de lepel rusten.

„Houd je nu al op?” vroeg zijn moeder verwonderd, want doorgaans at Woeltje haar de oren van het hoofd.

Hij nam nog een paar lepels, maar het ging traag en weldra stokte het opnieuw.

„Ben je ziek?” vroeg Moeder toen bezorgd.

Woeltje schudde het hoofd.

„Maar wat dan?” Vrouw Wessels was ongerust geworden.

„Niks!” zei Woeltje.

Maar er was wel wat. Op zee was hij volmaakt onverschillig geweest omtrent alles aan de wal, maar nu kwelde hem wat hij gedaan had. Hij had het werk in de paktuin, waar zo'n haast bij was, in de steek gelaten; hij had zijn baas in ongelegenheid gebracht; zijn moeder had hij weer verdriet gedaan.

Na het eten ging hij een luchtje scheppen, maar hij kwam gauw terug. Op straat beviel het hem ook niet. Daarna zat hij stil in een hoekje en toen, nadat de kinderen naar bed waren, moeder hem vragend aankeek, bekende hij wat hij die middag had gedaan.

„Hoe kon je dat doen, jongen?” vroeg zijn moeder hem ontsteld. „Je hebt me zo beloofd dat je goed op zou passen”.

Woeltje keek naar de rode tegels van de keukenvloer en zei niets.

„Je valt me tegen, Aart,” ging Moeder door. „Ik dacht dat jij flinker was.”

Hierbij keek Woeltje op. Dit stak hem. Verkéerd had hij gedaan. Maar was hij minder flink? Welke jongen van zijn leeftijd kon zeilen, zoals hij vanmiddag had gezeild?

„Weet je nog van verleden Zondag in de kerk?” vroeg Moeder.

Woeltje trok z'n wenkbrauwen op. Wat had de kerk hiermee te maken?

„Weet je niet meer, waar de dominee over preekte?”

„Nee,” bekende Woeltje.

„Wie zichzelf overwint is sterker dan die een stad inneemt.”

Woeltje begreep niet, waar Moeder hiermee heen wou.

„Jij wilde immers goed oppassen. Je wou je best doen bij baas Hagha en mij geen verdriet bezorgen. Dat heb je mij beloofd; dat was je vast van plan. Maar toen je vanmiddag die jongens in de zeilboot zag, was je jezelf geen baas meer. Toen deed je toch wat je niet wou. Flink vond je jezelf

aan het roer van die schuit, met de schoot in je vuist. Maar je was toch zwak, Aart. Je was jezelf geen baas."

Er brandde wat achter Woeltje's ogen. „Als je ook zo graag naar zee wilt," zei hij, „en je zit je hele leven in zo'n dooie pakkerij."

„Ho, ho," suste zijn moeder, „je hele leven... Over een jaar is het al voorbij. Door een zure appel moet je leren heenbijten, Aart, hier aan wal, maar straks aan boord ook."

Woeltje slikte. „Ik zal het proberen, moeder, maar... maar... ik heb het zo vaak al geprobeerd. Het is zo moeilijk."

Zijn moeder nam zijn hand. „Het is èrg moeilijk, jongen," zei ze zacht. „Alléén kun je dit nooit. Eén moet je helpen. Zullen we daarom vragen?"

Met de ogen dicht en zijn hoofd aan haar schouder bad Woeltje met zijn moeder mee.

Bij zijn baas hoefde Woeltje na zijn vrolijke zeiltocht op de drukke middag van het haringladen niet terug te komen. 't Was nu genoeg, oordeelde Hagha, toen vrouw Wessels hem kwam vertellen hoe het haar speet dat Aart zich zo misdragen had. Hij wou de vlegel voor zijn ogen niet meer zien.

Woeltje moest dus een ander steedje zoeken voor de winter. In Symen Florisz' lijnbaan vond hij het.

Het was een verandering. Een verbetering was het niet.

Hij moest het wiel draaien, terwijl de werkmán met een bundel hennep voor de buik voetje voor voetje achteruitschoof, van vlak bij het wiel tot aan het einde van de lange lijnbaan, en zo de hennep tot een streng en de strengen tot kabels vlocht. Zwaar was dit draaien niet, maar eentonig, zo eentonig dat je erbij in slaap zou vallen. Je armen werden er lam van op de duur, zo lam als stokken; je wist tenslotte niet meer of je draaide of niet. Voor zijn gevoel draaide Woeltje 's nachts in bed nog.

Vier wielen stonden naast elkander in de lijnbaan, vier jongens draaiden er. Ze konden samen praten, maar het praten raakte over. Wie heel de dag gelegenheid tot praten heeft, weet op het eind niets meer te zeggen. Soms zongen ze om zich de tijd te korten, maar op het eentonig snorren van de raderen en de trage gang der armen aan het wiel, werd het zingen sloom en slepend en verging de lust. In de lijnbaan wolkte het van stof. In dat stof vervaagden de mannen, die het touw vlochten, tot schimmen, en als de schemer aansloep in de lijnbaan, als het avond werd en er slechts hier en daar een walmend olielampje brandde, verloor het einde van het lange gebouw zich helemaal in het duister. Dan zagen de jongens aan de wielen de mannen niet meer en verdween het draaiend touw in het niet.

Toen het winter werd, gaf smeulend vuur van hout en spaanders nog meer stof en ook veel rook; warmte hadden de jongens aan het wiel er weinig van. Als een ijzige wind door de reten en de kieren van de lijnbaan blies, scheen het binnen dikwijls even koud als buiten en waren de voeten van de jongens klompen ijs.

Al draaiend aan zijn wiel dacht Woeltje terug aan de paktuin van baas Hagha. Als hij die middag niet was gaan zeilen, had hij daar kunnen blijven. Hij was dan beter af geweest dan hier. Hij dacht ook aan de school. Als hij niet koppig had geweigerd weer naar school te gaan, had hij nu nog bij meester Schrijver in de klas gezeten. Daar kon het ook koud wezen in de wintertijd. Soms waren je vingers te stijf om de griffel vast te houden en op sombere winterdagen kon het er zo donker zijn dat je niet zien kon wat de meester op het bord geschreven had. Maar als het rekenen of schrijven niet langer vlotten wou, ging meester vaak vertellen. Van vreemde landen en volken vertelde hij, uit de boeken van Jan Huyghen van Linschoten, die zulke wonderbare reizen had gemaakt. En onder dat vertellen

vergat je dat je voeten koud en je vingers stijf waren, vergat je dat het kil en duister was in het lokaal. Dan voelde je de warmte van de streken waar het altijd zomer is en zag je het felle licht der zon, die recht boven de hoofden van de mensen brandde; dan zeilde je mee op een Hollandse fluit of Portugese kraak de hele wereld rond. Onder het draaien aan het grote wiel heeft Woeltje zich vaak op de lip gebeten. Het speet hem dat hij zo koppig had geweigerd weer naar school te gaan. Meester Schrijver was onrechtvaardig geweest: hij had hem gestraft toen hij geen straf verdiende. Maar had hij met zijn eeuwig draaien en gewemel hem niet honderd maal geprikkeld, en door al de streken, die hij uithaalde, geen aanleiding gegeven om te denken dat hij het ook die middag had gedaan? „Je moet veel leren, jongen, je moet vooral leren jezelf te overwinnen,” had Moeder gezegd. Woeltje moest vaak aan deze dingen denken in de lange uren dat hij draaide aan het grote wiel. Maar er kwamen ook andere gedachten. Hij spon voort aan de vertellingen van meester Schrijver. Hij zag zichzelf aan boord van een Hollands koopvaardijship op zoek naar verre kusten. Hij zag zich roeien in een vlet, terwijl het schip geankerd lag in een vreemde baai. Hij trad aan land en onder hoge palmbomen ging hij met naakte negers ruilen: specerijen, zijde en goud tegen spiegeltjes en glinsterende kraaltjes. Een spinrag voor het raam werd kleurig belicht door het winterzonnetje dat de ijsbloemen op het venster had doen dooien. Met bijna dichtgeknepen ogen keek Woeltje naar dat web. De spinrag werd een schip, een groot schip met hoge masten en een bezaantje achterop. Een grote kampanje en een hoge spiegel had het schip. Een lange wimpel waaide van de top en een brede oranje-vlag wapperde aan de achtersteven. In de bramra zat een jongen. Woeltje was die jongen. Hij voer het zeegat uit.

Die dromen werden somtijds wreed verbroken doordat

hij uitgeveterd werd, wyl hij niet aanstonds stopte als een draad gebroken was, of niet begon te draaien, zodra de man hem riep. Maar onder het draaien van het grote wiel keerden ze telkens weer terug en allengs helderder werden ze overgoten door het vooruitzicht dat de droom gauw werkelijkheid zou worden. Als het voorjaar werd, dan ging hij varen. Zo raakte Woeltje door een lange, saaie winter heen.

3

Schipper Eriksz is een fijne schipper

Schipper Barent Eriksz zat met zijn kousevoeten uitgestrekt naar het vuur te lezen. Buiten bolderde een wilde voorjaarswind. Hij floot om het huis en trok in de schoorsteen, zodat de vlammen in de haard hoog opflakkerden en de houtblokken knapten en knetterden. Muziek was die wind in schipper Eriksz' oren. Deze Zuidwester sloeg het ijs in de Zuiderzee aan stukken, hij maakte de vaart vrij. Aan de lange winter was een eind gekomen; het zou weldra weer tijd van varen zijn.

Met zijn kousevoeten uitgestrekt naar het vuur, las de schipper. Aandachtig las hij in de Spiegel van de Zeevaart. In zijn jonge jaren had Barent Eriksz niet kunnen denken dat hij ooit zeemanschap zou leren uit de boeken. Hij meende dat je je vak op zee moest leren inplaats van bij de haard. Aan boord bij een bevaren schipper en dan je ogen open. Zo had hij zelf de Oostlandvaart en die op Portugal geleerd en er was geen droogte in de Sont en geen bank tussen het Enkhuizer Zand en het Vlie of Barent Eriksz kende hem. Maar in de jongste tijd had hij geleerd dat er uit boeken nog wel wat te halen is, dat boeken nodig zijn, als je wilt varen buiten de routes, die tot dusver steeds bevaren waren, als je de grote zeeën en vreemde havens wilt bezeilen. Deze winter, terwijl zijn schip lag ingevroren, ging hij dag aan dag met vele andere schippers naar de Westerkerk, en zaten

zij op lage bankjes in de oude doopkapel als kinderen in een school te luisteren naar Janszoon Wagenaar, die hen onderwees in de wetenschap der zeevaart en in de sterrenkunde. En nu, nu de winter voorbij was, en Barent Eriksz dagelijks aan boord van de Sint Pieter toezag en meehielp bij het zeilree maken van zijn schip, gebruikte hij de avonden om met de Spiegel van de Zeevaart op zijn knieën het geleerde in de doopkapel te repeteren.

Bij de tafel zat Eriksz' vrouw te breien. Zij legde de laatste hand aan een paar dikke wollen hozen, die nog mee moesten in de plunjezak. Want warm moest haar man gekleed zijn als hij straks op de kampanje stond in regen, wind en koude nachten.

In de gang klonk de holle echo van de klopper op de voordeur.

„Zal ik?” vroeg Barent.

„Ik ga wel,” zei de vrouw en zij stond op.

„Er is een jongen, die bij jou aan boord wou,” vertelde ze, toen ze terugkwam van de voordeur. „Hij wacht in de gang.”

„Ik heb geen volk nodig,” antwoordde Barent zonder op te kijken uit zijn boek.

„Hij zegt dat je scheepsjongen als halfwas op de Stad Enckhuysen heeft gemonsterd. Nu vraagt hij om zijn plaats.”

Barent Eriksz lei zijn boek op zij. „Laat hem maar eens komen.”

Door de lange gang liep Woeltje achter deschippersvrouw. Het flakkerend licht der kaars, die zij in haar hand droeg, wekte glinsteringen in de koolteer van de wanden; daarboven zag hij vaag een band van blauwe tegeltjes; verder de witte muur. De rode estriken waren koud aan zijn hozen. Zijn klompen had hij op de mat gelaten.

Met zijn muts in de handen stond hij in de lage kamer voor de schipper.

De vrouw bood hem een stoel. „Ga maar zitten, jongen.”

Vrouw Eriksz was vriendelijk, straks bij de deur al en nu weer. Maar de schipper? Hij zei geen woord, maar monsterde hem scherp met zijn donkere ogen. Woeltje was niet op zijn gemak.

liep Woeltje achter de schippersvrouw

„Wie ben jij?” vroeg de schipper, zo plotseling en scherp dat Woeltje er van schrok.

„Aart,” antwoordde hij. „Aart Wessels, schipper.”

Eriksz streek met de hand langs zijn hoofd; hij kon die naam niet thuis brengen.

„Van Pieter en Dina, man,” hielp zijn vrouw hem op weg.

Nu wist de schipper het. „Je vader is dus bootsman

op de Elisabeth? Waarom gaje niet bij hem aan boord?"

„Zij hebben jongens genoeg," antwoordde Woeltje, „en..."

„Wat en?" Eriksz' vraag scheen strenger nog dan straks. Woeltje werd verlegen onder zijn donkere ogen. Een gemakkelijke schipper leek dit niet.

„Ik wou liever bij de droge vaart dan bij de visserij," antwoordde hij.

„Waarom?"

Woeltje werd al meer bedremmeld bij de felle vragen van de schipper.

„Ik... ik wou zo graag naar vreemde landen toe."

Was het een lachje van spot of van voldoening, dat door Eriksz' baard kroop?

„Bij wie ben je op school?"

Alweer zo'n nare vraag. „Bij meester Schrijver ben ik... geweest." Het laatste woord kwam er benepen achteraan.

„Geweest, geweest... En waarom nu niet meer? Hoe oud ben je?"

„Elf jaar, schipper," gaf Woeltje antwoord op de laatste vraag; op de andere zweeg hij.

„Zo, elf jaar. En waarom nu niet meer naar school? Was je al volleerd misschien? Wanneer ben je van school gegaan?"

„Verleden jaar," antwoordde Woeltje, weer over de andere vragen heen glijdend.

„Waarom?"

Woeltje had een hoge kleur. „Ruzie gehad met de meester," bekende hij benepen.

Schipper Eriksz' borstelige wenkbrauwen trokken hoog op. „Zo... ruzie gehad. Zo'n erge ruzie dat het meteen was afgelopen... En waar heb je na die tijd gezeten?"

Rood tot achter zijn oren stond Woeltje met zijn muts te draaien. Dit werd niets, wist hij reeds. Deze schipper, die hem ondervroeg op de wijze van een kettermeester, zou hem aanstonds de deur uitjagen.

„Wat heb je sinds je schooltijd uitgevoerd?” drong schipper Eriksz nader aan.

„Eerst werkte ik bij baas Hagha,” stamelde Woeltje.

„Zo... eerst. En wat deed je naderhand?”

„Lijnbaansjongen bij Symen Florisz.”

„Dat was geen verbetering, jô. Waarom ben je bij baas Hagha weggegaan?”

Het zweet parelde op Woeltje's voorhoofd. Nu was de laatste kans dat hij een plaats op de Sint Pieter krijgen zou verkeken.

„Ik ben gaan zeilen toen ik werken moest,” antwoordde hij fluisterend.

Schipper Eriksz' voorhoofd was één frons. „Ruzie met je meester; wegens spijbelen bij je baas vandaan gejaagd... Dacht jij dat *ik* je dan wel kon gebruiken, jongen?”

Gloeïend rood was Woeltje. Hij beet zijn lippen stuk van spijt over zijn onberaden daden. „Ik wil zo erg graag varen, schipper,” zei hij.

De schipper keek naar de zware zolderbalken. Achter zijn rug hoorde Woeltje de breinaalden van vrouw Eriksz tikkelen. Hij had een gevoel of die naalden in zijn hoofd prikten. Waarom schold de schipper hem nu niet weg? Waarom keek hij aldoor naar die zolderbalken? Waarom liet hij hem nog langer op deze pijnbank zitten?

„Kom morgen maar aan boord,” zei Eriksz plotseling, „voor het zwabberen en tuigen. Volgende week Woensdag varen wij.”

Woeltje keek de schipper verbijsterd aan. Hoe had hij het nu? Kon hij komen, komen ondanks het zondenregister, dat hij pas had moeten opendoen? Hoorde hij dit goed?

„Je zit daar of je geen tien kunt tellen,” zei Eriksz en Woeltje kon niet horen of hij nu boos of vrolijk was. „Heb je me niet verstaan?”

Woeltje schrok op. „Ja baas... meester... schipper,” stotterde hij. Hij was geheel verward van verbijstering en vreugde tegelijk.

„Dan kun je nu wel gaan,” zei schipper Eriksz. „Je moeder is een zeemansvrouw. Die weet wel wat er in je plunjezak behoort. Morgenochtend zeven uur ben je aan boord.”

De schipper stond op om hem uit te laten. De kaars, die hij droeg, wierp weer een flakkerend schijnsel op de witte kalk en de zwarte teer in de holle gang en op de rij van blauwe tegeltjes daartussen. Bij de voordeur gaf de schipper hem een hand, een warme, sterke hand. „Het beste, Woeltje,” groette hij. „Ik denk dat wij het wel goed samen zullen kunnen vinden.”

„Ik denk het ook, schipper,” antwoordde Woeltje, plotseling dapper, maar op hetzelfde ogenblik schrok hij van zijn moed om dat te zeggen en zonder verdere groet rende hij weg de donkere avond in.

Het was duister op de Havendijk. In zijn vaart vloog Woeltje tegen een vrouw op, die daarop begon te mopperen op die dekselse kwajongens, die niet zien waar ze lopen en een oud mens een ongeluk bezorgen. Woeltje hoorde dat gemopper niet; hij merkte niet eens dat het donker was. In zijn hart was het licht, zo licht als het midden op de dag onder felle tropenzon slechts zijn kan. Hij ging naar zee! Op de Sint Pieter kwam hij, het grote schip van schipper Eriksz, dat vaak naar vreemde landen zeilde. Die schipper... hij had straks voor hem gesidderd. Een kwaje schipper leek het; een *fijne* schipper was het. Woeltje voelde nog de sterke druk van zijn grote hand. „Ik denk dat wij het wel goed samen zullen kunnen vinden.” Dat geloofde Woeltje ook, vast vertrouwde hij daarop. Met schipper Eriksz zou hij geen ruzie krijgen. Bij schipper Eriksz zou hij niet weglopen, vast niet. Jubelend kwam Woeltje thuis.

„Hoe kon je dat doen, man?” vroeg vrouw Eriksz aan de schipper, toen deze weer de kamer binnenkwam. „Een jongen, die het nergens harden kon. Daar kun je toch alleen maar last mee krijgen.”

„Het kereltje bevalt mij,” zei de schipper.

Vrouw Eriksz keek haar man aan.

„Hij is eerlijk; hij heeft een pienter gezicht; hij houdt van varen...”

„Maar hij is tweemaal weggelopen,” riep zijn vrouw uit.

„Dat ben ik ook,” zei hij, „toen ik naar zee wou en aan wal moest blijven. Ik deugde ook nergens toe. En hoe is het nou?” vroeg hij zijn vrouw.

„Je bent de beste kerel van de hele wereld!” zei zij met overtuiging.

„Nou, nou, niet erger,” weerde hij lachend af.

Toen greep hij weer zijn boek en terwijl hij met zijn voet een blok hout in het vuur schoof, zodat de vlammen knapperend opflikkerden, verdiepte hij zich weer in de voyagiën van Wagenaar en de gelegenheden langs de kust van Afrika.

4

Pokken en mazelen van een jeugdig zeeman

„Nou komen we op zee, m'n jongen,” zei schipper Eriksz tegen Woeltje, die op de kampanje van de Sint Pieter bezig was met het poetsen der lantaarns. „Tot nog toe kropen we door het kikkerslootje.”

Woeltje lachte om die vergelijking. Van de wal af had hij de Zuiderzee altijd terdege als een zee bekeken. Als je op het havenhoofd stond, kon je alleen bij helder weer de Friese kust zien en in het Zuidoosten, als een vage vlek, het eiland Urk. En het kon er spoken ook. Niet zelden raakte een schip op het Enkhuizer Zand verdaagd. Het gebeurde wel dat grote schepen, die veilig naar Portugal of naar de Witte Zee gevaren waren, op de Zuiderzee aan stukken sloegen. Was dat geen zee?

Maar waarlijk, hier was het anders. Rein en helder was het water hier, breed en lang de golfslag. En onmetelijk was de ruimte. De duinen van Terschelling zakten weg achter de Sint Pieter en de Noordzee breidde zich uit vóór het schip. Dagen zouden ze nu varen tussen lucht en water zonder ergens land te zien, totdat ze eindelijk het Skagerrak in zouden zeilen en de kop van Jutland rondon.

Op het Wad hadden ze van ton op ton gevaren en in de nauwe slenken van Dove Balg en Inschot moeten kronkelen als een slang om niet op de banken te verdagen. Hier kwam de Sint Pieter in zijn element. Zeilen kon men hier. Stag- en

bramzeilen waren gehesen; het bezaantje, zowel als het kleine mastje op de boegspriet hadden de kleren aan. Hoor dat water bruisen bij de boeg; zie het schuim in brede slierten langs de flanken glijden; zie het witte kielzog kolken achter het schip! Een fijn schip was de Sint Pieter zoals het nu, onder vol tuig, slingerend en stampend met strakgespannen zeilen door de golven sneed, veel fijner nog dan toen het voor de wal lag. Want nu lééfde het schip, nu was het als een sterk en machtig dier, dat door de zee joeg.

Onder het poetsen floot Woeltje en keek hij om zich heen, naar achteren naar de duinen, naar voren naar de zee, en naar boven, waar de zeilen en de masten zich schenen uit te strekken tot de hemel toe. Dit poetsen was werk, waarbij je even uit kon blazen van het sjouwen en draven dat hij gister van de morgen tot de avond en vandaag tot op dit ogenblik gedaan had.

„'t Zal je niet meevallen, Aart,” had zijn moeder tegen hem gezegd, toen hij opgetogen kwam vertellen dat schipper Eriksz hem als scheepsjongen aangenomen had. „Een scheepsjongen is allemansknechtje; zo'n jongen heeft geen leven.”

„Ik kom op zee, Moeder,” had hij geantwoord. „Dan is het altijd goed.”

En vrolijk was Woeltje met de plunjezak over de schouder de loopplank opgestapt, hoezeer hij in de week van het zeilree maken reeds had ondervonden dat een scheepsjongen voor ieder vliegen moet.

Op de eerste zeildag ondervond hij dat opnieuw. De bootsman zond hem in het topje van de mast om een wimpel die met de vlaggelijn niet naar beneden wou, daar los te maken, en eer hij weer aan dek terug was, liep kok Krijn Klauwers al te foeteren, omdat hij die dekselse jongen, die groenten voor hem schoon moest maken, niet kon vinden.

Toen hij na het wassen van de groenten de schippershut opruimde, schold de stuurman omdat het in zijn hut nog een grote rommel was. De timmerman stuurde hem in het ruim om spijkers te halen en de konstabel commandeerde hem aan dek om te helpen bij het verslepen van de rolpaarden. 't Was: „Woeltje, kom hier!” en: „Woeltje, waar zit je?” en zelfs toen hij bij het schaften met een pannetje op de knieën in een hoek zat om zijn snert te eten, werd hij nog niet met rust gelaten. De man van de wacht riep in het vooronder dat hij onmiddellijk de schipper zoeken moest.

Maar toen Woeltje 's avonds met hoog opgetrokken knieën – om de moeheid niet zo erg te voelen – in zijn kooi lag, en de slaap niet dadelijk komen wou, omdat alles wat hij op zijn eerste zeedag ondervonden had hem door zijn hoofd spookte, had hij toch geen korrel spijt. Bij al zijn moeheid voelde hij zich gelukkig. Fijn was dit werk, dat je in het hoogste topje van de mast zond en dan weer tot de kiel in het ruim deed dalen; duizendmaal mooier dan het saai haringpakken, het afschuwelijke draaien aan het grote rad en het stokstijf zitten in de schoolbank. Hij had, liggend in zijn nauwe en smalle kooi, geluisterd naar het ruisen van het water tegen de boeg van het schip, naar het zingen van de wind in het want en het klossen van de stappen van de wachtsman op het dek, en spoedig had het slingeren van het schip hem in slaap gewiegd. Met een blijde glimlach om de smalle mond had hij geslapen, totdat er deze morgen overal gemaakt werd.

Nu de Sint Pieter door de geulen en slenken van het Wad was heengekropen en hij bij een kalme bries uit het West-Noordwesten op stuurboordsboeg zou kunnen blijven liggen tot het Skagerrak, was het veel minder druk aan boord dan op de eerste dag. De lijnen en trossen waren geborgen, de zeilen hingen zo ze hingen, en er hoefde voors-

hands niet gelood te worden. Een aantal bootsgezellen zat te splitsen en te knopen; een paar hielpen de timmerman bij het vernieuwen van een deel van de verschansing; enkele anderen sjouwden met de zeilmaker wat waarloos doek naar het dek om na te kijken of daaraan soms wat te repareren viel. Nu het zo rustig was aan boord, werd Woeltje minder hard achter de vodden gezeten en kon hij kalm het koper der kampanje poetsen.

Onder zijn werk keek Woeltje naar de duinen van het eiland, die allengs kleiner werden. Hij onderscheidde geen toppen meer; het was nog slechts een gele streep, naar grijs vervagend en straks ternauwernood te onderscheiden van het water. Woeltjes fluiten stokte bij dit kijken. Het vaderland verdween daar met de stad waarin hij had gewoond van zijn geboorte af; hij was gescheiden van zijn vader en zijn moeder, van zijn broertjes en zusjes en zijn vriendjes. Hij was alleen en hij ging het onbekende tegemoet. Dit greep Woeltje aan, veel meer dan gisteren, toen het schip de haven uitvoer en de stad uit het gezicht verdween. Want toen had hij, in de herrie die er heerste aan boord bij het vertrek van het schip, er nauwelijks aan gedacht dat dit nu scheiden was. Nu, nu hij de vaderlandse kust vervagen zag, besepte hij het voor het eerst. Klein en eenzaam voelde Woeltje zich. Hij keek omhoog, naar de wirwar van touwwerk, de vele zeilen en de masten, zo hoog dat het scheen dat ze de hemel raakten. Wat was alles hier groot en sterk aan boord en hoe klein was hij. Hij keek rondom zich naar de zee, die zich naar alle kanten tot het oneindige uitbreidde, nu ook het laatste spoor van het land onder de kim was weggezonden. Bruisende golven, levend water overal. Het grote schip een notedopje op die zee, en op dat schip hij, Woeltje, een klein en eenzaam kereltje. Hoe nietig voelt een mens zichzelf op zee. Woeltje huiverde. Eenzaamheid en vrees deden een greep naar zijn hart.

Woeltje schudde zich om die vrees kwijt te raken. Schipper Eriksz liep hier immers heen en weer op de kampanje. Hij zou zijn schip wel veilig naar de haven van bestemming en straks weer thuis brengen. En God zou de Sint Pieter en zijn volk, en ook de kleine scheepsjongen, die op zijn eerste reis was, wel bewaren. Hij begon een hups Geuzenliedje te fluiten, terwijl hij stijver op het koper wreef, en weldra blonken kop en spijlen der lantaarn als een spiegel. Maar daarna staarde Woeltje weer naar de lege kim en het deuntje brak af en de eenzaamheid strekte haar hand weer naar zijn hart.

Woeltje was niet rouwig toen Krijn de kok hem driftig riep om hem te helpen bij het bereiden van het eten en toen daarna de bootsman hem naar het kuildek joeg om dat te zwabberen. Een jongen, die voor het eerst van huis is, moet geen tijd hebben om te denken, want dan wordt denken piekeren.

Die middag schafte de pot grauwe erwten met spek. Woeltje wist wel dat hij als jongste het laatst aan beurt was om zijn schaalteje volgeschapt te krijgen. In zijn hoekje wachtte hij zijn beurt af. Doch Jaap, de halfwas, was deze middag uitermate vriendelijk. Hij gaf Woeltje zijn pannetje aan, een dekseltje er op. „Blijf jij maar zitten jô, je hebt vanmorgen al hard genoeg gelopen.”

Woeltje was verwonderd over deze hartelijkheid, want in de dagen dat ze samen aan boord gewerkt hadden, had Jaap hem meer getreiterd dan geholpen, en sinds het uitvaren had Woeltje hem ontlopen zoveel hij hem ontlopen kon. Dit viel hem mee van Jaap. Hij was dus toch niet zo beroerd als hij zich voordeed. „Dank je wel,” zei Woeltje vriendelijk en hij warmde zijn koud geworden handen aan het pannetje, terwijl hij de ogen sloot voor het gebed, waarin aan deze bak de bootsman voorging. Woeltje zag de spot niet in Jaap's ogen. Hij merkte niet dat onder het

bidden velen, inplaats van de ogen dicht te doen, naar hem keken, dat sommigen hun lachen amper konden houden.

Maar toen Woeltje na het bidden het deksel van het potje lichtte, stiet hij een een kreet van schrik uit en liet hij de schaal met erwten uit zijn handen vallen. Een muis was hem in het gelaat gesprongen.

Onder het geschater van alle kerels van de bak moest hij de erwten van de vloer vegen en de vuile vlek, die het gestolte vet gemaakt had, weer verwijderen. Het spek was door het muisje opgegeten. „Vang dat lieve diertje en eet het op,” spotte Jaap. „Dan heb je je spek meteen.”

Woeltje dankte het enkel aan het goede hart van Krijn Klauwers dat hij die middag nog wat anders kreeg te eten dan de koude erwten, die hij van de vuile vloer had opgeschept.

De tweede morgen nadat de Sint Pieter uit het Vlie was uitgevaren, werd Woeltje met schrik wakker. Het was reeds volop dag. Had de wacht vergeten hem te wekken? Hij moest toch tafel dekken voor de ochtendschaft in de kajuit van de overheid! Het was merkwaardig stil aan boord. Nevens het ruisen van de zee en het fluiten van de wind in het want hoorde hij alleen de kalme stap van de wachtsman op het dek. Geen geklop en gezaag van de timmerman en zijn helpers, geen gerucht van zwabberen of dekschuren; niets van het bedrijvig lopen, dat anders van de morgen tot de avond gehoord werd op het schip.

Woeltje richtte zich op in zijn nauwe kooi, zover als dat ging zonder zijn hoofd tegen de balk der zoldering te stoten, en keek over de rand. Op de bank lagen de kleren van zijn maats; in de kooi aan de overkant blonk de kale schedel van de timmerman; onder zich hoorde hij een zacht gesnurk. Was het nog zo vroeg en al zo licht?

Toen bedacht Woeltje dat het Zondag was. Zondag aan boord, Zondag op zee. Vreemd was dat. Woeltje had er

nooit aan gedacht hoe zo'n Zondag aan boord wezen zou. Op Zondag ging je naar de kerk; en op zee moest je werken en varen. Maar als een schip een verre reis maakt, is het natuurlijk 's Zondags ook op zee. Hoe zou het vandaag aan boord zijn? vroeg hij zich af.

Vooreerst was het zo dat allen langer slapen mochten.

Pas zeven uur werd overal gemaakt, en toen was het voor Woeltje eerst wel weer aanpakken, even hard als door de week, omdat de kok aan elk zo gauw als 't kon zijn natje en zijn droogje wou bezorgen en na het eten de rommel weer snel moest worden opgeruimd. Maar daarmee was ook voor Woeltje het werk voorshands gedaan, net als voor de anderen, die aanstonds hun beste plunje hadden aangetrokken, en nu een pijpje smokend over het dek wandelden of zaten te gezels in het vooronder.

De scheepsklok luidde. In de grote kajuit begon de kerkdienst. Elk ging er heen, zelfs de mannen van de wacht. Bij het kalme weer van heden behoefde alleen de roerganger aan zijn kolderstok te blijven. De lage kajuit, die de volle breedte van het schip besloeg, liep mudvol. De mannen zaten er als haringen in een ton. Woeltje kreeg een heel smal plaatsje op het steile trapje naar het dek. Een vreemde kerk was dit, vond hij. De zoldering was zo laag, dat een man moest bukken om niet zijn hoofd te stoten aan de dikke balken. De schipper, die moest voorgaan, zat met zijn rug tegen de achterwand en had een grote bijbel op de knieën. Was dit nu een kerk? Het leek niets op de Westerkerk, waar de witte pilaren zich verloren in de hoge ruimte van het verwulft, waar de voorlezer stond in een flonkerende boog van koper, en de dominee in deftig ambtsgewaad op de hoge preekstoel troonde. Daar ruiste de orgelmuziek door de gewelven en hier zongen grove mannenstemmen zonder begeleiding draaierig de psalmen van Datheen.

De schipper bad. Zijn anders klare en sterke stem was

dof en mompelend. Woeltje kon van het gebed geen woord verstaan. Alleen het amen klonk luid en nadrukkelijk over de gebogen hoofden. Schipper Eriksz zocht lang in de bijbel naar het hoofdstuk dat hij lezen moest. Zijn dikke vingers hadden moeite met het omslaan van de bladen. Eindelijk vond hij wat hij voor wou lezen uit het boek Ezechiël.

Woeltje had zelden geluisterd als uit de profeten voorgelezen werd. De bijbelse geschiedenissen, die waren mooi. Maar Ezechiël, dat was geen taal voor jongens.

Zo mompelend als schipper Eriksz had gebeden, zo duidelijk las hij:

Wijders geschiedde het woord des Heren tot mij...

Wat klonk dat bijbellezen, in dit laag en vol vertrek anders dan in de grote ruimte van de kerk. Daar rolde een echo achter elke zin, hier ruisten de zee en het doffe stampen van het schip om de bijbelwoorden heen.

De eerste verzen gingen over Woeltje heen zonder dat hij luisterde. Maar toen werd hij opmerkzaam. Over zee en schepen las de schipper uit de bijbel. Over masten van cederhout en riemen van Basanse eiken, over een dek van elpenbeen... Ei, dat waren schepen! Zeilen van fijn Egyptisch linnen en dekkleden van hemelsblauw en purper... Wat voor koningsjachten had men daar! Roeiers uit Sidon waren op de schepen, maar de schippers, die de vloten over de zeeën voerden, waren Tyriërs.

De schipper las van de handel die Tyrus dreef: in zilver en ijzer, in paarden en muilezels. Dat begreep Woeltje. Maar ook in ruiteren en mensenzielen. Handel in mensenzielen! Vreemd was dat.

Tarwe en wijn werd er verhandeld en witte wol. Kijk, dat waren producten, die ook in Holland werden in- en uitgevoerd. Tarwe ging de Sint Pieter halen uit Danzig, wijn kwam met de Fransvaarders uit Bordeaux, en wol uit Ierland.

Er was meer in Tyrus; van smaragden en purper en zijde, edelstenen en goud, las de schipper. Tyrus was een koopstad, veel rijker dan Enkhuizen, rijker dan Amsterdam en Lissabon. Een prachtstad moest dat wezen. Woeltje wou dat de Sint Pieter daar eens heen ging varen.

De oostenwind heeft u verbroken in het hart der zeeën... las de schipper, met sterke nadruk.

Woeltje schrok. Sloeg dat op Tyrus, op die rijke stad?

...Zeelieden en schippers zullen bitterlijk schreeuwen en stof op hun hoofd werpen; zij zullen in het gekerm een klaaglied over u opheffen; gij zijt een grote schrik geworden en zult niet meer zijn tot in eeuwigheid...

Van de lange preek, die schipper Eriksz las uit „De godvruchtige zeeman”, hoorde Woeltje weinig. Hij moest telkens aan die stad denken, die zo rijk en trots was. Een oostenwind had haar verbroken, een storm- en springvloed had haar overstroomd. Als dat nu eens gebeurde. Als dat eens gebeurde met zijn stad? Och kom... zulke dingen gebeurden nu niet meer. Dat was vroeger alleen zo, in verre landen. Nu kon dat niet. Een hele stad in zee verdrinken? Dwaasheid!... Maar in '70, had Vader vaak verteld, toen waren in Friesland alle dijken doorgebroken en het had maar een haar gescheeld of Enkhuizen was ondergedoken in de Allerheiligen vloed. Als dit nú eens gebeurde. Als Moeder en de zusjes en de broertjes eens verdronken en alle huizen van de stad. Woeltje probeerde zich in te denken hoe dat zou zijn, als hij bij het rondenvan de Ven de stad niet meer ontdekken zou, als er alleen puin en ruïnes tussen klotsend water zouden wezen. Och kom, wat haalde hij voor muizenissen in zijn hoofd. Goed, goed, met een stad zou dit niet zo licht gebeuren, maar met een schip? Als het eens ging stormen. De zee was zo geweldig groot en de Sint Pieter daarbij vergeleken klein. En de wal was zo ver. Al twee dagen hadden ze gevaren zonder land te zien,

alleen lucht en water en een enkele maal een zeil, dat als een schim voorbijgleed. Dezelfde bangheid, die hem op de eerste avond na het vertrek uit het Vlie bevangen had, greep hem weer aan. En de schipper las nog altijd aan zijn preek.

Er werd gezongen:

Hij, die op Gods bescherming wacht,
Wordt door de Hoogste Koning
Beveiligd in de duist're nacht,
Beschaduwd in Gods woning...

Woeltje zong mee. Wel honderdmaal had hij dit vers gezongen, gedachteloos. Nu gingen plotseling de woorden voor hem leven. Beveiligd. Door God beveiligd. Dat betekende: geen nood in storm noch onweer. Geen nood voor Moeder thuis en geen gevaar voor hem op zee. God kan alles, Hij is de allerhoogste koning. Hij zorgt voor ieder die op Zijn bescherming wacht.

Het dankgebed van schipper Eriksz was veel duidelijker dan zijn bidden vóór de preek. „Here, bewaar ons op de baren en onze vrouwen en kinderen thuis... Verleen ons uw machtige bescherming...”

Woeltje bad mee, woord voor woord. Voor het eerst bad hij mee in een kerkdienst.

Na de dienst was Woeltje het eerst uit de kajuit. Beneden was het warm en bedompt geworden door de volte. Op het dek woei de frisse zeewind door zijn kleren heen.

De kok riep hem. Er moest een extra-pot gekookt worden voor het Zondagsmaal. De portie vlees was dubbel zo groot als door de week; in de gort waren krenten en rozijnen.

's Middags speelden een paar gezellen op de fluit, terwijl anderen dobbelstenen wierpen bij de voorpiek. Een vredige Zondag was het, waarop het schip zijn koers rustig vervolgde.

's Avonds, toen de zon onder was, zat Woeltje op een

tros in de luwte van het voorkasteel te staren over het water. Als een blanke schijf kroop de maan uit zee omhoog. Ze schoof de donkerblauwe hemel in en deed de toppen van de golven mat blinken in haar zachte licht. Een gouden pad liep van de Sint Pieter naar de maan, een pad door het water, een pad naar de hemel was dat. En in de hemel is God, wakend over ieder, die op Zijn bescherming wacht.

Eenzaamheid, vrees... Woeltje kon er nu om glimlachen. Waar ben je eenzaam als God bij je is, en wie hoeft bang te zijn als God hem wil beschermen?

De Jutlandse duinen kwamen Maandagmorgen in het zicht. Zonderling bekend kwamen ze Woeltje voor. Deze kust leek op de kust van Holland, op de duinen van Terschelling en het Vlie. En nog vertrouwd was het land weerszijds de Sont. Daar waren weilanden en tuinen, net als in West-Friesland.

Kopenhagen was een stad met vele torens en een trotse burcht. Op de rede ging het anker neer en Woeltje mocht mee in de sloep, die naar de wal ging om verse groenten en brood in te slaan.

Voor het eerst in een vreemde haven voet aan wal! Woeltje stond vooraan in de sloep en dronk gretig al het nieuwe in. De grote haven was vol koopvaarders en vissersschuiten. Op verscheiden grote schepen woei de Statenvlag. Sloepen schoten in de haven heen en weer; op de kade gleden sleden en dokkerden wagens. Het was alles net als in Enkhuizen; dezelfde volte in de haven, dezelfde drukte op de kaden. Vreemd klonk slechts de taal in Woeltje's oren. Hoe was het bestaanbaar dat deze mannen, altemaal eenvoudige werk- en varenslui, een andere taal spraken dan hijzelf? En hoe zou hij zich hier ooit verstaanbaar kunnen maken. Hoe kon de bootsman dat, die groenten kopen moest en brood? Sprak die Deens?

Op de markt stonden de kooplui met hun groenten. De bootzman stevende recht op een stalletje af en vroeg in onvervalst Hollands om kool, peen en uien. En de groenteboer gaf hem uien, peen en kool alsof de bootzman in zijn moeders taal tot hem gesproken had, al sprak hijzelf ook in een taaltje, waar Woeltje geen touw aan vastknopen kon.

„Hoe hebben jullie dat?” vroeg Woeltje toen zij met een zak groenten op de schouder naar de sloep teruggingen. „Hoe kunnen jullie elkaar verstaan? Kent u Deens en kent dat boertje Hollands? Hebt u dat geleerd?”

De bootzman lachte smakelijk. „Of ik Deens ken en Per Olaf, Hollands? Voor welke wonderen van geleerdheid zie je ons aan? Al die drukte is nergens voor nodig. Het zeevolk en de mensen aan de haven verstaan elkander zo wel.”

Des middags had het volk van de Sint Pieter vrij voor passagieren. Het was om de benen eens te rekken, nadat men zoveel dagen slechts het smalle dek gehad had om zich te vertreden. Voor Woeltje was het vreemd weer vaste grond te voelen; het schommelen van het schip zat hem nog zo in de leden dat hij als vanzelf zijn benen wijder plantte. De brede, wiegelende gang van zeelui kreeg hij nu al. Ze gingen door de straten van de stad en bewonderden de koningsburcht. De stad gingen ze uit en wandelden langs de boomgaarden en de weiden vol mals vee. Toen ze terugkwamen aan de haven was het reeds laat en stond de maan boven het water van de Sont. Nu is het net of we in Enkhuizen zijn, dacht Woeltje. Daar staat de maan des avonds ook zo boven zee. Daar maakt ze de spiegel ook zo tot een plaat van geschubd en glanzend zilver. Even rees een sterk verlangen in hem op om thuis te zijn.

Maar toen hij, in de sloep terugvarend naar het schip de stad zag, de donkere massa's van de huizen van de havenwijk met de lichtkarteling der gevels, het zwakke rood der

daken in het maanlicht en het matte blinken van de windvanen der torens op de burcht, toen dacht hij niet meer aan thuis en wou hij gaarne heel veel steden zien; alle steden van de wereld.

„Hei, Woeltje, sufferd, gooi dat lijntje eens uit!”

Woeltje schrok op uit zijn gepeins. „Ja, bootsman!” zei hij. En rechtop staande in de sloep wierp hij met een brede zwaai het lijntje omhoog naar de man van de wacht, die gereed stond om het op te vangen.

Woeltje had gemeend dat Kopenhagen met zijn menigte van vissersschepen en koopvaarders en met de vele Princevlaggen, die hij in de haven had gezien, veel weg had van een Hollandse waterstad. Maar Danzig overtrof de Deense hoofdstad in dit opzicht ver. Er was een wemeling van oranje-blanje-bleuvlaggen in de haven. Er lagen rijen koffen, smakken en fluiten. De steden Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen waren onder de Hollandse schepen sterk vertegenwoordigd. Een Deense of Zweedse en zelfs een Poolse vlag was een witte raaf tussen al de Nederlandse kleuren, en toen Woeltje met zijn makkers passagieren ging, vroeg hij zich af of hij in de Westerstraat of in de Breedstraat te Enkhuizen liep inplaats van in een vreemde stad en een vreemd land, zo eigen, zo Hollands deed alles in Danzig hem aan.

Was Danzig wel een vreemde stad? Hollanders voerden hier hun eigen haring, Franse wijn en Indische specerijen in. Zij haalden hier Pools hout en koren weg. Sinds de Ommelandvaarders over de Wadden en langs de Friese eilanden de weg gevonden hadden naar Jutland en om de kop van Jutland door de Sont naar de Oostzee, hadden Nederlandse schippers op Danzig gevaren, en de laatste tijd waren zij niet alleen schippers, maar ook handelaars geweest. Verscheidene Nederlandse kooplui hadden zich er metterwoon

gevestigd, en het getal van deze Nederlanders in Danzig had zich sterk uitgebreid toen de Bloedraad zijn schrikbewind in de Nederlanden vestigde. Toen kwamen hier ook Nederlandse handwerkslieden. Zij bouwden voor de kooplui huizen; zij bouwden molens in de buurt. Danzig werd een stukje Holland in de vreemde, waar iedere Nederlandse zeeman zich thuis voelde als in zijn eigen land.

De jonge zeelui van de Sint Pieter gingen passagieren. Hun beste plunje hadden ze aangetrokken en met veel branie stapten ze de loopplank over en de wal op. Na zoveel dagen varen, het uurtje passagieren in Kopenhagen buiten rekening gelaten, moesten de benen flink gerekt worden, en na zoveel tijd van strenge tucht, geoefend met de stok van bootsman Janus, moest de teugel ruim gevierd.

Woeltje stapte mee met de anderen. Zijn hart klopte van verwachting.

„Wat wou jij, dreumes?” vroeg Jaap Leffers uit de hoogte toen hij, op de kade lopend, Woeltje bij het troepje ontdekte.

„Mee,” zei Woeltje, zo dapper als hij het zeggen kon, maar zijn stem trilde toch een beetje. Niemand had hem gevraagd om mee te gaan. Maar hij hoorde er toch bij.

„We kunnen vandaag geen kleine kindertjes gebruiken. Ga jij maar weer naar boord, zeun.”

„Ik mag passagieren van de schipper,” verweerde Woeltje zich.

„Zo, mag jij van de schipper,” teemde Jaap. „Maar van ons mag je niet, zie je. Zuigelingen moeten met hun moesje mee, en als hun moesje er niet is, dan met hun opa. Ga jij maar met opa Krijn op stap, m'n kindje.”

De andere jongens lachten en Woeltje beet zich op de lippen, terwijl zijn ogen knipperden.

Een lichtmatroos sprong voor hem in de bres. „Och, laat het jog maar meegaan.”

En toen draaide Jaap opeens een volle slag om. „Best,” zei hij, „best. Hij mag mee. En we zullen goed op 't ventje passen. Hij zal vandaag eens leren hoe een zeeman passagieren moet.”

Woeltje zag de grijns bij Jaap niet toen hij deze woorden sprak en hij merkte niet dat sommige anderen grinnikten. Hij mocht mee! Verruimd stapte hij met de andere jongens op.

De wandeling bracht hen al gauw in een taveerne. Daar riep Jaap Leffers aan de waard om bier. Die kwam met grote kroezen en zette ook een kan voor Woeltje neer. „Ik tracteer,” zei Jaap royaal en Woeltje verbaasde zich over de gulheid van de halfwas. Jaap Leffers viel toch mee.

Het bier smaakte anders dan het lichte brouwsel, dat Woeltje thuis wel eens dronk. Zwaar en prikkelend was dit Duitse bier. Wel lekker toch. Maar je werd, als je zo'n grote kroes gedronken had, wat licht in het hoofd. Hij moest maar niet meer drinken dan deze ene kroes, vond Woeltje.

„Ik geef nog een rondje!” riep de royale Jaap. „Meyer, schenk nog eens in.”

De waarde kwam aandragen met een stoop vol bier en schonk de kroezen vol. Toen hij bij Woeltje kwam, bedankte die. „Slaat u mij maar over.”

Maar daar kwam niets van in. „Als zeelui samen passagieren, dan drinken zij ook samen,” zei Jaap gul, en toen dorst Woeltje niet meer weigeren. Jaap Leffers was, al had hij hem aan boord ook wel getreiterd, toch een royale vent. Hij hield de waard niet langer tegen en die schonk zijn kroes zo vol dat het schuim over de rand welde.

„Op je gezondheid, Woeltje!” riep Jaap Leffers, terwijl hij de tweede kroes aan zijn lippen bracht, „en dat je maar een grote zeeman wordt.”

Zij dronken allen. Woeltje ook. Dekfels lekker vond hij het bier nu. Als zijn hoofd er niet zo licht van werd, zou

hij nog wel twee kroezen lusten. Maar hij deed het niet; hij deed het vast niet. Hij wou bij zijn positieven blijven. Gelukkig dat hij in een hoekje zat. Nu kon hij achterover leunen tegen de muur en af en toe zijn ogen even sluiten. Zo ging de duizeligheid wel over. De jongens naast en tegenover hem hoorde hij als in de verte lachen.

Werd er nu weer bier ingeschonken? Woeltje hoorde het bruisen in de kroezen. Hij deed zijn ogen open. De dikke waard schonk uit een verse stoop. Hij was aan Woeltje toe. „Neen, neen,” schoot Woeltje uit. „Niet meer. Ik drink niet meer.”

„Ik betaal!” riep de grootmoedige Jaap Leffers.

„Kan me niet schelen, maar ik wil niet meer,” zei Woeltje.

Toen lachte Jaap luid en spottend. „Zie je nou wel dat je een dreumes bent en met opa Krijn had moeten gaan pasagieren inplaats van met ons. Zo'n bakerkindje kan geen biertje drinken, hè. Ga jij maar gauw naar boord terug, klein wurm.”

Woeltje werd rood tot in zijn hals. Hij een klein wurm, een zuigeling? Dat zou hij anders tonen! „Schenk op!” riep hij de waard toe. En aanstonds dronk hij uit de volle kroes.

„Bravo!” riep Jaap en al de anderen riepen mee. „Bravo voor Woeltje.” Zij lachten en Woeltjelachte ook, schaterend lachte hij. Hij praatte ook luid en hij begon te zingen. Had het bier hem duizelig gemaakt? Nu maakte het hem vrolijk, uitermate vrolijk. Hij sprong van zijn stoel op de tafel en hij draaide daar op één been rond. En hij sloeg de maat en zong voor en de hele bent van de Sint Pieter zong daverend mee. Nog nooit was Woeltje zo vrolijk geweest als deze middag. Hij draaide rond, al zingende, en de taveerne draaide mee. Dat was lolli! Als hij draaide, draaide alles. En slingeren ging de taveerne, de ramen kwamen omhoog en de tapkast dook naar beneden. Was de taveerne een

schip geworden? Want zo slingerde de Sint Pieter immers ook. Stampen en slingeren, zo dat je op de benen niet kon blijven staan. Het tafelblad, waarop hij stond, ging mee aan het wiebelen, vervaarlijk wiebelde het. Woeltje zwaaide met zijn armen in de lucht. Hij verloor zijn evenwicht. „Hé... hik... hoe ging dat nou? Ik tuimel in jouw armen, Jaap.”

Doch hij rolde langs Jaap heen. Hij voelde een harde klap en daarop werd het donker om hem heen...

Toen Woeltje bijkwam, lag hij in zijn kooi. Het was klaar dag. Aan dek hoorde hij het piepen van een takel en het roepen van ahoi! van hijsend volk. Er werden vaten van het schip gerold. De anderen waren dus al aan het werk. Maar dan moest hij er ook uit. Haastig wou hij opspringen, maar een felle steek van pijn in het hoofd weerhield hem en nu ontdekte hij dat een natte doek om zijn hoofd gebonden was. Hij voelde zich ellendig, misselijk en moe, en hij poogde zich te herinneren hoe dit zo geworden was. Waren ze niet wezen passagieren, en hadden ze niet in een taveerne gezeten? Daar had hij bier gedronken. Hij kotste bijna bij de herinnering aan dat bier, dat hij gister lekker vond. En toen?... Woeltje wist het niet meer. Hij begon opeens te huilen. Om zijn moeder hilde hij. Zijn snikken klonken door het lege vooronder.

Er klonken voetstappen op het trapje, dat van het dek naar het logies leidde. Woeltje beet op zijn lippen, haalde zijn mouw over de betraande wangen, dook diep onder de dekens en hield zich muisstil in zijn kooi. Voor geen geld mocht iemand weten dat hij had gehuild.

Krijn Klauwers liep op Woeltje's kooi toe. „Hoe is 't, mijn jongen?” vroeg hij vriendelijk. En toen Woeltje geen antwoord gaf, klom hij op de bank, die langs de wand van het vooronder was getimmerd, boog zich over de bovenkooi en legde zijn oude hand op het blonde jongenshoofd.

Woeltje zei niets. Hij neep zijn lippen stijf opeen en rukte zijn hoofd op zij om Krijn's hand kwijt te raken. Daarbij vlijmde evenwel de pijn fel door zijn hoofd.

De kok liet zich niet afschepen. Hij wist hoe jongens waren. „Het hindert niks hoor, dat je een beetje hebt gehuild. Dat doen ze allemaal op de eerste reis. Ik heb het ook gedaan, toen ik een jongen was als jij. Je mist je moeder, hè.”

Met een scheef oog keek Woeltje onder het verband uit naar de kok. Een huilkramp trok over zijn gelaat.

„Huil jij gerust maar eens, mijn jongen,” zei Krijn. „Dat geeft je lucht.”

Toen schreide Woeltje. Hij schreide zo veel dat zijn kussen er nat van werd. Krijn streelde zacht zijn haar en bleef bij hem tot hij eindelijk was uitgehuild.

„Wat ben ik een klein kind,” verweet Woeltje toen zichzelf met schaamte. „Niks geen zeeman ben ik.”

„Géén klein kind,” gaf Krijn ten antwoord. „Een fikse jongen ben jij, een zeeman in de dop, die op het ogenblik alleen de pokken en de mazelen van het varen door moet maken. Je komt daar best doorheen, Woeltje.”

Er gleed een glimlach over Woeltje's moe gezicht.

„Ga nou maar slapen, jongen,” ried Krijn hem, en hij stopte de dekens in de rand der kooi.

Eer de oude de trappen naar het dek was opgestommeld, sliep Woeltje weer.

Maar lang duurde de slaap niet. Er was te veel lawaai aan dek. Er klostten telkens zware voeten boven zijn hoofd. De lieren ratelden; haringvaten bonsden bij het lossen tegen de scheepswand. Hij lag lang wakker, terwijl het was of hamers klopten in zijn hoofd. Van het schaalte bruine bonen, dat hem des middags werd gebracht, at hij slechts een paar lepels. Hij kon ze niet door het keelgat krijgen en het vette spek stond hem verschrikkelijk tegen. Toen het

werk was afgelopen, kwamen de scheepsmaats met lawaai beneden om zich te verkleden voor het passagieren. Zij waren zeer luidruchtig in het vooruitzicht van het avondfeest.

„Wou onze dreumes ook niet mee de wal op?” vroeg Jaap Leffers met een grijns aan Woeltje.

„Stik!” zei Woeltje en hij draaide zich om in zijn kooi, het gezicht naar de wand.

„Je hebt weer vrij gelag, hoor, als je dan ook weer zo mooi zingt,” plaagde Jaap nog verder.

Woeltje gaf geen antwoord, maar de halfwas liet niet af van treiteren. „Och zo, wil ons ventje het liefst te kooi blijven? Heeft hij zijn hoofdje zo gestoten en is z'n maag misschien ook wat van streek? Dat gaat zo als kleine kindertjes dadelijk groot willen wezen. Ze kunnen niet tegen een biertje en niet tegen een stootje, en toch wil Woeltje zeeman wezen. Ik heb het immers wel gezegd, je moest niet meegaan. En je wou toch, met alle geweld. Veel plezier vanavond in je kooitje hoor, en vraag maar of je morgen met opa Krijn de wal op mag.”

Woeltje's hoofd werd rood en de pijn schrijnde door zijn schedel. Een pestbol was die Jaap. Hij zou hem van z'n leven nooit meer aanzien.

Stil lag hij in zijn kooi, nadat het passagierend volk was weggegaan. Nu het rustig om hem heen was, voelde hij de hoofdpijn niet zo erg meer. Hij richtte zich een beetje op, voorzichtig, opdat hij zijn hoofd niet zou stoten tegen de balk, die vlak over de nauwe bovenkooi heen liep, en keek in het vooronder rond.

De koekoek boven het volkslogies werd opgelicht. Twee benen kwamen bij het steile trapje neer. Wie zou dat zijn? De wachtsman? Al het andere volk was vast de wal op.

Het was Krijn Klauwers, die een schaalte in zijn handen droeg.

„Hier heb ik wat gestoofde peertjes voor je,” zei hij.
„Heb je er trek in?”

De ogen van de jongen glansden. Zijn maag was hol.

„Een ziekenkostje, Woeltje,” zei Krijn. Met voldoening keek hij toe hoe gretig Woeltje at.

Toen Woeltje de peertjes op had, bleef Krijn bij hem zitten. Hij wou z'n zieke vriend eens wat gezelschap houden.

„Wou jij de wal niet op?” vroeg Woeltje hem. „Om mij moet je niet blijven, hoor.”

„Ik voel me aan boord het beste thuis, m'n jongen, aan boord en bij mijn vrouw. Danzig ken ik al zo lang en ik heb er helemaal geen behoefte aan me te bedrinken.”

Woeltje's wangen werden rood. Dit zei Krijn met een doel, begreep hij. Dit sloeg op hem, op gisteravond. Hij zei niets.

„Je moet je voor Jaap Leffers hoeden,” ging Krijn door.
„Dat is een valse vent.”

„Nou,” beaamde Woeltje.

„Het was gemeen van hem om jou te pressen om te veel te drinken. Maar jij moet leren tegen zulke vlegels sterk te staan.”

Woeltje knikte. Hij zou het proberen. Dat van gisteravond was een les geweest.

„De jongste aan boord heeft het nooit gemakkelijk,” vervolgde Krijn. „Die moet door heel veel zure appels heen bijten. Maar als hij stevig in z'n schoenen staat en steun zoekt daar waar steun te vinden is, komt hij er wel doorheen. En heb je eens last, ouwe Krijn wil je ook graag helpen, hoor.”

Woeltje staarde naar de koekoek. Zijn ogen waren vochtig.
„Dank je,” nokte hij.

De oude kok bleef bij hem zitten. Met zijn kalme, diepe stem vertelde hij hem van zijn reizen. Op de Oostzee had hij veel gezworven. Hij kende omtrent alle havens. Rostock

en Lübeck, Riga en Libau. In Visby was hij ook nog wel geweest, maar die haven raakte in de latere jaren in verval. Vroeger kwamen op Gotland de Ommelandvaarders. Die hadden daar hun vitten. En uit Moscovië kwamen de Russen. Op Gotland werden dan de waren van Oost-Europa tegen die van het Westen en het Zuiden uitgeruild. De Hollandse schippers brachten er Vlaams linnen en laken, Franse wijn en specerijen die ze uit Lissabon gehaald hadden, en de Russen kwamen met de pelzen van de marters en de vossen, die zij in hun grote bossen hadden gejaagd. Uit Riga haalden de Nederlanders hout, uit Zweedse havens ijzer. In de Golf van Riga was Krijn's schip eens door een vroege winter overvallen. Zij konden er niet meer uit en moesten in Riga overwinteren van November tot April. In die lange winter had Krijn de Russen leren kennen. Vuil waren ze, maar hartelijk, goedig volk. Dom schenen ze, maar ze waren meesters in het schaakspel. Ze dronken daar een fijne drank, heel anders dan bier of brandewijn. Een kruidentreksel was het, afkomstig diep uit het binnenland van Azië. Uit een samovar werd die bruine drank geschonken. Ook naar de Witte Zee was Krijn geweest, een zomerreis had hij gemaakt naar Archangel. Een wilde zee stond daar ten Noorden van de Noordkaap en zelfs in de zomer liep je er gevaar van op een ijsberg te verdagen. Maar het was er altijd licht des zomers. Er was geen nacht. 's Nachts twaalf uur zag je de zon recht in het Noorden op de kim staan als een gouden bal. Zonder te zijn weggedoken klom ze weer omhoog. Ook naar het Zuiden was Krijn geweest; naar Bordeaux en Nantes, naar Lissabon en Cadiz. In de Franse havens was zijde en wijn verhandeld tegen kaas, boter en vis. In Spanje wijn en vruchten tegen hout en hennep. In Lissabon werden de voortbrengselen van Indië en Amerika, door Portugese kraken aangevoerd, geruild tegen alles wat de Nederlandse schip-

pers uit alle delen van Europa naar Portugal hadden gebracht.

Woeltje luisterde gretig. Dit was nog mooier dan een aardrijkskundedes van meester Schrijver. Krijn Klauwers had dit alles zelf beleefd, en hij zou het beleven! „Nog meer,” zei Woeltje, toen Krijn zweeg. Maar Krijn stond op om heen te gaan. „Neen, neen, het is voor jou nu tijd van slapen, vrindje. Die wond aan je hoofd moet gauw weer voor mekaar zijn. Ik mis mijn hulpje veel te veel in het kombuis.” Hij stopte de dekens bij zijn rug in en streek met zijn ruwe hand over Woeltje's krullebol.

„Dank je, Krijn,” fluisterde Woeltje en hij dacht er bij: het is nu net of Moeder het doet...

Het was stikdonker in het vooronder toen Woeltje wakker werd van veel lawaai. De jongens kwamen uit de stad terug. Ze klostten op het dek; één rolde het steile trapje af en bleef liggen op de vloer, te laveloos om op te staan. Anderen klommen met moeite in hun kooien zonder zich uit te kleden. Jaap Leffers stond te hikken voor een stukje spiegelglas. „Ik... hik... dat buis van mij wil maar niet los.”

Bootsman Janus verscheen in zijn rood baaien onderbroek met een knuppel in zijn hand om het dronken stel zijn praatjes af te leren.

Toen werd het stil, maar een poos daarna werd Woeltje nog eens wakker van een benauwd gerochel. Een jongen lag over de rand van zijn kooi en kotste. Een ellendige lucht van braaksel en verzuurd bier hing in het logies. Woeltje werd er misselijk van. Hij trok zijn dekens hoog over zijn hoofd om het niet te ruiken en stopte zijn oren toe om niets te horen. Was het zeemansleven fijn? Dit was ellendig!

5

Woeltje maakt bestek

Toen de Sint Pieter zijn lading haring had gelost en de ruimen waren volgestort met Poolse tarwe, was Woeltje de gevolgen van zijn val in de taveerne helemaal te boven. Toen het schip de haven uitvoer om de thuisreis te aanvaarden, zat hij in een ra om de zeilen uit te rollen en op zee deed hij weer al die menigvuldige karweitjes, die een scheepsjongen te verrichten heeft. Hij deed ze opgewekt want hij was blij. Naar huis ging de Sint Pieter. Naar Moeder en de zussen ging hij toe. Daar verlangde Woeltje naar. Onmatig verlangde hij naar huis. Nog sterker dan hij in de paktuin van baas Hagha en in de lijnbaan van Symen Florisz had verlangd naar zee te mogen gaan. Dit verlangen benauwde Woeltje soms.

„Ben ik toch wel een goeie zeeman?” vroeg hij aan Krijn op een morgen dat ze naast elkander zaten op het dek, op een luw plekje en in het zonnetje, en ieder bezig was een eend te plukken voor de tafel van de overheid. „Ben ik toch wel een goeie zeeman, nu ik zo graag naar huis wil?”

Krijn lachte en klopte zijn kleine vriend vertrouwelijk op de schouder. „Ben ik een zeeman?” vroeg hij hem, inplaats van dat hij antwoord gaf.

„Ja,” knikte Woeltje, „ja.” Krijn was een zeeman, een man, die zich op zee net zo thuis voelde als zijn vrouw in haar keuken.

„Wel nou, m'n jongen,” zei Krijn toen. „Dacht je dat ik niet erg verlangde nu weer naar huis te gaan? Dacht je dat ik niet altijd blij was op de thuisreis? Thuisvaren, dat is het mooiste wat een zeeman kent. En thuis wezen een dag of wat, in je eigen stad en in je eigen huis, dat is heerlijk. Alleen, te lang moet dat nooit duren. Dan wordt het me thuis te benauwd en in de stad te eng, dan moet ik weer de golven zien en pekel ruiken. Dan moet ik weer een slingerend dek onder de benen hebben. Zo is een zeeman. Hij wil altijd wat anders. Hij verlangt altijd. Op zee naar huis en thuis naar zee. Als het bij jou ook zo is, dan kun je daaraan zien dat je een geboren zeeman bent.”

Woeltje lachte. Hij kon het met Krijn Klauwers altijd heel goed vinden.

De volgende dag was Woeltje in de hut van schipper Eriksz om haar op te ruimen en te stoffen. Een dagelijks karweitje was dat, waarbij hij al vaak met een scheef oog gekeken had naar de kaartenboekjes en naar een groot boek van Lucas Janszoon Wagenaar, de Spiegel van de Zeevaart. Hij had er ook wel eens in gebladerd, haastig en stiekum, want de studieboeken van de schipper waren geen lectuur voor de jongste man aan boord. Deze morgen lag het boek op 's schippers tafel open. Woeltje sloeg er een oog in. Zeilaanwijzingen voor de Oostzee stonden er in. Hoe men varen moest door de Golf van Riga, hoe langs de Putziger Nehrung om Danzig te bereiken... Eenmaal bezig raakt Woeltje weg in de lectuur. Hij las van lichtopstanden en kerktorens, die in elkaars verlengde moesten vallen, van geulen, die konden worden afgediept, van de Haffen aan de Oostzeekust... totdat hij, als door een wesp gestoken, opsprong. De deur was open. Schipper Eriksz stond daar. Waarschuwend ging zijn vinger omhoog. „Woeltje, Woeltje,” zei hij dreigend.

't Was Woeltje of hij door de grond ging. Maar de schip-

per scheen niet boos. Hij keek de hut rond. Ze was netjes opgeruimd, er lag geen stof. „Is je werk af?” vroeg de schipper.

„Hier wel,” kon Woeltje antwoorden.

„Als je boven ook klaar bent, en je wilt graag eens in dat boek lezen dan mag dat best, hoor,” zei de schipper.

Woeltje hoorde het in Keulen donderen. Geen straf! De schipper vond het goed dat hij in de Spiegel van de Zeevaart las! Een nachtmerrie verdween en een paradijs ging open.

Als Woeltje de volgende dagen met zijn werk klaar was, ging hij niet met de andere jongens in het vooronder zitten of op het voordek spelen en praten. Terwijl de schipper op de kampanje was of in de grote kajuit met de andere leden van de overheid, zat Woeltje in zijn hut. Met een gloeiend hoofd en rode oren las hij van de vaart tussen de Hoofden en in het Engelse Kanaal, in de Noorse fjorden en de Franse riviermonden.

Soms vroeg schipper Eriksz hem wat over geulen en banken en bij het antwoord knikte hij goedkeurend. En als hij op de kampanje kwam om een kop soep te brengen of koper te poetsen, riep de schipper hem wel eens bij zich. Daar is Bornholm wees hij, wij koersen er benoordenom. Als we die kerktoren in het topje van die heuvel houden, lopen we net de goede koers. Zo leerde hij hem ook hoe bij Falsterbö de Zweedse zuidpunt gepasseerd moest worden, en hoe men tussen Soltholm en Amager door moest zeilen, hoe de navigatie was in het Kattégat en langs Skager Horn naar het Skagerrak.

„En nou varen we maar in het wilde weg,” zei schipper Eriksz, toen, na Skager Horn, elk merk verloren ging en men aan alle kanten niets dan water zag.

Woeltje lachte eens. Hij wist wel beter. Vroeger, toen voeren de schepen als het gezichtsverband met het land

verloren was gegaan, in 't wilde weg, en hadden ze hoogstens wat houvast aan zon en sterren. Maar sinds de naald was uitgevonden, de naald, die altijd naar het Noorden wees, hoefde je nooit meer in het wilde weg te varen. Daarom hadden de Ommelandvaarders vroeger altijd dicht de kust gehouden, van de Wadden af tot aan de kop van Jutland toe, ook langs de Jammerbocht, waar zoveel schepen waren gestrand en stuk geslagen en zoveel zeelieden verdronken. Thans evenwel hadden alle Oostlandvaarders een naald aan boord en nu zetten ze na Skager Horn koers Zuidwest ten Zuiden recht toe recht aan op het Vlie.

Schipper Eriksz had nog meer instrumenten aan boord dan het kompas. Hij had ook een apparaat voor hoogtemeting. Op heldere avonden schoot hij daarmee de Poolster, d. w. z.: hij mat de hoek en daarna ging hij naar zijn hut om daar te cijferen. Als uitkomst van die rekensom kwamen graden, minuten en seconden op een stuk papier te staan. Dit was een werkje, waar veel schippers om lachten, en dat voor de Oostlandvaart ook overbodig was. Met behulp van het kompas en van het log wisten ze best uit te vinden waar ze voeren, en mochten ze nog al in twijfel zijn, dan visten ze maar wat grond op. Met het oog, de vingers en de tong konden ze dan altijd op een haar de plaats bepalen waar ze waren. Want als ze het aan de kleur van zand of klei niet aanstonds konden zien, dan konden hun vingers aan de losheid of de vastheid van de bodem best voelen waar ze waren, en mocht ook dat in een zeldzaam geval nog falen, dan legden ze maar wat modder op hun tong en ze proefden dwars door het zilte van het water heen van welk plekje van de Noordzeebodem dit monstertje afkomstig was.

Schipper Eriksz kende die simpele methoden voor de plaatsbepaling ook op zijn duimpje en om uit te maken op welke plek hij tussen Skager Horn en het Vlie zeilde,

had hij waarlijk geen hoogtemeting nodig. Barent Eriksz was echter niet voornemens om al z'n leven op de Oostzee te blijven varen. De Franse vaart was hem ook niet ver genoeg. Hij wou de oceanen over, en de oceanen zijn zo groot dat je in weken geen merk aan land kunt peilen, en zo diep dat men nooit grond ophalen kan. Drie winters reeds had Barent Eriksz, tezamen met een aantal andere schippers, omtrent dag aan dag gezeten in de kleine doopkapel van de Westerkerk om zeevaartkunde te leren van Lucas Janszoon Wagenaar en op deze reis oefende hij zich om de breedte uit te rekenen op grond van een hoogtemeting van de Poolster, en de lengte te schatten met behulp van het log.

Er waren er onder het scheepsvolk der Sint Pieter, die stiekum lachten om de malle fratsen van de schipper. De beste zeelui waren immers altijd die geweest, die zonder kaart en zonder naald konden varen waar zij wilden, die als kleine jongen op zee gekomen, hun ogen en hun oren goed de kost gegeven hadden en voeren zoals hun vader of hun schipper vóór hen had gevaren.

Woeltje lachte niet. Die stond graag bij de schipper als hij de Jacobsstaf hanteerde en hij loerde langs de graadstok als de schipper het instrument een ogenblik liet staan. Hij wou ook leren om met behulp van deze stok met zijn verschuifbare dwarslatjes aan zon en sterren vast te stellen op welke plaats men was.

Eens kwam hij in de schippersshut om de karaf en kan te vullen toen Eriksz zat te zweten op een som.

„Dat miserabele gecijfer,” gromde hij. „Zeg Woeltje, kun jij dit ook uitrekenen? Och nee,” liet hij er evenwel op volgen, „jij was ook met je tiende jaar de school al uit, slacht mij wat, Woeltje. Jij krijgt er ook nog eens berouw van dat je van je meester weggelopen bent; net als het mij spijt.”

„Mag ik eens proberen, schipper?” vroeg Woeltje met een

hoge kleur. En terwijl zijn tongpunt tussen de smalle lippen doorgluurde, vermenigvuldigde hij en daarna deelde hij weer op aanwijziging van de schipper. Eriksz wist best welke berekeningen nodig waren voor de plaatsbepaling, maar hij raakte de draad kwijt in de zee van cijfers die hij op het papier bracht. Woeltjes rekenknobbel was ondanks dat hij te weinig school gelopen had, zeer goed ontwikkeld; hij cijferde secuur. Eindelijk legde hij het resultaat van zijn becijferingen voor zijn schipper neer: 55 graden, 30 minuten 10 seconden Noorderbreedte.

„Het klopt,” zei Eriksz. Dit was ook de plaats waar ze naar het gegist bestek op grond van de ouderwetse plaatsbepaling moesten zijn. Woeltje had goed gerekend. „Jij bent klein maar dapper, Woeltje,” prees hij. „Jij blijft niet altijd varen voor de mast. Mettertijd kom jij op de kampanje. Je moest aanstaande winter maar bij ons komen in de doopkapel. In jonge hersens als de jouwe gaan die nieuwe dingen veel gauwer dan in de mijne, die verpekeld zijn van het zoute water.”

Woeltjes wangen gloeiden bij die lof. „Zou dit mogen?” vroeg hij. „Zou Wagenaar mij willen hebben tussen al die grote mannen?”

„Ik zal een goed woordje voor je doen,” beloofde Eriksz.

Met schipper Eriksz kon Woeltje het best vinden, Krijn Klauwers was zijn beste vriend, en ook met de bootsgesellen stond hij op een goede voet. Alleen tussen Jaap Lefers en hem wrong het gedurig.

Bij het schaften ging Jaap op een middag zo breed zitten dat er voor Woeltje, die naast hem zitten moest, geen ruimte overbleef.

„Toe, laat me zitten, Jaap,” vroeg Woeltje hem.

„Moet jij *hier* zitten?” vroeg de ander quasi hoogst verbaasd.

„Toe nou,” drong Woeltje en hij probeerde een plaatsje te bemachtigen.

„Maar jij hoort van vandaag af toch bij de andere bak,” zei Jaap.

„Bij welke dan?” vroeg Woeltje, die van een andere indeling bij het eten niets gehoord had.

„Bij die van de overheid,” spotte Jaap. „Jij rekent immers een bestek uit. Meneertje is piloot.”

De bak brulde om de grap en Woeltje werd vuurrood. „Je bent jaloers,” zei hij.

„Hoor, hoor, het kleine schippertje,” plaagde Jaap, aangemoedigd door het gelach, nog verder. „Hoor ons kleine schippertje nu eens. Wij zijn allemaal jaloers op hem. Ja, ja, als je ook zo groot bent en dan voor schipper spelen mag.”

Woeltje kookte. De tranen kon hij amper uit zijn ogen weren. Met zijn schaalte erwtensoep liep hij weg en op een tros ging hij in zijn eentje zitten eten. Die Jaap, die etter, vergalde hem zijn eerste zeereis.

„Een beetje stuurboord,” zei schipper Eriksz, terwijl hij scherp naar voren tuurde, tot de man aan 't roer. „Dan kom je recht voor het Noordergat.”

Woeltje tuurde ook over zee in dezelfde richting als hij Eriksz had zien kijken. Maar hij kon niets dan zee en schuim ontdekken. Hoe kon de schipper ergens het Noordergat bespeuren?

„Daar!” wees schipper Eriksz hem. „Daar zijn de duinen van Terschelling.”

Woeltje zag niets en hij had toch beste ogen.

„Wacht maar een kwartiertje, dan zul je ze wel ontdekken.”

Na een kwartier zag Woeltje vaag een grijze streep en toen er een half uur verder was gezeild, ontdekte hij de

duinen. Na een goed uur voeren ze in het Noordergat.

Tegen de avond was de Sint Pieter door de nauwste slenken van het Wad heen. Op de Zuiderzee kon men bij nacht wel varen. Morgenoctend zouden ze binnen zijn.

Woeltje's hart klopte van sterk verlangen om weer thuis te zijn. Hij droomde die nacht dat hij bij Moeder in de kamer zat. Hij hoorde, meende hij, de klok van de Zuidertoren slaan. Zijn Moeder stak haar hoofd boven het trapgat van het zoldertje om hem te roepen.

Inplaats van Moeder maakte de wachtsman overal, maar toen Woeltje door de patrijspoort keek zag hij een groene dijk en daarboven uit de Zuidertoren en toen hij aan dek kwam was de Ven reeds gepasseerd en voeren ze recht op Enkhuizen aan.

Woeltje stond bij het binnenlopen op de voorplecht. Hij zocht onder het volk dat op de kade stond naar Moeder. Ze was er niet. Ze zou er haast niet kunnen zijn. Hoe zou ze weten dat de Sint Pieter binnen was gevaren?

Woeltje was een van de eersten van het scheepsvolk, die met de plunjezak op de rug aan wal sprong.

„Het ventje moet gauw naar z'n moesje toe,” hoonde Jaap hem na.

Maar Woeltje hoorde dat niet eens. Hij zag zijn moeder komen. Op de kade kwam ze op hem toe. Zijn plunjezak gooide hij op straat en vloog haar in de armen. „Moeder!”

„Aart!” zei zij.

Het kon Woeltje geen steek schelen dat de mensen het zagen; het had hem ook niets kunnen schelen als Jaap dit had gezien. Arm in arm met zijn moeder wandelde hij naar hun huisje in het Kreupeltje. Twee zussen en een kleine broer sjouwden de plunjezak achter hen aan.

Thuis vertelde Woeltje van de reis. Geestdriftig deed hij dat. Hij had het over Danzig en Kopenhagen en over het werk aan boord, en met schitterende ogen vertelde hij van

de hulp, die hij aan schipper Eriksz mocht bewijzen bij het berekenen van het bestek. Alles zei Woeltje niet. Over de plagerijen van Jaap Leffers zweeg hij. Maar hij vertelde wel dat Krijn Klauwers goed en vriendelijk voor hem geweest was, dat hij hem een ziekenkostje had gebracht toen hij te kooi moest liggen, dat hij hem dikwijls had geholpen en altijd voor hem klaar stond.

„Dus Krijn is jouw zeevader,“ zei Moeder.

Woeltje knikte.

Dit zinde moeder Wessels zeer. Ze kende Krijn Klauwers als een man met een hart van goud. Met zo'n zeevader zou haar jongen veilig varen, wist ze.

6

De grote reis begint

Begin November 1590 lag de Sint Pieter zeilree voor een grote reis. Dit was de vijfde reis, die Woeltje maken ging. Nog twee keer was hij na de eerste reis naar de Oostzee geweest, en eens naar Engeland. En nu...

Neen, dit werd geen reis naar Oostland in het laat seizoen. Schipper Eriksz nam niet het risico van in de Oostzee te worden overvallen door een vroege winter en daar tot 't voorjaar in te vriezen. Het zou ook niet een stille winter in Enkhuizen worden, geschikt om het schip te kalefateren en om zelf kennis van de zeevaart op te doen bij Lucas Janszoon Wagenaar in de kapel der Westerkerk. Die kans voor Woeltje was dit jaar verkeken. De Sint Pieter was al op de helling geweest. Een korte, snelle schoonmaakbeurt had het schip gehad. Met man en macht was er geschraapt, gebreeuwd, geteerd, want de schuit moest spoedig weer te water. En daarna was er hard gewerkt om het schip zeilree te maken.

„Voor ons wordt het van 't jaar geen winter,” had schipper Eriksz tot Woeltje gezegd, toen die zich de armen beukte na een koud karweitje in de mast bij het tuigen van het schip. Woeltje had eerst vreemd gekeken en daarna aan een grap gedacht. Maar na een poosje had Eriksz eraan toegevoegd: „Wij zoeken straks de zomer op.” En toen begreep Woeltje dat er wat bijzonders aan de hand was. Zou dit

een reis naar het Zuiden worden, zó ver en zó lang dat ze de hele winter duren zou?

„Waar gaan we heen, schipper?” vroeg Woeltje met ogen, lichtend van verwachting.

„Naar Medemblik,” antwoordde schipper Eriksz.

„En dan?”

„Naar Hamburg,” liet de schipper erop volgen.

Woeltje wendde zich af; dit was een flauwe grap. Het werd een reisje naar Hamburg, een laatste reisje vóór de winter, anders niets.

„En dan gaan we naar Magasant,” zei Eriksz verder.

Woeltje bleef staan. Werd het dan toch een grote reis? „Magasant, waar ligt dat, schipper?”

„In Barbarije, aan de Afrikaanse kust. En daarna steken we over naar Braziel.”

Toen danste Woeltje een kuitenflicker op het dek. Naar Afrika en naar Brazilië! Het Zuiden in en de Oceaan dwars over! Naar de vreemde landen, die door Spanje werden overheerst en waar de Nederlanders zich tot dusver nauwelijks durfden wagen. Dát werd een reis! En dat werd wellicht vechten ook. Dan zouden de geschutspoorten opengaan en de rolpaarden aangereden worden; dan zouden de kanonnen hun koperen monden uit de boorden van de Sint Pieter steken, en het zou daveren over zee, wanneer een kaper of Spanjool de volle laag kreeg. En daarna zouden ze komen in de landen van de sinaasappels en citroenen, van hoge palmen en reuzenvarens, in de landen waar de mensen rode huiden hadden en wapperende vederbossen op het hoofd. Woeltje kon zijn vreugde haast niet op over het avontuur, dat ze tegemoet gingen.

„Bedaar maar wat,” zei schipper Eriksz. „Je kon van 't varen wel eens teveel krijgen op deze lange reis.”

Dat kon Woeltje niet geloven. „Van 't varen krijg ik nooit te veel,” zei hij met schitterende ogen.

Schipper Eriksz lachte in zijn baard. Hij had schik gekregen in zijn scheepsjongen: een kwiek kereltje, dat werken en leren wou, en dat van varen hield, een jochie dat vast niet vóór de mast zou blijven. Hij hielp zijn schipper steeds, wanneer de zon geschoten werd, met het berekenen van het bestek, en hij kende de leeskaarten van de vaart op de Oostzee al bijna uit zijn hoofd. In de Spiegel van de Zeevaart las hij druk en soms stelde hij er vragen over, waar schipper Eriksz geen antwoord op kon geven. Het was jammer dat Woeltje deze winter niet bij Lucas Wagenaar in de leer zou kunnen gaan, maar op een ander jaar kon dat, hoopte schipper Eriksz. „Jij wordt nog eens mijn stuurman,” zei hij tegen Woeltje, die daarbij een blos van trots en vreugde op de wangen kreeg.

Moeder Wessels verschoot van kleur toen Woeltje opgetogen thuis kwam en vertelde van de grote reis, die hij ging maken. „Ga je zo ver?” vroeg zij verschrikt. „En hoe lang blijf je wel weg?”

Dat wist Woeltje niet; tot volgend voorjaar, dacht hij.

Vrouw Wessels vreesde dat het wel een jaar of langer worden kon, en zij had ook gehoord van vreselijke stormen, die in die verre wateren konden woeden, en van windstilte, die er vaak bij de Linie heerste, zodat de schepen soms wel weken dobberden in een hitte, die het pek in de naden smelten deed. Ze had gehoord van wrede piraten, die de zeeën ginds onveilig maakten, en van woeste stammen aan de kusten, die het scheepsvolk dikwijls plotseling overvielen. En ze had zo gehoopt dat Woeltje, haar oudste, die ze deze zomer zo gemist had, de winter thuis zou zijn. Maar ze verkropte haar verlangen en ze verbeet haar vrees. Woeltje was nu eenmaal zeeman. Hij moest varen. Waarom zou ze hem het vooruitzicht donker maken? Een moeder moet haar kinderen niet verontrusten. Dapper moet een moeder zijn; zij moet haar kinderen steunen. En Aart was aan boord

van de Sint Pieter bij een schipper als men geen betere wensen kon; hij had daar in Krijn Klauwers een vaderlijke vriend. Inplaats van zichzelf of Woeltje te beklagen, was ze aan het werk gegaan. Tot laat in de nacht had ze genaaid, weken achtereen, om de plunjezak goed vol te krijgen, want deze reis zou heel lang duren. Maar als ze 's avonds laat de naald nog door het baai en bombazijn dreef, en Woeltje al lang sliep, pinkte ze vaak een traan uit haar oog, en als ze eindelijk naar bed ging, kon ze soms de slaap niet vatten van zorg om haar jongen, die zo ver ging zwerven.

Dat merkte Woeltje echter nooit. Hij zag altijd een dappere en opgewekte Moeder. Alleen 's avonds, als de kinderen naar bed waren en Woeltje nog een uurtje op mocht blijven, praatte ze met hem over dingen, waar ze vroeger zelden over gesproken had. „Er zijn op zo'n grote reis veel gevaren, Aart,” zei ze. „Wij weten niet of we elkander weerzien hier op aarde. Als we elkaar dan Boven maar ontmoeten, dan is het goed.” Woeltje knikte zonder iets te zeggen. Jongens spreken moeilijk over deze dingen. „Er zijn nog andere gevaren,” zei z'n moeder, „gevaaren van slechte vrienden, van vreemde steden...” Woeltje knikte weer en een huivering liep langs zijn rug. Hij dacht aan de eerste avond passagieren in Danzig, aan Jaap Leffers, die hem op volgende reizen ook telkens weer had willen treiteren. „... Wanneer je je eens eenzaam voelt, Aart,” ging Moeder door, „als je soms ziek mocht wezen of in groot gevaar verkeren, bedenk dan steeds dat je toch nooit alleen bent en dat Eén je altijd helpen wil en helpen kan. Ik zal hier voor je bidden, jongen; doe jij het op het schip.” „Ja, Moeder,” beloofde Woeltje en toen hij naar bed ging, gaf hij zijn moeder een lange, warme zoen.

Op de dag dat de Sint Pieter varen ging en Woeltje met een stijf gepropte plunjezak naar boord toog, ging zijn moeder met hem mee, vrolijk naar het scheen; bij de loop-

plank praatte ze opgewekt met hem. Maar toen ze hem een lange kus ten afscheid gaf, werd Woeltjes wang nat van haar tranen. „Dag jongen,” zei ze. „God moge je bewaren op deze reis. Ik hoop dat Hij je weer veilig thuis zal brengen.”

Toen knapte haar stem. Maar snel streek ze haar arm langs haar ogen en op een heel andere toon ging ze door: „Hou je maar taai, Aart, en pas goed op.”

Bij dat afscheid aan de loopplank voelde Woeltje een vreemde steek in het hart, en bij het passeren van het havenhoofd, vanwaar zijn moeder hem toewuifde, was die pijn er weer. Moeder was ongerust, had hij gemerkt. Moeder was bang voor een ongeluk op deze reis. Een ongeluk! Daar lachte Woeltje om. Schipper Eriksz was toch schipper, en de Sint Pieter een best schip. Ze kwamen vast weer veilig thuis. Alleen, het zou heel lang duren. Wanneer zou hij Moeder weerzien? En wanneer Vader? Zo lang hij voer had hij hem nog maar eenmaal weer gezien, deze zomer toen Vaders buis en de Sint Pieter gelijktijdig in de haven lagen. Als Vader aanstonds thuis kwam en thuis zou blijven tot aan Buisjesdag van 't volgend jaar, zou Woeltje weg zijn. Het kan heel lang duren eer twee zeelui, die op onderscheidene schepen waren, elkaar weer in de haven treffen.

Woeltje had geen tijd voor piekeren. Het fluitje van de bootsman snerpte. Hij moest de mast in om te brassen. En toen het schip, na driemaal door de wind te zijn gegaan, de kaap van Drechterland rondde bij de Ven, en door het Wagenpad de Medemblicker koers nam, was de pijn van het scheiden al lang over. Dit werd een reis van avontuur, die hem in vreemde landen brengen zou!

De Sint Pieter voer, na het oponthoud in Medemblik, boven de Noordergronden langs naar het Oosten. Langs Terschelling zeilden ze, langs Ameland, Rottum en Borkum, een lange rij van eilanden, een lange rij van duinen, rijzend

en dalend, met vuurtorens en lichtopstanden op de hoogste toppen.

Je kon merken dat het November was. Er woei een gure wind en bijwijlen kletste de regen op het dek. De vorige reizen was het meest mooi weer geweest. Zomerreizen waren

hij moest de mast in om te brassen

dat met veel zon en speelse briesjes. De zee was toen doorschijnend groen, het schuim sneeuw wit, het zonlicht wekte gouden spetters in de golven. Nu was het water grauw: het schuim vuil; de duinen, 's zomers blinkend geel, droefgrijs. Soms verdwenen ze in regenvlagen. Op de wrede golfslag stampte het schip zo wild, dat zelfs bevaren zeelui

een draaiërig gevoel in het lijf kregen, en Woeltje, die meende door alle kinderziekten van de zeevaart heen te zijn, misselijk werd. Daarom ging hij naar het dek, terwijl de andere jongens in het vooronder zaten om zich te warmen bij het vuur, dat in een kleine schouw gestookt werd. Aan dek werd je echter drijfdoornat, niet zozeer van de regen als wel van het overkomend water. De Sint Pieter buisde zwaar; keer op keer stond voor de boeg een hooggespannen witte waaier, die kletterend achterover viel, en één zo'n waaier, extra hoog en verder vallend dan de andere, tui-melde op Woeltje neer en maakte hem nat tot op zijn hemd. Rillend van kou kroop hij weer in het vooronder. Op het trapje sloeg de warme en benauwde lucht van rook en wasemende natte kleren hem reeds tegemoet. Hij kokhalsde, maar durfde niet naar het dek terug. In een hoekje ging hij zitten, diep ineengedoken, zoals een zieke vogel met zijn kopje in de veren zit. Ook de anderen hadden niet veel praatjes. De stemming in het vooronder was even grauw als de Novemberdag.

Jaap Leffers wou wat leven brengen in de stille brouwerij. „Allo Woeltje, speel jij eens op je fluit.”

Woeltje schudde het hoofd. Hij kon wel kotsen. „Ik speel niet,” zei hij.

Zijn tegenstreven drong Jaap juist om door te zetten.

„Je zult spelen!” riep hij en hij ging in Woeltje's kooi aan het rommelen om zijn fluit te zoeken.

„Laat dat nou,” drong Woeltje aan.

Maar Jaap liet het niet. Hij vond de fluit en de jonge matrozen, blij met een verzetje op de trieste dag, deden mee. Ze tilden Woeltje uit zijn hoekje en zetten hem op de tafel in het midden van het vooronder. Ineengedoken, bleek en grauw, zat hij daar, loerend op een weg om te ontkomen aan zijn kwelgeesten. Maar hij zag geen gat.

En de anderen joelden en dansten om de tafel heen, en

ze lachten nog harder toen bij een schuiver van het schip, Woeltje van de ene kant van de tafel naar de andere gleet. Met stompen dreven zij hem weer naar het midden.

„Spelen, spelen!” schreeuwden ze. De één gaf Woeltje een draai om de oren, de ander een stoot in de ribben, en ze hielpen het slingerende schip nog een handje in zijn spel met de kleine kerel op het gladde tafelblad. Van de ene naar de andere zijde werd hij heen en weer gekaatst.

Om aan de marteling te ontkomen, bracht Woeltje zijn fluit toch aan de mond. Doch zijn maag schoot naar zijn keel. Hij zou spuwen als hij proberen wou te fluiten. Kokhalzend smeed hij het speeltuig weg.

Dit maakte de anderen kwaad. Woeltje wou niet? Woeltje zou!

Jaap zocht de fluit weer op en duwde hem Woeltje in de mond. Het ijzer knarste tussen zijn tanden. „Fluiten zal je!” De uitgelaten bende stond juichend om haar slachtoffer geschaard.

Toen dook Krijn Klauwers in het vooronder. „En als het nou maar uit is!” schreeuwde hij. „Schavuiten! zien jullie niet dat het kind te ziek is om boe of bah te zeggen! Hij moet naar kooi!” Zijn harde handen deelden klappen uit naar rechts en links, en terwijl de jongens verschrikt het trapje opstoven, nam hij Woeltje van de tafel en legde hem in zijn kooi.

„Slaap jij maar lekker,” troostte hij, „dan ben je morgen onze ouwe Woeltje weer.”

Na Hamburg werd het een kalme vaart onder grijze luchten met af en toe wat kille regen. Langs de Hollandse kust, waarvan de duinen soms flauw zichtbaar waren, voeren ze naar het Zuiden. In het Kanaal werden de patrijspoorten geopend en de kartouwen gebakst. In de omgeving van hun eigen nest was het gevaar voor de Duinkerkers altijd

het grootst. Maar schijnbaar zaten de piraten bij het grauwe Novemberweer meest thuis. Slechts eenmaal verscheen een verdacht zeil aan de einder doch dit was snel weer uit het zicht. Ze kwamen door het Kanaal heen zonder dat de konstabels aan de stukken waren geroepen... tot spijt van Woeltje, die graag gezien had dat het tot een kloppartijtje was gekomen.

„Je weet niet wat je zegt,” bromde Krijn, toen Woeltje, bij het wassen van het komaliewant de zee aftuurde in de hoop dat er toch nog een Duinkerker op zou dagen. „Je weet niet wat je zegt. Of heb jij er soms verlangen naar dat je de voeten gespoeld worden of dat je bengelt aan een ra?”

„We hebben toch zes gotelingen!” zei Woeltje trots.

„De Duinkerkers hebben er twaalf en meer volk aan boord dan wij. Als we die duivels ontlopen kunnen, moeten we dankbaar zijn.”

De Sint Pieter raakte veilig door het Kanaal. Ze zeilden al ter hoogte van Bordeaux, toen schipper Eriksz op een morgen voor zijn wacht op de kampanje komend, een bezorgd gezicht zette. Geen Duinkerkers waren op komst, maar wel wat anders. De lucht was wild en de zee schoot aan. De meeuwen, die gisteren nog als een witte wolk achter het schip gehangen hadden, en krijsend neergetuimeld waren in het zog, telkens als Woeltje wat afval van het eten had overboord gegooid, waren nu verdwenen. De wind floot dreigend in het want.

„Bramzeilen bergen!” gebod schipper Eriksz en het fluitje van de bootsman joeg de jongens naar omhoog. Woeltje stond op het paard van de grote bramra, palmde het zeil in en bond de lussen vast. Hij had z'n draai. Van zeeziekte had hij vandaag geen last. De brede deining van de Oceaan was lang zo naar niet als de dwarse golfslag daar bij het Wad. En nu hij in de mast zat, was het net of hij op een schommel slingerde. Het ene ogenblik was je

boven de golven, zodat je meende dat je de toppen met je tenen raken kon; dan vloog je omhoog, de wolken tegemoet. En daarna slingerde je over het andere boord tot bijna aan de spiegel toe.

„Zo'n storm is wel gezellig,” zei hij tegen Krijn, toen hij na het karwei aan de zeilen de kombuis binnenstapte.

Krijn bromde op zijn zeekind. „Jij bent een raar portret. Eerst kijk je naar de Duinkerkse moordenaars uit en nou verlang je naar storm, hier nog wel, in de Golf van Biscaje. Wacht maar makker, als het spul goed gaande is, zullen wij elkander nog eens spreken. Hij duwde zakken en wat zeildoek tussen zijn komaliewant, opdat de potten en pannen niet konden gaan rammelen bij het slingeren van het schip. Hij bond de zakken met erwten, gort en bonen stevig af – „anders eten jullie morgen een rare ratjetoe,” – en haalde een zak met harde scheepsbescuit te voorschijn. Daarmee zou men het die dag moeten stellen, want van eten koken zou niet veel komen, dacht hij.

Toen moest Woeltje naar beneden om daar te helpen bij het zeevast sjoeren van de boel. De lampen werden in een kooi gestopt; de spiegels die aan de schotten hingen, moesten ook tussen de dekens om voor het geweld van het slingeren bewaard te worden. Zelfs de kanonnen, toch zo zwaar dat men ze met vier man verslepen moest, werden aan de scheepswand vastgesjord.

Met bevreemding zag Woeltje al die voorbereidingen aan. Zou het zó gaan spoken? Voorshands zag het er niet naar uit. De zee was wat holler geworden bij vanmorgen, de wind floot luider. Maar de Sint Pieter liep kalm zijn koers en lag stevig onder het kleine zeil. In deze storm, die reuring bracht in het eentonig leven van een lange reis, had Woeltje wel plezier.

Bij het vallen van de avond was het plezier van Woeltje evenwel vergaan. Het was vliegend weer geworden. Het

leek er op of roofdieren aan het vechten waren. De golven sprongen de Sint Pieter op de nek. Het schip kreunde onder het geweld en het had er alles van dat zijn belagers het onder water zouden drukken. En toen lag Woeltje plotseling in het water. Hij kon geen adem krijgen en het was stikdonker om hem heen. Ik verdrink, dacht hij, terwijl hij tevergeefs hapte naar lucht. Hij wist niet of het schip gezonken was dan wel dat hij in zee geslingerd was, maar dat dit het einde was, stond voor hem vast. Doch het zwaar gewicht gleed van hem af; het werd weer licht; hij kon weer ademhalen. Een zware golf had hem in een hoek van het dek geslingerd, doch tegen de verschansing was hij blijven liggen.

Woeltje was nu al zijn brandie kwijt. Hij greep zich vast aan een bolder en bibberde van koude en vrees, terwijl hij angstig staarde naar de jagende wolken en door een spuigat naar de zee, die brulde en bruieste.

„Meer zeil bergen,” commandeerde schipper Eriksz.

De bootsman en een aantal bootsgezellen renden naar de vallen. Woeltje bleef zitten waar hij zat. Met ontzag zag hij het werken van de mannen aan. Hoe konden zij zich staande houden op het geweldig slingerende schip? Voor geen geld dorst hij zijn bolder los te laten.

„Naar beneden jij,” schreeuwde de bootsman in het voorbijgaan tegen hem.

Maar Woeltje durfde niet. Krampachtig hield hij zijn handen om de bolder geklemd.

Toen kwam Krijn uit zijn kombuis. Woeltje zag zijn grijze kop. Daarna zag hij niets meer, want een nieuwe golf bedekte de Sint Pieter en Woeltje hapte weer vergeefs naar lucht, terwijl hij zich in doodsangst vastklemde aan zijn steunpunt.

Doch toen het schip zich na deze golf weer oprichtte en het uitlopend water door de spuigaten gutste, stond Krijn bij Woeltje.

„Los die vingers!” gebood hij.

Woeltje deed het niet; hij durfde niet.

„Los!” gebood Krijn nog eens en hij hief zijn harde hand op om Woeltje van de bolder weg te slaan.

Toen gehoorzaamde Woeltje sidderend.

Krijn tilde hem op en nam hem onder zijn linkerarm, terwijl hij met de rechter zich voortpalmde langs de verschansing. Zo droeg hij hem naar het vooronder. Onderweg kwam er nog eenmaal een zware stortzee over. Stijf tegen de verschansing aangedrongen, Woeltje met zijn lichaam dekkend, liet Krijn de zondvloed over zich heen gaan. Toen dook hij met de knaap in het vooronder. Hij kleepte hem uit, zoals een moeder het een kleuter doet, en schoof hem in zijn kooi. „En nu blijf je hier tot ik je roep!” gebood hij streng.

Woeltje kon geen woord uitbrengen. Hij klappertandde van kou, en luisterde bevend naar de oordelen, die losgebarsten waren. Gekraak, gesteun, gedonder. Het schip kreunde onder het geweld der golven, die het besprongen. En Woeltje huilde van angst en schaamte. De schipper en het scheepsvolk streden voor hun leven en voor het schip. En hij lag hier te kooi, uitgeteld. Zou hij nog ooit een zee-man worden ?

Met een schreeuw vloog Woeltje plotseling overeind. Er dreunde een slag op het dek. Het schip trilde in zijn spanten. Gekraak en schreeuwen volgden. Verging het schip? Het zweet brak Woeltje uit. Hij dacht aan Moeder, die zo bezorgd was bij het vertrek. Zij vreesde een ongeluk. Hier was de ramp. Het water zou het trapgat binnen storten; hij zou verdrinken in zijn kooi.

Geen water stroomde in het vooronder. Woeltje hoorde het weggelopen door de spuigaten. Het schip had zich weer opgericht. Het zeilde nog.

En toen viel plotseling de vrees van Woeltje af. Waartoe zou

hij zich angstig maken? Schipper Eriksz stond aan het roer. En God waakte over het schip en zijn bemanning. Hij hoefde toch niet bang te zijn.

Terwijl nieuwe golven de fluit besprongen, terwijl de storm raasde en de zee brulde, vier man op de kolderstok hingen om het schip bij de wind te houden, en de schipper geen ogenblik van de kampanje week; terwijl het scheepsvolk op het voordek, telkens door nieuwe brekers overstelpt, het tuig kapte van de voorsteng, die naar beneden was gekomen... sliep de jongste aan boord, onwetend van het gevaar, waarin het schip verkeerde...

Op de nieuwe ochtend moest Krijn hem wakker schudden. „Hier, eet es.” Een bord met grove gort hield hij hem voor.

Woeltje knipperde met de ogen; hij richtte zich op, beschaamd omdat hij naakt onder de dekens lag. „M'n kleren?” vroeg hij, terwijl hij in het vooronder rondkeek.

„Die hangen aan dek; ze zullen gauw droog zijn, want het is mooi weer. Eerst eten.”

Door het glas van de patrijspoort scheen de zon.

7

De hoenders en de varkens van kok Krijn

Bij het naderen van Magasant kon men merken dat ze verder naar het Zuiden kwamen. Het was Nieuwjaar geweest, maar de zon scheen even warm als in Holland in September. De witte huizen van de Berbers blonken in haar licht en er lag een warme gloed op de bergen achter de stad. De mannen van de Sint Pieter hadden hun duffels opgeborgen en koesterden zich in het zonnetje bij het binnenlopen van de baai.

Woeltje keek zijn ogen uit. Die blinkend-witte, vierkante huizen, de hoge bergen in de verte, de wonderlijk getuigde schepen in de haven, het was alles even vreemd. Hij kon de mensen op de kade onderscheiden: mannen in lange gewaden en met een rode fez op het hoofd; vrouwen, zwaar gesluierd.

Er kwamen bootjes bij het schip langs; zij nog eer de trossen waren uitgebracht. Bruine kerels met manden op de rug klommen bij de touwladders omhoog. Koopwaar was er in die manden. De eerste had fruit; hij vloog het volk aan boord haast aan om het zijn waren op te dringen, en achter hem kwam een tweede rode fez boven de verschansing uit: kralen, ringen en armbanden had die koopman in zijn mand. „Schone geschenken,” prees hij aan, „om mee te nemen voor de vrouwen!” Een derde kwam met rieten mandjes; een vierde had messen met fraai besneden hechten.

Ze stalden al hun snuisterijen op het dek uit en trokken de matrozen aan hun kleren om hen te bewegen toch van hen te kopen. En ze kakelden daarbij zo druk dat horen en zien een mens verging.

Maar bootsman Janus had zijn volk nog nodig. Het schip moest nog gemeerd. Met een paar harde klappen joeg hij de bruine kooplui uit elkaar en hun koopwaar schopte hij aan kant, terwijl hij zijn kerels naar de vallen en het gangspil joeg. De zeilen moesten neer, de kabels vast. Eer dat geschied was geen gesjacher met die Moren.

Woeltje had gedacht dat de driftige kooplui, die zoveel spektakel maakten om hun waren aan de man te brengen, nu woedend de bootsman te lijf zouden gaan. Maar thans berustten ze even lijdzaam als ze straks brutaal aan boord geklommen waren en onbeschaamd hun koopwaar hadden opgedrongen. Ze zochten hun door elkaar getrapte snuisterijen zorgvuldig bijeen, bogen recht wat krom geraakt en reinigden wat vuil geworden was. En daarna wachtten ze geduldig tot het schip gemeerd lag. Amper was dat echter het geval of ze dansten weer als gekken om het scheepsvolk heen en er waren niet veel bootsgezellen, die weerstand konden bieden aan hun aandrang. Allen kochten snuisterijen voor hun vrouwen, hun meisjes of hun moeders.

Toen de kooplui weg waren, roeiden er jongens om het schip. Kleine, ranke bootjes hadden ze, en ze droegen alleen een lendendoek om het blote lijf. Met hun felle ogen keken ze begerig naar omhoog. „Duikers!” lichtte Jaap Leffers Woeltje in. Hij gooide enkele duiten overboord en dadelijk doken een paar bruine knapen het geld na. Woeltje zag hun lenige lijven in het heldere water diep naar beneden schieten; met een vaste greep haalden zij de zinkende muntjes op. Hij gooide ook een paar duiten over boord. Als vliegen op stroop vlogen de bruine knapen op het geld af.

's Middags leunde Woeltje over de verschansing en keek

naar de stad. De witte huizen leken in het zonlicht wel van marmer: de koperen torens der moskeeën glinsterden als goud. De palmen hieven hun brede kruinen op en de hoge bergen stonden statig op de achtergrond. Dit lijkt Jeruzalem, dacht Woeltje. Zo heeft vast de heilige stad er uit gezien. Het hoge gebouw ginds: zo moet de Davidsburcht geweest zijn. En de witte kerk met het gouden dak in het midden: zo was de tempel van Salomo. Hij hunkerde ernaar om al dat schoons van dichtbij te bezien.

Tegen de avond mocht Woeltje aan wal. Met het andere jonge volk ging hij de stad in. Toen viel Magasant hem tegen. Was dit nu de stad, die uit de baai zo prachtig leek, het Jeruzalem van Afrika? De witte muren bleken grauw; de straatjes vuil en smal; in moddergoten wroetten vuile kinderen en varkens. Een weeë stank kwam uit de donkere huizen, op welker stoepen luie mannen en vuile vrouwen zaten. Schuw liep Woeltje door de straatjes. Hij voelde zich niet op zijn gemak onder al die starende ogen; hij had een weerzin tegen vuil en stank.

Bij een moskee was het anders. Het gebouw was statig als een tempel en op het voorplein lagen mannen op hun bidmatten geknield, de hoofden op de grond. Terwijl hij stond te kijken greep een hand zijn schouder. Verschrikt keek Woeltje op. Een mager wijfje had haar hand op hem gelegd. Door de smalle gleuf van haar zware sluier zag hij haar felle ogen gloeien. „Kom mee,” drong ze, „kom mee. Ik zal je voorspellen wat je worden zult.” Zij greep zijn hand en een benige vinger gleed reeds langs de lijnen. „De zee... ramp en ongeluk... een vogel met sterke vleugels... redding... een grote toekomst...” Meer hoorde Woeltje niet. Hij trok zich los en rende zijn makkers achterna. „Laat je nooit met waarzegsters in,” had zijn moeder voor hij weg ging tegen hem gezegd. „Die plegen duivelskunsten.”

Met een paar vrienden kwam Woeltje buiten de stad.

Daar was het rustig. Daar was het schoon ook. Een weg met palmen klom bij een berg op; weerszijds waren tuinen en hoger op was bos. Een enkele Moor reed op een ezeltje naar boven. Zij klommen tot een kromming van de weg, waar de rots recht naar beneden schoot. Hier hadden zij vrij uitzicht. Uit de hoogte was Magasant even schoon als uit zee gezien. De grauwe huizen waren nu weer wit; scherp tekenden hun kubussen zich af tegen de blauwe zee daarachter. Hoog en rank lag de Sint Pieter tussen de kleine Moorse scheepjes in de haven. Woeltje vergat de stank en de vuilheid van de straatjes. Hij vergat het wijfje, dat hem op een verkeerde weg wou trekken. Leunend tegen een palm keek hij over stad en baai. Nu werd waar wat hij op school gedroomd had. Hij maakte grote reizen en hij zag vreemde landen. Fijn was dit. En hij zou nog veel meer zien. Na Magasant kwam de grote oversteek naar Brazilië, het wonderland aan de andere zijde van de oceaan. Hij verlangde dat de Sint Pieter spoedig verder varen zou.

's Daags voor het vertrek uit Magasant moest Woeltje met Krijn Klauwers er op uit om victalie in te slaan voor de oversteek naar het Westen. Zij gingen naar de markt. Daar was het vol als mud en heerste een herrie als in een karnton. Mannen schreeuwden en vrouwen krijsten; kippen kakelden en varkens gilden.

De kooplui vlogen Krijn haast naar de keel om hem te bewegen toch van hen te kopen, doch als hij van zins was dat te doen, vroegen zij hem ongehoorde prijzen. Voor dat gat was Krijn Klauwers echter niet te vangen. Hij kende dit volkje langer dan vandaag. Als hij overvraagd werd, draaide hij zich om of hij er niets van weten wou, ook als hij vast van plan was dit of dat te kopen. En dan kwam de koopman hem wel achterop. Ofschoon hij juist bij hoog en bij laag verzekerd had dat hij geen duit verdienen zou als hij

iets van de prijs af deed, bleek dan opeens dat het voor een kwart of een derde minder ook wel kon. En als de koopman redelijk werd, werd Krijn dat ook.

Toen Krijn en Woeltje weer naar de Sint Pieter gingen, waren veel groenten en vruchten reeds aan boord gebracht, zou een vracht mais nog volgen en liepen er vier Berbers met hen mee. Twee droegen elk een grote mand vol levende kippen op het hoofd en de twee anderen dreven vier varkens voort.

„Wat wou je daarmee, Krijn?” vroeg schipper Eriksz, toen hij zijn kok met dat vreemd gevolg zag naderen. „Wou je een boerderij beginnen, wanneer we in Nederland terug zijn? Maar dan ben je rijkelijk vroeg met het kopen van je veebeslag.”

„Laat dat nou mijn geheim eens wezen, schipper,” antwoordde Krijn met een geheimzinnig lachje om zijn brede mond. „Als u het goed vindt dat ze aan boord komen en als de timmerman een paar hokken voor mijn vee mag timmeren, dan zult u straks ervaren wat wij op zee aan kippen en aan varkens hebben.”

De schipper lachte ook. Hij begreep iets van het geheim van Krijn. Wel, van een lekker maal met vers vlees was een Hollandse schipper niet afkerig. „Ga je gang,” zei hij, „maar hoe denk je aan voer te komen?”

„Daar heeft Krijn ook aan gedacht, schipper. Dat komt best voor mekaar.”

De varkens moesten op het schip gehesen worden. Ze krijsten erbarmelijk toen ze in de broek hangend tussen wal en scheepsdek zweefden. Ze jankten schrikkelijk toen Woeltje ze in een afgeschoten hoek van het dek dreef in afwachting van de hokken, die de timmerman ging maken. Maar dit lawaai, vermeerderd met het gekakel van de kippen, toen die uit hun manden werden gehaald en in een hok gestopt, haalde nog lang niet bij het spektakel van de

kooplui toen die aan boord klauterden, vóór de Sint Pieter aan de trossen lag.

De volgende morgen werd het anker gehieuid en het zeil gehesen. De Sint Pieter voer de haven uit voor de oversteek van de Atlantische Oceaan.

Krijn, de kok, was zeldzaam in zijn nopjes met de dieren, die hij in Magasant aan boord gebracht had. Af en toe vers vlees, dat zou een aangename afwisseling wezen tussen de gezouten haring en het pekervlees, dat anders dagelijks geschapt werd. Een fééstmaal zou hij de overheid bezorgen met een kippenbout. En de varkentjes, die tevreden knorren in het hok, dat de timmerman op de voorpiek voor hen had getimmerd, zag hij met welgevallen aan. Daar zouden de jongens straks aan smullen. Vers varkensvlees zouden ze krijgen midden op de oceaan, op vele weken varens van het land. Welke kok had 'm dat ooit geleverd! Krijn voerde ze met mais, waarvan hij in Magasant een paar last voor een krats gekocht had. Hij verzorgde zijn gevederde en borstelige vrienden, of het zijn kinderen waren. En Woeltje hielp hem daarbij trouw en graag. Onder zoveel goede zorgen groeiden de varkens zeer voorspoedig. Bij de Moren hadden ze niet half zo'n goede kost gehad als aan boord. Niet enkel mais vraten ze; ook het overschot der middagmalen van het scheepsvolk was voor de varkens, en merkwaardigerwijs bleef er thans telkens heel wat over. „Dat komt omdat jullie niet eten,” zei Krijn. „Dat komt omdat jij tegenwoordig zoveel kookt,” antwoordde echter bootsman Janus. Maar al verhuisden er dan wat erwten en bonen, gort en boekweit in de magen van de varkens, inplaats van in die der bootsgezellen, daarom rouwde niemand. Er werd een goede ruil gedaan. Als karbonade en spek, als pootjes in de soep, als bloedworsten en saucijsjes kwamen bonen en grutten aanstonds weer terug. Het water

liep de mannen om de tanden bij het vooruitzicht van die heerlijkheden.

Ze voeren drie weken na Magasant. „Gaat er nou nog geen varken aan?” vroegen de jongens Krijn. Maar Krijn wou wachten. Het verse vlees, dat uit de Afrikaanse haven meegenomen was, was weliswaar reeds op, zodat er thans slechts pekervlees geschapt werd, maar dat was nog zeer goed. En 't kon straks anders worden. Als de Sint Pieter wegens windstilte lang onder de Linie zou moeten dobberen, zoals vaak voorkwam, dan liep het pekervlees, hoe goed gezouten ook, gevaar van te bederven. Een levend varken in zijn hok bedierf niet. „Die varkentjes zijn appeltjes voor de dorst,” verklaarde Krijn in krasse beeldspraak.

De Sint Pieter zeilde voorspoedig. De wind was steeds Noord-West en schipper Eriksz koerste Zuid-Zuidwest. Hij wou bij deze wind de Afrikaanse kust maar houden tot kaap Verde en dan de oversteek maken daar waar de Atlantische Oceaan het smalst is.

Ze gingen nu, ofschoon het Januari was, de zomer waarlijk tegemoet. Elke dag werd het een beetje warmer. Na de duffels, die voor Magasant reeds uitgetrokken waren, gingen nu ook de dikke buizen uit. In hemdsmouwen liepen de mannen over het dek en ze lieten zich behaaglijk zonnen. Wat een leven, wat een leven! In Februari languit op het dek te liggen en je bruin te laten bakken door de zon. Thuis vroom het nu misschien dat het kraakte en zaten de mensen te kleumen bij het vuur.

Toen het schip nog verder naar het Zuiden voer, werd het van warm heet, maar niemand klaagde. Hadden ze niet dikwijls kou geleden op de reizen naar de Oostzee? Was het niet fijn om nu eens lekker doorgestoofd te worden? Last gaf de hitte weinig. Als het benedendeks soms wat benauwd werd, bleef men boven. Men at aan dek, en weldra kwamen 's avonds enkele gezellen met hun kooigoed boven.

Op het dek sliep het lekker, het lichte briesje blies de hitte weg en het zacht deinend water gaf koelte op.

Op de vijfde Zondag na Magasant diende Krijn de eerste kippen op. Goudbruin had hij ze gebakken; de pootjes staken recht omhoog. Met gejuich werd het gerecht begroet. En Krijn glom van genoeg toen hij zag hoe ieder smulde. „We hebben eer van ons werk,” knipoogde hij naar Woeltje, die de vorige dag de kippen had geplukt.

„Dit is het eerste feestmaal, jongens,” zei Krijn vergenoegd. „Er volgen er zo meer. En als straks mijn varkentjes aan bod komen!...” Hij wreef zijn buik van het genot-bijvoorbij, en de hele bak, opgetogen na het smullen in de kippenboutjes, zong Krijn toe: Lang zal ie leven!

De Sint Pieter naderde de evenaar. Verscheiden jonge bootsgezellen sliepen nu vanwege de hitte elke nacht aan dek, zodat omtrent de hele ruimte van het voorkasteel met matrassen was belegd. Het oudere volk bleef tussendeks; die waren banger voor reumatiek en kouvatten dan voor benauwde warmte. Zo bleef ook Krijn in zijn kooi, terwijl Woeltje iedere avond zijn matje op dek uitspreidde.

„Heb je de hokken goed gesloten?” vroeg Krijn aan Woeltje op een avond, toen hij de varkens had gevoerd.

„Nou best,” zei Woeltje.

Het was een maanloze, maar heldere nacht. De sterren fonkelden en hun licht riep zwakke glansen op in het water. Aan boord was het donker. Stil was het ook. De mannen van de wacht hoorden, behalve het licht geruis van het water om het schip, dat rustig voortdreef op de lichte bries, alleen het snurken van een slapende matroos.

Woeltje droomde. Van thuis droomde hij, van Moeder en de zussen, aan wie hij kralen gaf en armbanden en ringen, die hij in Magasant van Moren had gekocht. En van Brazilië droomde hij, van palmen en reuzenvarens, van mensen met een huid van koper en wapperende vederbossen op

het hoofd. Hij reed te paard door dat vreemde land; hij galoppeerde over wijde velden. Alleen was hij. Maar plotse-
ling was hij niet meer alleen. Opeens was hij omringd door
varkens; wilde varkens waren het, hoog op de poten en
met grote slag tanden. Van alle kanten drongen die op
Woeltje aan. Hij wou er aan ontkomen. Hij sloeg zijn paard
en drukte het de sporen in de flanken. Maar het paard kon
niet weggkomen uit de omsingeling. Ze beten in zijn poten.
Hun slag tanden drongen in de buik van het paard, dat
brieste, steigerde en viel. Woeltje lag temidden van krijsen-
de varkens. Hun tanden rukten in zijn kleren, hun poten
traptten op zijn lijf; hun bloeddorlopen ogen waren vlak
bij zijn gelaat; een slag tand boorde in zijn borst.

Met een kreet werd Woeltje wakker. Wild sloeg hij met
zijn handen om zich heen. Hij sloeg een varken in zijn snuit
en hoorde dreigend knorren aan zijn oor.

Het angstzweet brak bij Woeltje uit. Hij had toch ge-
droomd! En nu was hij toch wakker! Hij was aan boord!
Verwilderd keek hij om zich heen. De zeilen zag hij donker
tegen de besterde lucht. Hij hoorde het ruisen van de zee,
en het zachte piepen van licht schurend touwwerk.

Maar hij hoorde ook varkenspoten trappelen op het dek;
hij hoorde knorren; een varken trapte op zijn lijf en een
flapoor streek langs zijn gelaat.

Met een wilde kreet vloog Woeltje op.

Er kwamen andere bootsgezellen van hun matrassen
overeind. En het geknor der varkens werd luider; zij gingen
schreeuwen en vlogen als dollen op het voordek heen en
weer, over dekens en matrassen en over mannenlijven heen.

Het schip raakte in opstand.

„Licht!” eiste bootsman Janus.

Er kwam een flakkerende flambouw. Maar wat heeft men
aan een fakkel op een scheepsdek, dat in onstuur is? De
varkens, opgejaagd, geslagen en getrapt, vlogen wild heen

en weer. Uit stukgereten matrassen stooft het stro omhoog, dekens werden weggeslingerd. Als één een langoor had gepakt, jankte het beest zo erbarmelijk en beet zo dreigend naar de bootsgezel, dat deze het weer schieten liet. En terwijl op het voorkasteel de jongens met de varkens vochten, stonden de ouderen op de kampanje bulderend te lachen en staarde Krijn ontzet de jammer aan.

Woeltje rende als een dolle achter de bleke schimmen van de varkensruggen. Hij greep tienmaal een gladde rug, en even veel keren schoot het dier onder zijn handen weg. Toen kreeg hij eindelijk een staart te pakken en hield die vast met alle macht. Hij zou die krulstaart houden, al sleepte het varken hem mee over boord.

„Help, help!” riep hij. „Ik heb 'm. Help me toch.”

Maar er kwam geen antwoord dan alleen het gillend janken van het varken. En niemand hielp; het lachen van het scheepsvolk op het achterdek werd alleen nog luider. Woeltje werd meegesleurd.

Naar de reling van het kuildek sleepte het varken de jongen mee. Over die reling wou het dier.

Toen brak Woeltje het zweet uit alle poriën. Dat niet. Dat nooit! Het varken mocht niet over de reling op het kuildek tuimelen. *Hier* niet. Hier zéker niet!

Hij trok en rukte aan de staart. Hij schreeuwde alweer. „Help, help me toch!”

Maar niemand hielp, en naarmate Woeltje harder trok, deed ook het varken dat. Naarmate Woeltje het dier terug wou houden, wou het nog koppiger de reling over. Het had zijn voorpootjes er al overheen; zijn logge lichaam hing op het hek; de achterpootjes zetten af. Erbarmelijk krijste het beest.

„Krijn! Krijn!” kreet Woeltje, „help me toch. Ik... ik kàn niet meer.” Hij zweette bijkans bloed van angst om hetgeen er nu gebeuren ging.

„Ik kom!” riep Krijn en hij naderde met grote stappen.

Doch juist had het varken zijn lijf over de reling heen-gewerkt. De achterpootjes vlogen hoog omhoog. Het zweefde boven het kuildek. Woeltje moest het vol gewicht van het dier enkel aan zijn krulstaart houden. „O, Krijn! o, Krijn!”

„Hier ben ik!” schreeuwde Krijn.

Het was te laat. Woeltje liet het varken glijpen.

En boven het gejammer van het dier, dat bij zijn val een poot brak, klonk het krijsend gillen en geklapwiek van twintig kippen, die als zwarte spookschaduwen rond-fladderden over de Sint Pieter. Het varken was boven op het kippenhok getuimeld en had het dak ervan door zijn gewicht verbrijzeld.

De Sint Pieter leek een spookschip. In de grauwe schemer van het allereerste morgenkrieken schimden de bleke ruggen van opgejaagde varkens, omstuwd en nagezeten door zeelui in hun ondergoed. Bedstro stoof over het dek; dekens en kleren slingerden rond. En boven dat tafereel klapwiekten al krijsend de verschrikte kippen.

Schaterend lachten de mannen op de veilige kampanje. Maar Krijn kon wel schreien van spijt en Woeltje, niet meer in staat om een hand uit te steken, zat in een hoek te snikken.

Snel schoot de zon thans uit de kim. Het werd opeens klaar dag.

De mannen, die in de duisternis de varkens niet hadden kunnen grijpen, vingen ze nu fluks en dreven ze met klappen naar hun hokken. De kippen werden opgevangen. Maar vier vlogen, toen de matrozen ze uit hun schuilhoeken achter trossen en kisten vandaan wilden halen, krijsend weg en streken neer in zee, waar ze verdronken. En toen de overige weer in een hok zaten, telde Krijn er slechts tien, terwijl er de vorige avond twintig waren. Zes kippen

waren dus vannacht reeds overboord gevlogen. De halve pluimveestapel was verloren.

„Tien kippen naar de haaien!” klaagde Krijn.

„Dan hebben die haaien ook eens een lekker hapje,” zei bootsman Janus, die het kalmpjes opnam.

Maar Krijn had zijn levende have niet aan boord genomen om er de haaien mee te voeren.

Het scheepsvolk werd getroost over de gestoorde slaap en het vertrapte beddegoed, toen er des middags karbonade werd geschapt, afkomstig van het varken dat zijn poot gebroken had en daarom was geslacht. En de volgende dag waren er vette kluiven in de snert.

„Kijk Woeltje,” spotte Jaap, terwijl hij een beentje afkloof, „daar heb je het gebroken pootje van jouw varken. Het was toch niet zo kwaad dat jij dat hok hebt losgelaten. We eten er nu lekker van.”

Aan de bak werd gelachen, maar het stak Woeltje. „Ik heb het hok niet losgelaten,” zei hij fel. „Het is mijn schuld niet.”

„Schuld, schuld?” loenste Jaap. „Praat niet van schuld, man. We zijn je allemaal dankbaar voor deze kluif. Maar maak jij ons nu niet wijs dat die varkens door het sleutelgat gekropen zijn.”

Woeltje gromde. Hij had al lang gepiekerd, hoe het mogelijk was geweest dat de varkens uit hun hok gebroken waren. Krijn had hem ook verweten dat hij het hok open had gelaten, maar Woeltje had tegen hem strak staande gehouden dat hij het wel gesloten had. Toen had Krijn verdrietig de schouders opgehaald, alsof hij Woeltje's ontkenning niet geloofde en het hem tegenviel dat hij niet eerlijk schuld bekende. Maar hij had geen schuld! Met stellige zekerheid wist hij dat hij de grendel op het hok geschoven had. „Wie komt er anders aan het hok dan jij en ik,” had Krijn ook nog gezegd. En Woeltje kon daarop geen antwoord geven.

8

Dorst en honger bij de Linie

Met slappe zeilen en droeve wimpels dreef de Sint Pieter bij de Linie om. Dit was nu al de zesde week. De zesde sinds schipper Eriksz de koers had verlegd en West was gaan zeilen. Dakar was gepasseerd. Toen moest de Afrikaanse kust verlaten worden, ofschoon de wind nu tegen was. De oversteek was hier het kortst. Men moest laveren, vele dagen achtereen.

Ach, had men maar kunnen blijven laveren. Opkloppen tegen een straffe tegenwind was tienmaal beter dan het drijven en vervorderen, waartoe men nu al weken lang gedoemd was. Glad als olie was de zee geworden; geen zuchtje blies meer in de zeilen. En dagelijks brandde de zon. Stikkend heet was het op het schip. Tussendeks broeide een dompe warmte en aan dek was het thans nauwelijks beter. De hitte scheen uit het water op te stijgen. Er was geen koeltje; er was geen plekje aan boord, waar men verademing kon vinden. Het scheepsvolk, lui en landerig door de hitte en doordat er niets te doen was, nu men toch niet zeilen kon, werd bovendien erg prikkelbaar. Op het voedsel werd gemopperd. Het was de ene dag te hartig en de andere dag te flauw. Het vlees had een garstige smaak gekregen. De erwten wilden niet gaar, en alle dagen bruine bonen wou men ook niet langer. Krijn werd verdrietig onder dat geklaag. Altijd had hij het zijn volk naar de zin

kunnen maken met het eten. Hij was geprezen als een beste kok. Soms gaf een nieuweling aan boord hem de ongehoorde pluim dat hij nòg lekkerder kon koken dan moeder thuis. En nu... nu kon hij niets meer goed doen.

Dat kwam – Krijn sloeg ook al aan het mopperen – van die vervloekte warmte. Wat deed de schipper ook hierheen te varen? Waarom moesten ze naar het andere eindje van de wereld? Was het niet goed varen naar de Oostzee en de Witte Zee? Was dat niet ver genoeg? 't Was omdat de sinjeuren alles wilden hebben, omdat ze nooit genoeg verdienden, dat ze hen hierheen hadden gestuurd. Naar deze hel! Voor Krijns part mocht de vaart op Braziel – en die op Indië natuurlijk ook, want daar wilden de sinjeuren hen ook al heen hebben! – in handen blijven van de Portugezen. Die zwartkoppen konden tegen de warmte, zoals een Hollandse zeeman de kou verduren kon.

Toen Krijn mee aan het kankeren ging, vergaten de anderen voor een poosje hun gemopper op het eten en vielen ze hem bij. Welja, wat deden ze in deze contreien van de hel? Dit was geen leven voor een Hollands zeeman. Ze moesten hier vandaan, terug naar huis. Ze zouden de schipper dwingen om terug te keren, zodra er wind kwam. Als er wind geweest was om te varen, zouden ze de schipper aangevlogen zijn en hem gedwongen hebben om Noord voor te leggen. Nu er geen wind was, konden ze niemand dwingen.

Woeltje had onthutst geluisterd naar het gekanker van de mannen. Niet doorgaan, niet naar Brazilië? *Zei Krijn* dat zelfs? Krijn, de altijd goed gemutste kok, de man, die tegen hem gezegd had: Woeltje, dit is het mooie in het zeemansleven, dat de hele wereld je tehuis is, dat je in alle landen komt. Wou Krijn nu ook al naar huis terug, inplaats van vreemde landen te ontdekken?

Er kwam bederf in het gezouten vlees, er kropen wormen

in de gort – elke morgen zocht Woeltje er dozijnen uit – en de bonen werden muf en stonken. Gelukkig, de varkens waren er nog.

Op een avond zei Krijn tegen Woeltje: „Morgen gaat het tweede eraan. Haal jij het vetste morgenochtend uit het hok.”

Toen Woeltje die morgen naar het hok ging om het varken voor de slacht te halen, sleep Krijn zijn messen en zette hij de slachtbank klaar. Maar in het hok vond Woeltje alles stil. Geen varken drong, als anders, knorrend naar de deur om het eerst zijn voer te krijgen. Het stonk er alleen veel erger nog dan anders. Woeltje bukte in het schemerige hok, hij hield zijn hand voor de neus vanwege de ondragelijke lucht. Toen zag hij de varkens liggen, op hun ruggen met de pootjes in de lucht, dood, alle drie. Met een wit gezicht vertelde hij het aan Krijn. De kok ging met hem mee, sprakeloos stond hij een poos bij het hok. „Gauw slachten,” zei hij toen. „Misschien kan het nog.”

Tezamen droegen zij een varken weg, maar het bloed was reeds door het vlees gelopen en uit het kadaver steeg een vreselijke stank op.

„Varkenspest,” mompelde bootsman Janus.

De kadavers werden over boord gezet. Krijns trots en de hoop van het scheepsvolk, nu het andere voedsel grotendeels bedorven was, ging naar de haaien. De vissen vochten om een kadaver zodra het in het water plofte. Het water om het schip werd rood van bloed en wild van het gespartel van de haaien.

Ook de hokken met alles wat daarbij behoorde, werden overboord gesmeten, en toen het hout in zee viel sprongen de haaien boven het water uit. Later dreven de planken op het oliegladde water naast het schip. Het voordek werd geducht gezwabberd, opdat geen pest het scheepsvolk zou besmetten.

Toen dat gedaan was, gebood bootsman Janus, die als de dood zo bang voor pest was, dat de jongens die gezwabberd hadden op hun beurt moesten worden afgespoeld. Dozijnen putsen water werden over Woeltje en zijn makkers uitgestort. Als natte katten dropen ze. Er werd aan boord weer eens gelachen door de kerels, die het water hoosden en door de jongens ook. Zo'n stortbad was behaaglijk in de hitte. Het waterballet deed het verlies der varkens, de hitte en de verveling van het drijven een ogenblik vergeten.

Maar 's middags bij het schaften zetten ze met tegenzin hun tanden in het halfbedorven pekelvlees en keerde de stemming van chagrijn weerom. De laatste hoop op beter eten was verdwenen. Kwam er toch wind!

Doch er kwam geen wind. Langer dan twee maanden zat de Sint Pieter gevangen in de windstilte, die bij de Linie heersen kan. De stroom dreef het schip naar het Oosten inplaats van naar het Westen. Ze raakten inplaats van dichterbij steeds verder van hun doel. Het vlees was nu totaal bedorven en de erwten en bonen zaten vol met mijt. Alleen de pekelharing was nog goed, maar die was breinzout en ze kon niet worden uitgeverst, omdat er geen water was voor spoelen. Er was geen water om te drinken haast. Wie had er op gerekend dat men omtrent een verreljaars zou liggen drijven? Wie had gedacht dat er zoveel gedronken zou worden als in deze maanden was gedaan? Gezopen was er om de hitte te verslaan.

De vaten raakten leeg. Schipper Eriksz had zijn mannen op rantsoen gesteld, om de voorraad wat te rekken. Maar nu kwelde de dorst. Droog waren de kelen, als leer de tongen. Soms lokte de verleiding om een puts uit zee te scheppen, maar dat zoute water zou de dorst slechts erger maken.

En al leger werden de vaten. Drabbig water werd van de bodems geschraapt. Het zou niet lang meer duren of de laatste flapkan was verbruikt.

Als er dan geen wind kwam, die hen naar land bracht, kwam er dan maar regen, regen die zoet water bracht.

Dag aan dag was de hemel evenwel van koper. De zon steeg iedere morgen laaiend uit de kim; ze brandde als vuur de ganse dag; des avonds zonk ze gloeiend in de golven, terwijl haar hitte natrilde boven het water. Het schip droogde uit onder haar zengend vuur. Uit de naden, die wijd open lagen, was al het pek gedropen. Wie zich nog een ogenblik tussendeks dorst wagen, waar het heet was als in een fel gestookte oven, zag het felle zonlicht boren door de reten van dek en scheepswand heen.

Erger en erger kwelde de dorst, want al schraler werd het rantsoen, kwaadaardiger en grimmiger de stemming van het volk. De mannen stoven op om niets; jongens, die anders goede vrienden waren, vlogen elkaar nu plotseling in de haren. Het was alleen omdat de dorst zo kwelde, het nietsdoen zo zwaar drukte en er geen hoop was om uit deze hel van hitte te ontkomen. Bootsman Janus kon met zijn touw met knopen de orde onder het volk niet langer handhaven. Schipper Eriksz kwam er aan te pas. Een konstabel raakte in de ijzers; twee matrozen werden gelaarsd. En de schipper dreigde dat gekielhaald worden zou, wie nog eens herrie maakte. Die dreiging hielp een poosje, want kielhalen hier, in een zee vol haaien, was een zekere dood. Toch bleef het broeien onder het volk.

Aan het nietsdoen van de anderen had Woeltje geen deel. Voor een scheepsjongen was er ook op een traag rondrijvend schip nog werk in overvloed. Zijn werk was zwaarder juist. Het zweet gutste van zijn gelaat als hij de hutten van de overheid in orde brengen moest en bij het opmaken van de bedden was het zo benauwd onder de planken waar de zon op brandde, dat hij naar adem snakte. Het werk bij de kok was weerzinwekkend, sinds de provisiekasten stonken van bedorven voedsel en alles wat je voor de middagpot ge-

bruiken moest, vol maden zat. Vuil werk was er genoeg

Alleen van het mooie werk kwam niets. Een bestek hoefde niet gemaakt te worden als je week in week uit op hetzelfde plekje rondreef, en voor het bestuderen van de zeevaartboeken ontbrak de lust, nu de hitte je zo moe en landerig maakte.

Op een dag liep Woeltje met een pan vol bonen, die hij uit het provisieruum gehaald had over het kuildek naar de kombuis. De grote jongens lagen landerig languit op het dek. Toen Woeltje langs ging, stak Jaap Leffers onverwacht zijn been uit. Woeltje struikelde, zijn pan sloeg tegen het dek: de bruine bonen rolden weg en weer.

Meestal verdroeg Woeltje de plagerijen van Jaap Leffers vrij geduldig. Hoe minder notitie je van zijn streken nam hoe beter, had hij al lang ervaren. Als hij geen eer had van zijn plagerijen hield hij er vanzelf mee op. Maar nu werd Woeltje kwaad. Hij was ook prikkelbaar door hitte en dorst en door het eindeloze drijven. Razend vloog hij op zijn vijand af.

Op zo'n reactie was Jaap niet verdacht. De lach bestierf hem in zijn keel. Hij had geen tijd om overeind te komen toen Woeltje boven op hem sprong. Diens vingers nepen om zijn hals. „Ik zal je smoren,” dreigde hij.

De lome stemming op het dek was plotseling weg. Alle jongens stonden om de vechtersbazen heen. „Toe maar, Woeltje. Pak 'm Woeltje,” hitsten ze de kleine furie aan.

Maar Jaap was groter en sterker dan Woeltje. Hij wrong om los te komen. Een hand schoot vrij. Hij tastte naar zijn gordel. Een mes flikkerde. Scherp staal schoot in Woeltje's richting.

De jongens juichten om het gevecht. Dat was afwisseling in de dodelijke verveling. Dat er een mes bij flikkerde en wellicht bloed zou vloeien, maakte het nog spannender.

Woeltje had het gevaar gezien. Hij sloeg Jaap's hand

opzij en het mes vloog over het dek. Maar daarvoor had hij Jaap's keel los moeten laten. Als razende honden rolden ze ineengestremeld op het dek. Met handen, voeten en tanden vochten zij. Woeltje beet Jaap zo fel in zijn kin dat het bloed er uit sprong. Jaap klemde zijn beide handen zo vast om Woeltje's keel dat deze rochelde.

En de jongens om hen heen hitsten en lachten. Zij zouden blijven lachen als er een moord gebeurd was.

Maar plotseling sprong een man tussen de jongens in, twee grote handen grepen de vechters en smeten ze ieder naar een kant. Woeltje tuimelde tegen de stuurboordsreling, Jaap suizebolde bij de grote mast. Maar nog was de furie niet uitgewoed. Ze krabbelden weer overeind, elk in zijn hoek en vlogen nog eens op elkander af.

Toen sprong die man opnieuw ertussen, en nu zagen beiden tegelijk wie het was: de schipper! Zij krompen angstig in elkaar.

„Zet ze in de ijzers, Janus!” gebod zijn zware stem.

De bootzman zette de twee vechtersbazen tegenover elkander in de ijzers. Ze zagen elkaar recht in het gezicht. Ze konden niet eens anders, tenzij ze de ogen sloten. Want hun hoofden zaten even vast geklemd als hun handen en hun voeten. Zo zaten ze met gebogen rug in een hok, waar het kokend heet was. Woest keken ze elkander aan. Woeltje dacht niet aan vergeving. In Jaap z'n ogen gloeide haat. Zij gromden, ze scholden. Als ze gekund hadden, waren ze elkaar weer aangevlogen.

Dit duurde tot de hitte al schrikkelijker ging heersen in het hok en de dorst hen al erger kwelde. Toen kreeg Woeltje sterretjes voor de ogen; hij zag Jaap in een waas, dat roder en roder werd, tenslotte rood als bloed. En daarop wist hij niets meer.

„Dit valt me van je tegen, Woeltje,” zei schipper Eriksz.

Schuldbewust stond Woeltje voor hem op de mat van de kajuit. Hij zei er niets op. Hij wachtte op zijn straf, die nu zou worden uitgesproken.

„Dat je zo razend werd, m'n jongen. Je had een moord begaan als je je gang had kunnen gaan.”

Woeltje boog zijn hoofd nog dieper. De schipper had gelijk.

„'t Kwam zo maar,” klaagde hij. „Ik werd zo woest. Ik wist niet wat ik deed.”

Schipper Eriksz wist het wel. Dit was de wildheid, die aan schepelingen dikwijls overviel, als dorst en hitte plaagden en als een schip verlaten ronddreef op de oceaan. Dan waren de mannen niet in toom te houden. En het moest toch. Er moest toch tucht aan boord zijn. Anders vermoordde de een de ander.

Met twee dagen water en brood strafte de schipper Woeltje. Het was de lichtst mogelijke straf voor dit vergrijp. Jaap, van wie de schipper wist dat hij de meeste schuld had, ging tien dagen in de ijzers.

Zuchtend schreef Barent Eriksz de straffen in het journaal.

De hitte drukte al zwaarder op de opvarenden van de Sint Pieter en de dorst kwelde alle dagen sterker. De tongen der mannen werden als leer, de ademhaling piepte van de droogte. Nog meer dan naar een zuchtje wind verlangden zij naar een druppel regen. Kwam er toch regen! Zij zouden de druppels op hun tong opvangen.

Op een middag verschenen wolken aan de strakke lucht. Zou dat regen zijn? Kwam er nu uitkomst? De wolken dreven weer uiteen, weldra was de hemel weer van koper. De zonnebrand bleef laaien over de zee en over het uitgedroogde schip.

Op een avond was er weer een wolkje. Klein was het.

Niemand durfde daar iets van verwachten. Doch die nacht scholen de sterren weg en de volgende morgen was de lucht van wolken zwart geworden.

Er kwam regen; tropische regen; het water stortte uit de hemel; het overstortte de Sint Pieter. Het stroomde als een waterval van het voorkasteel en de kampanje in het kuildek; het spoelde klokkend de spuigaten weer uit.

Maar alles kwam toch niet in zee terecht. Met emmers en pannen en schalen en alles wat maar water houden kon, liep het scheepsvolk om het water op te vangen. Emmers, onder de uitloopen van het voorkasteel en de kampanje opgehouden, waren in weinig tellen vol. Het volk stortte hun inhoud in de watervaten over. De lege vaten raakten vol; ze liepen over. Toen stonden de mannen rechtop in de witte regen met het hoofd achterover en de monden open. Het water stroomde hun in het gelaat; het klokte in verschroeide kelen. Zo dronken ze; ze dronken zich de uitgedroogde buik vol water. En daarna dansten ze van louter vreugde als natte poedels in de witte regen op het dek.

Doch terwijl de matrozen daar als gekken dansten, riep bootsman Janus uit het vooronder: „Kom hier, kom hier, het is een zondvloed.”

Een zondvloed was het overal benedendeks. Een voet hoog stond het water in de kajuit en in de hutten, voeten hoog stond het water in de ruimen. Door alle naden van het uitgedroogde dek was het heengedrongen. Bedden en dekens dropen van water, geen kleerkist of haar inhoud was doorweekt. Alle hens moesten aan het scheppen om de kajuiten droog te maken; alle hens moesten aan de pompen om het schip weer lens te krijgen. En toen de bui was weggedreven, werden vrachten natte plunje aan dek gebracht om daar te drogen.

Doch er kwam geen zon om de kleren en het kooigoed droog te stoven. Zwarte wolken kropen weer uit de kim.

Weldra viel het water opnieuw met bakken uit de hemel. En de mannen, die straks uitgelaten dansten, dronken van vreugde over de zoete regen, zaten nu als vogeltjes met hangende veren, gedoken onder het geweld van het water. Zo ging de dag zo ging een lange nacht voorbij, waarin men – wonderlijke ervaring na zoveel weken van zengende zonnegloed – huiverend in zijn natte kleren rondliep, omdat aan boord nergens een droog plaatsje was te vinden.

Doch de volgende morgen kwam de tropenzon te voorschijn en zij stooft de Sint Pieter, die dampte als een pan met kokend water. De mannen in hun natte plunje dampen ook, en het beddegoed dat tussen de masten uitgehangen was, rookte als een schoorsteen. In die gloed droogde alles snel. En toen het 's middags weer ging regenen, was met lood en zeilen een stuk van het dek toch zo ver afgedekt dat men daaronder droog kon zitten.

Onder herhaalde regenbuien zette het hout weer uit. De naden trokken dicht. Het schip, dat in zijn uitgedroogde staat, een wrakke tobbe was geweest, zodat men angst in het hart had moeten hebben als er wind was gekomen vóór de regen, zou weer zeewaardig worden.

Thans echter mocht de wind wel komen. Hij kwam! Eindelijk kwam hij. De Sint Pieter kon weer varen. Op andere tijden zou men gemopperd hebben: „Is dat nou wind?” De zee rimpelde amper en het zeil stond lang niet strak, en opschieten... geen klap. Maar thans was men in de wolken met het briesje en dol-verheugd toen het log bewees dat men een behoud had van twee mijl per uur. Na drie volle maanden drijven in windstilte, na drie maanden dat de Linie de Sint Pieter in haar greep gevangen had en de stroom hem naar het Oosten inplaats van naar het Westen had gedreven, was het schip eindelijk weer vrij. Er was weer bruisen bij de boeg; er was weer kielzog achter 't roer; het schip, dat dood geweest was, leefde weer.

Nu er weer schot in 't schip was en werk voorhanden, was het gekanker onder het scheepsvolk aanstonds uit. Men at het muffe en beschimmelde voedsel zonder klacht; aan boord werd weer gefloten en gezongen. En de zware regens, die dagelijks bleven vallen, konden de goede stemming van de mannen niet meer breken. Het leed der hitte en der blakte was voorbij. De reis ging door!

Alleen de timmerman liep met een donker gelaat het schip rond. Hij keek nauwlettend naar verscheiden planken van het dek; hij klopte keurend op de scheepswand. Na ieder onderzoek stond zijn gelaat nog zwarter.

De eerste dagen zei hij niets. Hij klopte en keurde alleen en daalde telkens in het ruim af. Maar toen hij op een morgen, afdalend tot de kiel, tot aan de knieën door het water liep, kon hij het toch niet langer voor zich houden.

„We maken water,” zei hij tegen schipper Eriksz.

„Dan gaan we pompen,” antwoordde Eriksz luchtig, en liep door naar de kampanje, waar het ostralabium stond opgesteld voor het maken van het dagbestek.

Doch de timmerman liet hem niet los. „Het ziet er lelijk uit beneden,” zei hij.

De schipper daalde met de timmerman in het ruim af. Zij klopten beiden op de wanden van het schip. Der klonk dat kloppen. Er was niet de heldere toon, die hard hout geeft. Rottend hout geeft een dof geluid als men er tegen klopt. Rottend hout houdt ook geen water tegen.

„Een rotte plank,” begreep schipper Eriksz. „Die moet versterkt en straks vervangen worden.”

De timmerman klopte op een andere plank. De klank was even dof. Ook daar rotte het hout.

Hier begreep de schipper niets van. „De Sint Pieter is toch een degelijk schip; van het beste en hardste hout getimmerd en onder de waterlijn geheel met lood bekleed.”

„De tropen, die doen 't 'm,” verzekerde de timmerman.

„Ons schip wordt door de wormen opgegeten, schipper!”

„De droogte eerst; de lauwe regen nu; de warmte die in alles het bederf bevordert: dat vreet in het lood en in het hout. Het lood is afgebrokkeld; het hout vergaat.” Hij graaide met zijn vingers langs de wand en ging toen naar een patrijspoort. „Kijk, schipper,” zei hij.

Schipper Eriksz bezag bij het licht, dat door het poortje binnenviel, wat de timmerman in zijn hand had: tussen bruin afschraapsel van rottend hout witte, wriemelende diertjes.

„Ons schip wordt door de wormen opgegeten, schipper. Als we niet heel gauw een haven bezeilen, gaan we met hutje en mutje naar de kelder.”

„Zwijg tegen het volk,” beval de schipper. „Zij hoeven het nog niet te weten.”

Maar het scheepsvolk bevroedde toch alras iets. Af en toe eens pompen, dat gebeurde op ieder schip op elke reis. Toen de Sint Pieter lek was als een mandje door de droogte, moest er vanzelf dikwijls gepompt worden. Maar nu was alles vochtig en waren alle reten allang weer dichtgetrokken. En toch stond er alle dagen water in het schip, veel water zelfs. Zoveel dat er ononderbroken een ploeg aan de pompen stond en deze kerels zich aan water zweetten, hun armen lam werden en hun ruggen soms gebroken schenen. En nimmer kwamen de pompen lens; integendeel zonk het schip gedurig dieper. Dan moest er toch een lelijk lek zijn.

„Stop jij dat lek toch, timmerman!” drongen ze aan. Maar de timmerman gromde en liep met een gezicht als een oorwurm rond; hij zweeg als het graf als men hem vroeg wat er toch loos was.

Dit maakte het bootsvolk achterdochtig. Ze daalden zelf af in het ruim. Ze klopten ook. Ze hoorden hoe dof dat klonk en ze roken de mufte geur van rottend hout. Ze zagen de witte wormen kruipen en ze merkten hoe het water langzaam hoger steeg.

„We zitten in onze doorkist en de wormen zijn al aan het knagen,” spotte een ruw gezel.

Woeltje huiverde toen hij dat hoorde. Hij wou niet geloven dat er gevaar was. Maar de timmerman keek somber en de schipper was stroef en stil. En zij weerspraken niet wat die gezel gezegd had.

Ze zaten midden op de oceaan op een schip dat van de wormen werd gegeten.

Toen elk het wist, vond schipper Eriksz het niet nodig langer te zwijgen. „Het schip is lelijk lek,” zei hij. „Maar als er flink gepompt wordt, houden we het wel drijvend. We zijn niet ver meer van het land.”

Hierbij sperden Woeltje's ogen zich wijd open. Land? Waren ze niet ver meer van Brazilië?

Brazilië? De schipper glimlachte medelijdend. Woeltje had er geen begrip van hoe ze in de stille maanden door de stroom verlijerd waren. Ze zaten onder de Afrikaanse kust inplaats van bij Amerika.

„We naderen het eiland van de Prins,” zei schipper Eriksz.

Ze zeilden nog vier dagen. Fraai weer was het nu. De regens hadden opgehouden. Er woei een mooie zeilbries uit het Oosten. Recht voor de wind had de Sint Pieter het; op de kalme, achterin komende golven deinde het schip rustig. Als het lek er niet was, zou het ideaal zeilen zijn geweest. Maar het piepend zwoegen van de pompen en het wegklokken van het water uit de spuigaten was er dag en nacht. En de Sint Pieter zakte langzaam dieper. Het schip wou bijna niet meer door het water heen.

„We zitten onder het eiland,” bemoedigde schipper Eriksz het uitgeputte volk, nadat hij het bestek gemaakt had.

Maar hoe men tuurde, er viel die hele dag geen stipje aan de horizon te ontdekken. Een vlakke kim was het,

waar zee en hemel elkaar raakten. Lucht en water, zee en hemel. Zo was het nu al zoveel maanden geweest. Geen land doemde op.

En dieper zonk het schip en trager werd zijn gang.

Een drijvende doodkist, waaraan de wormen vraten.

Op een morgen maakte de wacht met groot spektakel overal. De zon was opgegaan. Het was licht geworden, zo plotseling als dat in de tropen gaat.

„Land!” schreeuwde men door het trapgat der kajuiten en door de deur van het tussendeck. „Land in 't zicht!”

Nooit, zelfs bij storm of bij gevaar voor stranding niet, was het volk van de Sint Pieter zo vlug aan dek geweest als nu. Geen die zich tijd gunde om boks of hozen aan te schieten. Zij vlogen hun kooien uit en de smalle trappen op. Het werd aan dek parade van blote voeten, rood baai en ongekamde pruiken. En sommigen moesten zich de slaap uit de ogen wrijven, eer zij geloofden wat ze zagen: Land, palmen, een strand van helgeel zand, groen gras, een baai en mensen!

De drijvende doodkist, door wormen gegeten, had hen tóch aan wal gebracht.

Het was 15 Juli 1591.

Op het eiland van de Prins

Op het eiland van de Prins was hout in overvloed, niet enkel in het bos, maar ook gezaagd aan gave, grote planken. En de inlanders waren graag genegen dat hout te ruilen tegen messen en een paar staven ijzer. Zij wilden ook wel helpen bij het kalefateren van het schip. Er was zelfs een kleine baai, die heel geschikt voor werf kon dienen. Zo smal was ze dat de Sint Pieter er net in kon; bij vloed kon het schip er binnen varen; bij eb viel het baaitje droog; en als er dan met haast een dijkje achter het schip gelegd werd, had men zowaar een droogdok. Nergens had de Sint Pieter met zijn rotte huid beter kunnen vervallen dan op het eiland van de Prins. En geen beter land had ook zijn uitgehongerde bemanning kunnen bezeilen.

Want er was op het Prinseneiland nog meer dan hard, droog hout en een goede gelegenheid om het schip te kalefateren. Er was ook vlees in overvloed te krijgen, er waren groenten en vruchten bij de vleet. Het scheepsvolk, dat maanden lang garstig pekelvlees en aangestoken bonen had gegeten, deed zich thans te goed aan het fijnste gebrad en aan de sappige vruchten, die op het eiland groeiden: appelsienen en bananen. „We zijn hier aangeland in het paradijs,” zei Krijn, terwijl hij vol welgevallen draaide aan zijn spit, waaraan een malse bout geregen was. Nog nooit had hij zo naar hartelust kunnen koken, braden en

bakken als nu, nu hij alles wat maar lekker was haast voor het grijpen had. En dat nadat hij maanden achtereen zich alle dagen had verbeterd, omdat hij aan zijn mensen zo weinig eetbaars voor kon zetten.

Wij zijn hier in het paradijs. Dat vond ook Woeltje. Ze mochten dan nog niet in Brazilië zijn, hier was het ook een wonderland. Palmen groeiden er en klapperbomen en reuzenvarens. Je kon, wanneer je althans goed klimmen kon, de kokosnoten zo maar uit de bomen halen, en van grote struiken plukte je zoet fruit, zo sappig als een fijne peer. In het bos zag Woeltje vogels met de bontste kleuren: glanzend groen, fel geel en iriserend blauw, en in de dichte kruinen hoorde hij apen snateren. Met grote ogen liep Woeltje langs de ronde hutten van het dorp, waarvoor de bruine vrouwen zaten rijst te stampen of een weefgetouw hanteerden en meisjes matten vlochten en kralen regen aan een snoer. Vrolijk liep hij het strand langs en drong het bos in om het eiland te verkennen. De laatste weken had hij het krap gehad. Onder het zingen van de zon en bij het walgelijk voedsel was zijn geestdrift voor de zeevaart haast vergaan. Het kankeren en vloeken en de ruzies onder het scheepsvolk hadden hem benauwd. En toen het schip zo heftig lekte, had hij gevreesd dat de Sint Pieter waarlijk de doodkist der bemanning worden zou. Toen had hij hevig naar zijn moeder verlangd en bij ogenblikken had hij spijt gehad naar zee te zijn gegaan. Maar nu was dat alles voorbij, nu was de ellende grondiger vergeten dan Woeltje eertijds de vermaningen van meester Schrijver en de boodschappen van baas Hagha vergat, als zijn verlangen naar het water hem te pakken kreeg. Een reis als deze, die je telkens weer in vreemde havens bracht en nieuwe avonturen deed beleven, was het fijnste wat zich denken liet.

En op het Prinseneiland bleef men ook niet een blauwe Maandag, zoals in Magasant, in Hamburg of in Danzig,

waar soms omtrent geen tijd was om te passagieren. De Sint Pieter lag in zijn baaitje als een vis op het droge. Er rondom heen werd druk gezaagd, gespijkerd en geschaafd. De wrakke delen werden uit de huid gesloopt; het nieuwe hout op maat gemaakt en in zijn plaats gebracht. De timmerman had het druk en de bootsgezellen die handig waren met zaag en beitel, moesten hem assisteren. Maar lang niet al het scheepsvolk kon daarbij aan de slag en zo was er steeds een flink deel dat vrijaf had. Dat was een ongekend genot voor Janmaat, zo vrij en onbezorgd, door niets gedreven, in een vreemd land te leven. Ze zwierven de kust langs en drongen de dichte bossen binnen en op zo'n tocht door het bos verrasten de schepelingen op een open plek een koppel herten, die met gespitste koppen naar de vreemdelingen keken en dan wegstormden.

Wild was er op het eiland. En aan boord van de Sint Pieter waren geweren, kruid en kogels.

„Zouden we gaan jagen?” vroeg Woeltje aan zijn jonge makkers, die met hem de ontdekking deden.

Ze waren geen van allen ooit op jacht geweest. Woeltje ook niet. „Maar geeft dat wat?” vroeg hij. Ze hadden aan boord toch leren schieten. Evengoed als ze de strooien pop op de verschansing konden raken, evengoed als de anderen wel piraten hadden neergeschoten, die poogden de Sint Pieter te overvallen, evengoed zouden ze herten en hazen kunnen raken, meende Woeltje.

De jongens bedelden bij schipper Eriksz om wapens voor de jacht. Die had daar weinig oren naar. Jongens, die nooit jaagden, wat zouden die ooit kunnen schieten? Ongelukken, daar zou het op uitdraaien. Neen, zij kregen geen geweren mee.

Maar Krijn Klauwers had zijn oren opgestoken toen hij van jagen hoorde. Hij hield van wildbraad. Een herteboutje, dat zou nog fijner zijn dan het varkensvlees, dat hij vandaag

had opgediend. „Laat ze schipper, laat ze; een hertebout smaakt lekker, en een hazerug...” hij klakte met zijn tong.

Nog was de schipper er niet voor. Het werd toch niets met die jacht van jongens. Maar Krijn hield aan met pleiten: „Laat ze schipper, geef de jongens wat te doen. Van niets doen gaan ze achteruit, en zouden ze niets vangen, aan een paar kogels en een zakje kruit is niet zoveel verloren.”

Toen gaf de schipper toe en de jongens trokken het bos in, elk met een vuurroer op de schouder. Woeltje stapte als een pauw vooraan; hij droeg een groot geweer. „Roer, waar moet je met de man naar toe?” spotten zijn makkers achter hem.

Ze kwamen in het bos. Met de wapens in de hand slopen ze voort, dieper en dieper het bos in. Hazensporen vonden ze bij hopen; bij een beekje ontdekten ze de verse indrukseis van hertenhoeven. Maar de hazen, die ze op vorige dagen hadden zien springen door het struikgewas en zelfs zien slapen in hun leger, en de herten, die gister kwamen drinken aan de beek, ontdekten ze nu nergens.

„We moeten wachten,” verklaarde Woeltje, en hij kroop in een bosje bij de drinkplaats van de herten. Zijn makkers volgden hem. Lang lagen ze er, maar geen hert verscheen. Het wachten begon Woeltje te vervelen. Dezelfde ongedurigheid, die hem voorheen belette op de schoolbanken rustig te blijven zitten, verhinderde hem nu om kalm te wachten op een prooi. Hij begon met zijn geweer te spelen. Hij kittelde zijn makkers met strootjes. Hij stak zijn lont aan, want je ging toch niet op jacht zonder een schot te lossen. Als er dan geen herten kwamen, er hingen kokosnoten in de bomen. Die kon je met een geweer veel gemakkelijker naar beneden halen dan door zelf in zo'n hoge, gladde stam te klimmen. Hij schoot en de klappers tuimelden omlaag. Ha, dat wou! De anderen deden met Woeltje mee. Het bos weergalmde van de schoten. En toen er maar

geen hazen kwamen, deden zij haasje over; dat haasde toch. 's Avonds kwamen zij aan boord terug met lege kruithoorn en kogelzak, maar met een lege weitas ook. Ze werden door het scheepsvolk uitgelachen en Krijn keek sip. Het viel hem tegen dat Woeltje niets had meegebracht.

De volgende dag riep schipper Eriksz Woeltje. „Draag jij die kruithoorn en die kogelzak voor mij,” zei hij, „die weitas ook.” Zelf nam de schipper een geweer.

Woeltje keek verrast op. Ging nu de schipper jagen?

„Ik ga op jacht,” zei Eriksz, „en jij gaat mee. Ik zal je eens leren hoe je jagen moet. Wijs jij me maar de plek waar die herten dronken.”

Woeltje bracht zijn schipper naar de beek. „Daar hebben wij gezeten,” wees hij, „maar ze kwamen niet.”

De schipper keek naar de toppen van de bomen en de drift der wolken. „Onder de wind zat je; dacht je dat dan de herten zouden komen?” Hij ging hem voor naar de andere kant en kroop daar in de bosrand. „Jij hier,” gebod hij.

Naast elkander lagen Eriksz en Woeltje stil te wachten, langer dan een uur. Het begon Woeltje te vervelen. „Kijk schipper...” wou hij zeggen.

„Stil!” siste schipper Eriksz.

Woeltje zweeg verschrikt en keek gespannen uit. Kwamen de herten? Er kwam niets. Nog een vol uur wachtten zij vergeefs. Als Woeltje niet sterk onder het beslag van schipper Eriksz had gestaan, was hij in zijn ongedurigheid vast weggelopen. Nu lag hij doodstil naast de schipper. Die keek met waakse ogen uit; zijn lont was gereed; vuur smeulde in de pan. Opeens kneep Eriksz Woeltje in de arm. Doodstil zijn, beduidde hij en wees naar de overkant. Er was nog niets te zien, maar men hoorde geritsel in de bladeren, dat niet van de wind kon komen; er kraakten takjes. Toen

stak er een fijn, spits kopje uit het dichte loof, een tweede en een derde volgden. Vier herten stonden, scherp luisterend en speurend of er geen onraad was, gereed tot vluchten, in de bosrand.

Schipper Eriksz en Woeltje bleven roerloos in hun schuilhoek liggen.

De herten liepen naar de beek; ze bogen hun koppen naar het water en dronken gretig.

Plotseling hielden ze op. Ze spitsten hun oren; uit hun monden droop het water nog. Ze strekten hun ranke benen om te rennen. Het zachte sissen van de lont van schipper Eriksz was hun niet ontgaan. Maar het bleef stil en er was niets te zien. Hun koppen bogen weer naar het water.

Toen dreunde een schot.

Het grootste hert maakte een hoge sprong; zette zich op zijn achterpoten met het gewei hoog in de lucht en viel toen op de rug. De anderen renden weg. Toen Eriksz en Woeltje bij het getroffen dier kwamen, lag het dood. Een dun straaltje bloed vloeide uit een wondje tussen de ogen. „Een best schot,” bewonderde Woeltje zijn schipper.

„Straks jij!” beloofde Eriksz.

Zij drongen verder het bos in. Nu droeg Woeltje het vuurroer. Op zijn tenen liep hij, speurend en turend. Maar hij zag geen hert, geen haas, geen korhoen of fazant. Het bos, dat pas nog leefde van het wild, scheen eensklaps uitgestorven. Opeens hield Eriksz hem bij zijn schouder staande. „Daar!” beduidde hij Woeltje met uitgestoken vinger. „Waar?” wou Woeltje vragen, maar Eriksz hield hem de hand op de mond en wees naar een boom. Tussen de groene takken schemerde wat bruins. Woeltje richtte en brandde los. Er volgde een gillend kraaien en een wild gefladder. Toen viel een vogel uit het gebladerte. Woeltje had een korhaan geschoten.

Toen zij bij het schip kwamen, lachte Krijn tevreden. Hij had een reebout aan het spit. Een paar inlanders hadden het hert, dat schipper Eriksz neerschoot, reeds naar boord gedragen, en de kok had het wildbraad ijlings toebereid. Aan Woeltje's bak werd de korhaan die avond nog gegeten.

„Uit dit paradijs moeten we nooit meer vandaan,” zei een der makkers, terwijl hij na het kluiven van een boutje zich de vingers likte.

Maar het kon niet altijd kermis blijven! De timmerlieden schoten op. Ze zouden eerlang klaar zijn. En nu moest al het volk aan het werk opdat tegelijk met de laatste plank, ook het laatste breekwerk in de naden kwam en de laatste kwast teer, die het schip broodnodig had, werd uitgestreken. Schipper Eriksz kreeg haast. De trage gang van deze reis brandde hem in. Na het lange drijven bij de Linie was dit oponthoud gevolgd. April-Mei had hij gerekend in Brazilië te zijn en nu was het October. Bijna een jaar was er verstreken, sinds hij uit het vaderland vertrokken was. Zijn reders zouden hem zuur aanzien straks. Zou de winst op de lading, die hij in Brazilië nog moest zien te krijgen, ooit opwegen tegen de kosten van zo'n lange reis? Daarom moest nu met man en macht gebreeuwd, geteerd, getimmerd worden.

Er werd aanvankelijk flink gewerkt. Maar daarna deed Janus, de bootsman, die het dagelijks toezicht op het volk had, vreemde ervaringen op. De jongens, die aan het teren waren, lieten merkwaardig vaak hun bolletje vallen en moesten dan eerst van hun stelling op het schip klauteren en daarna van het scheepsdek naar de bodem van de baai afdalen om het verloren bolletje weer op te halen. Het was ook vreemd, hoe vaak een pot met teer leeg was en langs dezelfde omweg weer gevuld moest worden. De breekers hadden nu eens vlas en dan weer pek te kort,

en bij de timmerlui scheen geen enkele plank meer pas te kunnen zijn. Janus moest foeteren en schelden, zoals hij van zijn leven nog niet had gedaan, en toen hij eens de hielen had gelicht en onverwacht terugkwam, vond hij het hele koor luierend in de schaduw van de palmen.

Schipper Eriksz had er niet aanstonds erg in. Hij was niet gewend dat zijn volk de lijn trok. Aan bootsman Janus had hij steeds de leiding van het werk best kunnen overlaten. Hij ging op jacht of hengelde in de baai, wanneer hij niet tezamen met zijn stuurman de „Spiegel van de Zeevaart” bestudeerde. Zijn dagelijkse ronde langs het werk was vluchtig, want nooit nam hij iets waar dat argwaan wekte. Er werd steeds flink gewerkt, wanneer hij langs kwam. De timmerlieden dreven hun zagen door het hout en joegen hun schaven langs de planken; de breuwers klopten vlot de naden dicht. De jongens streken met brede halen hun teerbollen over het door weer en wind, door zon en zout grijs uitgeloopte hout, dat nu weer helderbruin werd met donkere vlammen van nerven en kwasten.

Op een dag bleef hij echter langer staan dan anders en keek aandachtig toe. Niet dat er thans niet duchtig werd gewerkt. De mannen waren ijverig als bij elke rondgang van de schipper. Daar was niets op aan te merken. Maar schipper Eriksz lette vandaag op iets, waar hij tot dusver weinig aandacht aan geschonken had. Het werk schoot weinig op. Tussen gister en vandaag was er omtrent niets uitgevoerd. Een frons trok in zijn voorhoofd. Hij riep de bootsman. „Wat betekent dit?” vroeg hij streng.

Janus kon er niets aan doen, beweerde hij. Hij zat de lui geducht achter de vodden, maar er scheen een algemene afspraak te zijn om de lijn te trekken, en daaraan deden allen mee, ook mannen, die voorheen altijd van ijver blonken.

De rimpel op Eriksz' voorhoofd werd dieper. „Weet je of er een oorzaak is?” vroeg hij.

De bootsman krabde zich achter de oren. „Weten... weten? Ik vermoed wel wat.”

„Wat dan?”

„Ze noemen 't hier het paradijs, schipper. Uit een paradijs willen de mensen niet graag en zeker niet graag vlug vandaan.”

Toen speelde er een glimlach door Eriksz' baard. Was het zo'n wonder dat zijn mannen het eiland, waar bananen en kokosnoten voor het plukken waren en de gebraden korhanen je bijna in de mond vlogen, een weinig wilden rekken? Was het zo vreemd dat zij geen haast maakten om af te zeilen, na de moeilijke en kwade reis, die zij achter de rug hadden? Eriksz kon dat begrijpen. Maar daarom was hij hun mening, dat er gelanterfant moest worden, helemaal niet toegedaan.

„Kom maar eens mee,” zei hij tegen Janus, „dan zal ik ze dat wel eens afleren.” En schipper en bootsman liepen samen het bos in.

Toen de opper- en de onderbaas verdwenen waren, meenden de lijntrekkers geheel vrij spel te hebben. Ze lieten kwast en hamer liggen en strekten zich onder de palmen uit. Het was zoet rusten in het paradijs.

Maar zoals een zwerm eenden, dommelend in een grasperk, uiteenstuift als er een schot in valt, zo dwarrelden de luiaards plotseling uiteen. Ginds kwam de schipper aan met Janus!

Allen vlogen naar hun stellingen; de breekers klopten; de timmerlieden zaagden; de teerders streken wild met brede halen.

De glimlach in de baard van schipper Eriksz werd breed en vol. Hij zou zijn volk wel krijgen. Onder dezelfde palmen, waar zijn bemanning de laatste dagen de kunst der luiheid vlijtig had beoefend, zette hij zich neer met de „Spiegel van de Zeevaart” in zijn handen. Zijn oog gleed slechts een

enkele maal van het boek naar de mannen op de stellingen van het schip en bij dat kijken schoten er pretvonkjes uit zijn ogen. Want de jongens, die aan het teren waren, keken om, eerst verwonderd en toen schichtig, maar bleven ijverig strijken. De breuwers en de timmerlieden keken ook op, verwonderd dat de schipper daar zitten ging en zitten bleef; en klopten daarna vlijtig voort.

Zo ging het met het volk, dat werkte aan deze zijde van het schip. De jongens, die het andere boord bewerkten, konden de schipper niet zien en konden ook niet denken dat de schipper toezicht houden bleef. Nadat ze een poosje vlijtig hadden doorgewerkt, gingen een paar kijken. Eén gluurde om de vóór- en een om de achtersteven. De schipper zag hun koppen en hij schudde bijna van plezier om wat er aanstonds komen ging. Maar zij zagen de schipper niet, noch bij de stellingen, noch op de walkant. De kust is veilig, beduiden zij hun makkers en toen kwam het hele koor van de bakboordsstellingen naar beneden en liep in de richting van de palmen, naar het oord der zoete rust.

„Hei!” riepen ze naar het volk, dat aan stuurboordskant zo ijverig werkte, „hei! Krijgen jullie het op je heupen? Verveelt het je in het paradijs?”

De mannen, die aan deze kant aan het teren waren, bleven aan de arbeid. Zij dorsten niet uitscheiden; zij dorsten ook niet zeggen waar de schipper zat. Een knikte met zijn hoofd in de richting van de palmen. Maar de kornuiten begrepen dit niet. Ze liepen fluitend door en klommen uit de droge baai omhoog. Eén wierp zich languit in het gras. „Ziezo, ik lig!”

Maar de anderen bleven met starre ogen staan. Daar, vlak voor hen, in de schaduw van een palm, zat de schipper. Eriksz bleef kalm lezen. Hij keek slechts even op bij de nadering van de spijbelaars; hij trok zijn voorhoofd in een lichte frons. Toen las hij door.

Maar de jongens waren als door de bliksem getroffen. Ze tuimelden weer bij de steile wal neer, renden naar hun stellingen, vlogen omhoog en teerden met een haast alsof de Boze zelf hen aanjoeg. Geen bolletje viel die middag, niet een moest van zijn stelling om zijn pot met teer opnieuw te vullen.

Schipper Eriksz glimlachte. Het oog van de meester maakt de paarden vet en doet de knechten werken.

De volgende morgen zat hij weer onder de palmen en die middag ook. Hij bleef toezien.

En de Sint Pieter was nu snel gebreeuwd en had zijn nieuwe pak van verse teer gauw aan. De dam van het droogdok werd weer doorgestoken. Het water stroomde toe. De vloed hief de Sint Pieter op. Het schip lag weldra in de ruime baai, die de natuurlijke haven van het eiland was.

„Morgen varen we,” zei schipper Eriksz, „zodra het licht wordt gaat het anker op.”

10

De overval

Die nacht werd Woeltje wakker. Hoorde hij riemen plassen? Het zou verbeelding zijn, dacht hij. En als er wel een boot aankwam dan een met eigen volk, want anders had de wacht natuurlijk wel alarm geslagen. In elk geval had hij er niets mee uit te staan. Hij had geen wacht en mocht dus slapen. Woeltje legde zich op het andere oor.

Maar even later lag hij weer met open ogen op zijn rug te luisteren. Er klommen mensen langs een touwladder bij de scheepswand op. Sluipende stappen gingen over het dek. Was er dan toch onraad? Ach wat, onraad? Welk onraad zou er kunnen wezen op het eiland van de Prins? En als er onraad was, dan sloeg de wacht immers alarm. Het waren stellig een paar bootsgezellen, die moeilijk hadden kunnen scheiden van het paradijs, en zich verlaat hadden bij zwaar bruin bier of sterk gegiste wijn. Hij dook onder de dekens, want hij wou slapen. Morgen zou het vroeg dag zijn...

Een pistoolschot klonk! Wapens kletterden! De mannen in het vooronder vlogen uit hun kooien. Woeltje zat rechtop in zijn bed. Hij merkte niet eens dat hij zijn hoofd tegen een zolderbalk gestoten had. Was dit geen droom?

Maar twee vuurroeren staken dreigend door de koekoek en in het trapgat glinsterde het staal van pieken. Een stem gelastte: „Handen op of er wordt geschoten!”

Toen gingen de handen omhoog. Al het volk in het vooronder stak ze op. Twintig stoere kerels, die, als ze rapier, pistool of handspraak in hun vuist hadden gehad, elke rover zouden hebben neergeslagen, gaven zich weerloos over. Ze konden niets. Ongewapend waren zij; opeengedrongen stonden ze in het logies. Twee roeren en twee pieken hielden twintig mannen in bedwang.

„Hoe kan dat nou?” vroeg Woeltje fluisterend aan een der makkers. „Hoe is dat mogelijk dat die kerels ons zo maar overvallen? Waar was de wacht?”

„Kiezen op mekaar!” klonk het bevel van boven bij het trapgat.

Eén voor één moesten de bootsgezellen zich kleden. Eén voor één werd hun gelast het trapje op te gaan. Met verbeten koppen en verwrongen trekken gingen ze, onwetend wat op het dek hun lot zou zijn. Als Duinkerkers een koopvaardijship overvielen, maakten ze met de bemanning altijd korte metten. Berbers deden dat ook. Wie hadden deze overval gepleegd? De inboorlingen van het Prinseneiland niet. Het moesten vreemdelingen zijn, die plotseling opgedoken waren, piraten van de Afrikaanse of de Amerikaanse kust of van een der eilanden in de Zuid-Atlantische Oceaan. Zouden zij zachter handelen dan Duinkerkers en Berbers?

Woeltje moest lang wachten in het vooronder. Haast alle anderen gingen aan hem voor. Hij moest maar blijven staan met de handen omhoog. Loodzwaar werden die opgestoken handen en ze gingen prikken, omdat het bloed was weggevloeid. De onzekerheid omtrent zijn aanstaand lot deed zijn hart bang kloppen. Zouden de rovers hen allen doden, hem ook? Zou hij van het leven moeten scheiden? Zo jong reeds? Hij dacht aan Moeder. „Houd aan de Here Jezus vast, Aart,” had ze gezegd voor het afscheid. Daarop had hij ontroerd geknikt: „Ja, Moeder.” Maar naderhand

had hij er weinig aan gedacht. Nu bad hij: „Here Jezus, red mij.” Maar bang was zijn hart. Ik lijk niets op die mensen, die mannen en vrouwen, die zingend naar de brandstapel zijn gegaan, verweet hij zichzelf. Die martelaars verlangden naar de hemel; zij wisten dat het daar schoon en heerlijk was. Hij wist dat ook. Moeder had hem ervan verteld, en meester Schrijver. Maar hij verlangde er niet naar. Hij wou blijven leven. Naar huis wou hij straks weer. Hij vreesde voor de dood... Woeltje luisterde naar de geluiden op het dek. Geen schoten hoorde hij, geen kreten, geen geplons van lichamen, die in het water stortten. De voetstappen van de mannen, die het trapje opgeklommen waren, gingen alle naar het voordek. Werd het geen sterven dan? Lieten de piraten hen in het leven?

Toen Woeltje eindelijk als een der laatsten uit het trapgat klom, klopte zijn hart weer wild van angst. Hij stond te midden van een troep piraten, woeste kerels met gele gelaten, zwarte kroeskoppen en dikke lippen. Het waren geen negers en ook geen Europeanen. Mestiezen waren het begreep Woeltje, halfbloeden, van Portugese vaders en zwarte moeders, wild volk, dat sommige eilanden in die buurt der Afrikaanse kust bewoonde. Hun bovenlijven waren bloot, zij droegen lange messen en pistolen in hun gordels, sommigen hadden een vuurroer in de vuist.

Ze bonden hem met grof touw, dat om zijn polsen knelde en dreven hem daarna naar het voordek, waar al zijn makers uit het vooronder waren, en ook bootsman Janus, de stuurman en de schipper stonden met gebonden handen.

Toen alle Hollanders op het voorkasteel bijeengedreven waren, wilden de geelvinken gaan varen, kon men zien. Zij dansten bij het gangspil, liepen op de kampanje en bij de zeilen heen en weer. Ze wilden het anker winden en de zeilen hijsen. Bij de vallen stonden ze, trokken nu aan deze,

dan aan die lijn, delibereerden lang en luid en sprongen zenuwachtig heen en weer. Een paar werden in de mast gejaagd om de razeilen bij te zetten. Een enkel doek kroop scheef omhoog, maar stortte gauw weer neer. De vallen raakten in de knoop. Scheldend riep de roverhoofdman zijn mannetjes weer naar beneden. Toen kwam hij op de gevangen schepelingen af. Zes bootsgezellen liet hij de handen vrij maken. Zij moesten de zeilen hijsen.

De mannen weigerden. De roverhoofdman dreigde hen met het groot pistool dat hij aan zijn gordel droeg. Het hielp niet. Stug stonden ze op het dek, zonder een vinger te verroeren. Voor die rover in de mast te klimmen, dat vertikten ze. Ze deden het zelfs niet toen de geelvink zijn haan liet klikken. Doch schipper Eriksz gaf een wenk: doe het maar. En toen gingen ze de mast in, omdat hun eigen schipper het hebben wou. Het anker werd gewonden en de zeilen gingen op. De Sint Pieter stevende de baai van het Prinseneiland uit... Oostwaarts. Naar de Afrikaanse kust inplaats van naar Brazilië.

„Daar gaat ons paradijs,” verzuchtte Krijn Klauwers met een hoofdknik naar het eiland.

„Nou gaan we rechtstreeks naar de hel,” zei bootsman Janus ruw en somber.

Woeltje rilde, toen Janus zo ruw uitviel. Naar de hel? Wat stond hen te wachten als gevangenen van deze woeste kerels? Was hun leven vandaag alleen gespaard, opdat ze straks gemarteld zouden worden?

Achter de Sint Pieter voer het schip der zeerovers aan. Het was een notedop in vergelijking tot de fluit en het was volstrekt niet zwaar gewapend. Een paar lichte stukjes staken boven de verschansing uit. Ergernis vlamde op in Woeltje; toen hij zag door welk een simpel scheepje zij waren overrompeld. En daar zaten mestiezen op, half negers, half Portugezen. Zulk volk had Nederlanders kunnen

overmannen. Woeltje beet op zijn lippen van woede en spijt; hij rukte aan zijn boeien. Als hij vrij geweest was, hij *zou* die kerels... Maar hij was niet vrij. Hij was gevangen en kon geen vin verroeren. En zijn makkers waren er even kwaad aan toe als hij.

Dicht bij Woeltje, op een tros, zat schipper Eriksz, ook met de handen op de rug geboeid. Woeltje keek naar hem. Hoe rustig zag de schipper er uit. Zo kalm alsof er niets geschied was. En voor hem was deze overval toch veel erger dan voor Woeltje, erger dan voor alle anderen. Hij was de baas aan boord. Hij had de Sint Pieter in de jaren dat hij schipper op dit schip geweest was, door duizend gevaren heengevoerd; gevaren van stormen, van droogte en hitte, van dorst en honger als op deze reis, gevaren van piraten ook. Dwars door een vloot Duinkerkers had hij menigmaal zijn schip gestuurd. Spanjaarden en Portugezen hadden hem wel nagezeten. Nooit hadden ze hem gekregen. Als hij zijn belagers niet ontlopen kon, had hij met hen gevochten. Zijn dek had wel van bloed gedropen. Maar gekregen hadden ze Barent Eriksz nooit. Altijd had hij zijn tegenstanders met bebloede koppen af doen deinzen. En nu... nu was hij overvallen in zijn slaap. Overmand, voordat hij tegenweer had kunnen bieden. Dertig geelvinken hadden hem dat geleverd met een luizig scheepje, dat geen portuur was voor zijn groot en welbewapend schip, dat een bemanning had van zes en dertig koppen.

Hoe was dit mogelijk? piekerde Woeltje, hoe was het mogelijk dat de rovers aan boord waren, voordat er alarm geslagen was. Had de wacht geslapen? Wie waren er op wacht geweest...

Bij schipper Eriksz stonden een paar rovers. De schipper wees naar Krijn. Toen maakten ze diens boeien los en Krijn wees hen naar Woeltje. Ook Woeltje's handen werden los gemaakt. Zij moesten samen eten koken voor de gevangenen

en voor de prijsbemanning, die op de Sint Pieter was gezet.

Woeltje sloeg zijn armen wijd uit toen hij vrij was. Nu voelde hij zich weer sterk en aanstonds broeide hij op plannen voor bevrijding. Toen hij samen met Krijn een paar kippen zat te plukken voor de soep, praatte hij er met hem over. „Wij hebben messen,” fluisterde hij. „Daar moesten we de touwen van de anderen mee doorsnijden.”

„Wanneer wou je dat doen?” vroeg Krijn op zijn beurt en hij keek naar de twee piraten, die met het rapier in de vuist bij de gevangenen op en neer liepen; hij keek ook naar de twee anderen, die met het geweer in de aanslag op de kampanje stonden, gereed tot schieten zodra er op het voorkasteel of in het kuildek iets verdachts gebeurde.

Woeltje begreep wel dat het nu niet kon. „Vanavond, als het donker is. Ik kan sluipen als een kat.”

Krijn glimlachte meewarig. „Vanavond zitten wij allebei weer met de boeien om, m'n jongen, neen dat wordt niets.”

Woeltje zweeg. Hij begreep dat dit niet ging, maar hij zong op andere middelen. Vrij moesten ze. „Als we,” opperde hij, „iets in hun eten deden, een slaapmiddel, vergif als het nodig is.”

Weer schudde Krijn het hoofd. „Daar waken zij wel tegen.”

Toen hij geen uitweg tot ontkoming vond, ging Woeltje piekeren over de oorzaak van de ellende, waarin zij waren geraakt. Hoe was het mogelijk dat dit hun overkwam? „Wie heeft ons dit geleverd?” vroeg hij Krijn.

De kok knikte in de richting van de gevangenen, die op het voordek in de boeien zaten, maar Woeltje kon niet zien wie hij bedoelde.

„Hem,” zei Krijn daarop en zijn mes wees in de richting van een jongen, die apart stond met de rug naar de anderen en het hoofd gebogen. Het was Jaap Leffers.

Woeltje schrok. Had Jaap 'm dat geleverd! Had hij hen allen uitgeleverd aan de rovers! „Hoe kon dat?” vroeg hij.

„Hij heeft geslapen op zijn post,” vertelde Krijn. „Toen de piraten ons overvielen lag hij te slapen op een tros.”

Woede bruiste in Woeltje omhoog. De kwelduivel, die hem op alle reizen het leven zuur had willen maken, die hem ook op deze reis dikwijls had gesard, was dus de oorzaak dat zij konden worden overvallen. Hij was de schuld dat de Sint Pieter in 's vijands handen was en dat zij allemaal gevangen zaten en wie weet wat voor wreed lot hun wachtte. De ogen van wrok en woede brandend, plukte Woeltje verder aan zijn kip. Toen hij het eten bij de gevangenen moest brengen, liep hij Jaap voorbij. Die oorzaak van hun aller ongeluk gaf hij geen eten.

Schipper Eriksz zag dat.. Hij riep hem aan. „Woeltje, je hebt er een vergeten.”

„Die krijgt geen eten,” gaf Woeltje nijdig antwoord. „Hij heeft er ons allemaal ingedraaid. Aan de ra moet hij.”

„Ben jij geroepen om te straffen, Woeltje?”

De scheepsjongen keek verwonderd naar zijn schipper. „Neen, maar...”

„Dan moet je je daar ook niet mee bemoeien,” wees de schipper hem terecht. „Breng jij hem eten.”

Toen bracht Woeltje ook Jaap Leffers eten.

„Dank je,” murmelde deze met diep gebogen hoofd.

„We hebben het al zuur genoeg,” zei de schipper toen Woeltje kort daarop zijn lege schaalte haalde. „Wij moeten elkaar het leven niet nog zwaarder maken.”

Woeltje gromde. Zo vergevend was hij niet gezind.

Dat de piraten met het voedsel niet een poets te bakken was, bleek wel. Zij wilden eten uit dezelfde pot als de gevangenen en zij begonnen pas, nadat de Hollanders aan het eten waren. En van sluiptochten in het duister kwam ook niets terecht. Na het eten gingen Woeltje en Krijn

weer in de boeien en tweemaal daags was er controle of alle knevels wel stevig zaten. Woeltje begreep dat er van ontvluchten tijdens deze reis niets zou kunnen komen. Zelfs als het zou gelukken de prijsbemanning der Sint Pieter onschadelijk te maken, dan waren ze nog niets gevorderd, want in het kielzog van hun eigen schip voer de schuit van de piraten en daar stonden de stukken geladen en gericht, terwijl op de Sint Pieter de sluitstukken van de kanonnen waren weggenomen.

De beide schepen voeren voort. Op de Sint Pieter brasten de eigen mannen de zeilen, wanneer hij door de wind moest. Zij hingen de bonnetten uit, wanneer het stiller werd, en namen ze weer in, wanneer de wind aanzwol. Zij zwabberden het schip en Krijn en Woeltje kookten dagelijks het eten. Dit ging zo dagen achtereen, totdat er land kwam aan de kim.

Toen zij de vorige maal land ontdekten, was dat een verlossing. Zij kwamen toen in het paradijs, nadat ze de dood ternauwernood ontlopen waren. Het land, dat zij nu naderden, zou een hel voor de gevangenen zijn.

Bossen waren er en rotsen, en aan weerszijden was water. Het was een eiland. San Thomé, zei schipper Eriksz.

Toen de schepen de haven binnenliepen en de San Thoméers zagen wat daar aankwam, een Hollands schip door een Thomese bodem buitgemaakt, waren zij als bezeten. Zó'n prijs hadden hun piraten nooit genomen. De mannen sprongen en de vrouwen dansten. Er werd gezongen en tambourijnen rinkelden. Nadat de gevangenen aan wal gebracht waren, liepen ze door een haag van uitgelaten volk, dat joelde en juichte om deze buit. Meisjes staken de tong uit naar de blanke slaven, oude vrouwen spuwden, kinderen gooiden hen met steentjes.

Zij werden langs het gouvernementsgebouw geleid, op

welks hoge stoep de heerser van het eiland stond. Een Portugese avonturier was hij, die zich koning van San Thomé liet noemen. Hij droeg een blinkend kuras met een brede sjerp er over en op zijn hoofd had hij een kroon van goud. Een jonge, bruine vrouw, even opzichtig gekleed en met dikke parelsnoeren om de hals, stond naast hem en onder aan de stoep was zijn lijfwacht opgesteld, donkere kerels met lange lansen. De vorst van San Thomé zag uit de hoogte op de geboeide Nederlanders neer. Hoog en laag liet blijken dat het de Hollanders haatte en verachtte.

Het einde van de smadelijke gang was een kamp, omringd door een hoge muur van klipstenen en afgesloten door een ijzeren hek. Bij de ingang stonden gewapende soldaten en op de muur zag men wachters met het vuurroer in de vuist.

In het kamp liepen mannen rond, gevangenen. De meesten waren negers, maar men zag ook blanken. Er waren kleine kereltjes met donkere ogen en zwart haar: stellig Fransen. Er liepen ook enkele lange blonde mannen. „Hollanders?” vroeg Woeltje aan Krijn, die naast hem liep. Doch ze spraken Engels.

Naar twee hutten werden de gevangenen gevoerd. Donkere hokken waren het, zonder ramen en met lemen vloeren. Dat waren hun verblijven in het slavenkamp van San Thomé.

In het slavenkamp van San Thomé

Bij de aankomst in het gevangenkamp werden de boeien van de mannen der Sint Pieter losgemaakt. Ze waren nu wel zo bewaakt dat kneveling niet meer nodig was. Ontveld en gezwollen waren vele polsen door het lange knellen van het touw. Stijf waren de gewrichten, die zo lang in één houding gedwongen waren. Woeltje sloeg zijn armen wijd uit om zich te rekken: „Gelukkig, dit wordt tenminste beter.”

Krijn zag hem aan. Het leek of hij wat zeggen wou, maar hij hield zijn mond toch dicht. „Wat was er?” vroeg Woeltje.

Toen zuchtte Krijn. „Dacht je dat het beter werd? Wij zijn slaven, jongen. Er staat ons niet veel goeds te wachten.”

Het begon die avond al bij het maal. Aan boord hadden zij nog altijd goed gegeten. Krijn had gekookt en daartoe immer vrij beschikt over de verse voorraden, die op het Prinseneiland waren ingeslagen. Nu werd het eten hun gebracht.

„Varkensvoer!” riep Woeltje uit toen hij het zag. Dit was hetzelfde eten als hij voor de varkens op de Sint Pieter alle dagen klaar gemaakt had: mais, aangengelgd met water. Alleen waren de emmers, waarin het gebracht werd, veel vuiler dan aan boord.

De mannen van de Sint Pieter weigerden de zwijnendraf te eten. Een enkele, die een hap probeerde, hield vol walging op. Onaangeroerd bleven de volle emmers van de

Nederlanders staan. Doch weldra kwamen de andere gevangenen aangelopen. De zwartjes, de blanken ook. De Fransen, die thuis en op hun schepen zo'n fijne keuken hadden, bedelden nu om een beetje maispap. Zelfs de trotse Engelsen vroegen of zij mochten eten. En toen de rommel hun geschonken werd, vielen zij er op aan als uitgehongerd wild.

„Zo doen wij straks ook,“ voorspelde Krijn, wijzend op een neger, die gulzig schrokte in het varkensvoer.

De volgende morgen – het was een nacht geweest van weinig slaap in de bedompte hutten – werden grove bollen uitgereikt, van maismeel gebakken. Hard als steen was dit brood. De ouderen onder de mannen der Sint Pieter lieten de maaltijd weer voorbijgaan. De jongeren hadden honger, nu het zo lang geleden was dat zij aan boord voor het laatst gegeten hadden. Zij zetten hun tanden in de harde korst. Met wat water spoelden zij het droge smakeloze brood weg.

Toen werden zij weggeleid, het bos in. Zij moesten bomen rooien.

Dit was vreemd werk voor zeelui. Hun ruggen deden weldra pijn van het bukken; hun handen schrijndden van het hanteren der bijlen en houwelen. Aldra moest iemand rusten om een weinig op verhaal te komen. Maar rusten duldden de bewakers niet. Een zweep knalde. De zeeman gilte van de slag.

Dit prikkelde de anderen. Een makker werd geslagen en zij waren niet meer geboeid, zij waren zelfs niet ongewapend. Bijlen en houwelen hadden zij, geduchte wapens in de hand van mannen, gewoon met handspaak en met enterbijl te vechten. Konstabel Lauw vloog met opgeheven bijl op de beul af, die zijn makker had geslagen.

„Niet doen!“ riep bootsman Janus, maar Lauw luisterde niet. Hij stooft vooruit en de beul werd bang; hij deinsde achterwaarts.

Dit maakte de zeelui overmoedig. Anderen hieven hun bijlen tegen de bewakers op. Woeltje sprong naar schipper Eriksz, die dicht bij hem werkte. „Schipper, laten we ons vrij vechten; laten we...”

Zijn woorden braken door een schot. Konstabel Lauw sloeg wild met de handen in de lucht; zijn bijl ontviel hem en hij tuimelde dood neer.

Verscheiden hanen klakten, vele roeren waren op de Hollanders gericht; een afdeling soldaten drong door het struikgewas naar voren.

„Jongens houdt op! gaat aan je werk!” bezwoer schipper Eriksz zijn mannen.

Ze deden het. Ze begrepen dat opstand hun aller dood zou zijn. Maar de haat tegen de slavendrijvers schoot diep wortel.

Des avonds bleef de maispap weer onaangeroerd. Men kon niet eten nadat een makker uit hun midden weggeschoten was en zij op het bitterste ervaren hadden dat zij slaven waren. Weer kwamen de andere gevangenen gulzig van hun eten schrokken.

Het was de laatste keer. De derde dag sjokten de mannen van de Sint Pieter willoos tussen hun drijvers naar het werk. Door zweepslagen gedreven hakten en groeven zij, zonder dat een van hen een wapen ophief of iemand een protest dorst laten horen. En 's avonds aten zij de vuile emmers zwijnendraf tot op de bodem leeg.

Als de zweep steeds knalt, de haan van een vuurroer altoos klakt, een wrede hand steeds drijft en jaagt, vervalt een fier mens tot de schuwheid van een dier.

Een knagend gevoel van honger had Woeltje voortdurend in zijn lijf. Als hij niet af en toe een kokosnoot had kunnen plukken en wortels in het bos gevonden had, hij zou van uitputting zijn neergevallen. De bosvruchten hielden hem

en de andere gevangenen op de been, maar ook niet meer dan dat. Als zij na het zware werk in het bos naar het kamp geleid waren en hun walgelijk maal van mais gegeten hadden, vielen zij uitgeput op hun slaapmatten neer. Niemand had meer lust om iets te doen. Werken, eten, slapen. Zoals een werkpaard zijn dagen doorbrengt, deden zij het. Maar een paard heeft nog dagen, waarop het in de weide rondloopt, waarop het, nadat het zich de buik heeft volgegeten aan het malse gras, kan laten rollen. Zo'n paard draaft van wellust rond, zodat de zwarte kluiten hoog opspringen, en hinnikt van plezier. De gevangenen van San Thomé hadden om te rusten alleen hun sombere hutten, waar de zon de ganse dag op stoofde en waarbinnen het des avonds en des nachts altijd broeierig warm was. Overdag zwoegden de mannen in de schroeierende zon en 's nachts vonden zij ternauwernood verademing in hun bedompte hutten.

En het werd nog erger. Toen de natte moesson kwam en de regen even overdadig neerplaste als indertijd op de Sint Pieter, gingen de slaven tot aan hun knieën door het water en vonden zij onder hun werk in het bos geen andere bescherming tegen de regen dan het bladerdak, dat weldra lekte. In doorweekte kleren werkten ze een ganse dag en in een hut, waar het water langs de wanden droop en door een slecht sluitend dak naar binnen sijpelde, legden ze zich 's avonds op hun slaapmat neer. Bij zoveel nattigheid klaagden de ouderen over pijn in al hun leden. Bootsman Janus kon op een avond, toen hij wou opstaan na het maismaal, zijn rug niet rechte. Als een oud mannetje, zich steunend aan de banken en de tafels, strompelde hij naar zijn bed. De volgende morgen lag hij als een blok. Hij kon niet opstaan; hij kon zich zelfs niet keren van de ene zij op de andere. Spit in de rug. Er kwamen er weldra meer die niet konden staan of gaan.

Doch toen op de zware regens felle zon weer volgde,

droogden grond en hutten ras en was Janus gauw weer boven Jan. Toen hielden ook bij de anderen de klachten over zere ruggen en pijnlijke gewrichten op.

In de tropen is er echter altijd weer wat anders, dat blanken plaagt bij het werk. De regens en de zon hadden de gewassen op het eiland weelderig op doen schieten; ze hadden ook de insecten doen vermenigvuldigen. Onder de arbeid in het bos zoemden de muskieten om hun oren, en als ze een ogenblik rustten om hun harde, droge brood te eten, wolkten de vliegen om hen heen en staken ze hun giftige angels in armen en benen. Ook 's nachts lieten de muggen hun geen rust. Grote bulten kregen ze in 't gelaat; rood gezwollen waren armen en benen.

Op een morgen had de timmerman geen trek in eten. Hij was rillerig en lusteloos. Moeilijk strompelde hij met de anderen mee naar het bos. Traag hanteerde hij, die anders een der flinksten was, zijn bijl. De drijver schold op hem; hij sloeg hem met de zweep. De timmerman probeerde voort te werken. Als hij het opgaf, zou de zweep weer striemen en zou misschien het pistool gaan spreken. Maar de halfgeheven bijl viel neer, hij wankelde zelf ook en viel.

Krijn Klauwers knielde bij hem neer. Hij klappertandde, ofschoon het warm was en het zweet hem op het voorhoofd parelde.

„Wat is het?” vroeg Woeltje ontsteld.

„Malaria,” zei Krijn. „Hij is de eerste. Er komen er wel meer.”

Hij vroeg de drijvers of de zieke naar het kamp gebracht mocht worden, maar zij weigerden het ruw. Het was al mooi genoeg dat deze slaaf niet langer werkte; er hoefden geen anderen uit te vallen om hem weg te brengen. En toen Krijn en Woeltje bij de zieke bleven knielen om hem wat water in de verdroogde mond te gieten, knalde de zweep dreigend.

Dof klonken de slagen van bijlen en houwelen en krakend spleet het hout, terwijl de zieke op het mos lag, klapper-tandend van de koorts, versmachtend van de dorst. Doch niemand reikte water, niemand mocht dat doen. Een zwerm muskieten zoemde om zijn hoofd en stak hem in het gelaat, in armen en in benen. 's Avonds werd hij op een baar van takken door vier mannen naar het kamp gedragen. Hij gloeide van de koorts en praatte wartaal.

De volgende dag waren er drie lijdens aan malaria en 's daags daarop wel tien. Binnen een week lagen beide hutten vol zieken en begrepen zelfs de slavendrijvers dat het afgelopen was met het werken in het bos. De mannen, die nog op de been konden blijven, hadden hun handen vol aan het verplegen van hun makkers.

Woeltje, een der weinige gezonden, haalde water en liet de zieken drinken. Hij bette gloeiende voorhoofden en klamme handen, en Krijn, die hoofdverpleger was, prees hem omdat hij het uitstekend deed. Die lof deed Woeltje goed. Ze was een tegenwicht tegen de angst, die hij verduurde als de ogen van sommige zieken wild gingen rollen en zij woeste wartaal spraken.

De timmerman was er na tien dagen kwaad aan toe. De koorts schokte zijn lijf; zijn ogen brandden in zijn hol gelaat; wild sloeg hij dikwijls met zijn armen. Op een keer dat Woeltje hem wat water tussen de vege lippen wilde gieten, sloeg hij de beker weg en vloog hij gillend overeind. Woeltje probeerde hem te keren, maar de zieke, die straks geen kracht had om een kroesje water op te heffen, smeed hem op zij en sprong zijn bed uit.

Woeltje stond versteend van schrik; Krijn Klauwers evenwel schoot toe. Hij hield de zieke in bedwang en schoof hem naar zijn bed terug. Daar stortte hij ineen. Zo rood als hij daareven was, zo grauw zag hij er thans uit. Zo sterk als hij pas leek, zo doodzwak was hij nu. Op de felle opflik-

kering van krachten volgde een ineenstorting. Hijgend, reutelend ging de adem. In een machteloze poging om de benauwdheid af te weren, grepen de handen naar de borst; het lichaam schokte.

„Hij gaat sterven,” fluisterde Krijn Woeltje in.

De jongen huiverde.

Het liep snel af. De zieke kon zijn handen nauwelijks meer bewegen; het reutelen werd zwakker, een snik en daarna stilte.

Krijn drukte de leden over de verstarde ogen.

De volgende morgen stonden al de gezonde leden van de bemanning van de Sint Pieter bij een grafkuil in een hoek van het kamp. Het waren er twaalf van de zes en dertig. De anderen lagen met koorts in de hutten. De schipper las een paar teksten uit de Bijbel. Van het leven, dat broos is als een bloem. En van de heerlijkheid, die God bereidt aan allen, die in Christus sterven. Daarna werd het lichaam van de makker in de kuil gelaten. Met z'n twaalven wierpen zij de aarde op de kist, totdat een heuveltje op het graf verrezen was. Toen zij teruggingen, achter schipper Eriksz, keek Woeltje achterom. Twee grafheuveltjes waren er nu in de Hollandse hoek van het gevangenkamp: dat van konstabel Lauw en het verse van de timmerman. Hoeveel zouden er komen? Er lagen nog vijf zieken te wachten op de dood. Ach, was het niet het beste maar te sterven? Lauw kreeg nu geen zweepslagen meer van een wrede drijver. De timmerman zou niet meer gedwongen worden om met een ziek lichaam zwaar te werken. Wie dood was, was geen slaaf meer. Liever dood dan slaaf... Maar dood gaan is ook God ontmoeten. Doodgaan is ook gericht. Woeltje huiverde. Hij was blij dat Krijn hem riep om hem te helpen bij het verzorgen van de zieken.

Met de natte moesson week ook de ziekte. Vijf Hollandse gevangenen waren eraan bezweken. De anderen herstelden.

Het werk in het bos begon weer. De eentonige tredmolen van werken, eten, slapen ging weer draaien, ofschoon hij af en toe voor sommigen werd onderbroken door een nieuwe aanval van malaria. Elke morgen togen de gevangenen naar het bos; de ganse dag hakten en groeven zij. Des avonds aten zij hun varkensvoer en daarna vielen zij als blokken op hun slaapmat neer en sliepen tot het knallen van de zweep der drijvers hen weer wekte.

Na een dag van zwaar en moeilijk werken werden de gevangenen weer naar hun kamp teruggebracht. Ze sjokten langzaam met gebogen hoofd. Woeltje hobbelde achter in de rij. Zijn rug deed pijn; zijn slapen klopten; zijn benen waren schrikkelijk moe. Voor een jongen van dertien jaar wordt, vooral bij slechte voeding, bomen rooien op de duur te zwaar.

De weg uit het bos naar het kamp liep naar beneden. Men kon van daar het eiland in zijn breedte overzien. Het dorp zag men, het strand, de zee. Bloeiende tuinen waren op de voorgrond; de witte huizen lagen als verstrooide dobbelstenen tussen het groen. Blauw ribbelde de kalme zee. Te Magasant en op het eiland van de Prins was Woeltje blij-verwonderd blijven stilstaan bij zo'n uitzicht. Hier had Woeltje in het begin steeds gekeken naar hun schip. De hoge masten van de Sint Pieter, die in de haven lag, staken boven alles uit. Daar was hun schip. Als zij daar konden komen! Als ze het anker konden hieuwen en de zeilen hijsen! Hij had er over gesproken met Krijn Klauwers, doch de oude kok had het hoofd geschud. „Hoe kunnen we hier vluchten?” vroeg hij. „We worden dag en nacht bewaakt. Bij de eerste stap, die we zouden doen om weg te komen, worden we neergeschoten, zoals Lauw.” Woeltje kon het niet tegenspreken. Hij zag ook geen uitweg. Maar hij praatte er toch met de schipper over. Schipper Eriksz

wist zoveel. Misschien wist die ook raad om uit dit slavenkamp verlost te worden. De schipper was niet bot afkerig van een poging tot ontvluchting. Maar hij vond het te vroeg. „Nog niet,” zei hij. „Op het ogenblik kan het nog niet. Misschien later.” Later... Woeltje had zich vast gegrepen aan een kleine hoop. Maar toen hij een week daarna aan Eriksz vroeg: „Zou het nu gaan, schipper? Zouden we het nu proberen?” schudde die het hoofd. „Nog lang niet m'n jongen, nog lang niet. We moeten veel geduld hebben.” Toen was Woeltje's blijde hoop gebroken. Er kon toch niets van vluchten komen. Voortaan keek hij niet meer naar de Sint Pieter in de baai. Hij wou niet kijken naar hun schip, dat zij toch nooit bereiken konden. De weg van het werk naar het kamp liep hij voortaan met gebogen hoofd. Moe was hij en moedeloos. Wat geeft een slaaf om uitzicht over bos en zee? Voor hem is alles grauw.

De zon ging dalen. De lucht werd vlammend rood in het Westen. De zee vonkte in die gloed. Warme glansen legde het late licht op de huizen van het dorp. Woeltje zag er niets van. Hij telde de voetstappen en rekende hoe lang het nog zou duren, eer hij zou mogen rusten op de ruwe bank, die voor de hut stond; hoe lang hij nog zou moeten wachten op de schotel mais, die hij eens had veracht en waarnaar zijn lege maag nu hunkerde.

Apen snaterden in de bomen. Woeltje keek er niet naar op. Een slaaf verliest alle ambities; een jonge slaaf vindt zelfs in apen geen plezier.

Weer hoorde hij een aap. En nu keek Woeltje toch even op. Dat was geen lachen van die aap. Klagelijk schreien was dit. En dáárvoor is een slavenoor wel open. Hij zag de aap op een klipsteen, vlak naast de weg, en het verwonderde hem dat het dier daar bij hun nadering zitten bleef. Apen waren anders altijd schuw; bij de nadering van mensen klommen zij in de bomen; hun grimassen maakten zij

steeds op een veilige afstand. Maar weldra zag hij dat er wat aan schortte. Het dier wou weg, het wou de bomen in. Maar het kon niet. Angstig kroop het over de klipsteen. Klagelijk jankte het. Woeltje zag een paar bebloede pootjes. De anderen hadden de aap ook ontdekt. Jaap Leffers, die vóór Woeltje liep, sloeg met zijn stok naar het gewonde dier. Toen ging het bloed van Woeltje koken. Hij gaf Jaap een opstopper dat die voorover tuimelde en sprong naar het aapje om het te grijpen.

De zweep van de drijver knalde. Geen gevangene mocht uit het gelid. Maar Woeltje was alweer in de rij terug. De aap droeg hij in zijn armen. En nu voelde hij geen moeheid meer. Hij vergat zijn honger zelfs. Hij droeg het zware dier de verre weg tot aan het kamp en daar deelde hij zijn schrale kost met het uitgehongerd beest. Daarna gingen Krijn en hij naar de bebloede pootjes kijken. Ze waren allebei gebroken.

„Spalken,” zei Krijn en samen bonden ze de pootjes elk op een plankje vast.

De volgende morgen bleef de aap in de hut en onder het werken gelukte het Woeltje wat noten te verzamelen. Daaraan liet hij de aap knabbelen toen ze 's avonds weer in het kamp terug waren. Dankbaar kwispelde zijn lange staart.

De pootjes heelden snel. De spalkverbanden konden er weldra af. Het duurde niet lang of de aap liep weer net zo elastisch als te voren. Hij klom in de bomen, palmde zich van tak tot tak en hing zelfs met zijn volle lichaamsgewicht aan een der pas herstelde poten, wanneer hij zich liet slingeren aan een boom.

Woeltje had de aap nooit opgesloten. Het dier ging vrij in en uit de hut; het ging ook met de mannen mee naar het bos en het stoeide in de takken van de bomen, die Woeltje en de anderen moesten vellen. Maar 's avonds

wipte het altijd weer achter zijn baasje aan, van boom naar boom, en buiten het bos sprong het van steen op steen en rende voor of achter de troep slaven. Bij Woeltje was het dier niet weg te slaan. Onder het avondeten zat het altijd achter hem; als Woeltje at, at Joco ook. En als Woeltje op zijn slaapmat liggen ging, rolde Joco zich in een paar voden, die hij had opgeduikeld en ging naast hem slapen. 's Morgens stond hij op gelijk met zijn baasje; als die zich waste, stopte ook hij zijn kopje grijnzend in het water, en wanneer Woeltje zijn vingers door zijn haren haalde om zijn pruik een weinig in het fatsoen te brengen, krabde Joco zijn kruin.

Jaap Leffers, die het hoofd al lang weer hoog droeg en zich amper meer herinnerde dat door zijn schuld zij allen slaven waren, plaagde de aap zoals hij het vroeger Woeltje had gedaan. Terwijl het dier aan het eten was, gooide hij met een steen zijn drinkbakje aan gruzels. De aap blies nijdig en dat gaf Jaap nog meer plezier. Hij hoonde Woeltje, toen die het voor zijn beest opnam. „Soort zoekt soort,” spotte hij. „Jullie bent twee apen bij elkaar.”

Maar Joco liet zich niet ongestraft treiteren. Hij nam wraak. De volgende dag zocht Jaap onder het werk in het bos, dorstig geworden, naar zijn waterkruikje. Hij kon het nergens vinden. Op de plek, waar hij het neergelegd had, was het niet meer.

Achter zijn rug begonnen zijn maats luid te lachen. Jaap, kwaad, wou weten waarom dat was. Schaterend wezen ze naar boven. „Daar is je kruikje, vrind.”

Op een tak, hoog in de boom, zat Joco met Jaap's kruikje aan zijn apenbekje.

Jaap schreeuwde woedend naar de aap en Joco blies terug en goot meteen het kruikje leeg. Jaap kreeg de straal op het hoofd. Toen likte Joco zich de baard als om te laten zien hoe lekker het water hem gesmaakt had, en daarna

mikte hij het kruikje in een bosje stekelige doorns. Briesend drong Jaap daarbinnen om het kruikje op te halen. Hij scheurde zich de handen open, liep schrammen op zijn benen op en kreeg ook nog een zweepslag van de drijver, omdat hij zich met een aap bemoeide inplaats van dat hij werkte.

Daarmee was Jaap er nog niet af.

Een paar dagen later wou hij juist beginnen te eten aan zijn maispap, toen plotseling een kokosnoot door het dakgat van de hut kwam tuimelen, midden in Jaap's schotel. De maispap spatte hem in het gelaat en zijn schaaletje vloog aan gruzels.

De lui aan tafel hadden schik om zijn verbouwereerd gezicht, dat droop van draf. En van het dak klonk het lachen van een aap.

Toen barstte Jaap omtrent van kwaadheid. Maar daarmee maakte hij het lachen, zowel op het dak als aan de tafel, slechts des te luider. Elk gunde het Jaap dat hem die kool gestoofd werd. Hij had zelf iedereen getreiterd.

Zelfs gevangen slaven mogen wel eens lachen. Men vergat door Joco's streken voor een ogenblik de ellende.

Maar daarom bleef de honger toch wel knagen en drukte het slavenjuk zwaar op de schouders. Het slechte voedsel verzwakte allen op de duur en het werk, waartoe de zweep hen dreef, werd elk te zwaar. Broodmager werden allen; hun fris-bruine zeemanskleur verviel tot een vaal-grauw; zij kregen blauwe kringen onder de ogen. Soms viel een man uit onder het werk, die 's avonds door zijn makkers naar het kamp moest worden gedragen. Dan weer gebeurde het dat 's morgens iemand liggen bleef, die zelfs met de zweep niet naar het werk gedreven kon worden. In enkele maanden stierven er weer drie gezellen. Negen grafheuvels telde nu de Hollandse hoek van het slavenkamp.

„Kunnen we niet vluchten?” vroeg Woeltje in deze

dagen dikwijls aan zijn makkers. „Kunnen we er niet van-door gaan?”

De anderen schudden het hoofd en gaven hetzelfde antwoord als Krijn Klauwers eerder had gegeven. Het kamp had hoge muren en zware hekken en er liepen steeds soldaten. Bij het werk in het bos werden ze voortdurend bewaakt door wachters, wier geweer voor het schieten vaardig was. En als het onmogelijke eens waar zou worden, dat ze uit het kamp ontsnappen of het cordon in het bos verbreken konden, dat ze aan de kust of zelfs aan de haven konden komen, wat dan nog? De Sint Pieter was weg. Zijn hoge masten zag je niet meer in de baai. Toen het schip er nog was, had het misschien, misschien! kunnen gelukken om aan boord en weg te komen. Maar nu was de Sint Pieter weg. Er lagen enkel San Thomese schepen in de haven, met een tuigage waar de Hollanders vreemd tegenover stonden. Met zulke schepen zouden ze zeker niet zo vlug uit de voeten kunnen komen, dat ze niet werden ingehaald.

„Wij moeten het tòch wagen,” zei Woeltje koppig bij alle tegenwerpingen. „Wat geeft het of we er bij vallen. Hier gaan we immers ook dood.”

Doch er was bij de anderen geen courage meer. Het slavenjuk had hun moed en ondernemingsgeest gebroken. Zij durfden zelfs niet aan hun ketens rukken.

Afscheid van een vriend

Woeltje bleef broeien op plannen voor ontvluchting. Hij sprak er met de schipper nog eens over. „Wij moesten het wagen,” zei hij. „Als we hier blijven, sterven we immers allemaal. Wat geeft het als een vlucht niet lukt? Dan sterven we snel inplaats van langzaam.”

„Het is toch beter dat de vlucht wèl lukt,” gaf Eriksz antwoord.

Woeltje keek zijn schipper aan. „Wilt u het dan wèl proberen?” vroeg hij verbaasd. Hij dacht dat iedereen te murw geworden was om een poging tot ontvluchting te ondernemen, en dat de schipper indertijd van vluchten later had gesproken alleen om hem te sussen.

„Natuurlijk,” zei Eriksz thans evenwel heel stellig. „Zodra het kan gaan we er vandoor. Maar het is zo ver nog niet.”

Woeltje maakte een lichtsprong. Het zou er dus toch wel van komen. De schipper legde de vinger op de mond. „Ssst, mondje dicht! Ook tegen de anderen. Nu en altijd. Ze mogen nooit vernemen dat wij plannen maken. Ze moeten menen dat wij niet aan vluchten denken.”

Van die dag af liep Woeltje rechter op, zwaaide hij de bijl krachtiger en voelde hij zich sterker worden. Deze gevangenschap, dit slavenleven, zou niet eeuwig duren. Schipper Eriksz maakte plannen. Hoop doet leven.

Hij keek naar schipper Eriksz, wanneer ze 's avonds aan hun maispap zaten. Hij lette op de schipper, wanneer die voor het naar bed gaan voor de hut zat, in diep gepeins verzonken. Woeltje wou dat hij wist wat er nu in het brein van Eriksz omging. Zou hij het plan voor de ontvluchting smeden? Zou hij nu overleggen hoe ze bij nacht uit het kamp moesten ontsnappen, hoe ze naar de haven zouden sluipen en daar een boot bemachtigen om snel naar zee te roeien, zó snel dat ze bij het opgaan van de zon al uit het zicht van San Thomé waren? Zo kon het, zo moest het, geloofde Woeltje. Zo zou het zeker lukken. En hij hoopte dat de schipper naar hem toe zou komen en tot hem zeggen: „Vanavond zal het wezen, Woeltje, vanavond gaan we weg.” Maar dit gebeurde niet; die dag niet en die week niet en de hele maand niet. Avond aan avond zat schipper Eriksz in gepeins en nooit kwam hij bij Woeltje met het verlossend woord: Nu gaat het beginnen!

Woeltje's hoop begon weer te verflauwen. De bittere stemming keerde bij hem weer terug. Ze durfden niet, ze bleven hier maar suffen; ze waren liever slaaf dan dat ze hun huid waagden bij de vlucht. De schipper ook. Ja, de schipper ook. Die had hem maar wat wijs gemaakt toen hij zei: Vluchten, zeker, maar op tijd. Hij beraamde geen plannen om te ontsnappen. Hij zat te suffen, net als de anderen. Woeltje werd kwaad, ook op zijn schipper. Zou hij alleen proberen te ontsnappen? Alleen? Hoe zou een jongen van veertien jaar, die van navigatie geen verstand had, die amper roeien en nog niet zeilen kon, dat kunnen? Neen, de anderen moesten mee. In elk geval moest schipper Eriksz mee. En Krijn toch ook! Natuurlijk, Krijn ook. Hij kon slecht buiten Krijn en Krijn kon even moeilijk buiten Woeltje. Aan boord was dat al zo en in het gevangenkamp nog meer. Krijn moest mee. Maar hoe moest dat nu? Hoe, als schipper Eriksz geen plannen maakte en ten uitvoer bracht?

Woeltje piekerde hierover.

Doch daarna werd het zo dat Woeltje iedere gedachte aan een vlucht verloor.

Er brak een nieuwe ziekte in het kamp uit, een ziekte die nog heftiger om zich heen greep dan de malaria een vorige maal. Bloedloop was het. De een na de ander werd aangetast. Al spoedig was er geen sprake van dat er nog één man naar het bos kon gaan. De weinige gezonden hadden de handen vol aan het verplegen van de zieken, net als destijds met de malaria. Maar de gevolgen waren ditmaal nog verschrikkelijker. Aan de malaria waren vijf man overleden. Toen de bloedloop enkele weken had gewoed, waren tien nieuwe graven gedolven in de Hollandse hoek van het kamp. Bootsman Janus en de stuurman rustten nu ook onder een kleine grijze heuvel. En hoeveel zouden er nog volgen? Dit ellendig oord sleepte al de mannen van de Sint Pieter naar het graf.

Er lag in deze dagen een zware druk op zieken en gezonden. Zij zagen allen de dood voor ogen en er was niets om hen op te beuren. Zelfs de aap, die anders door zijn grappen allen dikwijls schateren deed, treurde nu. Hij lag onder zijn vodden, zoals de zieken op hun bedden. Wanneer een man van pijn ineenkromp, wrong de aap zich ook. Als een lijder steunde van benauwdheid, dan steunde Joco eens zo hard.

Krijn Klauwers werd ook ziek. De man, die bij het verplegen van de anderen steeds de leiding had gehad, geraakte zelf te bed en Woeltje stond met een paar andere jongens omtrent alleen voor de verpleging. Kinderen moesten mannen helpen; dat was moeilijk. De ganse dag waren zij in de bedompte hutten bij de bedden. Uitgeput en knikkebollend zaten zij des avonds aan de wrakke tafel in het midden van de hut. En dan werden zij nog niet met rust gelaten. Klagend vroeg een zieke zijn kussen op te

schudden wjl hij zo ongemakkelijk lag op het harde stro; een ander smeekte om wat water. En dan schoten de kleine verplegers weer toe om hulp te bieden. Woeltje putte water om een frisse dronk te kunnen geven; hij schudde kussens op en spande al zijn krachten in om het lichaam van een zware man te tillen. Zelfs 's nachts hadden de jongens geen rust. Nu moesten ze deze en dan die helpen.

Deze ingespannen arbeid was voor Woeltje echter nog het ergste niet. Hij tobde. Hij tobde over Krijn, die zieker en zieker werd. Woeltje hield van Krijn. Op de eerste reis had de oude kok hem als zijn zeekind aangenomen. Hij had hem tegen kwelgeesten beschermd en door de pokken en mazelen van het zeemansleven heengeholpen. In de zware weken van drijven bij de Linie en tijdens de ellende der gevangenschap had hij hem dikwijls opgebeurd. Geen jeugdig varengast kon zulk een zeevader hebben als Woeltje in Krijn.

Het werd al erger met Krijns bloedloop. „Mijn jongen,” zei hij op een dag, „'t wordt sterven met mij. Het zal gauw afgelopen zijn. Wil jij mijn vrouw m'n groeten brengen als je thuis komt?”

Woeltje slikte tegen zijn tranen toen Krijn dat tot hem zei. „Niet zo somber,” wou hij troosten. „Dit valt wel mee. Ik pas toch goed op je. Ik geef je toch het beste wat ik krijgen kan. Hier, drink eens.” En hij reikte hem een nap met het zachtzoete vocht van de kokosnoot, dat genezend werkt op de ingewanden.

Krijn dronk, maar over Woeltje's woorden schudde hij het hoofd. „Neen, m'n jongen, dit wordt het eind. Het is niet erg, hoor,” liet hij er op volgen. „Je moet niet denken dat ik bang ben om te sterven.” Een glimlach speelde om zijn ingevallen mond.

Nu sprongen Woeltje de tranen in de ogen. „Och Krijn, Krijn! Je moet blijven. Ik kan je niet missen.”

Krijn lei zijn witte hand op die van Woeltje. „Om jou spijt het me wel. Ik zou om jou nog graag wat willen blijven. Maar je moet niet menen dat je het buiten mij niet redden kunt. Je bent flink genoeg. Je zult je weg best vinden zonder mij. Als jij straks weer vrij bent...”

„Vrij?” kreet Woeltje wanhopig. „Vrij? Wij gaan hier met z'n allen dood... En dat is misschien maar het beste ook. Hoe eerder dood hoe beter. Dan ben je uit deze ellende weg.” Hij was volslagen moedeloos.

„Jij komt thuis,” zei Krijn met wonderlijke stelligheid. „Wil jij mijn vrouw m'n groeten brengen, Woeltje, en zeggen dat het goed was met me, toen ik heenging?”

Woeltje kon alleen maar knikken. Geen woord wou uit zijn mond.

Krijn's zwakke hand tastte over het dek naar die van Woeltje, die weer losgelaten had. „Woeltje, m'n jongen,” zei hij ontroerd, „voor mij is de strijd voorbij. Ik ga naar Jezus toe. Jij zult nog veel te vechten hebben. Het leven is hier hard en je zult het eenzaam krijgen, nu er zoveel heengaan. Misschien mis je mij ook, als ik je niet meer bij kan staan... Maar Woeltje, je weet toch dat er Eén is, Die je altijd helpt en Die je nooit alleen laat staan.”

Woeltje snikte. „Och Krijn, ik kan jou niet missen.”

Nu schudde de zieke ietwat verstoord het ingevallen hoofd. „Niet op mij zien, Woeltje; op de Here Jezus moet je zien. Hij alleen kan je helpen. Hij kan je er boven op houden in deze ellende. Hij zal je ook de weg wijzen om hier eens vandaan te komen.”

Toen waren ze beiden een poos stil. Woeltje zat met brandende ogen voor zich uit te staren; Krijn haalde zingend en met moeite adem; het bloed klopte ternauwernood meer in zijn pols. Woeltje zag het laatste glimpje van een blos wegtrekken uit zijn gelaat. Een tijdlang lag hij met gesloten ogen en Woeltje meende dat hij sliep. Doch toen hij

voorzichtig zijn hand uit die van Krijn los wilde maken, deed de zieke zijn ogen open. „Wacht nog... even,” fluisterde hij moeilijk. „Het duurt... niet lang meer.”

Woeltje bleef bij het sterfbed zitten.

Toen plooidde een glimlach Krijn's ingevallen mond. Hij hief zijn beide handen op. Zijn ogen gingen open; een

Boven de open groeve sprak schipper Eriksz de Geloofsbelijdenis

blijde glans lichtte in die ogen. „De Here Jezus wacht op mij!” stamelde hij. „Ja, Here... ik kom...”

Zijn uitgebreide armen vielen neer. Hij lag stil. De ogen hadden hun glans verloren. Doch om de mond lag nog de glimlach van vrede en geluk.

Woeltje legde de handen eerbiedig samen op de borst en drukte de ogen toe.

Krijn Klauwers was gestorven.

Schipper Eriksz bad het Onze Vader bij Krijn's graf. Hij was ook ziek geweest. Enkele weken had hij te bed gelegen, maar zijn sterk gestel had de bloedloop doorstaan. En nu kon hij de leiding hebben bij de begrafenis van Krijn. Klein was de stoet aan het graf. Met de schipper stonden er acht man en daarvan waren er slechts vier volwassen. Met z'n zessen hadden ze de baar gedragen. Eriksz had voorgelopen. Woeltje, die te klein was om te dragen, droeg de slippen. Niemand volgde. Er was niemand meer die volgen kon. Straks zouden er geen makkers meer zijn, om de doden naar het graf te dragen.

Na het gebed werd de ruw-houten kist in het graf neergelaten. Boven de open groeve sprak schipper Eriksz de Geloofsbelijdenis.

Wonderlijk was het met Woeltje onder het spreken van de geloofsbelijdenis. Hij stond aan het graf van Krijn. Nu moest hij toch treuren. Krijn, zijn zeevader, was neergelegd in het graf. In de voorbijgegangene nacht had hij niet kunnen slapen van verdriet. En nu... nu Krijn begraven werd, stond hij met het hoofd hoog opgericht, eer blijde dan bedrukt.

„Ik geloof...” klonk krachtig de zware stem van de schipper, „de opstanding des vleses en een eeuwig leven!”

Krijn was gestorven. Neen, Krijn was naar de hemel gegaan. En ook dit lichaam, dit oude, in de laatste maanden afgebeulde en uitgeteerde lichaam, dat in het diepe graf lag, zou eenmaal opstaan, zoals de geloofsbelijdenis het zeide, en eeuwig leven in heerlijkheid.

Doch toen hij van de begrafenis terug was in de hut, viel de ellende weer op Woeltje. Een man riep om een druppel water; een ander kermde van pijn. Een derde vloekte, wijl hij niet sterven wou.

13

De vlucht

Met z'n zessen waren ze nog over: schipper Eriksz, drie bootsgezellen, Woeltje en Jaap Leffers. De andere opvarenden van de Sint Pieter waren allemaal gestorven, aan ziekte of aan uitputting. Dertig heuveltjes lagen dicht bij elkander in de Hollandse hoek van het kamp. Op elk heuveltje stond een houten kruis, waarin een Hollandse naam gesneden was: Willem Lauw... Janus Doekesz... Krijn Klauwer. Het jaar van hun geboorte stond erbij; de plaats ook, en daaronder overleden op San Thomé in ...van het jaar onzes Heren 1592. Wat plaats en jaartal van het overlijden aanging, was het grafschrift van al de dertig overledenen van de Sint Pieter gelijk. Alleen de maand verschilde.

Langer dan een jaar had de gevangenschap nu reeds geduurd en Woeltje had alle hoop op ontkoming opgegeven. Hij verlangde er ook nauwelijks meer naar. Murw liep hij in het gareel van werken, eten, slapen. De zweep en de honger dreven hem voort en altijd door werd hij bedreigd door een geweer of ziekte. Hij was gewend geraakt aan het slavenjuk; hij had zich haast verzoend met de gedachte dat hij het z'n leven lang zou dragen. Z'n leven lang... Hoe kort zou het nog wezen. Dertig man waren gestorven binnen het jaar. In het gevangenkamp van San Thomé telt men zijn leven niet bij jaren doch bij weken.

Lang hadden de Hollanders als een aparte ploeg in het bos gewerkt, maar nu hun aantal zo gedund was, werden twee vreemdelingen bij hen ingedeeld. Fransen waren het, die nog maar kort geleden in het slavenkamp gekomen waren, kleine kereltjes met felle ogen en driftig in hun woorden. Blijkbaar had het slavenleven hen nog niet murw gemaakt. Zij werkten flink en waren goede kameraden. Toen de troep op de avond van de eerste dag, waarop de Fransen samen met de Hollanders hadden gewerkt, naar het kamp terugging, liepen zij naast schipper Eriksz, en de volgende dag gebeurde dat opnieuw; ze hadden met z'n drieën een druk, fluisterend gevoerd gesprek.

Die avond in het kamp zag Woeltje dat schipper Eriksz alweer stond te praten met de beide Fransen, die gisteren in hun ploeg gekomen waren. Daarover verwonderde hij zich, want de schipper was zeer eenzelve in de laatste tijd. Hij sprak met niemand, met Woeltje ook haast niet. Hij zat, in de korte uren tussen werken en slapen meest altijd stil te peinzen. Zwijgend at hij en zwijgend zat hij voor de hut totdat hij slapen ging. En nu stond de schipper te praten met die Fransen. Lang en levendig was het gesprek. De Fransen gebaarden druk, alsof zij iets zeer belangrijks hadden te vertellen en de schipper vroeg met een belangstelling en naarstigheid als Woeltje in lang niet bij hem had gezien. Dit was bijna schipper Eriksz van de Sint Pieter weer, de man, die overal belang in stelde, die altijd raad wist en immer uitkomst zag, al leek het nog zo bang. Zou – er vonkte plotseling iets in Woeltje – zou de schipper nu toch aan ontvluchting denken? Zouden die Fransen daar een weg voor weten?

De beide Fransen gingen heen en schipper Eriksz zat weer voor zijn hut, verzonken in hetzelfde sombere gepeins van alle avonden. Woeltje's ijlings opgewekte hoop ver-smolt. Hoe kon hij aan ontvluchting denken! Toen ze

met zes en dertig waren was daar niets van gekomen. Hoe zouden ze dan met z'n zessen kunnen gaan? Destijds had de schipper gezegd: als het tijd is, dan gaan we. Maar die tijd was nooit gekomen. En toen Woeltje hem onlangs nog eens aan zijn woord herinnerde, had de schipper zich gemelijk afgewend. Krijn's stellige voorspelling dat hij eens vrij zou komen, dat hij het bericht van Krijn's dood aan zijn vrouw zou kunnen brengen, ging vast niet in vervulling. Woeltje zocht een stuk hout om dat te gaan besnijden. Hij had veel aan houtsnijwerk gedaan in het kamp. Dertig grafschriften had hij gesneden: Overleden op San Thomé in het jaar onzes Heren 1592...

„Woeltje!” riep schipper Eriksz.

Verrast stond Woeltje op. Van zijn bankje voor de hut had de schipper hem nog nooit geroepen. Als hij zo zat te peinzen, had hij voor niemand oog of oor.

„Die Fransen hebben me wat moois verteld,” zei schipper Eriksz op een toon, waaruit alle triestheid was geweken.

Wijd gingen Woeltje's ogen open. Wat moois? Wat was er mooier op de wereld dan te ontkomen uit het grote graf van het gevangenkamp van San Thomé?

„Zij kennen de gelegenheid van de Goudkust,” zei schipper Eriksz, geheimzinnig fluisterend, als maakte hij Woeltje deelgenoot van een groot geheim.

Woeltje stond verstomd. De gelegenheid van de Goudkust? Had een gevangene op San Thomé daar iets mee uit te staan? Kon het hem wat schelen, hoe men daar heen moest varen en wat men er kon halen? Hij kon er immers toch niet komen.

„Er is goud,” fluisterde de schipper verder. „Er is ook elpenbeen, en de Fransen hebben mij verteld waar de beste baai is, en hoe men varen moet om er te komen. Wij moeten daarheen, Woeltje. De eerste Hollanders op de Goudkust moeten wij zijn.”

„Wij, schipper,” vroeg Woeltje verbaasd „Moeten *wij* de eersten zijn. Maar wij zitten toch op San Thomé. Wij zijn gevangenen.”

De schipper scheen verwonderd over dat antwoord. Hij streek met zijn hand langs het voorhoofd. „Och ja,” zei hij, „och ja, ik kan begrijpen dat jij daar niet warm voor loopt. Je eerste grote reis is niet aangenaam verlopen. Ik kan begrijpen dat jij niet meer varen wilt, tenminste niet zo ver van huis.”

Nu ging het Woeltje duizelen. Was de schipper door al dat peinzen, door de gevangenschap, door het geknal der zwepen en het geklak der hanen van geweren, door het sterven van zovelen van zijn volk, misschien wat in de war geraakt? „Niet *willen*?” riep hij uit. „Maar schipper, wij kunnen immers niet. Wij zitten hier als muizen in de val. Gevangenen zijn wij, slaven!”

„Maar wij *blijven* hier niet,” antwoordde de schipper met lichtjes in zijn ogen. „Wij blijven hier niet. We gaan weg. Eerst naar de Goudkust en dan naar huis. En dan weer naar de Goudkust om goud en elpenbeen te halen. Ik hoop dat het gauw zover zal zijn, Woeltje.”

Woeltje hoorde het in Keulen donderen. Naar de Goudkust... naar huis... goud en elpenbeen... Een slaaf, die zo lang in ellende heeft gezeten en wiens hoop op redding zo dikwijls is beschaamd, wordt overstelpt als hij zulke klanken hoort. Eén ding slechts had hij goed gehoord. Naar huis, naar huis!

Woeltje sprong op. Zijn lang uitgedoofde hoop, die straks even was gaan gloeien als een zwakke vonk, gloorde thans krachtig aan, brandde opeens met felle vlammen. Toch ontvluchten! Schipper Eriksz zei het. Toch naar huis! „Hoe, schipper, hoe?” vroeg hij gespannen. „Hoe komen wij hier weg, en wanneer zal het zijn?” Hij popelde van spanning.

Schipper Eriksz legde de vinger op de mond. „Ssst... zwijgen. Aan niemand iets verraden. Morgen hoor je meer.”

Die nacht sliep Woeltje niet. Met een gloeiend hoofd lag hij te draaien op zijn slaapmat. Vrij zou hij straks weer zijn. Vrij! Vrij!

De bewaking van de Hollandse gevangenen was de laatste tijd verslapt. Nooit hadden ze een poging tot ontvluchting ondernomen en nu hun aantal tot een zesde was geslonken, scheen het overschot zo murw dat er geengedachte aan ontsnapping meer in hun hoofden op kon komen. De soldaten van het vaste cordon, dat wacht hield bij de slaven, stonden met het geweer in de aanslag thans bij andere, versere ploegen slaven, waarin het vuur van de opstandigheid nog wel eens kon oplaaien. Bij de Hollanders kwam af en toe eens een waker kijken, maar dikwijls werkten zij ook uren zonder toezicht. Het armelijk overschot van de troep, die in het begin weerbarstig was geweest, was met zweep en snaphaan, door ziekte en ellende tot slaafse onderworpenheid' gebracht.

De dag nadat hij met de Fransen had gesproken, vertelde schipper Eriksz onder het morgeneten dat hij een poging tot ontvluchting wagen wou. „Als ik het sein geef, moeten we allen tegelijk het werk laten liggen en het bos ingaan.”

„En dan?” vroeg een van de oudere matrozen. „En dan...?”

„Dan zullen we verder zien,” antwoordde schipper Eriksz rustig. „Vertrouwen jullie je aan mijn leiding toe?”

Dat deden ze allen.

„Neem dan mee wat je graag mee nemen wilt. Maar niet te veel. Onze broodzakken mogen niet opvallen.”

Zij hadden niet veel mee te nemen. Op de Sint Pieter was hun alles reeds ontstolen. Woeltje had alleen een ring en het geldbultje van Krijn Klauwers om dat te geven

aan zijn vrouw. En de aap had hij... „Hoe moet het met Joco?” vroeg hij aan schipper Eriksz.

„Thuis laten.”

„Maar Joco blijft niet thuis,” antwoordde Woeltje. „Hij loopt ons immers altijd achterna.”

„Kan niet,” oordeelde Eriksz. „Hij zou ons last bezorgen, ons verraden. Dan moet hij worden afgemaakt.”

Woeltje schrok. De aap zat naast hem op de bank en veegde de kruimels uit zijn baard; hij grinnikte naar zijn baasje en knipoogde met zijn ronde oogjes, alsof hij tot Woeltje zeggen wou: Wij blijven altijd samen.

Woeltje streelde het dier.

Schipper Eriksz zag het en werd week. „Houd hem dan maar bij je,” gaf hij toe. „Zolang hij ons geen last bezorgt, kan hij blijven. Mocht het nodig wezen, wij hebben bijlen bij ons; dan maken we hem een kopje kleiner.”

„Kalm aan,” ried de schipper toen ze opstonden, om met de grote troep naar het werk in het bos te gaan. „Niet te druk en niet te blij. Ze mogen aan ons niets merken. 't Kan trouwens best zijn dat we hier vanavond weer terug zijn. Als er onraad is, gaat het niet door. Dan wachten we een dag, een week, een maand als het moet.”

Naar de laatste woorden hoorde Woeltje niet. Hij wilde er niet naar horen. Heden ging de kogel door de kerk. Hij zou dit kamp, dit oord van ellende en slavernij nooit van zijn leven weerzien. Hij gruwde van het jaar, dat hij hier had vertoefd. Alleen naar de graven zag hij met weemoed. Dertig kruisen, die hij had getimmerd, dertig namen die hij erin gesneden had, dertig vrienden, die hun leven hier gelaten hadden. Woeltje wou er heen gaan, om voor het laatst bij het graf van Krijn te staan, maar de schipper hield hem tegen. „Niet doen, het zou aan de bewakers argwaan kunnen geven.”

Ze sjokten naar hun werk, even willoos en gedwee als

elke morgen, mannen die de nek gebogen hadden onder het slavenjuk. Niets kon men merken van de spanning, die er in hen leefde. Niets van hun vreugde over de vrijheid, die aanstaande was.

Maar hoe moest dit gaan, vroeg Woeltje zich af, net als de matroos het straks aan schipper Eriksz had gedaan. Het bos in, best, maar hoe dan verder? Hoe kwamen ze in een schip? Hoe kwamen ze van het eiland weg? Hoe was het mogelijk dat schipper Eriksz thans wel een mogelijkheid zag om te ontvluchten, terwijl het tot dusver nooit gekund had? Woeltje onderdrukte al zijn vragen. Hij vertrouwde op zijn schipper, vast vertrouwde hij op hem.

De Hollanders en de beide Franssen werkten met z'n achten als een ploegje apart. Een opzichter kwam een enkele maal eens langs, keek vluchtig toe, en liep dan door. De Hollanders waren zijn gemakkelijkste slaven tegenwoordig; rustige en ijverige werkers. En deze Franssen schenen van hetzelfde slag. De gewapende macht was op vrij verre afstand, bij een troep negers, die deze morgen tekenen van weerbarstigheid getoond had.

Op een gegeven ogenblik hield schipper Eriksz op met kappen. De anderen lieten aanstonds ook de bijlen rusten. Zij voelden het, nu zou het zijn.

„Volgt mij!” sprak Eriksz tot zijn mannen. Met de beide Franssen ging hij hen voor het bos in.

Dicht was het bos. Soms moesten ze zich met de bijl een pad kappen. Veel moeite leverde dit niet op, want het hout was licht en zij waren gewoon om met de bijl te werken. Maar het was gevaarlijk, want de verse wonden in het kreupelhout gaven een spoor aan achtervolgers. Het was zaak spoedig op een pad te komen. De Franssen wisten dat dichtbij een bospad was. Ze vonden het weldra en toen ging het snel voorwaarts.

Het geschreeuw der drijvers en het knallen van hun zwepen werd allengs doffer; het geklop der bijlen van de andere gevangenen klonk steeds verder weg. Alarm werd er niet geslagen.

Verend gingen de voeten van de vluchtelingen over het zachte mos; door de takken van de bomen sprong een aap. Het was Joco, die hen volgde.

De Fransen liepen met grote zekerheid door het dichte bos. Zonder aarzelen kozen zij bij een kruising een nieuw pad. Zij waren blijkbaar goed bekend op San Thomé. De Hollanders volgden hun gidsen op de voet.

Het werd een lange tocht. Zij liepen tot de zon in het zenith stond en nog altijd zagen zij niets dan bladeren en stammen. Slechts eens hadden zij op een open plek terzijde van hun pad wat wits zien schemeren, naar het scheen de muren van een boerderij.

Doch eindelijk werden de stammen ijler; fel zonlicht viel door het gebladerte. Ze kwamen aan de bosrand en voor hen lag de zee.

De Fransen hadden hen goed geleid. Ze stonden aan het einde van de baai van San Thomé; vlak voor hen dobberden een aantal vissersboten op de kalme deining. Die lagen hier aan het uiterste einde van de baai, vlak bij de open zee. En deze boten waren zeldzaam voor een vlucht geëigend. Stevige en snelle scheepjes waren het, die een ferm zeil konden voeren en waar men ook mee roeien kon. Zij hoefden slechts af te dalen naar het smalle strand, dat over te steken, een boot te nemen en in zee te steken. Niemand zou het merken, want ook de tijd was goed gekozen. Op dit middaguur was er niemand bij de boten. De netten hingen op het strand te drogen. De vissers waren blijkbaar naar hun huizen in het dorp.

„De tweede boot van rechts,” koos schipper Eriksz uit, terwijl ze met hun achten in de bosrand lagen. „Die ziet

er nieuw en stevig uit. Vooral kalm blijven. In niets moeten we ons overhaasten. Niet bij het aan boord gaan en niet bij het hissen van het zeil. Voor we de baai uit zijn, niet meer dan twee man aan de riemen; ik neem het roer; de anderen gaan onderin. Als ze ons van de haven af zien, moeten ze denken dat we Thomese vissers zijn, die naar zee gaan om de netten uit te brengen. Straks als we de landtong gepasseerd en uit het zicht der haven zijn, dan zullen we schot zetten.”

„Mogen we gaan, schipper?” vroeg Woeltje popelend, zodra de schipper uitgesproken was. „Mogen we gaan?” Zijn lichaam trilde van de spanning. Hij sprong al op.

Doch de schipper drukte hem in het gras terug. „Wacht even,” waarschuwde hij. „Wacht een ogenblik.”

Woeltje gromde. Nu weer wachten? Altijd wachten! Opschieten moesten ze, snel. Wie weet of hun vlucht niet reeds ontdekt was, of de soldaten hen niet reeds op de hielen zaten. Voortdurend was hij in spanning geweest of het kanon, dat bij de ontvluchting van gevangenen altijd alarm sloeg, nog niet werd afgevuurd. Waarom wou de schipper nu weer wachten?

Schipper Eriksz keek gespannen naar de landtong, waarlangs ze aanstonds varen moesten. Daar kwam wat aan. Een zeil kwam om de hoek. Een fors en stevig schip was het; blinkende lopen van kartouwen staken door het boord naar buiten. Het was een kaperschip van San Thomé!

„Snap je nu, waarom we moesten wachten, Woeltje?” vroeg de schipper. „Als wij op dit ogenblik in het schuitje zaten, had die kaper ons zo weer te pakken. Nu laten we hem kalm voorbij gaan en dan slaan we onze slag.”

Het haastig gebakerde Woeltje begreep. Hij wachtte. Maar in zinderende spanning.

Nog was er geen alarm geslagen in het dorp. Ieder ogenblik kon dat echter thans gebeuren. Het was middag

geweest. Tijd van schaften, ook voor de slaven in het bos. Indien onder het werk hun vlucht nog niet ontdekt was, dan bij het schaften zeker. Het kon ook zijn dat de vervolging reeds was ingezet, zonder dat groot alarm was geslagen. De wacht uit het bos kon hen wel op de hielen zitten. Elk ogenblik konden de soldaten hen hier in de bosrand overvallen. Of — 't kleinste kwaad, maar toch nog erg genoeg — de vissers konden terugkomen bij hun schepen. Dan zouden zij vanzelf niet dulden dat een der schuitjes werd geroofd. „Toe nou toch,” gromde Woeltje, strak turend naar het aanzeilend piratenschip. „Toe nou toch! Schiet toch wat op.”

Doch op Woeltje's grommen voer het schip niet sneller. Kalm kwam het binnen. De lichte bries dreef het rustig voort. Het voer tot voor de vissersboten. Weldra zou het voorbij zijn.

Als dat zo was, als het schip eenmaal voorbij was en de afstand wat vergroot, dan konden de vluchtelingen uit hun schuilhoek komen. Want dan zou men aan boord van 't kaperschip geen acht meer slaan op een paar mannen op het strand en op een schuit; dan zou men menen dat het vissers waren.

Nog een ogenblik, dan was de weg vrij. Dan zouden de overlevenden van de Sint Pieter hun gevangenis verlaten, zee kiezen en varen naar hun vaderland! Woeltje telde de seconden.

Daar dreunde een kanonschot, en nog één, en nog één. Zes schoten werden aan de haven afgevuurd. Dat was voor San Thomé het sein: er zijn gevangenen vandoor gegaan, en het bevel aan allen om de vluchtelingen op te sporen.

Het piratenschip nam het bevel ter harte. Het beschouwde zich geroepen om de ingang van de baai van het eiland te bewaken. De zeilen werden gestreken, het anker rammelend gevierd. Aan dek verschenen matrozen met het

geweer bewapend. Zij vormden een wacht op de kampanje en op het voorkasteel. Geen sloep, geen zwemmer zou uit de baai ontsnappen.

Wit van angst zagen de vluchtelingen elkander aan. Zij kenden de betekenis van het alarm; ze begrepen de manoeuvres van het schip. Zij wisten ook wat te wachten stond aan vluchtelingen, die weer gegrepen werden: eerst een marteling en dan de dood.

„Laten we vechten, schipper,” riep Woeltje hartstochtelijk uit. „Laten we vechten. We hebben bijlen. Ons doodvechten is beter dan eerst de folterpaal en dan de galg.”

„Vrij is nog beter, niet?” zei Eriksz kalm. „Je moet niet bij de eerste tegenslag uit het lood geraken, Woeltje.” Hij praatte met de Fransen. „Volgen!” gebod hij toen.

De scheepsmaat wordt boerin

Het hart sloeg hoog in Woeltje's keel toen zij dezelfde weg door het bos teruggingen als ze gekomen waren. Gingen zij weer naar het kamp? Wou schipper Eriksz zich weer overgeven? Maar hij wist toch wel dat hij zichzelf en hen daarmee niet van de galg zou redden! En op dit bospad liepen ze hun achtervolgers waarschijnlijk in de armen. Woeltje schrok van elk takje dat hij hoorde knappen. Een vogel, die door het hout vloog, joeg hem angst aan. Zenuwachtig tuurde hij het bos in of geen sabel dreigde en geen tromp op hem gericht was.

Bij de open plek, waar zij straks de witte muren van een boerderij hadden zien schemeren, hielden de Franse gidsen halt. „Daarheen!” wees een van hen. „Daar kunnen we ons verbergen.”

Toen zij op het erf van het witte huisje stonden, kwam de boer verschrikt aanlopen. Hij was een Portugees. Bij het zien der woestgebaarde mannen slaakte hij een kreet. Een bootsgezel duwde hem snel een prop in de mond en voerde hem naar binnen. Zijn bruine vrouw werd mede overmand.

De vluchtelingen hadden een onderdak. Zij hadden voedsel ook, want er was van alles volop op de boerderij. Deze Portugees boerde op San Thomé blijkbaar niet slecht. Spek en hammen hingen aan de zolder: een grote pot met boter stond in de provisiekast. Eieren waren er. En op

het erf kakelden kippen en knorden varkens. De uitgehongerde slaven watertandden. Maar voorlopig hadden zij wat anders te doen dan te smullen. Waren zij hier veilig? Hun achtervolgers zouden een eenzaam huis in het bos vanzelf niet ondoorzocht laten. En zij zouden zeker argwaan krijgen wanneer de boer en zijn vrouw verdwenen bleken.

Eriksz zag een van de Fransen aan, een klein, schraal mannetje. „Jij, Jean, jij bent ongeveer van het postuur van onze Portugees. Wil jij zijn kleren aantrekken en voor boer spelen?”

Jean deed het. Hij was opeens een boertje, dat zijn tuin bewerkte.

Maar nu moest er nog een plaatsvervanger voor zijn vrouw gevonden worden. Wie kon er spelen voor het kleine wijfje van de Portugees?

„Jij, Woeltje,” zei de schipper. „Jij bent er voor geknipt. Je hebt de baard nog niet in de keel en je stem lijkt wel wat op die van een vrouw. Van de taal heb je in dit jaar genoeg geleerd om je te kunnen redden, en om je blanke huid diep bruin te maken, daar kan was voor dienen. Maar het is mogelijk dat je het spit afbijten moet. Durf je het aan?”

„Ik in vrouwenkleren?” vroeg Woeltje verbaasd. „Ik voor boerin spelen? Hoe kan dat?”

„Net doen als dat vrouwtje doen zou,” zei de schipper. „Je bent kwiek genoeg. Durf je?”

„Ja, jawel, maar...” Hij wou tegenwerpingen maken, doch de schipper wimpelde die af.

„Dan is het in orde,” zei hij. „Kom mee.”

Eriksz ging hem voor. In een kast vonden ze een vrouwenkleed en een hoofddoek. Hij wreef zijn gelaat, zijn handen en zijn hals met bruine was in en nam de boerin, die in de schuur was opgesloten, haar bril met hoornen randen af om die hem op de neus te zetten. Zelf plooidde Woeltje de

doek om het hoofd. „Neen, niet al te ver over je voorhoofd trekken,” wees Eriksz hem terecht. „Het moet niet in de gaten lopen... En ga nu buiten zitten, voor de deur. Met een breikous of een bak met groenten. Het moet hier alles heel gewoon zijn. Dan hebben onze achtervolgers de minste argwaan. Jean zal achter het huis gaan wieden. Wij verdwijnen.”

Het was verwonderlijk hoe snel en zeker schipper Eriksz zijn aanwijzingen gaf. Om alles dacht hij. Niets vergat hij. Was dit de stille peinzers uit het slavenkamp? Het was de oude schipper van de Sint Pieter weer, de man, die het grootst was als de wind woest en de zee hol was, als het gevaar het schip van voren en van achteren besprong.

Schipper Eriksz en zijn mannen verdwenen in de schuur en kropen onder stro weg. Zij dwongen ook de boer en de boerin zich te verbergen.

Het huis lag er zo vredig. In de achtertuint was een boertje rustig bezig. Voor de woning zat de boerin met een breikous in de hand; zij tuurde door haar bril naar de gaatjes, die zij stoppen moest.

Toen kwamen de achtervolgers.

Geklik van wapens hoorde Woeltje, sabelgerammel; vele en zware stappen op het bospad.

Nu komt het, wist hij. Nu komt het er op aan. Hou je taai, Woeltje. Diep boog hij zich over zijn werk. De stopnaald trilde in zijn vingers.

Maar toen de stappen op de open plek voor de boerderij waren, richtte hij zich op. Een nieuwsgierig, ietwat verschrikt vrouwtje keek naar de soldaten.

Een paar kwamen op het huis toe. „Zijn hier mannen geweest?” vroeg een van hen. „Gevangenen uit het slavenkamp?”

Ontsteld keek het vrouwtje hem aan. „Gevangenen, hier?” vroeg zij. „Is er zulk gespuis hier in de buurt?”

Ontdaan stond ze op, alsof ze dadelijk haar huis met alle sloten sluiten wou.

„Of ze hier *geweest* zijn?” vroeg de soldaat.

Toen werd het vrouwtje verontwaardigd. „Denk je dat ik boeven in mijn huis haal?” zei ze vinnig.

De andere soldaat draaide zich om. „Ga mee,” drong hij. „Laten we onze tijd niet verknoeien aan dit wijvengeklets.”

Doch de eerste liet niet af. „Heb je niets gezien op het pad vanmorgen? Zijn hier geen mannen langs gekomen?”

Het vrouwtje scheen blij dat ze de soldaten althans iets vertellen kon. „Ja,” zei ze gretig. „Ja, vanmorgen was er volk op het bospad. Mannen met bijlen. Waren dat boeven, slaven uit het kamp? Och, och! Wat een geluk dat zij dan doorgelopen zijn. Want die boeven slaan de boeren dood, nietwaar? Zouden ze terugkomen? Dan ga ik dadelijk de deuren sluiten en de luiken dicht doen. Mijn man heeft nog een vuurroer. Ik zal vragen of hij dat klaar wil leggen.” Ze stond al op om in het huis te gaan. „Wat denken jullie. Zouden ze nog terugkomen? Dan...”

„Houd op met je geleuter,” onderbrak haar de soldaat. „Waar zijn ze heen gegaan?”

„Waar heen gegaan? Maar dat weet ik toch niet,” stoof het vrouwtje op. „Wat denken jullie wel van mij? Dat ik me afgeef met gespuis? Ik...?”

„Welke kant gingen ze op?” vroeg de soldaat driftig over haar geleuter.

Dat wist de boerin. Ze liep voor hen uit het erf af. „Die kant,” wees ze met uitgestrekte hand, „ja, die kant. Maar een eindje verder splitst het pad zich, en ik weet vanzelf niet welke richting ze toen genomen hebben...”

De soldaten luisterden al niet meer. Ze renden naar hun makkers, die ongeduldig wachtten. „Ze zijn hier langs gekomen. Dat pad zijn ze ingeslagen. Vooruit, mannen, hen na!”

„Pak ze maar gauw, mannen, grijp ze maar gauw!” riep het boerinetje hen achterna. „Dan kunnen wij weer rustig slapen...”

Toen hield ze maar op, want de soldaten rukten snel het bos in en luisterden toch niet meer naar haar.

Dol van vreugde stooft Woeltje de schuur binnen. Zijn lange jurk wapperde om zijn benen; zijn hoofddoek slingerde hij weg; zijn bril vloog af. „Weg zijn ze! Er vandoor! Hoera! Komen jullie nu maar voor de dag!” De spanning, die hij had verduurd, zocht een uitweg in dolle uitgelatenheid.

De schipper klopte hem goedkeurend op de schouder. „Ferm gedaan, Woeltje, ferm gedaan.” De anderen keken hem bewonderend aan. Dat hadden zij van het kleine Woeltje niet verwacht, dat hij hun achtervolgers zo fijn bij de neus kon nemen. Ze namen hem op hun schouders en droegen hem de schuur rond.

Maar de schipper zette een domper op de uitbundigheid. „We zijn nog niet gered,” waarschuwde hij. „We zitten nog op het eiland. En we zijn hier ook nog niet veilig; reken er maar op dat ze hier nog eens komen zoeken.”

Voor het ogenblik was het gevaar echter voorbij. Ze konden nu tenminste veilig eten. Een boerenmaal zouden ze krijgen na slavenkost. Dat zou smaken!

Woeltje brak verscheiden eieren in een koekepan. Sissend vloeide de struif in de boter. Geel met goudbruine randen, zo stapelde hij de spiegeleitjes op een schaal. Van versgebakken brood sneed hij dikke plakken en uit een grote kan schonk hij de melk in wijde kroezen. Een boerenmaal? Een kóningsmaal was het voor mannen, die langer dan een jaar varkensdraf gegeten hadden.

En toen deze broodmaaltijd genuttigd was, gingen ze met z'n allen aan het werk om 's avonds een warm maal te

kunnen krijgen. Matroos Wouter haalde een geitje uit het hok en slachtte het. Groenten kwamen uit de tuin, rijst was er in de schuur in overvloed en vruchten groeiden volop aan de bomen achter het huis. Toen de avond viel, aten de vluchtelingen zich de buiken rond. Maar dit gebeurde in twee ploegen. De zes, die onder het stro gelegen hadden, dineerden in de schuur, terwijl Jean en Woeltje buiten waren, quasi om de kippen te verzorgen, maar in werkelijkheid om voortdurend op te letten of er ook onraad was. Pas toen de anderen gegeten hadden en hun eetgerei was opgeruimd, aten de verklede boer en boerin in het huis. Ze zaten tegenover elkaar als man en vrouw. Woeltje hield zijn hoofddoek om, hoezeer het ding ook broeide; zijn bril had hij afgezet, omdat hij door het instrument omtrent niets zien kon, maar hij lag naast hem, opdat hij hem weer op kon zetten, zodra een vreemd gezicht zich op het erf vertoonde.

Doch de duisternis kwam over het bos, zonder dat er iemand was gekomen, en toen kropen schipper Eriksz en de anderen uit hun schuilplaats en kwamen naar voren. Zij leidden ook de echte boer en boerin naar de kamer en deden hun de boeien af, want meer leed dan strikt nodig was wilden zij hun niet aandoen. Schipper Eriksz oordeelde dat zij deze nacht wel veilig zouden zijn. De soldaten zouden zich bij donker niet in het bos wagen, vanwege het gevaar dat zij overal en op elk ogenblik door de vluchtelingen met hun bijlen konden worden overvallen.

Er heerste stilte rondom de boerderij. Zacht ritselden de bladeren van de bomen; heel in de verte klaagden wilde katten, van dichtbij klonk het gesjirp van krekels. Binnen was het goed en vredig. De boer en de boerin zaten tussen de vluchtelingen in en het scheen dat ze nauwelijks gebelgd waren over de behandeling, die ze ondervonden hadden. De boerin haalde een koek te voorschijn en wilde ook wijn halen,

opdat allen konden drinken. Maar schipper Eriksz zei dat zij geen moeite hoefde te doen hij kon zelf die wijn wel vinden. Hij wou ook niet dat zij inschonk; aan boord was hij gewend om zelf de wijn te schenken. Woeltje vond dit wat onheus jegens de vriendelijke vrouw, maar Eriksz zei in het Hollands, zodat de boerin hem niet verstaan kon: „Wij moeten in alles op onze hoede zijn. Best mogelijk dat ze zo gul is als ze zich voordoet, maar ze zou ook iets kunnen mengen in die wijn: een slaapmiddeltje of iets ergers mischien. Dan zouden we verloren zijn.”

Die nacht sliepen vijf Nederlanders en twee Fransen in het stro en het boerenechtpaar in zijn eigen bedstee in de kamer. Doch één van de acht vluchtelingen zat bij tafel, luisterend naar elk verdacht geluid en er voor wakend dat de boer en zijn vrouw hen niet verraden konden, indien zij dat hadden gewild.

De nieuwe morgen lichtte aan.

Een boerenvrouwkje met de hoofddoek om kwam buiten om de blinden voor de ramen weg te nemen, om graan te strooien voor de kippen en emmers te gaan boenen bij de put. Een boertje molk de beide koeien, die graasden op de weide achter het boerderijtje. Hij voerde de varkens en was daarna in de tuin aan het plukken en aan het wieden. Een vreemdeling zou zich hebben verwonderd over de rapheid, waarmee het boerinnetje over een hek sprong, en wellicht tevens over de eigenaardigheid dat haar hoofddoek telkens scheef zat en dat zij het blijkbaar met haar jurk elk ogenblik te kwaad had. Hij zou het ook wonderlijk gevonden hebben dat de koeien schuw waren voor hun boer en onder het melken telkens traptten. En als ze hadden kunnen horen, wat die boer al melkend foeterde, dan hadden hun oren vast getuit, want dat was bargoens voor een man van San Thomé.

Doch er kwam geen vreemde. Het boerderijtje lag er zo

rustig en eenzaam; niemand vertoonde zich op het pad en dus was er ook niemand, die zag dat de boer drie kippen achter elkaar slachtte en dat de boerin een pot met groente te vuur hing, waar wel een weeshuis van zou kunnen eten, en waar een echtpaar zonder kinderen stellig voor veertien dagen genoeg aan had gehad.

De dag verstreek zonder dat er een soldaat verscheen en in de namiddag meenden de bootsgezellen, die de ganse dag met hun schipper, de boer en de boerin in de donkere schuur hadden doorgebracht, dat zij zich nu buiten wel eens wat vertreden konden. Doch schipper Eriksz hield hen tegen. „Geloof maar niet dat de soldaten de achtervolging hebben opgegeven. Elk ogenblik kunnen zij weer verschijnen en als ze ons buiten zouden zien, waren wij aanstonds verloren. Zolang het licht is, moeten wij in de schuur blijven.”

Toen het duister was gevallen, stond hij hun toe een korte wandeling te maken in het bos.

De tweede nacht werd net zo doorgebracht als de eerste. Weer waakte een bootsgezel terwijl de anderen sliepen. En op de derde dag waren een boer en een boerinnetje weer bedrijvig aan het werk en was er geen spoor van vluchtelingen te ontdekken.

Toen gebeurde wat schipper Eriksz had voorzien.

Achter de boerderij dook een troep soldaten op. Zij riepen naar de boer, die bezig was een varken naar de stal te brengen. Maar die had geen gelegenheid om hun te woord te staan. Dat koppige varken moest naar binnen en het schreeuwde zo dat hij zichzelf niet kon verstaan. „Gaan jullie naar mijn vrouw,” riep hij, „die is voor.” (Jean wou voor geen geld dat hij met de achtervolgers moest gaan spreken; Woeltje was daar veel beter voor geknipt.) De boer verdween met het gillend varken in de stal en de soldaten spraken met de vrouw. Of zij de vluchtelingen niet opnieuw gezien had na die eerste morgen?

„Hebben jullie die lui nu nog niet eens te pakken,” vroeg zij spottend, alsof haar vertrouwen in de San Thomese strijdmacht een harde deuk gekregen had.

De commandant praatte niet verder. Hij liep op de voordeur toe. Doch het vrouwtje hield hem tegen. „Hei, hei, wat moet dat?”

„Huiszoeking,” zei de commandant.

Toen werd het wijfje nijdig. „Dacht u dat ik dat gespuis in mijn huis gehaald had?”

„Ik heb opdracht,” verontschuldigde de man zich. „Ik moet alle huizen onderzoeken.”

„Wat moet dat moet,” erkende het vrouwtje en zij ging hem voor naar binnen. „Maar dan zal ik u helpen, want ik wil geen rommel hebben.” Zij haalde alle kasten open, liet hem de bedden zien, haalde zelf de kussens en het beddegoed er af, en ging hem voor naar het zoldertje. Er was nergens onraad te ontdekken.

„Nu de schuur,” zei de commandant.

De boerin ging hem ook daarheen voor, twee soldaten kwamen mee. Maiskolven lagen er op een grote hoop, rijst stond in zakken, stro lag hoog opgetast, en in de hoek knorde het varken in zijn hok.

Achter de maishoop en tussen de rijst zochten de soldaten.

„Moet dat stro soms ook nog uit elkaar?” vroeg de boerin, haast openlijk de spot drijvend met het vruchteloos zoeken der soldaten.

De commandant geneerde zich, omdat tot dusver alles tevergeefs doorzocht was. „Laat maar,” zei hij. „Ze zijn er immers toch niet.”

„U hoeft mij op mijn woord niet te geloven, hoor!” spotte het vrouwtje nog vrolijker. „Ik wil die hoop best uit elkaar halen. Doen?”

„Nee,” herhaalde de commandant, nu boos. Hij maakte aanstalten om heen te gaan.

Doch een van de soldaten bleef staan. „Hoor!” zei hij, „er ritselde daar wat.”

Het varken knorde en wroette met zijn kop in het stro.

De boerin lachte schamper. „Wou je hem soms voor een vluchteling houden?”

Maar de soldaat verstond geen grapjes. Hij luisterde zeer ingespannen. Weer ritselde er wat. „Ik hoor beslist wat in dat stro,” zei hij.

De commandant was reeds bij de deur, maar nu draaide hij zich om.

„Heb je werkelijk iets gehoord?” vroeg hij aan de soldaat.

„Stellig,” antwoordde die. „’t Komt daar vandaan,” wees hij naar boven en ter bevestiging van zijn woorden ritselde er opnieuw iets boven in de schuur.

De ander hoorde het nu ook. Er was onraad.

„Blijf staan!” gebod hij. „Ik haal hulp.” Hij ging naar buiten en riep zijn troep. Op elke hoek der schuur moest een soldaat post vatten met het geweer in de aanslag. Vijf mannen riep hij binnen.

Woeltje’s hart stond stil. Als het in de schuur niet zo schemerig was geweest en als zijn gelaat niet zo diep in de hoofddoek weggetrokken was geweest, zou de commandant gezien hebben dat het kriegele vrouwtje plotseling doodsbleek geworden was.

De soldaten zetten een ladder tegen de stroschelf. De man, die het eerst het onraad had gehoord, ging omhoog, het pistool in de hand. Zes trompen van geweren waren omhoog gericht.

Woeltje stond terzijde, bevend; zijn lippen voelden koud. Hij moest zich steunen aan de muur om niet te vallen. Zijn makkers zaten in het stro. Ze waren ontdekt. Verloren, alles was verloren. De folterpaal, de galg stond voor hen klaar...

„Geef je over!” brulde de commandant naar boven. „Of je wordt allen neergeschoten!”

Een bruine schaduw sprong uit het stro. Drie schoten knalden tegelijk. Een gil sneed door de schuur. De schaduw viel. Een lichaam plofte op de grond.

Voor de voeten van de commandant lag Joco, zwaar bloedend uit drie wonden.

„Ellendelingen, heb je nu je zin?” huilde Woeltje, terwijl hij neerknielde bij zijn aap.

Zij zeiden niets meer. Zwijgend gingen de soldaten heen, beschaamd.

Toen het gerinkel van de wapens der soldaten in de verte weggestorven was, lieten Eriksz en zijn mannen zich van de stroschelf glijden. „Ferm, Woeltje,” prezen zij, „dat heb je weer voortreffelijk gedaan.”

Maar Woeltje hoorde niet. Hij lag gebogen over Joco, die klagelijk jankte; hij streelde het kleine kopje, waarvan de oogjes braken. Eens had hij het dier kunnen helpen, nu kon hij het niet meer. De aap ging dood. Na een laatste trekking van zijn poten lag hij op de rug.

„Hij heeft ons gered,” snikte Woeltje, „en hij is er zelf bij dood gegaan.”

Die middag begroef hij het dier in een hoek van het erf en hij maakte er net zo'n kruisje voor als hij voor zijn dertig overleden makkers had gedaan.

In het boerderijtje waren de vluchtelingen nu voorlopig veilig. De soldaten zouden voor de derde maal wel niet terugkomen, en wat eten en drinken aangaat, leefden zij in een land van melk en honig. Maar op de duur zouden zij hier toch niet kunnen blijven. Er moesten maar eens kennissen van de boer en de boerin verschijnen. Die zouden dadelijk ontdekken dat Jean een vreemde boer was en Woeltje een zonderling boerinetje. En zij kwamen ook niet thuis, als ze hier bleven. Ze moesten van het eiland af.

„Een paar dagen wachten,” oordeelde schipper Eriksz, „dan hebben ze het zoeken opgegeven en zal het schip, dat voor de baai lag, wel verdwenen zijn.”

Het falen van de eerste poging om van het eiland weg te komen, bleek achteraf geen strop te zijn. Ze hadden nu gelegenheid om proviand voor de reis gereed te maken, wat in het slavenkamp onmogelijk was. Ze zouden nu ook in de nacht ongemerkt kunnen vertrekken, veel beter dan dit aanstonds na hun vlucht van het werk gekund had.

De dagen van wachten op de boerderij besteedden ze goed. Ze slachtten een varken en zoutten het vlees. Rijst zetten ze klaar in zulke zakken dat iedere man er een kon dragen. Een pot boter werd ook voor de reis bestemd. En schipper Eriksz diepte uit een kast ook iets op wat hij in een boerenhuisje op San Thomé niet had verwacht: een inktkoker, een ganzeveer en een paar vellen perkament. „Dat kan te pas komen,” zei hij, en legde het bij zijn bagage.

Op de avond van de vijfde dag gingen onmiddellijk na het vallen van het duister schipper Eriksz, een van de Fransen en Woeltje met z'n drieën op verkenning uit. Het bospad liepen ze weer af tot aan de oever van de baai.

Het kaperschip was weg. In het flauwe licht der sterren lagen de vissersschuiten voor de wal. Geen man aan boord, geen mens op het strand. Er stond een lichte bries uit het Zuiden. Een mooie wind om weg te zeilen. De baan was vrij.

„We hadden aanstonds met z'n allen moeten gaan,” zei schipper Eriksz spijtig, „deze gelegenheid is veel te mooi om haar niet te benutten.”

„Zal ik ze halen?” bood Woeltje aan. „Ik kan hard lopen.”

„Kun je het pad vinden?” vroeg de schipper.

„O, best!” geloofde Woeltje.

De schipper weifelde nog even. Een knaap in 't donker in een vreemd bos, was dit niet te riskant? Maar hij zou de tussentijd kunnen benutten om een schuit zeilree te

maken, en de Fransman, die het tuig der San Thomese schepen kende, kon hem daarbij helpen.

„Gauw dan en kom vlug terug. Zorg dat alle proviand mee komt. Wij zullen intussen een schuit uitzoeken en haar zeilree maken.”

Woeltje vloog terug; zijn voeten gingen verend over het mos. Nu zou het er dan toch van komen! Vrij zouden ze zijn, helemaal vrij. Naar huis ging hij, naar Moeder!

Eer hij het wist, was hij weer bij de open plek in het bos waar de witte muren van het huisje zacht blonken in de glans der sterren. „Mannen, we gaan!” riep hij binnestormend. „Vannacht gaan we er vandoor. Neem alles mee wat je maar dragen kunt.”

Belast en beladen trokken ze weg. Het leek een stoet van zes pakezels, zoals ze achter elkaar langs het bospad liepen. Woeltje ging voorop. Hij lette scherp op de weg. Voor de vierde maal liep hij dit pad. Zo pas had hij geen ogenblik gewemeld. Als vanzelf had hij de boerderij gevonden. Nu vond hij de weg natuurlijk weer. Maar bij een splitsing aarzelde hij toch. Moest hij nu links of rechts? Links, meende Woeltje en hij sloeg die weg in, maar na een poosje wist hij niet of hij wel het goede pad gekozen had. Had hij die stammen meer gezien? En was er straks die stronk half op het pad geweest? Het werd zeer donker in het bos. Door het dichte loof drong het zwakke sterrenlicht niet door. En wat duurde het lang eer ze bij de bosrand kwamen. Met schipper Eriksz had hij deze weg zo snel gelopen, en terug was het veel gauwer nog gegaan. Hoe duurde het dan nu zo lang?

De rijstbaal op zijn nek begon hem zwaar te drukken. De anderen mopperden ook over de zware last en de lange weg in het duister. „Gaan we wel goed?” vroeg Wouter.

„Welja,” antwoordde Woeltje, maar hij praatte boven het hart uit. In waarheid twijfelde hij of hij wel goed liep.

Als ze eens een verkeerd pad ingeslagen waren, een pad, dat op het dorp uitliep, dat hen in de armen der soldaten voeren zou? Hij beefde. Maar hij hield zijn angst voor zich. Niets zeggen. De anderen mochten niet onrustig worden. Hij moest niet weifelen. Doorgaan moest hij op dit pad, tot aan het einde van het bos. Ook als het een verkeerd pad was, moest er toch eens een eind aan komen. Scherp turend liep hij door en hij voelde een navrante spanning, toen hij eindelijk licht zag gloren. Nog wist hij niet of het wel hetzelfde pad was als vanavond. Lag ginds de zee, of was het 't dorp?

„Ik hoor de branding!” riep een der mannen achter hem.

Woeltje stond stil. Nu vernam zijn oor het ook. Daar rolde de branding. Daar was de zee. En thans herkende hij de bosrand. Hij was toch goed gelopen. Dit was dezelfde plek, waar hij vanavond en verleden week geweest was. Ginds lagen de schuiten. Op één was het zeil al half gehesen.

„Hierlangs, mannen,” kwam schipper Eriksz hen tegemoet. Hij leidde zijn mannen de heuvel af en hielp ze met hun vracht aan boord.

15

Aan de goudkust

Het winden van het anker en het hijsen van de zeilen ging niet vlot. De Hollandse zeelui kenden de tuigage van de schuit nog niet; in het donker konden zij de lijnen en de vallen niet onmiddellijk onderscheiden, en de beide Fransen, die de schuit wel kenden, konden niet alles doen. Maar toen het anker eenmaal binnen boord was en het zeil bij de mast stond, was schipper Eriksz zijn nieuwe bodem gauw de baas en liep hij vlot de baai uit, de breeveertien op. Die nacht maakten ze een mooi behoud. Bij het opgaan van de zon zagen ze San Thomé nog slechts als een vlek op de kim achter zich en was hun schip van het eiland af door niemand meer te zien.

Woeltje floot als een lijster toen hij de zon uit de golven op zag schieten. Hij was weer op zee. Hij had de wijde ruimte om zich heen, inplaats van de benauwing van het bos. Hij ademde zuivere zeelucht inplaats van de bedorven atmosfeer van het kamp. Hij was weer vrij inplaats van slaaf! Want zelfs als hun vlucht ontdekt was, bijvoorbeeld door het vermissen van de vissersschuit uit de baai, of doordat de boer en de boerin, in wier woning zij een week vertoefden, het hadden uitgebracht, wie zou hen dan nog vinden op dit wijde water en wie zou hen achterhalen? Schipper Eriksz had met kennersogen een snelle boot gekozen uit de vloot, die in de baai lag.

In het vooronder van de schuit was het niet al te zindelijk. De schubben kleefden aan de wanden en de zoldering, en het stof lag overal een duim dik. Een flinke zwabberbeurt verhielp dat ongemak weldra. Het was er ook niet ruim voor acht man, en daaraan was niet veel te doen. Maar er waren toch vier kooien, zodat ze vier bij vier om beurten konden slapen. Ze misten Krijn, de kok, doch Woeltje was niet voor niets bij Klauwers in de leer geweest en hij had ook op het boerderijtje reeds bewezen dat hij van goede spullen een goed maal bereiden kon. En schipper Eriksz had in zijn lange varenstijd genoeg ervaring opgedaan om bij de kokerij te kunnen helpen als dat nodig was. De eerste dag op zee vloog om en toen bij het vallen van de avond er nog geen zeil achter hen was opgedoken, was de laatste korrel vrees dat de piraten hen weer zouden grijpen, glad verdwenen.

Blij en dankbaar lag Woeltje die avond in zijn kooi. Vrij! Vrij! Hij kon het bijna niet geloven dat dit nu werkelijk waar geworden was. Hij wreef zich de ogen uit en sloeg zich voor het voorhoofd om zich te vergewissen dat hij niet droomde, maar werkelijk beleefde wat hij honderdmaal gedroomd had. Was dit niet te mooi, te heerlijk? Zou hij aanstonds niet wakker worden in de bedompte hut en zou er straks geen zwijnendraf voor hem gereed staan? Zou de zweep niet knallen en zouden geen striemen over zijn rug getrokken worden, wanneer hij een ogenblik vertraagde met het werk? Nu de spanning, waarin hij de week in het bos voortdurend had verkeerd, geweken was en het gevaar van achterhaald te worden was verdwenen, nu kwam de twijfel op of dit alles wel werkelijkheid kon zijn. Maar hij hoorde het ruisen van het water bij de boeg en langs de boorden; de wind floot in het tuig; de zee wiegde zijn kooi. Hij was op zee en voer naar huis. Naar Moeder ging hij!

Het werd een mooie vaart. De zon scheen alle dagen

heerlijk; een bolle bries kruifde de golven wit en deed de schuit met een fikse vaart door het water snijden. Zij aten vlees en rijst en vruchten. Zij lagen in hun vrije uren languit op de plecht om zich bruin te laten bakken door de zon, en af te laten koelen door buitjes van het overspattend water. Uitbundig genoten zij van de vrijheid en de rust, nadat zij langer dan een jaar waren voortgedreven door de slavenzweep. En meer dan ooit genoten deze zeelui van de zee, nadat zij zo lang landkrab hadden moeten zijn. Een instrument voor hoogtemeting hadden zij niet en evenmin een log. Zelfs geen kompas bezaten zij. Ze wisten niet op welke breedte zij zich bevonden, noch welk behoud zij maakten. Maar overdag was er de zon en 's nachts waren de sterren er. Ervaren zeelui konden daaraan wel bepalen, welke koers ze zeilden. De grote uitstulping van Afrika, waaraan de Slavenkust, de Goudkust en de Ivoorkust lagen, zou eerstdaags opdagen voor de boeg en de Fransen kenden die kust goed genoeg, om uit te kunnen vinden in welke baai zij moesten wezen om de handelshaven van de Goudkust te ontdekken.

De schuit hield zich best. Ze maakte omtrent geen water. Het tuig, ofschoon niet in zulk een staat als op een Hollands schip de regel was, bleek redelijk goed. Ze voeren zonder enige averij. En het weer bleef prachtig. De bries uit het Zuiden gaf een ruime wind.

Op een middag had Woeltje wacht. Alleen was hij. Op een kleine schuit als deze was de stuurman tevens roer-ganger. Hij had zijn koers gekregen naar de zon. De schipper en de beide Fransen lagen te kooi voor het middagslaapje. De anderen, die op de voorplecht rustten, waren door de warmte ook in slaap gevallen.

Woeltje hield de helmstok en keek naar het blauwe, zondoortintelde water, waarop de kalme bries slechts kleine kammen zetten, en waarin het schip een helderwitte

voor ploegde, die breed uitliep langs de boorden, doch achter het schip weer snel vervloot. Hij mijmerde. Naar de Goudkust voeren ze. Zijn jongensfantasie was snel weer levendig geworden na de bevrijding. De Goudkust! Goud en elpenbeen kwamen daar vandaan. Een rijk land zou het zeker zijn. De koningsstad zou witte huizen hebben, zoals in Magasant, maar groter en schoner zouden deze huizen zijn. Het moest een stad zijn als Jeruzalem in de tijd van koning Salomo. De koning zou zitten op een elpenbenen troon, met louter goud bewerkt. De vrouwen zouden gaan in rijke gewaden met gouden ringen aan de armen en de hals. Woeltje keek uit of hij de torens nog niet zag, bekleed met goud en glinsterend in de tropenzon. Maar er was nog immer niets dan lucht en water, zee en zon. De koningsstad der Goudkust lag nog in het verschiet.

Doch aan het einde van zijn wacht zag Woeltje een blauwe schemer in het Noordwesten, een berg. De Goudkust naderde. Hij moest nu de schipper en de Fransen wekken, want weldra zouden ze in de geulen en de slenken van de delta komen.

Eriksz kwam op Woeltje's roep en de beide Fransen kwamen mee. Zij zochten merken aan de wal. Neen, dit kon nog niet de baai zijn, die ze moesten binnenlopen. Westelijk koersen. Niet te dicht onder de wal, om vrij te blijven van de droogten, maar ook niet te ver, opdat zij het gezichtsverband behielden. Tot aan de avond voeren zij verder, gedurig lodend en immer turend naar de merken aan de wal. Schipper Eriksz trok nu profijt van het perkament, de inkt, en de ganzeveer die hij uit het boerenhuisje op San Thomé had meegenomen. Hij maakte veel notities en tekende een schets. Deze keer brachten zijn Franse gidsen hem aan de Goudkust. Een volgend maal zou hij op eigen gelegenheid hier varen.

Toen de zon vóór hen in het water dook, lieten ze de

zeilen vallen en vierden het anker. Ze waren voor de mond van de rivier, die leidde naar de koningsstad. Bij nacht durfden ze evenwel niet binnenvallen aan een zo schaars verkende kust. Trouwens de wind was ook weg; zij zouden toch niet opgeschoten zijn in deze nacht. Ze sliepen rustig op een nauwelijks deinend schip.

De volgende morgen vóór het opgaan van de zon reed de schuit op haar anker. Er was weer wind. Ze gingen anker op en voeren tussen eilandjes door, soms amper bovenzee uitstekend en niet meer dan een gele zandplaat, soms dicht begroeid met varens. Schipper Eriksz had druk werk met het schetsen van zijn kaart. Later kwamen ze in een brede zee-arm tussen hoge oevers, waarop het oerwoud tot de kust toe doordrong. Woeltje zag geel strand en zwarte negers, die smalle bootjes in het water stieten en luid schreeuwend rondroeden.

Maar Woeltje zag geen stad met witte huizen en goud-beklede torens. Hij zag alleen dicht bos, geel zand en naakte negers, en in de verte een armelijk dorp van strooien hutten, niet ongelijk aan de koren-mijten op een graanveld in West-Friesland. Wat verderop op de rivier lag een schip voor anker, dat de Portugese vlag voerde. Dat was het enige wat het aanzien waard was. Hun schuit ging bij het dorp ten anker.

Toen Woeltje aan wal ging, werd zijn indruk er niet beter op. Tussen de hutten wroetten varkens en speelden kinderen in mest en slik en inplaats van rijk geklede en met goud getooide vrouwen, die om een koningstroon verzameld waren, zaten vuile negerinnen voor hun hutten op hun hurken, mais stampend in hun blokken en onderwijl eentonig zingend. Woeltje was diep teleurgesteld.

Schipper Eriksz evenwel was in zijn nopjes. Hij had de Goudkust gevonden en de koers er heen in kaart gebracht. En hier lag een Portugese kraak. Daar kon hij dubbele winst uit halen, hoopte hij. Hij zou een afspraak maken

met de Portugees om bij hem aan boord te mogen stappen en zo naar Europa gebracht te worden. Doch vóór hij om passage vroeg, wou hij eerst hoogte halen, hoe de Portugezen met de lieden van de Goudkust handel dreven. Blijkbaar was die Portugees vlak voor hem aangekomen en moest hij dus nog lading kopen. Hij zou zien gewaar te worden, hoe die schipper met de zwartjes omsprong.

Tegen de avond ging Eriksz de wal op; de beide Fransen gingen met hem mee, Woeltje ook. Toen ze langs de Portugees kwamen, zagen ze daar een vreemde vertoning. De schipper van de kraak daalde de statietrap af. Wat zag die man er uit! Hij droeg een gewaad van groen fluweel met gouddraad, een hoge witte plooi kraag had hij om zijn hals; een degen met een gevest van goud hing aan zijn heup. Zijn glad gepoetste laarzen blonken. Het was lachwekkend, zoveel praal in een vuil negerdorp, en nog lachwekkender vond Woeltje het gevolg van de opgedirkte schipper. Jongens in geel en groen, helblauw en rood, paars en oker gingen achter hem. Zwierige, korte manteltjes droegen ze om hun schouders en wapperende pluimen op hun hoed. Hun ballonbroeken bedekten hun dijen slechts ten halve; daaronder waren hel gekleurde kousen. Het was een zeer opzichtige livrei. Dat de Portugezen grote pronkers waren, wist Woeltje wel, maar dat ze zoveel zotte statie voerden in een ellendig dorp als dit, voor een troep naakte negers, dat begreep hij niet. Hij lachte om de bombast.

Schipper Eriksz lachte er niet om. Hij keek met grote aandacht toe. Hij lette vooral op de indruk, die deze optocht op de inboorlingen maakte. Het dorp liep er voor uit; het volk stond langs de weg, waarlangs de Portugese pronker met zijn opgesmukt gevolg in grote statie voortschreed. Bewondering en eerbied kon men lezen in de ogen van de negers. Dit was geen Portugese ijdelheid alleen. Hier zat wat anders achter. Eriksz vond het een fortuintje dat

hij dit beleefde, en hij wou zien hoe het verder ging.

Naar een pleintje tussen de hutten gingen de Portugezen en het was daar thans anders dan Woeltje het er 's middags had gezien. Inplaats van kinderen, die met varkens in de modder speelden, was daar thans de koning van de Goudkust met zijn hof. Een forse neger was hij, die op een grillig versierde zetel temidden van zijn groten zat. Een wijde, rode mantel droeg hij om zijn zwarte leden en zware gouden ringen waren in zijn neus en oren. Zijn groten stonden naast hem, en achter zijn zetel hurkten zijn vrouwen. Weerszijds van de troon stonden mannen met schilden en speren. Dat was des konings lijfwacht.

Voor de Portugese schipper was een stoel tegenover de vorst geplaatst; de jonkers flankeerden hem.

De avond was maanloos. Helder schitterden de sterren aan de hemel. Het dorpsplein werd verlicht door de vlammen van een hoog opflakkerend houtvuur en sissende toortsen. Van uit de verte zagen de Nederlanders de sieraden van de koning glanzen in dat licht en de met kokosolie ingesmeerde huiden der gardisten glimmen.

Toen kwamen sterke negers aandragen met zwaarbeladen berries. Zij zetten ze aan de voeten van hun koning neer. Een rijks grote nam de kleden, die de berries dekten, weg. En toen kon Woeltje een kreet van verrassing amper onderdrukken. Goud was daar. Grote stapels glanzend goud. En veel wit-flonkerend elpenbeen. De schatten van de Goudkust werden uitgestald.

Tegenover dat goud en dat ivoor plaatsten de Portugese jonkers de inhoud van een aantal kisten, die andere negers van het schip naar het dorpsplein gedragen hadden. Spiegeltjes kwamen daaruit, kralen, messen, bijlen, zagen, bonte lappen van linnen en van wol. Het schenen Woeltje armelijke ruilmiddelen voor het flonkerende goud en het blinkend ivoor.

Daar was thans de koning van de Goudkust met zijn hof

Maar de ogen van de negers gingen schitteren, toen zij die schatten uit het Westen zagen, nog veel feller dan Woeltje's ogen schitterden bij het zien van het goud en het ivoor. Zij stootten elkaar aan. De vrouwen rezen van haar hurken op en gluurden over de schouders van de mannen met ogen, waar begeerte in gloeide; een dof gemurmel van verrukking steeg uit haar midden op. Doch een nors bevel des konings dwong de vrouwen weer neer te hurken achter de zetel van haar heer.

Er moest geloofd en geboden worden door mensen, die elkander niet verstonden. De negerkoning was daar blijkbaar mee vertrouwd. Hij wees een klompje goud en een paar slagstanden aan, ten blijke dat hij dat zou willen geven voor al de uitgestalde kramerij. Maar de Portugese schipper in zijn vorstelijk gewaad liet zich niet door een neger in de luren leggen. Hij gebaarde, dat al het goud en ivoor, dat uitgesteld was, nog niet de helft van zijn uitgepakte spullen waard was. Toen bond de negerkoning een weinig in en op zijn beurt liet ook de Portugees wat vallen op zijn eis. Langzaam kwamen vraag en aanbod dichter bij elkaar. Heel langzaam, want de zwarte vorst had niet de minste haast en hield na ieder bod breedvoerig ruggespraak met zijn trawanten. De tijd vloeyde voort; het liep naar middernacht en nog zaten de negerkoning en de zijnen aan de ene en de Portugezen aan de andere zijde van de koopwaar.

Woeltje werd moe van het lange staan en de trage gang van de handel begon hem te vervelen. „Zullen we niet naar boord gaan?” vroeg hij aan zijn schipper. Maar Eriksz wou niet heengaan, eer hij de afloop wist. Er viel hier veel te veel voor hem te leren.

Eindelijk accordeerden de schipper en de koning. Al het goud, op enkele kleine klompjes na, en al het ivoor, met uitzondering van enkele tanden, kreeg de Portugees in ruil voor zijn kisten met snuisterijen en gereedschap.

Toen de koop was beklonken, was het uit met de rust. De koning greep uit de uitgestalde waren aanstonds een groot dolkmes met hertshoornen heft en stak het in zijn gordel. Snoeren kralen wierp hij aan zijn vrouwen toe. Zijn groten gristen schreeuwend in de buit en ook de lijfwacht greep spiegeltjes en kralen. Het gewone volk, dat in een wijde kring rondom de blanken en het hof gezeten had, mocht toezien.

De lijfwacht danste tot besluit een wilde krijgstdans om het houtvuur, dat hoog vlamde van een nieuwe voorraad droog en harsig hout, die er opgeworpen was. Woeltje, klaar wakker geworden, toen de negers gillende de buit verdeelden, raakte opgetogen bij het kijken naar de wilde dans, waarbij de speren op de schilden stieten en de aarde dreunde van het krijgsgeschreeuw.

„Zo doen wij straks,” zei schipper Eriksz terwijl zij naar hun schuitje liepen.

„Als die wilden?” vroeg Woeltje met een schaterlach. „Gaan wij zo dol dansen als die negers?”

„Nee, als die Portugezen,” antwoordde schipper Eriksz. „Als wij hier weer komen met een eigen Hollands schip, dan gaan we ons kleden zoals die schipper en zijn jonkers.”

Woeltje lachte nog even luid. Dit was een snaakse zet van schipper Eriksz. Hij en zijn Hollandse pekbroecken zouden gaan pronken als die ijdele Portugese pauwen. Barent Eriksz, die altijd liep in buis en broek van Engels leer, en een zwarte karpoeits op de ruige kop droeg, zou gaan in helgekleurd fluweel en laken met gouddraad; een pluim zou op zijn hoed zijn en een siersabel zou slingeren aan zijn heup. En hij, Woeltje uit het Kreupeltje te Enkhuizen, zou een opgeprikte saletjonker wezen! Nu maakte schipper Eriksz het met zijn grappen te gortig.

„Bent u in het gevangenkamp zo'n ijdeltuit geworden, schipper?” vroeg hij.

„Geen ijdeltuit, maar koopman,” zei de schipper. „Met

simpele zeelui willen de negers hier geen zaken doen. Alleen met vorsten laten zij zich in. Daarom hebben die Portugezen zich zo opgedirkt. „Wij zullen het ook doen, Woeltje, als wij hier komen om spiegeltjes en kraaltjes en gereedschap in te ruilen voor goud en elpenbeen. Ik in paars fluweel, jij in groen laken met gouden passement. Je zult eens zien hoe een fijn jonkertje je bent.”

De volgende morgen wilde Eriksz met de Portugese schipper spreken over passage op zijn schip, maar voors- hands kwam het daar niet toe, want de Portugese signor had het met zijn handel veel te druk. Gisteravond had hij met de vorst gehandeld, nu moest hij met de onderdanen zaken doen. Andere kisten snuisterijen liet hij uitpakken op het dorpsplein. De negers en de negerinnen kwamen er op af als vliegen op stroop. Als jonge honden snuffelden de mannen aan het ijzeren gereedschap. De vrouwen, eerst schuw en angstig, namen de kralen en de spiegeltjes ter hand, om te zien hoe het rood en geel der snoeren afstak bij haar zwarte huid en om het wonder te aanschouwen van haar eigen ogen, eigen neus en eigen mond, haar toegrijnzend uit een stukje glas. Ze brandden van begeerte naar de fel gekleurde lappen, waarmee ze zich zouden kunnen sieren, terwijl de mannen hunkerden naar een mes, een zaag, een ijzeren bijl. En toen de Portugese schipper hun beduidde dat ze alles wat ze wilden konden krijgen in ruil voor goud en elpenbeen, gingen de negers naar hun hutten, om weldra weer terug te keren, de een met een klompje goud, zorgvuldig ingepakt in grote bladeren, de ander met de slag tand van een olifant, die jaren lang als jachttrofee in zijn hut gehangen had. Ze wilden ruilen. En de Portugezen ruilden: een streng kralen voor een klompje goud; een bonte lap voor een stuk ivoor. Zij deden die dag vele kleine zaken, zoals ze de vorige avond één grote koop had-

den afgesloten. De kleine zaken waren nòg voordeliger en alles bij elkaar geteld niet minder omvangrijk dan de ruil, die met de vorst was aangegaan, zag schipper Eriksz en hij was in zijn schik dat hij ook deze kant van de handelspraktijken der Portugezen met de negers leerde kennen. Het verdroot hem niet om hier de hele dag bij toe te kijken. Dat hij zó ingelicht straks thuis zou komen, had hij niet durven hopen. De vaart naar en de handel op de Goudkust kende hij nu op zijn duimpje. De onderhandelingen met de Portugees over de passage naar Lissabon konden nog best een dagje wachten.

De negers vierden feest ter ere van de ruil, die zij gesloten hadden. De vrouwen hadden zich behangen met de kralen; de mannen zwaaiden met het blank gereedschap. Zij waren dol van vreugde met hun nieuw bezit. Woeltje wou het feest van dichtbij zien, maar schipper Eriksz hield hem terug. „Zij drinken veel,” zei hij, „en dronken negers doen soms rare dingen.” Hij liet hun schuitje naar het midden der rivier verhalen, opdat zij veilig zouden zijn, als de vrolijkheid zich eens op hen mocht richten. Zo zagen zij van het schip af toe.

Zwarte figuren dansten wild bij de laaiende vlammen van een geweldig houtvuur en bij de flakkerende gloed van vele toortsen; het staal van messen en zwaarden bliksemde; er werd gekreten en gegild bij woeste dansen. Men zag de negers uit grote buffelhoorns telkens drinken. Steeds woester werden de dansen en wilder het gezang. Een orgie werd het bij de vlammen van het houtvuur. De dronken mannen joegen in razernij hun vrouwen, behangen met de bonte lappen, die zij 's middags kochten, dwars door het fel opgestookte vuur. En zij brulden van vreugde, wanneer de vrouwen als levende toorsten uit de vlammen kwamen en gillend naar haar huizen renden. Daarbij vatten hutten vlam. Het vuur sloeg hoog op; fel brandde het droge

dakstro. Een hel van vlammen scheen het dorp. En nòg werden de negers niet ontneuchterd. Woester werd hun dans en wilder zwaaiden zij hun wapens. Pas laat in de avond doofden de vlammen en stierf het gehuil der dronken negers uit.

Toen de zon opging, zagen de mannen op de San Thomese schuit wat er gebeurd was in de nacht. Vijf hutten waren rokende puinhopen geworden; acht verkoolde vrouwenlijken lagen op het dorpsplein. De mannen ronkten hun roes nog uit in het gras.

Woeltje huiverde toen hij het zag. Goud en elpenbeen waren aan de Goudkust, maar een geluksoord was het niet.

Toen schipper Eriksz belet vroeg bij de Portugees, werd hij in de kajuit der kraak ontvangen en was die schipper geenszins onwelwillend. Hij had al gezien dat de San Thomese vissersschuit vreemd volk aan boord had. Zo, waren zij ginds in gevangenschap geweest en nu ontsnapt. Gelukgewent en goede thuisreis!

„Ik zou met uw schip willen reizen,” zei Eriksz. „Die vissersschuit is geen vaartuig voor zo’n lange reis.”

Toen krabde de Portugeese schipper zich achter de oren. Neen, voor een reis langs Kaap Verde naar Lissabon was het schuitje uit San Thomé niet erg geëigend. Voor de golf van Biscaje en de Noordzee was het nog minder geschikt. Hij kon begrijpen dat de Hollanders wel op zijn schip wilden varen, maar...

„Het geld komt in orde,” zei schipper Eriksz, „al hebben wij op ’t ogenblik geen duit op zak. Dadelijk na aankomst in Holland zal ik de vracht u laten sturen.”

De Portugees keek heel bedenkelijk en krabde nog eens achter de oren.

„Als ge wilt, kunt ge in Lissabon het geld al krijgen,” bood Eriksz aan. „Daar zijn stellig schippers, die ik ken,

en anders wil de agent van mijn kantoor u graag betalen. Ik vaar voor de Semeynen. Die kooplui kent u wellicht wel.”

Ja, de Portugese schipper kende de Semeynen best. „Maar zij hebben tegenwoordig geen agent in Lissabon.”

„Watblief? Diego Sugarez...”

„Die is geen agent meer van Semeyns.”

„Maar er zijn natuurlijk schippers. Die helpen mij onmiddellijk met een voorschot...”

„Het gaat niet om het geld,” zei de Portugees. „Ik vertrouw best, dat dat in orde komen zou. Er is wat anders. Ik kan u niet meenemen. Wij zijn in oorlog.”

„Holland in oorlog met Portugal?” Hier kon Eriksz niet bij. De verhouding met Portugal was altijd opperbest geweest.

„Spanje heeft ons land veroverd,” vertelde de ander triest. „Wij zijn nu onderdanen van Filips. Ik zou u feitelijk gevangen moeten nemen...” — Hij glimlachte omdat hij het een dwaze gedachte vond. — „Natuurlijk denk ik er niet aan. Een Spanjaard sloot ik veel liever in de ijzers dan een Nederlander. Maar ik kan u toch niet naar Lissabon brengen. Als ik het deed, zoudt ge daar in Spaanse handen vallen. De galeien waren dan uw voorland. Van San Thomé naar de galeien: dat was van de regen in de drop.”

Schipper Eriksz staarde somber naar de wand. Een ivoren crucifix hing daar en een klein rood lampje brandde er onder. Deze Portugees was gelovig rooms; hij, Eriksz was een ketter in zijn ogen. Maar vijandschap bestond er tussen hen beiden niet. De macht van Spanje zat hun beiden dwars. Schippers Eriksz zocht naar een uitweg om ondanks Spanje thuis te komen.

„Ik wil u en uw mannen graag aan wat kleren helpen,” bood de schipper van de kraak aan. „Ge kunt ook met genoeg wat victalie van me krijgen. Meer kan ik echter onmogelijk voor u doen.”

„Als ge ons eens meenaamt,” sloeg schipper Eriksz voor, „en ons op een tegenligger overzet.”

„Op wat voor tegenligger?” vroeg de Portugees. „Op een Spanjaard soms? Spanjaarden of Portugezen ontmoeten wij op deze route en een enkele maal een Hollands schip. Maar jullie landgenoten blijf ik liever uit de weg, want dat wordt meestal een ontmoeting met schroot en kogels... als het daarbij blijft. Zij azen op mijn lading. Neen, stapt ge aan boord, dan staat het tien tegen een dat ge verzeilt op de galeien. Daar kan ik niets aan doen.”

Schipper Eriksz moest erkennen dat de Portugees gelijk had. Maar wat moest hij dan? „Als ik hier eens wachten bleef, op een ander schip,” opperde hij.

„Hier komen enkel Portugese schepen.”

Zo was het. Ook wachten zou niet baten.

„Probeer het met uw eigen schuit,” ried de Portugees. „Een Hollands zeeman durft immers alles aan.” Zijn bewondering voor het zeemanschap der Nederlanders was oprecht.

Eriksz schudde het hoofd. „Op een goed schip, ja. Dan wil ik elke reis doen. Maar op een schuitje als dat!”

De Portugese schipper haalde de schouders op. Hij wist geen andere raad.

Die middag keek schipper Eriksz zijn schuitje eens aan. Het had hen best van San Thomé hierheen gebracht. Maar dat was geen tiende part van de reis naar Holland, en het was goed weer geweest. Als ze een caeck beleefden, een storm in de Atlantische Oceaan, een Noordwester in het Kanaal of de Noordzee, dan zou dit schuitje het niet houden. Daarvoor was het niet gebouwd.

Er was evenwel geen keus. Als hij met deze schuit niet Holland kon bezeilen, als hij er althans Frankrijk niet mee kon halen of een bevriend schip praaïen, dan kwam hij nooit thuis en zou hij zeker niet de eerste Nederlandse

schipper zijn, die lading van de Goudkust haalde. Hij moest met dit scheepje de tocht naar Holland wagen.

Maar in deze staat kon het toch niet. De boorden moesten hoger; de mast moest steviger geschoord, en als de Portugezen hem aan wat zeildoek wilden helpen, dan moest hij dat hebben, want nu was er niets dat tot vervanging dienen kon als hij een zeil verloor.

De goede Portugees hielp met plezier. Hij gaf waarloosdoek, hij gaf victalie, deels uit eigen voorraad, deels gekocht in het negerdorp. Want Eriksz had geen rooie duit om iets te kopen, en de Portugees kon voor wat spiegel-tjes en een paar strengen kralen, zoveel vlees en vruchten krijgen als hij wilde. Hij schonk ook gereedschap voor het kalefateren van de schuit. Zelfs had hij een kompas voor hen.

Eriksz en zijn mannen gingen druk aan het werk en zij waren nog volop bezig met het verhogen en verstevigen van het boord, toen de kraak het anker lichtte en de rivier afzakte om tussen de eilandjes van de delta door zijn weg naar het ruime sop te zoeken. Het afscheid was hartelijk. „Wel thuis met je lading!” zei Eriksz tot de Portugees. „Behouden vaart!” wenste de schipper van de kraak de Hollanders.

De kleine schuit van San Thomé lag toen alleen op de rivier.

Op een nacht had Jaap Leffers wacht. Goede wacht hield hij. Het slaapje in de laatste nacht op Prinseneiland was hem te zuur opgebroken, dan dat hij ooit weer tijdens wacht een oog zou luiken. De nacht was stil en vredig. Het dorp sliep. Op de schuit sliepen allen, behalve hij. De stroom vloot zachtjes langs het schip. In het midden der rivier bobbelden de golfjes, die de zeewind tegen het kalm afstromend water blies. Een smalle sikkels van de maan gaf een flauw licht.

Jaap keek naar zee. Naderde daar niet iets? Zag hij niet een donkere schaduw boven het water? Scherp tuurde hij. Hij was niet zeker van zijn zaak. Bij een kronkel der rivier hingen ook boomtakken over het water. In de flauwe schemer hadden die soms de vorm van een zeil. Maar nu zag hij het toch duidelijk. Een donkere schaduw midden op de stroom. Daar kwam een schip aan.

Jaap wakte Eriksz. „Schipper! Schipper!”

Eriksz kwam. Hij zag het zeil naderen. Het zou een Portugees zijn, dacht hij. Het moest iemand wezen, die het vaarwater hier kende. Anders zou hij niet de rivier opvaren bij zulk zwak licht als het nieuwe maantje gaf. Gevaar was er niet bij, dacht hij. Een Europese koopvaarder zou op een vissersschuitje als dat van hen niet letten. Maar hij bleef toch wachten. Misschien was het een Fransman of een Engelsman, die hen naar huis zou willen brengen.

Zij keken samen toe. Het schip kwam dichterbij. Men kon het rinkelen horen van een schalm om een steng, het piepen van het touwwerk onder de druk der zeilen, het ruisen van het water voor de boeg. Doch het bleef een vage schaduw in het flauwe licht. Men kon niet onderscheiden wat voor schip het was.

Opeens greep Jaap de arm van de schipper. Angstig staarde hij naar het naderende schip.

„Wat had je?” vroeg de schipper, die zijn onrust niet begreep.

„Een kaper. Het is een San Thomese kaper!” fluisterde Jaap angstig. Hij kneep de arm van de schipper. Eriksz kon voelen, hoe de jongen rilde.

„Je daast,” zei Eriksz, maar toen de donkere schaduw iets scherper was geworden, zei hij dat niet meer. Het naderende schip leek toch veel op een San Thomese schuit. Het was er een! Toen schrok Eriksz ook. Wat moest die

kaper hier? Was het toevallig dat hij de rivier op kwam? Lag het in zijn bedoeling om goud en elpenbeen te roven uit het dorp? Of kwam hij hier voor hen? Was hij soms op hun spoor gekomen? Had de schipper van de Portugese kraak hen soms verraden? Dat laatste kon Eriksz niet geloven. Maar toch, de San Thomeërs waren mestiezen, familie van de Portugezen. In elk geval zou de kaper hen overvallen, als hij in hun schuit het geroofde San Thomese vissersschip herkende.

„Duik onder de verschansing!” gebood de schipper Jaap. „Ze moeten geen levend wezen hier aan boord ontdekken.”

Hij dook zelf ook omlaag. Misschien, hoopte hij, misschien blijven we nog onontdekt. Het was een vage, bijna bodemloze hoop.

De wind flauwde af; de stroom van de rivier werd blijkbaar sterker. Heel langzaam schoot de kaper op.

Stil sloop de schipper naar het vooronder. Fluisterend wekte hij de anderen. „Kleed je aan,” gebood hij. „Maar maak geen licht en geen geluid. Misschien gaat alles goed. Misschien moeten we straks vechten of vluchten.”

Terwijl hij het zei, glimlachte hij triest om zijn eigen woorden. Vechten, waarmee? En vluchten, waarheen? Hun enige wapens waren de bijlen, die ze uit het slavenkamp hadden meegenomen. Met zijn steenstukken zou de kaper hen allen kunnen doden, eer ze een klap gegeven hadden. En als ze vluchtten, moesten ze het onbekende oerwoud in. Wat zou daar van hen worden? Maar als de kaper hen ontdekte, moesten ze toch één van tweeën doen. Want naar het kamp op San Thomé gingen ze niet terug. Dan liever sterven in het gevecht of in het oerwoud.

De mannen wachtten met z'n achten. Tergend langzaam naderde het kaperschip.

Eindelijk was het dwarsscheeps van de vissersschuit. Het

voer nog. Zou het doorgaan? Had het hen niet ontdekt? Hoop en vrees streden bij de mannen, die door een kier in het boord naar hun vijand tuurden.

Daar vielen zeilen en rolde een ankerkabel van het spil. Op geen vijftig meter afstands bleef de kaper liggen, midden op de rivier.

Verloren spel, wist schipper Eriksz. De kaper had hun schuit ontdekt. Hij maakte zich nu klaar hen aan te vallen. Aanstonds zou hij een boot laten strijken. Vluchten konden zij niet eens meer. Vechten moesten ze, vechten tot de dood. „Verkoop je leven duur, mannen!”

Er werd geen boot gestreken op de kaper. Zouden ze hen aanstonds in de grond schieten? De gotelingen van het voorkasteel waren recht op de kleine schuit gericht.

Doch geen stuk brandde los. Het werd stil op de kaper.

Woeltje herademde na de nerveuze spanning. „Het gaat toch nog goed,” dacht hij.

Maar schipper Eriksz gaf geen troost. „Ze wachten met de executie tot morgenochtend,” zei hij somber.

Woeltje rilde. De dood stond hun dus vlak voor ogen. Hij zou niet thuiskomen, ondanks dat hun vlucht aanvanke-lijk gelukt was. Zijn moeder en zijn vader zou hij niet meer zien. Aan Krijn's vrouw zou hij de ring en het buideltje niet kunnen geven... Het kropte in zijn keel.

In spanning tuurden de vluchtelingen naar het kaperschip. Niets bewoog daar. Een licht, dat uit een patrijspoort scheen, ging uit. De kaper was een zwart silhouet op het mat blinkend water. Een dreigend silhouet; de lopen der kanonnen bleven op de kleine schuit gericht. Geluid was er niet op het kaperschip, je hoorde niets dan het zachte murmelen van de stroom.

„Wat is het daar stil,” fluisterde Jaap Leffers. „Ik hoor geen wachtsman stappen. Zouden ze soms allen slapen?”

„Geen denken aan,” zei Eriksz. „Ze loeren op ons.”

Jaap Leffers zuchtte. In een beklemmend zwijgen zaten de mannen bij elkaar. Het bleef stil en donker op de kaper. In Woeltje zinderde het sterk verlangen om toch nog te proberen aan de dood te ontkomen. „Als het tòch eens waar was dat ze sliepen op de kaper,” zei hij fluisterend. „Dan konden we ons misschien uit de voeten maken.”

De schipper lachte meewarig. „Dwaasheid,” zei hij. „Dacht jij dat wij het anker konden winden en de zeilen hijsen, dat wij weg konden varen zonder dat zij het merkten? Daar moet je een kind voor zijn om te denken dat dat kan.”

„We konden het toch proberen, schipper,” pleitte Jaap Leffers met Woeltje mee.

„Wat zijn jullie het vannacht roerend samen eens,” zei de schipper korzelig. „Dat heb ik ook wel eens anders bij jullie gezien.”

Ze zwegen allebei. Waarlijk, dat was wel eens anders geweest. Maar als je beleefd hebt wat Woeltje en Jaap samen doormaakten in het slavenkamp, als je met z'n zessen overbleef na de dood van dertig makkers, dan vallen oude veten weg en sterft de plaagzucht. Vertrouwelijk waren ze nog niet met elkaar geworden. Woeltje voelde zich tot Jaap niet aangetrokken. Maar ze verdroegen elkaar; ze hielpen elkander als dat zo uitkwam; aan ruzies dachten ze niet meer.

Nog wou de schipper niet. Hij vond het dwaasheid om iets te ondernemen wat bij voorbaat tot mislukking was gedoemd. „Waarom niet?” drong Woeltje echter krachtig aan. „Kunnen wij iets winnen met te wachten? Verliezen wij er iets mee als het niet gelukt?”

De anderen vielen de jongens bij, de Fransen ook. „Laat ons het proberen,” vonden zij.

En toen hield Eriksz het niet langer tegen. „Toe dan maar,” gaf hij tenslotte toe. „Maar ik voorspel je dat de hel losbreekt, zodra wij ons verroeren.”

Doch er kwam geen gerucht op het kaperschip, toen twee man naar de plecht slopen om het anker voorzichtig op te halen. Het was een geluk dat het gangspil pas gesmeerd was, zodat het haast onhoorbaar draaide. Met het uiterste beleid werd het anker opgehesen. En op het kaperschip bleef alles stil.

Maar nog kon schipper Eriksz niet geloven aan het wonder dat zij uit de muil van de leeuw ontsnappen konden. „Ze wachten tot we varen,” gromde hij. „Dan moeten we onder hun kartouwen door. Daar schieten ze ons mee naar de kelder.”

Doch zijn bevelen gaf hij even vaardig als gedempt. En zijn mannen gehoorzaamden stipt, zwiingend en geruisloos.

Voorshands geen zeilen hijsen; op de riemen moesten ze zien tot aan de bocht van de rivier te komen.

Nooit hebben zeelui zo voorzichtig riemen uitgestoken. Nooit hebben zij ze zo stil bewogen in de dollen en zo zorgzaam in het water gedoopt. Maar ondanks alles maakte het wringen toch gerucht en droop er water van de bladen.

In de tot het uiterste gespitste oren van de vluchtelingen, en in de stilte van de nacht, was dat gerucht zelfs groot.

Angstig keken zij naar het kaperschip. De kop der schuit moest bij het zwaaien bijna onder zijn boegspriet door. Hoorden ze geen lonten sissen? Zouden de kartouwen, als ze het achterschip passeerden niet gaan donderen?

Doch het bleef stil. En de vissersschuit lag nu met de kop naar zee. Ze schoof voorbij de kaper. Langzaam gleed ze. Bij zo voorzichtig roeien kon men geen kracht zetten. Onder de dreigende kanonnen schoof ze door...

Toen was het dreigendste gevaar voorbij.

„Haal op... gelijk!” commandeerde Eriksz met gedempte stem, „een... twee... een... twee!” Allengs voerde hij het tempo op. De riemen werkten nu stevig in de dollen en

Al sneller gleed de schuit naar zee

trokken strakker door het water. Al sneller gleeed de schuit naar zee.

De schaduw van de kaper vervaagde in het donker van de nacht, verdween achter de bocht van de rivier.

„Zeilen hijsen!” commandeerde schipper Eriksz.

In het zwakke licht van de smalle maanschijf koersten zij tussen de eilandjes der delta door naar de open zee. Een Fransman hield scherpe uitkijk op de plecht om hindernissen te verkennen.

Toen de zon in het Oosten opschoot uit het water, waren de vluchtelingen op het ruime sop.

„Nu jullie slapen, jongens,” zei schippers Eriksz tegen Jaap en Woeltje. „Maar eerst een poot. Jullie hebben het vannacht meer bij het rechte eind gehad dan ik. Ik dank je.”

Een caeck onder de Afrikaanse kust

Zuidzuidwest liet schipper Eriksz de eerste dagen varen om ruimschoots vrij te blijven van de kust. Daarna voeren ze vlak West en toen ze die koers een dag of vijf gezeild hadden, legde hij Noord voor. Ze waren nu wel ver genoeg, dacht hij, om recht naar huis te kunnen zeilen. Kaap Verde liepen ze nu wel voorbij.

Toch droeg de schipper 's avonds aan de wacht op om goed uit te kijken of er geen land vooruit was en af en toe te loden. Het zou kunnen zijn dat ze iets te vroeg hun nieuwe koers genomen hadden.

De volgende morgen was geen land in 't zicht gekomen en ook geen grond bediept. De schipper was tevreden. Blijkbaar had hij goed geraden en konden ze nu veilig naar het Noorden koersen.

In de tweede nacht nadat ze Noord voor hadden gelegd, had Woeltje de hondenwacht. Hij stond te roer en luisterde naar het gegorgel van het wegvlietend water; hij zag op naar de maan, die in het eerste kwartier stond en naar de sterren. Een grote, bijkans heilige vreugde leefde in hem. Recht naar het Noorden voeren zij; recht naar huis! Zes weken nog, acht weken als 't wat tegenliep, maar als de wind zo gunstig bleef als nu misschien slechts vier. Dan zou hij Moeder weerzien en de zussen en de broertjes. Hoe zou het thuis zijn? Langer dan twee jaar was het

geleden sinds hij uitvoer. Klein Woeltje was hij toen. Nu was hij uit de kluiten gewassen, ondanks het slavenlot op San Thomé. Minstens een hoofd was hij gegroeid, en wel was hij mager als een talhout, toen ze hun vlucht begonnen, maar thans – in de zeelucht en bij goed voer – groeide hij als kool. Moeder zou hem vast herkennen, hoeveel hij ook veranderd was. Maar de zussen, Truitje en Lijsje, en kleine Piet. Piet zat nog in de tafelstoel toen hij vertrok. Zij waren natuurlijk ook gegroeid. Ze zouden elkander misschien als vreemden voorbij lopen, wanneer ze elkaar op straat ontmoetten. En Vader! Zou Vader thuis zijn als hij kwam? Het was nu Januari en dus was Vader thuis. De buis was opgelegd en de zee zat wellicht dicht. Het was nu ginder zeer waarschijnlijk alles ijs. IJs, winter... Voor Woeltje waren die begrippen bijna vreemd geworden. Hij zat hier in een open hemd aan het roer en hij vond het lekker dat de nacht verkoeling bracht. Hij wist nauwelijks meer wat koude was. Over zes weken zou het Maart zijn. Dan was de vissersvloot nog thuis. Hij zou dus Vader zien. Twee jaar geleden vond die hem feitelijk te klein om al naar zee te gaan. Wat zou hij nu wel van hem zeggen? Hij had op deze reis veel meer beleefd dan menig zeeman in zijn gehele leven. En schipper Eriksz had gezegd dat hij een kranig zeeman werd.

Woeltje schrok op uit zijn dromen. Een donkere vlek zag hij aan stuurboord in het water. Hij tuurde vooruit. Een schaduw. Land! Hij hoorde het rollen van de branding op een kust. Haastig gooide hij het roer om en trok de schoot aan om, krapper zeilend, West voor te leggen. Ze hadden dus toch niet lang genoeg West gehouden om vrij te komen van de Afrikaanse kust. Moest hij de schipper roepen? Er was bij het maanlicht vrij goed zicht; als hij oplette kon hij best zien of hij een eiland aanliep; en hij kon bijwijlen peilen. Hij riep geen hulp. Zolang zijn wacht

duurde hielde hij West aan. Als het dag werd zou de schipper wel uitmaken hoe zij verder moesten varen.

Toen schipper Eriksz 's morgens zag hoe het er bij stond, hield hij nog wat meer uit de wal dan Woeltje had gedaan. Hij hield niet van de Afrikaanse kust. Die kon je soms verrassingen bereiden, waar hij het niet op staan had. Zijn likdoorn stak hem ook. Hij dacht dat er boos weer op til was, al kon hij aan de lucht nog niets verdachts ontdekken.

West ten Zuiden voeren ze nog twee dagen. Toen liet de schipper voor de tweede maal zijn schuit afvallen. Kaap Verde moest nu stellig ruim bezeild kunnen worden.

Eriksz' vrees voor onweer was tot dusver niet bewaarheid. Bikkelglad was de lucht nog altijd en de wind blies alle dagen lustig uit het Zuiden.

Maar op een middag kwamen er een paar vreemde vegen aan de hemel en kromp de wind van Zuid naar Oost. Er kwamen koppen aan de kim, die snel aangroeiden tot zwarte bergen, achter welker kammen een vals licht speelde. Er klonk een schel gefluit in het tuig.

Schipper Eriksz liet een deel der zeilen innemen en alles zeevast sjoorren. Hij liet de pompen nazien en hoosvaten klaar leggen.

„Er komt een stormpje,” zei hij tegen het volk. „Reken er op dat de poppen aan het dansen gaan.”

Voorshands bleef het kalm. De schuit liep onder het kleine zeil een rustig gangetje. Het volk aan boord had niets te doen dan wachten.

Maar in de lucht begon het plotseling te spoken. De zon schoot door de jagende wolken heen; een vals licht streek over de zee die loodgraauw was geworden, en schampte over de zwarte wolkenbergen in het Oosten. Rood werden die, vuurrood, als laaiden vlammen naar de hemel. Doch na een ogenblik was de zon weer weg en werd het duister

midden op de dag. Het fluitgeluid in het want zwol aan en over het water naderde met de snelheid van het licht een zonderling gegrom.

Toen viel de wind op eenmaal uit de bui. 't Was of de schuit gegrepen werd en weggeslingerd. Wit schuim woei plotseling van duizend sidderende golven.

„Zeil strijken!” commandeerde schipper Eriksz en zijn mannen deden het, terwijl de schuit sprong als een aangeschoten hert.

Woeltje en Jaap Leffers redderden de fok. Ze stonden samen op de smalle voorplecht. Aan het boord moesten ze zich vastgrijpen om niet weggevaagd te worden door de wind. Het zeil klapperde hun wild om de oren. Maar het kwam omlaag. De jongens palmden het doek in om het te bergen. Onderwijl dook de schuit diep met haar kop in het water; een grote golf spoelde over de beide jongens heen. Woeltje hapte een poosje tevergeefs naar lucht. Toen stak de schuit haar kop weer op en de jongens werkten verder aan het zeil. Doch er kwam weer een zware roller. „Berg je, Jaap!” waarschuwde Woeltje. Toen de golf over het plechtje rolde, lag Woeltje tegen de verschansing, zich vastklemmend aan een bolder. Hij haalde hijgend adem, nadat de golf was weggevloeid, en schudde zich de natte kop. Daarna greep hij weer naar de fok. „Jaap, pak aan!”

Maar Jaap pakte niet aan. Jaap was er niet. Woeltje draaide zich om. Waar zat die vent nu?

„Help! Help!” De stem kwam uit het water. Jaap was overboord geslagen. Verloren was hij. Aan redding was geen denken bij dit weer.

„Help! Help!” schreeuwde Jaap weer. „Haal in!”

Woeltje begreep die laatste kreet niet. Wat moest hij inhalen?

Een touw schoot Woeltje langs de benen. Een lijn, die

opgeschoten op de plecht lag, liep snel af; ze slipte weg in zee. Opeens begreep Woeltje alles. Jaap had het uiteind van die lijn gegrepen, toen hij in zee viel en hij hield het touw nog vast. Maar de rol lag los. Mèt het touw zou Jaap in zee verdrinken als hij, Woeltje, het niet hield.

Hij greep de rol. Hij sloeg het touw om een bolder. Aanstonds stond het strak gespannen. Maar dat mocht niet. Dan zou Jaap het andere eind nooit kunnen houden. Snel liet hij vieren. Ach, Jaap zou het toch niet kunnen houden. Wie kan zich houden aan een touw dat meegeleurd wordt door een schip, dat voor de storm wegvliegt. Als hij de lijn niet om zijn lijf geslagen had...

Voorzichtig hield hij de lijn in; nog even vierend zette hij hem losjes vast. Hij spande weer. Jaap hield nog vast! „Help! Help!” riep hij naar achteren. „Jaap overboord! Trek mee!”

Doch er kwam geen hulp. De mannen werkten hard aan het grootzeil. De schipper had zwaar werk aan het roer. Misschien hadden zij z'n jongensstem door het bulderen van de wind en het brullen van de zee niet eens gehoord. Waarschijnlijk had niet een van hen gemerkt wat hier gebeurde.

En Jaap lag daar in 't water. Elke minuut kon voor hem de laatste zijn. Hij moest geholpen worden. Hij, Woeltje, moest hem redden. Woeltje trok. Met bovenmenselijke kracht trok hij. Vaam na vaam palmde hij de lijn in. Weer sprong een golf over de plecht en Woeltje heen, maar hij trok door, zijn voeten schrap zettend tegen de verschansing. Het was dwaasheid, dit werken, wist Woeltje. Hoe lang lag Jaap al niet in zee? Een kwartier, een half uur. Hij was natuurlijk reeds verdronken. Een lijk zou hij aan boord halen. En daarvoor waagde hij zijn leven. Want elke roller kon hem van de smalle plecht in zee doen schieten. Toch trok hij door en nog eens gilde hij naar de mannen op het achterschip. „Help! Help me toch!”

Een zwarte vlek in het grijze water. Een lichaam vlak bij het schip. Het schemerde voor Woeltje's ogen. „Help!” riep hij nog eens. „Help!” Hij trok.

Toen struikelde hij op het gladde, slingerende dek. Hij viel. Water was rondom hem. Het touw ontglipte aan zijn handen. Dit was vergeefs geweest. Nu was hij zelf verloren... En Jaap was niet gered...

In het vooronder keek Woeltje weer om zich heen. Op een bank lag hij. Bij de tafel stonden de twee Fransen en op die tafel lag een lichaam. Een van de Fransen bracht een paar armen omhoog en naar beneden, telkens omhoog en naar beneden. Was dat Jaap Leffers, die daar op tafel lag? Was die dan toch gered? En hij ook, Woeltje, was hij dan niet verdronken? Woeltje kon langs de ene Fransman Jaap's gelaat zien. Blauwachtig wit was dat. Het gelaat van een dode. In het slavenkamp op San Thomé had Woeltje te veel doden gezien om niet aanstonds te weten wat een lijkkleur was. Waarom deden de Fransen dan zo vreemd met hem? Een dode liet men immers liggen.

Opeens ging Woeltje rechtop zitten. Met wijd geopende ogen keek hij toe. Er gulpte water uit Jaap's mond, een grote golf. En hij zuchtte. En hij sloeg zijn ogen op. Jaap was niet dood. Hij leefde!

„Aan de pompen!” schreeuwde schipper Eriksz in het vooronder. „Aan de pompen, allemaal, of we verzuipen!”

De Fransen vlogen op. Zij waren hier gereed, voorlopig. Hier waren zij met pompen klaar. Eén man hadden zij ermee gered. Hun aller leven moest gered worden door pompen.

Woeltje vloog ook op. Hij was weer kwiek. Hij zou ook pompen.

Er was geen pompstok vrij. Wel nog een hoosvat. Woeltje greep het en hij schepte. Als paarden werkten allen. Het

water klokte de spuigaten uit. Doch sneller dan zij konden pompen joeg de orkaan de golven binnenboord.

Zij werkten door, stug, onverdroten. Hun ruggen deden pijn alsof ze scheuren zouden; hun armen werden lam. Zij pompten. Voor hun leven pompten zij. En daar kwam waarlijk Jaap Leffers ook uit het vooronder. Bleek nog en duizelig. „Blijf daar!” brulde schipper Eriksz. Maar hij bleef niet. Hij wou niet rusten, terwijl de anderen vochten voor hun aller leven. Hij greep de pompstok van Jean, die uitgeput opzij gerold was, en hij pompte.

Er was iets vreemds in dit geweldig noodweer. Iets dat de mannen nog meer verschrikte en benauwde dan de storm en de zee. Een derde macht vocht tegen hen.

Hun adem ging zwaar, hun ogen brandden. Droog waren hun lippen en hun tong was rauw. Door rode wolken voer hun schip. Vlak boven zee rolden die wolken. Zij stonden zelf in een rode mist. Het beet zo in hun ogen, dat zij die moesten sluiten; het sneed zo in hun keel, dat zij zwaar rochelden. Wat het was wisten zij niet, en storm en zee brulden te geweldig dan dat zij het elkander konden vragen. Zij hadden ook geen tijd om elkaar iets te vragen, want het was pompen of verzuipen. Tot over hun knieën waadden zij reeds door het water.

Eriksz had bovenmenselijk werk om de schuit met de kop op de wind te houden. De schipper speelde daartoe kaats met zee en storm. Een schrikkelijk kaatsspel was het met als inzet het schip en zijn bemanning. De zee joeg op de kop aan en een valse vlaag besprong de schuit aan bakboord. Schipper Eriksz moest die vlaag opvangen en onmiddellijk daarop moest hij de boeg weer op de golven zetten. Hij moest bedacht zijn op elke slinkse roller. Eén ogenblik van weifeling of één moment, waarin zijn krachten faalden, en de schuit was met man en muis verzwolgen door de zee.

Terwijl elk voor eigen leven en voor dat van zijn makkers vocht, werden zij al meer geplaagd door de brand in hun ogen, door het schuren van hun keel zodat hun adem stakte. Zij ontdekten nu de vreemde rode kleur ook op het water, op hun doorweekte kleren, op de zeilen. Het schip, de zee, de lucht, alles was rood. Was dit gezichtsbedrog? Kwam dit doordat hun ogen verstard waren van angst en moeheid en van het vreemde branden? Of waren duistere machten losgelaten op het schip en dansten duivels in de rode wolken?

Die duivels waren in de storm en in de zee. Ze speelden hun demonisch spel met het kleine scheepje, dat zich op de grote oceaan gewaagd had. Ze gooiden het elkander toe. Een doldriest spel maakten zij ervan. De wind kaatste het schuitje naar de duivel van de zee toe en de zee slingerde het naar de demon van de wind. De eerste keer mocht de mast nog omhoog wijzen, straks zouden de zeilen plat op het water neerkomen, bij de derde worp moest de kiel naar boven zijn gekeerd. De duivels van zee en wind werden nijdig, toen het spelletje niet liep zoals zij wilden. Zij werden woedend op de derde man, die meedeed met hun spel, de schipper! Zij wilden hun speeltuig omwerpen en de kleine poppetjes aan boord er uit schudden. Maar die derde man, die schipper aan het kleine roer, zette hun telkens de voet dwars. Hij belette de zee gedurig om haar golven binnenboord te stuwen, en hij wendde het notedopje immer zo, dat de windduivel het nooit dwars voor zijn brede mond kon krijgen om het weg te blazen.

Doch hoe gering zijn mensenkrachten als zij moeten vechten tegen elementen. De schipper, die met roodbelopen ogen en rochelend tegen de prikkel in zijn keel aan het roer stond, zou spoedig aan het einde van zijn krachten zijn. De mannen aan de pompen hielden het niet vol. Jaap en Woeltje waren reeds uitgevallen. Jaap lag weer in het voor-

onder. Woeltje had daar niet eens kunnen komen. Hij lag te spuwen in een hoek, half in het water, dat hoog in de schuit stond. Slechts een onberedeneerde drang naar het leven was oorzaak dat hij, ofschoon half bewusteloos, zijn hoofd nog boven water hield.

Nog even slechts. Dan zouden de demonen van zee en storm hun spel spelen zonder de derde man. Ze zouden het schuitje keren en de poppetjes in de golven schudden.

Maar toen scheidde plotseling een van de grote spelers er mee uit. De storm hield op. De wind ging liggen, even onverwacht als hij was opgestoken. De zee, narrig over die spelbrekerij, ging daarna op haar eentje met de schuit aan het kaatsen. Ze wierp het scheepje hoog uit het water op, en zond, als het weer naar beneden plofte, een slinkse golf om het van achteren te besluipen. De grimmige kerel aan het roer hield echter keep. Hij spande, nu het eind van het gevecht in 't zicht kwam, zijn laatste krachten in. En de kromme mannetjes aan de pompen bleven trekken, hoe zwaar zij rochelden en hoe zingend de ademhaling ging.

Op haar eentje kon de zee haar wrede spel niet blijven spelen. Haar golven slechtten langzaam af. Zij had geen kracht meer om het kleine schuitje om te wippen. Zij had verloren.

De mannen in de boot herademden. Schipper Eriksz kon armen en benen, verstijfd van de greep om het roer en van het schrapzetten tegen de spanten, weer rekken. De mannen rechtten hun ruggen na het zware pompen om een ogenblikje uit te blazen. Allen haalden ruimer adem, nu zij de wanhopige strijd tegen de demonen toch gewonnen hadden. Maar toen ze elkander aanzagen, schrokken zij. Waren zij mensen of duivels? Rood waren ze geworden. Hun haren, hun wangen, hun kleren; zelfs het wit van hun ogen was asrood. Uit de hoek, waar hij uitgeput was neergezegen, staarde Woeltje naar de mannen. Waren dit

zijn makkers nog? Baarlijke duivels waren zij geworden in het satanisch spel met de demonen van zee en storm.

„Jean, pak jij een ogenblik het roer!” gelastte de schipper aan de kleine Fransman.

Jean deed het en de schipper schepte een emmer water uit zee. Hij duwde zijn rode kop daarin en snoof en proestte. Het water droop hem uit zijn haar en baard. Hij schepte een tweede puts en wies zich ferm met zeep. Een derde emmer leegde schipper Eriksz over zijn natte kop. Toen waren zijn haar en baard weer zwart geworden en hadden zijn wangen hun oude bruinverbrande kleur terug. Alleen het oogwit was nog rood. Nu zoet water! De schipper haalde de stop uit het watervat, die hij vóór de wervelstorm losbarstte, er extra stevig ingestoken had, en vulde een kroes. Daarmee spoelde hij lang en herhaaldelijk zijn mond en gorgelde zijn keel.

„Ziezo,” zei schipper Eriksz, „ik ben weer duivel-af. Nu jullie en de schuit.”

Zij wiesen zich en gorgelden en werden ook weer mensen. En zij zwabberden de schuit zo grondig als ze nooit gezwabberd hadden.

„Die storm was een caeck,” onthulde schipper Eriksz. „Ik heb hem eerder meegemaakt in deze buurt. Ze duren nooit lang, maar lekker zijn ze niet.”

„En dat rode?” vroeg Woeltje, nog schor van het schuren in zijn keel, „dat rode, wat was dat?”

„Woestijnzand,” luidde het antwoord van de schipper.

„Woestijnzand? Hier op zee?”

„Natuurlijk hier,” zei Eriksz. „We zitten onder de kust van Afrika. De wind was Oost. We hebben het zand van de Sahara op ons dak gekregen. Op onze schuit en aan en in ons lijf. Bah, ik ben het nog niet kwijt.”

Hij nam weer een slok water en spoelde daar zijn mond mee, omdat het zand nog tussen zijn tanden knarste.

Acht mensen in een wrakke schuit

De boot met vluchtelingen bleef enkele weken achtereen naar het Noorden koersen. Ze schoot flink op. Ofschoon er geen bestek gemaakt kon worden, viel dat wel af te leiden uit de temperatuur. Het werd koeler en de zee werd ook ruwer dan ze, de korte storm bij Kaap Verde uitgezonderd, op deze reis geweest was. En allengs meer trad aan het licht dat een vissersschuit van San Thomé niet het meest geschikte vaartuig voor een lange reis was. Het schip kreeg veel te lijden van de zee. Nu was er hier, dan ginds een lek doordat er naden open waren. Er moest haast aan één stuk gepompt en telkens weer gekalefaterd worden. De zeilen vertoonden steeds meer scheuren en er was maar weinig waarloos doek aanwezig. Daarbij kwam het bezwaar dat er geen timmerman noch een zeilmaker aan boord was, zodat het reparatiewerk niet bijster vlotte. Maar het ergste was dat het met de victalie slecht stond. Dat had de caeck gedaan. Na het bedaren van die storm meenden ze dat ze er goed afgekomen waren: het schip behouden en geen man verloren. Maar toen Woeltje die middag rijst wou halen voor het middagmaal, deed hij een ontstellende ontdekking. De zakken stonden in het water. In zout water. En alles was rood, van binnen en van buiten, naar bij het openmaken bleek. Het woestijnzand, dat overal doorheen drong, was ook doorgedrongen tot de rijst. Nat, zout,

zanderig: het kostelijke voedsel was oneetbaar. Slechts één zak, die op een andere plaats geborgen was, was goed. Maar één zak rijst voor acht man, dat was verre van voldoende voor de reis. En twee watervaten waren overboord gerold. Er was alleen drinkwater in het kleine vaatje op de plecht en dat zou niet tot Holland strekken.

Het werd hoog tijd dat ze in een haven kwamen of overstappen konden op een ander schip, dat hen naar patria kon brengen. Maar tot dusver hadden ze nog geen enkel zeil ontmoet en een haven bezeilen, wanneer zou dat gaan? De Portugese schipper had gezegd dat ze in een Portugese haven aanstonds gevangen genomen en naar de galeien verwezen zouden worden. En als ze een Afrikaanse haven binnenliepen, hadden ze kans weer in de handen van piraten te vervallen. Een Franse haven zou het eerste veilige toevluchtsoord zijn. Maar zou hun wrakke scheepje hen door de Golf van Biscaje kunnen brengen? In elk geval zou hun snel slinkende voedselvoorraad bij die tijd uitgeput zijn. Een Hollands schip of een schip van een bevriende natie moesten zij ontmoeten. En spoedig, want de nood ging nijpen.

Ze keken scherp uit. Nu ze noordelijker kwamen, in de nabijheid van de Straat en Portugal, moest de vaart drukker worden. Bevriende en vijandelijke schepen waren hier te verwachten. De eerste moesten ze zoeken, de andere, weerloos als ze waren, mijden. Het kon een nauwe doorvaart worden tussen Scylla en Charybdis.

Op een dag kwam er een zeil in 't zicht, het eerste na vijf weken varen.

„Redding!” riep Woeltje schor. Zijn keel was droog van dorst; de honger knaagde in zijn lijf. Reeds langer dan een week waren rijst en water door de schipper uiterst karig toegemeten.

Was het werkelijk redding? Acht paar ogen tuurden

naar het Noorden, waar het zeil snel groter werd. Was het een Hollander, een Fransman, of een Engelsman wellicht? Dan waren zij gered. Maar als het een vijand was...

„Afhouden!” riep de schipper van de voorplecht naar de man aan het roer. „Het is een Spaanse kraak.”

Ze hielden af. Op verre afstand voeren ze de kraak voorbij. Liever omkomen van de honger, dan in de handen van de vijand te vallen. „Snoer de buikriem nog wat vaster, jongens,” ried de schipper.

Jawel, jawel, haal aan de buikriem. Maar daar komt ook een eind aan. Een oudere man kan misschien tegen hongerslijden. Maar hoe staat het met een jongen in de groei als hij één bordje rijst krijgt voor een hele dag? Hij rammelt van de morgen tot de avond en kan des nachts niet slapen van de buikkrampe.

Woeltje raasde van de honger. Met lede ogen zag hij het grote schip met de vele zeilen langs gaan. Daar was natuurlijk voedsel bij de vleet en hier... vóór morgen kreeg hij geen korrel meer.

Begerig tuurde Woeltje over zee of er geen nieuw zeil opdook, of er niet eindelijk een Hollands schip verscheen. Doch inplaats dat hij een schip ontdekte, kwamen er sterretjes voor zijn ogen. De honger had hem zo slap gemaakt dat de hele wereld voor zijn ogen draaien ging. Met een slag viel hij op de plecht neer. Schipper Eriksz droeg hem naar zijn kooi.

Woeltje kon niet meer opstaan. Nu hij eenmaal lag, schenen al zijn krachten plotseling weg te zijn. Hij kreeg buikloop, gepaard met hoge koorts. Zou hij, die de hel van San Thomé had overleefd, nu sterven, nu ze al ter hoogte van Gibraltar waren? Dagen lag hij ijlend in zijn kooi. Schipper Eriksz zat er hulpeloos bij. Als Krijn er nu maar was geweest! Die had verstand van chirurgijnswerk. De schipper wist niet wat hij met een zieke aan moest vangen.

Woeltje haalde het er door ondanks de zeer gebrekkige verpleging. De koorts daalde en de buikloop minderde. Hij kreeg weer trek aan voedsel. Als er maar voedsel was geweest! Maar er was niets dan een beetje droge rijst, dat omtrent bij de korrel werd geteld. Hoe kon een zieke daarvan weer op krachten komen? Woeltje bleef uiterst zwak.

Op een middag ging het luik van het vooronder, waar Woeltje overdag doorgaans alleen lag, open en daalde iemand het trapje af. Jaap Leffers was het. Hij kwam naar hem toe met een schaalpje in de hand: „Hier, jô, eet es.”

Woeltje keek verwonderd naar het schaalpje rijst. „Ik heb m'n portie al gehad.”

„Je lust toch zeker nog wel wat?”

De zieke keek begerig naar het voedsel. Lusten? Graag! „Hoe kom je er aan?” vroeg hij.

„Niks vragen, alsjeblieft.”

Woeltje's hand ging al naar het schaalpje, maar toen hij Jaap aanzag, trok hij zijn hand terug. Zijn wangen waren hol, blauwe wallen waren onder zijn ogen, die diep in hun kassen lagen en waaruit de honger keek. „Jij hebt ook honger,” zei hij.

„Geeft niks. Dit is voor jou.”

„Van de schipper?” vroeg Woeltje.

„E... ja, van de schipper.”

Maar Woeltje had zijn aarzeling bemerkt. „Je liegt!” viel hij fel uit. „Dit is je eigen portie voor vandaag.”

Door Woeltje's plotselinge uitval werd Jaap verward. „Nee... ja... wat zou dat?” vroeg hij hikkend.

„Ben je gek dat ik jouw rijst opeet.”

„Eet op, Woeltje,” drong Jaap, „eet op.”

Maar Woeltje schoof het schaalpje weg. „Denk je dat ik jou verhongeren laat?”

„Dat heb ik verdiend,” zei Jaap met een gesmoorde stem.

Wat had Jaap toch, vroeg Woeltje zich af. „Waarom praat jij zo vreemd?”

Jaap zei er niets op. „Eet!” gebod hij.

Maar Woeltje wou niet. „Waarom praat jij zo gek?” vroeg hij weer.

„Eerst eten!”

En Woeltje at. Gulzig at hij het schaaltje leeg. „Verrukkelijk!” zei hij, terwijl hij over zijn buik wreef.

Jaap had er vreugde in. Toen Woeltje klaar was, bleef hij zitten. Hij sprak niet, maar hij draalde om heen te gaan. Het was net of hij nog iets te zeggen had. Woeltje dacht dat hij op een bedankje wachtte. „Ik dank je vriendelijk, hoor Jaap.”

„Niks te danken,” zei Jaap echter nors. Toen, snel en fluisterend, alsof hij zich er voor schaamde, vroeg hij: „Wil je me wel vergeven, Woeltje?”

„Wat vergeven?” vroeg Woeltje verbaasd.

„Dat ik altijd zo slecht geweest ben,” zei hij gehaast. „Dat ik jou zo vaak getreiterd heb, op de eerste reis al en later telkens weer. Ik was jaloers op jou, Woeltje, omdat jij in de pas stond bij de schipper, omdat je flink was. Daarom plaagde ik jou. Ik was gemeen...”

„En daarom geef je mij jouw eten en lijdt zelf honger!” riep Woeltje uit. „Jaap, je bent een ezel en ik ben gek dat ik die rijst opgegeten heb.”

„Je kunt het me toch lekker niet teruggeven,” zei Jaap met een zwakke glimlach op zijn ingevallen wangen. Het deed hem goed dat hij dit althans voor Woeltje had kunnen doen, al was hij zelf ook flauw van honger. Maar hij was nog niet klaar met Woeltje en zichzelf. „Ik heb jou getreiterd,” ging hij door met zijn belijdenis, „en jij hebt mij het leven gered...”

„Ik heb je er niet uitgehaald,” wierp Woeltje tegen.

„Zonder jou was ik verdronken,” hield Jaap vol. „Jij

redt mij het leven en ik... ik -schor werd zijn stem - ik heb jullie al de ellende van dit laatste jaar bezorgd." Hij snikte.

„Wat daas je nou?" vroeg Woeltje verbaasd.

„Ik ben de schuld dat jullie allemaal gevangen bent genomen op het eiland van de Prins."

Nu begreep Woeltje waar hij op doelde. „Och vent, wat haal jij een ouwe koeien uit de sloot. Kom nou, jô... de schipper heeft gezegd dat hij niet één man en zeker niet een jongen op wacht had moeten zetten."

„'t Is tòch mijn schuld..." kreet Jaap, „mijn schuld dat dertig van ons dood zijn. Het is mijn schuld ook als jij doodgaat."

„Ga weg," zei Woeltje, die verlegen werd met die belijdenis. „Jij wilt de hele wereld op je nek nemen. Ik zat ook te suffen aan het roer, toen we drie weken geleden haast op de Afrikaanse kust verzeilden. Als ik even later wakker was geworden, waren we toen allemaal naar de kelder gegaan."

Maar Jaap liet zich niet troosten. Hij was geheel uit het lood. „Wil je me vergeven, Woeltje?" vroeg hij.

„Natuurlijk!" schreeuwde Woeltje. „Maar haal me nooit zo'n streek weer uit. Ik kauw jouw eten nooit meer op."

Hij schreeuwde zo hard omdat hij huilen moest en dat niet wou.

De vissersschuit zeilde door en de mannen pompten, hoosden en flikten de gaten, die in boord en zeilen vielen; ze brasten de zeilen als dat nodig was.

Doch moeilijk ging die arbeid de verzwakte mannen af. Bij het pompen moesten ze elkander om het kwartier aflossen, omdat een man die honderd halen had gedaan omtrent voor Pampus lag. Wie had dat ooit beleefd dat een Hollands zeeman na een kwartier niet langer pompen

kon? Anders stonden ze uren aan de pomp en lachten ze als er over rust gesproken werd.

En Woeltje kon zijn kooi niet uit. Eén keer had hij het willen proberen. Toen er buiten hem niemand in het vooronder was, had hij zijn benen over de rand der kooi geslagen. Hij werd toen hij zo zat wat licht in het hoofd, maar daaraan wou hij zich niet laten kennen. Hij liet zich zakken en stond op de vloer. Toen evenwel ging alles nog veel harder voor zijn ogen draaien dan destijds op de plecht, een rode schemer kwam er om hem heen, daarna werd alles zwart. Schipper Eriksz vond hem bewusteloos op de vloer van het voorondertje. Hij wilde hem optillen om hem te kooi te leggen, maar de sterke schipper was zelf ook zo verzwakt dat dat niet lukte. Hijgend moest hij hem weer laten zakken. Met Wouter samen had hij Woeltje in zijn kooi gekregen. Wrak volk leefde op een wrakkeschuit. Zouden zij ooit Holland halen?...

Er kwam na dagen weer een zeil in het zicht en opnieuw stond de bemanning op de uitkijk. Zou het deze keer een vriend zijn? Een Hollands schip misschien? Het zeil was achter en aan loef in 't zicht gekomen. Een oploper was het. Schipper Eriksz liet zeil minderen, opdat het andere schip hen sneller naderen zou.

Het was geen Hollander zagen de schepelingen spoedig, geen fluit en geen karveel. Een Duinkerker misschien? Voor een kaper scheen de schuit te groot. Dan wellicht een Spanjaard? Voor een Spaanse koopvaarder, waar elk Hollands schip om lachte, moesten zij beducht zijn. Hun hoop verflauwde; hun vrees groeide aan. Zouden ze maar niet haastig zeil maken om aan een achtervolging te ontkomen? Ach, zou dat kunnen? Het doek hing half in flarden bij de mast en de schuit liep zwaar.

Woeltje lag in spanning in zijn kooi. Hij hoorde het geloop, hij merkte dat er wat bijzonders gaande was. Een

woord, dat tot het vooronder doordrong, deed zijn hoop oprijzen. Er was een schip in 't zicht.

„Hoe is 't?” vroeg hij aan Wouter, toen die een ogenblik in het vooronder was.

Hij haalde de schouders op. „Geen Hollander. Een Spanjool misschien. Dit wordt ons laatste robbertje, Woeltje,” zei hij met een grijns.

Er was lawaai aan het tuig. Zeil werd gehesen. „Daar heb je 't al,” zag Wouter zijn sombere voorspelling in vervulling gaan. „Ze maken zeil. We moeten er vandoor. Maar deze slak loopt niet meer. Voor de haaien zijn we, Woeltje, voor de haaien!”

Ontsteld luisterde Woeltje naar de geluiden buiten, terwijl Wouter in een kast aan het rommelen was. „Stil, Wouter, stil eens?” vroeg hij. „Ik hoor wat.”

„Schieten soms? Eén twaalfponder en dit hele gammele gevalletje ligt uit elkaar.”

„Nee, nee, luister, let eens op. We zijn over stag gegaan.”

De schuit lag over bakboord. Dit betekende dat hij terug zeilde, naar het vreemde schip toe. Zij hoorden dansen op de plecht en de beide Fransen juichten uitgelaten.

„Da's kasjeweel!” riep Wouter en hij sprong, plotseling weer rap geworden, het vooronder uit. „Een Fransman! Een Fransman!” riep hij daarop naar beneden. „Woeltje, we zijn op het nippertje gered.”

Dat laatste mocht Wouter er wel bij zeggen, want toen ze bij het Franse schip langs zij kwamen, hadden ze nauwelijks meer de kracht om langs de touwladder naar boven te klauteren en was er geen, die Woeltje aan boord kon dragen. Een stevige matroos van het Franse schip klom naar beneden en hief de zieke op zijn schouder. Licht als een veertje was de knaap. Hij droeg hem gemakkelijk bij de ladder op naar boven.

De Franse schipper maakte nog aanstalten om de schuit uit San Thomé op sleeptouw te nemen. „Laat maar!” zei Eriksz, „het ding is niets meer waard en het heeft zijn dienst gedaan.”

Toen hees de Fransman zijn zeilen en koerste naar Bordeaux. In zijn vooronder lagen acht geraamten in de kooien en de kok ging aan het werk om een licht verteerbaar ziekenkostje te bereiden.

Weer thuis!

„Er ligt een Hollander in de haven en hij wil ons meenemen naar huis.” Met die boodschap keerde schipper Eriksz aan boord van het Franse schip terug, nadat hij onmiddellijk na hun aankomst in Bordeaux de wal op was geweest. „Durf jij de reis aan, Woeltje?”

„Wel zeker,” zei Woeltje en hij veerde overeind in zijn kooi. „Welzeker durf ik het aan. Dacht u dat ik hier alleen achterblijven wou, terwijl de anderen naar huis gaan? Ik moet er bij zijn als de mannen van de Sint Pieter in Enkhuizen komen.”

„We konden ook met zijn allen wachten op een volgende gelegenheid,” opperde de schipper.

Woeltje wou er niet van horen. „Om mij zouden jullie dan nog langer moeten wachten? Nee, nee. En ik kan ook best. Ik voel mij weer gezond en sterk.”

Om dat laatste lachte schipper Eriksz even fijntjes. Woeltje was nog bleek en smal, een schaduw van de jongen van een maand geleden. „Het zal jou tegenvallen, vrindje, als je weer uit bed komt. Maar wil je mee, welaan, op de Dolfijn is er nog wel een kooi voor jou.”

Het was zoals de schipper zei. In de week waarin de Franse kok hem had verwend, was Woeltje in bed een hele Piet geworden. Maar toen hij zijn benen over de rand van de kooi stak en door het volkslogies van het Franse schip

wou lopen, moest hij haastig neerstrijken op een bank. Hij was vreemd licht in het hoofd en zijn benen prikten, en zelfs het zitten aan de tafel viel hem duchtig tegen. Hij kon amper wachten dat zijn kooi geschud werd en toen moest hij door een makker er weer in geholpen worden. Toch wou hij niet achterblijven in Bordeaux. Hij wou naar huis, naar Moeder toe. Ze droegen hem aan boord van de Dolfijn, het Hollandse schip, dat ze in deze haven troffen, gereed om thuis te varen, en hij ging daar weer te kooi. Slechts met een half oog zag hij de volte van de Franse haven, een bos van masten en veel vlaggen, en onder die vlaggen het oranje-blanje-bleu, niet enkel van de steng van de Dolfijn maar wapperend op vele schepen. Dat was de vlag van Holland. Zij waren gauw weer thuis. Zijn hart trilde van verlangen.

Toen de Dolfijn Bordeaux verlaten en de kop naar het Noorden had gewend, kwam er een bittere bijsmaak aan het verlangen om naar huis te gaan. Hij was nog ziek. Moest hij ziek thuis komen? Zou hij straks van het schip naar huis gedragen moeten worden, zoals hij in Bordeaux aan boord gedragen was? Daar kwam zijn jongenstrots fel tegen op.

„Och jô,” troostte Jaap Leffers hem. „Je hebt nog een volle week om op te knappen. Tegen dat we binnen zijn, kun jij best beter wezen. Je zult het zien, als wij Enkhuizen in 't zicht hebben, zit jij in het topje van de mast.”

Woeltje lachte ongelovig. Gister kon hij nog geen stap doen en zou hij dan over een week weer fit zijn? Toen hij die middag echter voor de tweede keer probeerde hoe het hem uit bed beviel, ging het al wat beter. Hij bleef een uurtje aan tafel zitten. En de volgende dag verscheen hij, stevig ingepakt, want het was koud op zee, al even aan het dek. Als een jong mens eenmaal aan de beterende hand is, gaat het gauw. De kok aan boord van de Dolfijn

was geen Fransman, die de kunst verstond liflafjes te bereiden, die een zieke licht verdraagt. Hij schafte de Hollandse scheepskost en het was maar goed dat Woeltje niet aanstonds na de redding uit de vissersboot in zijn handen gevallen was. Nu was hij ver genoeg op weg naar beterschap om stevige kost te kunnen verdragen. De eerste dag ging de schaal raasdonders met spek nog wel haast even vol terug als ze hem was gebracht, maar op de tweede dag at hij met smaak van de dikke erwtensoep, en daarna ging alles grif naar binnen. „Woeltje, je haalt het,” zei Jaap, toen de patiënt zich tweemaal achtereen een bord met bruine bonen liet vullen. „Je zit vast in de ra als we de haven binnenvallen.”

Weer lachte Woeltje ongelovig. Zijn slapen klopten nog als hij de trap oplom van het kuildek naar het voorkasteel.

„Zie maar naar ons,” zei Jaap. „Wij waren immers ook slap als een vaatdoek, toen we door die Fransman werden opgepikt. En kijk nu eens.”

Waarlijk, men kon het de overlevenden van de Sint Pieter amper aanzien dat zij bijna anderhalf jaar op San Thomé een slavenleven hadden geleid en anderhalve maand honger hadden geleden op een vissersboot. Ze waren nog wat mager, maar fris en gezond zagen ze er uit. Flink voedsel, het ontslagen zijn van alle zorgen en een blij vooruitzicht hadden wonderen gedaan.

„Jij gaat ons achterna,” voorspelde Jaap.

Hij kreeg gelijk. Toen de Dolfijn ter hoogte van de Maas was, stond Woeltje met de anderen op en ging met hen te kooi. Toen het schip de Zuiderzee in koerste, liep hij als een haas weer over het dek. En toen Enkhuizen in het zicht kwam, zat hij in de bramra!

Het was het oude Woeltje weer. vlug en beweeglijk. Alleen. hij was niet meer het kleine kereltje dat twee en een half jaar geleden het zeegat uitgevaren was. Meer dan

een hoofd was hij gegroeid. Wat schraal was hij en nog wat bleek door de ziekte, die hij pas te boven was, maar ferm, een jongen, die men zestien geven zou.

Een vreemd gevoel leefde in Woeltje, toen hij zijn land terugzag. Waren de torens toen ook zo rank en spits en stonden de boerderijen destijds ook als pyramiden in het wijde land? Stond het kasteel van koning Radboud toen ook zo trouw op wacht vóór Medemblik? Groen was het land en klaar als een spiegel was de zee. Uit de ra zag je de schuimvoor, die de Dolfijn in die spiegel sneed. En boven hem was de hemel, een sterke Hollandse voorjaarshemel met veel puur blauw en grote wolkgevaarten, waarin de tinten liepen van loodgrauw tot het helderst wit van ijle wolken waar de zon op scheen. Vroeger had Woeltje een wolkenhemel enkel mooi gevonden als hij er honden en paarden en schepen in zag of als hij er een landkaart van kon maken. Nu, nadat hij in haast drie jaren geen Hollandse hemel had gezien, ontdekte hij hoe schoon hij was in zijn wisseling van blauw en alle tinten wit, en in de beweeglijkheid van zijn wolkenstoeten, die hoog en statig voeren boven het vlakke land.

Na het ronden van de Gelderse hoek lag Woeltje's vaderstad recht voor hem. De Zuidertoren was al lang in het zicht geweest. Over de Drechtelandse dijken heen had hij hem al van ver gezien. Nu herkende Woeltje ook de Ketendoor en de Engelse toren en zag hij de hoge huizen van de Wierdijk. Op de rede lagen fluiten en karvelen; smakken en staalevers voeren met hen op of lagen tegen. Sloepen roeiden de haven uit en in. Woeltje herkende de vissers aan hun schepen. Ginds voer de Kromvinger in zijn kleine schuit; daar zeilde de Roetmop; de Spekslokker was bezig zijn netten in te halen. Op het hoofd - ze naderden de haven nu heel dicht - herkende hij het Kwarteltje naast de Leugenkist. Weer thuis! Weer thuis! Weer in de omgeving

waar geen paal of boompje vreemd is en je alle mensen kent. Wie liep daar met die emmer in de hand op de haven-dam? Was dat Gerrit Luytsz niet? „Ha, die Gerrit!” schreeuwde Woeltje van zijn hoge plaats. Het was Gerrit. Hij keek alle kanten heen. „Hierzo!” riep Woeltje. Maar Gerrit keek niet hoog genoeg. „Hoger!” riep Woeltje weer. En toen kreeg de jongen op de dam de jongen in de bramra in de gaten. Maar hij herkende hem niet; op de Dolfijn had Gerrit Luytsz geen kennis.

„Ken je mij niet meer?” riep Woeltje naar omlaag. „Ken jij Woeltje helemaal niet meer?”

Toen liet Gerrit zijn emmer rinkelend op de keien vallen. „Ben jij Woeltje?... Ben jij niet dood?”

„Dat kun je zien en horen, makker!” lachte Woeltje.

De anderen van de Sint Pieter stonden op het dek, gereed om aan wal te stappen, zodra het schip de trossen vast zou hebben.

„Blijf jij daar, Woeltje?” riep schipper Eriksz naar boven.

„Nee, nee!” Hij liet zich haastig glijden en stond op het dek voor de Dolfijn nog vast lag. Plunje ophalen was niet nodig. De overlevenden van de Sint Pieter hadden geen plunje. De kleren, die ze droegen, waren zelfs geleend.

Zodra de loopplank uitlag, gingen ze aan wal. Maar toen was het geen kleinigheid om van de haven thuis te komen. Ieder wist opeens dat er volk van de Sint Pieter in de stad gekomen was en ieder wou die mensen spreken. Veel zeevolk wachtte hen al bij de loopplank op; van alle schepen in de haven kwamen de bootsgezellen afgeklauterd. Algemeen was aangenomen dat de Sint Pieter met man en muis vergaan was. Een schip, waarvan sinds '90 niets meer vernomen was, zou op de verre Zuidelijke zeeën wel gezonken zijn. En nu doken schipper Eriksz en vijf anderen daar plotseling weer op. Elk wilde weten wat hun overkomen was. Zij stonden aanstonds tussen een haag van

volk. Doch Woeltje had gauw genoeg van het antwoord geven op de vragen. Hij wou naar Moeder toe. Terwijl de anderen nog druk praatten, drong hij stilletjes door de haag van mensen heen en daarna maakte hij zich haastig uit de voeten.

Nu liep hij alleen door de eigen stad langs straten, waar hij elke steen van kende. Hij ging de Bocht door, het Spui over naar de Havendijk. Daar hing bakker Jansen in zijn bestoven werkpak over zijn onderdeur om uit te blazen na het warme werk. Schoenmaker Maartens zat in zijn potkas te kloppen op de zolen. En ginds was het huisje van Krijn Klauwers. Een witte muts schemerde achter het horretje. Dit gaf Woeltje een steek in het hart. Krijn's vrouw zat daar; hij zou naar haar toe moeten gaan om te zeggen dat haar man gestorven was. Zijn snelle stap werd trager en hij ging het huisje schuw voorbij. En zijn hart bleef kloppen. Hoe zou het thuis zijn, vroeg hij zich af. Zou Moeder er nog zijn? Zou Vader nog leven en al de kinderen? In drie jaar tijds kan er aan wal ook veel gebeuren, evengoed als op een zeereis. Als er thuis eens een ontbrak... Zijn vreugde was op eenmaal weg.

Hier was het Kreupeltje. Ginds stond hun huisje. Wie speelde op de stoep met bikkels? Zou dat Truitje zijn, zijn zusje? Was die al zo groot? „Dag Trui!” groette hij.

Het meisje keek op. „Dag,” zei ze flauwtjes tegen de jongen, die ze niet herkende, en speelde met haar bikkels door.

Het poortje naast het huis was open. Hij liep het runnetje over achterom. In de keuken zag hij Moeder bezig. Ze stond te strijken. Zou zij hem wel herkennen?

Toen zijn schaduw op het raam viel keek zij op. „Aart!” riep ze, eer hij een woord had kunnen zeggen. Ze vloog naar de deur, die hij al open had getrokken. Op de drempel vielen ze elkander om de hals.

„Mijn jongen, mijn jongen!” riep ze uit. „God heeft je m'uit de dood teruggegeven.” Van vreugde schreide zij.

Woeltje wist geen woord te zeggen; het kropste in zijn keel. „Moeder!” had hij alleen geroepen. De vreugde van dit weerzien was te groot.

Zij stonden met de armen om elkanders hals, totdat een felle schroeilucht en gehuil hen op deed schrikken.

Vrouw Wessels vloog op haar strijkbout af, die een gat gebrand had in een boezelaar, en Woeltje keek naar de beide kinderen op de vloer, die huilden omdat Moeder schreide: een kleuter en een meisje van een jaar, een broertje en een zusje, die geboren waren nadat hij weg gegaan was.

Vrouw Wessels had haar strijkplank nog niet opgeruimd en Woeltje zat met zijn jongste broertje op de schoot, toen Vader Wessels haastig binnenkwam. In de buizenhaven, waar hij werkte op zijn schuit, had hij gehoord dat er volk van de Sint Pieter thuis gekomen was. „Jouw jongen ook,” vertelden ze.

Aart thuis? Zijn zoon nog levend? Wessels kon het nauwelijks geloven. Hij had zijn werk in de steek gelaten en was met haast naar huis gerend. Waarlijk, daar zat Aart, daar was zijn jongen. Uit de doden opgestaan!

„Kerel, waar kom jij vandaan?” vroeg zijn vader hem. „En wat ben je gegroeid! Geen Woeltje ben je meer, hoor! Aart ben je nu!”

Aart lachte erom en hij vertelde van de reis, van Magasant, van het lange drijven bij de Linie, van Prinseneiland...

Moeder zat er in haar werkjak bij, net als Vader in zijn werkgoed. De broertjes en zusjes kwamen onder het vertellen binnen en luisterden mee; een paar buurvrouwen stonden in de deur. En niemand dacht er aan dat hij moest werken.

Woeltje vertelde van de overval van de piraten, van

hun laatste tocht met de Sint Pieter; van het slavenleven dat ze op San Thomé geleden hadden, van hun vlucht met zoveel avonturen, van zijn ziekte en hun redding. Hij vertelde wat zij waargenomen en ervaren hadden op de goudkust van Guinee. „Daar wil de schipper weer heen,” besloot hij, „en ik...”

Plotseling brak hij af, want hij had een flits van schrik gelezen in de ogen van zijn moeder.

Maar hij begreep niet wat die schrik betekende. „Fijn dat ik thuis ben,” zei hij terwijl hij zijn hand op die van Moeder legde, en haar in de ogen keek. Bij die ogen waren kleine rimpeltjes gekomen in deze drie jaar en er liepen grijze draden door het haar, dat onder haar muts uitkwam. Maar haar gelaat was even zacht en goed als vroeger en in haar ogen blonk een warme liefde.

Toch stond Moeder het eerst op. „Wij kunnen niet de hele dag op onze stoel zitten,” zei ze. „Allez, Pieter, verkleed je gauw. Truitje, haal bij bakker Jansen meel en gist met krenten. We zullen hopen dat Aart na al die fijne hapjes van een Franse kok zijn moeders kostje ook nog lust.”

„Het zal wel gaan,” lachte Woeltje en hij stond ook op en ging naar het tuintje achter het huis, waar de sneeuw-klokjes al volop bloeiden en de eerste crocusjes hun kelkjes openvouwden. Hij keek naar de konijnen – één had er jongen – en naar de kippen in het hok. En toen dreef uit de keuken reeds een lekkere baklucht aan. Pannekoeken bakte Moeder! Die had hij in drie jaar niet geproefd.

Het werd een feestmaal in het kleine huis aan het Kreupeltje, waar een verloren zoon teruggekeerd was. „Moeder, dit smaakt veel fijner dan het fijnste kostje van die Franse kok,” getuigde Woeltje en hij deed zijn buikriem af.

Des avonds zat het huis van Wessels weer vol mensen. Ooms en tantes, burens en vrienden, allen waren nieuws-

gierig om te horen van de avonturen, die Woeltje overkomen waren. Een trotse vader luisterde voor de tweede maal met groot genoegen naar het verhaal van zijn zoon en een blijde moeder schonk slemp en deelde koek uit.

Woeltje sliep die nacht weer op zijn oude strozak onder het pannendak. Vóór hij zijn oor op het kussen legde, was hij voor het bed geknield: „Ik dank U, Here, dat Gij mij thuis gebracht hebt.”

De volgende dag had Woeltje een moeilijke boodschap. Naar vrouw Klauwers moest hij. Aan zijn moeder bekende hij hoezeer hij tegen deze boodschap opzag, maar die dacht dat het wel mee zou vallen. „Vrouw Klauwers kan veel dragen,” zei zij.

Hij ging met lood in de schoenen. Toen hij haar witte muts zag schemeren achter het horretje, had hij een neiging om voorbij te gaan en toen hij de klink van de deur al in zijn handen had, aarzelde hij nog. Maar hij wou niet laf zijn en zette door. „Volk” riep hij in het voorhuis.

„Kom er maar in,” kwam een stem uit de kamer.

Krijn's vrouw zat aan de tafel bij het venster en keek hem over haar bril heen aan. „Ik ben niet zo vlug ter been,” zei ze. „Daarom blijf ik maar zitten. Dat neem je me niet kwalijk, hè?”

„Nee, nee,” antwoordde Woeltje; hij wist niet wat hij verder zeggen moest. Haar vriendelijkheid en de glimlach op haar oud gelaat maakten 't hem nog moeilijker.

Zij praatte opgewekt. „Wie ben jij toch? Er komen niet veel jonge jongens bij een oud mens zoals ik. Ga zitten... ja, die stoel is goed. Zo... nu kan ik je zien. Hoe heet je?”

„Aart... Aart Wessels,” antwoordde Woeltje met benepen stem. Het zweet brak hem uit bij de gedachte aan wat hij aanstonds zeggen moest. Hij wou dat hij hier niet gekomen was.

„Aart... Aart?” Vrouw Klauwers zocht in haar memorie, maar zij kon hem niet thuis brengen.

„Van Pieter en Dina uit het Kreupeltje,” hielp Woeltje haar op weg.

„Oh... van Pieter en Dina!” Nu wist zij het. „Dan ben jij Woeltje dus, de scheepsjongen op de Sint Pieter bij de laatste reizen. Mijn man heeft het vaak over je gehad.”

Woeltje zat te zweten op zijn stoel. Nu wist ze dus dat hij op de Sint Pieter was geweest. Nu moest ze toch begrijpen dat haar man wat overkomen was, omdat hij, Woeltje, wel en Klauwers niet teruggekomen was. Waarom bleef ze zo opgewekt? Hoe moest hij haar vertellen dat haar man gestorven was?

Maar zij effende hem zelf de weg. „Je doet er goed aan, Aart, dat je me opzoekt nu je weer thuis bent van die zware reis. Ik wil zo graag iets weten hoe het met mijn man geweest is, ook in het laatst. Kun je me daar wat van vertellen?”

Woeltje hoorde haar met verbazing.

Zij wist het dus al! Hij hoefde het boze nieuws haar niet te brengen! En toch was zij zo vriendelijk en opgewekt. Hoe kon dat toch?

Hij legde de ring van Krijn en zijn geldbuideltje op tafel. „Dat moest ik u van hem geven.”

Zij nam het aan. Haar hand streelde de ring. Die was een geschenk van haar aan hem geweest, toen zij elkander nog pas kenden.

„Ik moest u ook van hem groeten,” zei Woeltje moeilijk. „Ik moest u zeggen dat hij... naar Jezus was gegaan.”

„Dat wist ik,” zei ze zacht. „Krijn was een Christen.”

„Hij was een beste man,” prees Woeltje. „Het was soms net of hij mijn vader was.”

„Hij mocht jou graag, al op de eerste reizen die jullie

samen maakten," wist vrouw Klauwers. „Vertel me eens hoe het gegaan is.”

Woeltje vertelde. Van de tegenslagen op de reis vertelde hij, van de overval en de gevangenschap. Over de ellende in het slavenkamp van San Thomé sprak hij maar weinig, doch het voortreffelijk verplegingswerk van Krijn tijdens de eerste epidemie mat hij breed uit. En toen hij het kreeg over Krijn's ziekte vertelde hij van zijn geduldig en blijmoedig dragen van het lijden en van zijn verlangen naar de heerlijkheid.

Vrouw Klauwers kon luisteren. Zij zat met de handen in haar schoot en het hoofd naar hem toegebogen. Soms knikte ze. Toen Woeltje het over Krijn's verlangen naar de hemel had, welden een paar tranen in haar ogen. Woeltje had verschrikkelijk tegen dit bezoek opgezien, maar het was bijna een vreugde haar te vertellen over Krijn.

Woeltje zat er nog toen de schemer in de kamer sloop en de kleine vlammen in de haard een rode gloed wierpen tegen de zwarte schoorsteenboezem en leven wekten in het gladgewreven hout der meubels.

„Kom je eens weer, Aart?" vroeg vrouw Klauwers toen hij opstond omdat thuis het eten wachtte.

Woeltje beloofde het.

Woeltje genoot van thuis. Weer in je eigen stad, weer onder je oude kameraden, en dan vrijaf te hebben! Geen klopper, die je voor dag en dauw uit bed haalde om naar de lijnbaan of de haringpakkerij te gaan; geen baas Hagha, die op je toekeek of je de haringen wel richtig vlijde in de ton, en geen ellendig rad waaraan je heel de lieve dag moest draaien. Ofschoon, Woeltje had dat werk op San Thomé met andere ogen leren zien. De lijnbaan en de paktuin waren paradijzen in vergelijking bij het slavenkamp. Dikwijls zat Woeltje aan de haven temidden van een kring van

jongens, die gretig luisterden naar zijn avonturen; soms ging hij hengelen in de poldervaarten, maar voor dat werk had hij te kort geduld. Liever voer hij met een staalever de haven uit om de haringnetten op te halen. Drie middagen per week zat hij op een laag bankje in de doopkapel der Westerkerk. Daar gaf Lucas Janszoon Wagenaar les in zeevaartkunde. Schipper Eriksz had Woeltje er heen geloofdst en na de eerste keer sloeg hij geen beurt meer over. Als jongste zat hij er tussen veel oudere schippers en piloten. Uren moest hij stilzitten en luisteren. Maar thans verveelde het hem niet, zoals voorheen bij meester Schrijver, en nu werd hij niet afgeleid, zelfs niet door de jongens, die krijgertje speelden om de banken in de kerk en hun bal soms lieten rollen tot tussen de banken van de doopkapel. Hij dronk de woorden van de leraar in en toen hij zijn verlegenheid had overwonnen, stelde hij vragen, die Wagenaar verrasten. „Hoe weet jij van die dingen?” vroeg hij. „Uit de Spiegel van de Zeevaart,” kon Woeltje antwoorden. Hij kende dat handboek voor de zeeman bijna uit zijn hoofd. Maar hier viel nog veel meer te leren. In de sterrenkunde onderwees Wagenaar zijn leerlingen en voor de kennis van de zeevaartwegen in het hoge Noorden en het verre Oosten had hij een nieuw boek geschreven ten vervolge op zijn Spiegel van de Zeevaart, het Trésor der Zeevaart. Dat was voor Woeltje nieuw. De middagen bij Wagenaar in de doopkapel waren het mooiste stuk van zijn verlof. Behalve de avonden. Dan was hij altijd thuis.

Fijn thuis! Hij speelde met de broers en zusjes ganzebord of domino; hij las graag in „Het Trésor der Zeevaart”, waarvan schipper Eriksz hem een exemplaar ter leen gegeven had.

Waarom was het thuis zo goed? Om de spelletjes? Maar die deden ze aan boord ook wel. Om het lezen? Op zee las hij ook. Wellicht omdat het vuur in de haard gezellig knap-

perde, of omdat de rode vlammetjes een zwakke weerschijn gaven tegen de glanzend gepoetste koperen haardplaat, omdat de ketel siste?

Het was wat anders. Moeder was het! Haar vriendelijk gelaat, haar zachte ogen en haar opgewekte stem maakten het thuis zo goed. De warme liefde, die van haar uitstraalde, schiep een stille vreugde. Dit was het, waarnaar zijn onrustig hart verlangd had, toen ze in de stilte van de Linie dreven en in de bange tijd van het slavenkamp op San Thomé. „Ik hoop dat hier nooit een eind aan komt,” dacht Woeltje als hij 's avonds thuis zat in de eerste dagen na zijn thuiskomst. En zijn moeder en hij wisselden een knip-oogje, waar de anderen niets van merkten, maar dat Woeltje gelukkig maakte.

Doch toen hij enkele weken later op het havenhoofd stond en een Oostlandvaarder uit zag zeilen, kreeg hij een onbehaaglijk gevoel. Die lui aan boord daar voeren uit en hij bleef thuis. Zij gingen zwerven en hij zat aan de wal. Was hij jaloers? Hij wou het zich niet bekennen. Het was toch goed thuis. Best, heerlijk was het er. Hij had er twee jaar naar verlangd weer thuis te zijn. En was hij het nu na veertien dagen zat? Neen, neen! Woeltje keerde zich om. Hij wou niet meer naar die Oostlandvaarder zien. Hij ging naar huis en zat met het „Trésor der Zeevaart” in zijn hand, terwijl Moeder het spinnewiel liet snorren. Oost West, thuis best!

Het was April; het liep naar Mei. Voorjaar werd het. De groeikracht perste uit de grond. Het fletse wintergras der weiden werd mals en helder groen. De bomen trokken in het blad. De struiken gingen met rode en gele bloempjes pronken. Tulpen bloeiden in de velden. Lammeren dartelden in de wei en jonge geitjes buitelden over hun moeders heen. Woeltje's vader voer met zijn buis de haven uit om de eerste haring uit de Schotse wateren te halen. Zijn meeste

makers voeren met de buizen uit. En met de lessen in de doopkapel was het afgelopen, omdat het meeste scheepsvolk nu naar zee was. Toen was voor Woeltje het mooie van het nietsdoen af. Hij werd kribbig; eens viel hij grof tegen zijn Moeder uit.

„Bevalt het je thuis niet, Aart?” vroeg zij hem.

„Ja, jawel,” antwoordde Aart met een kleur van schaamte, „maar...”

Zij was niet boos. „Ik begrijp het wel”, zei ze, „je moet wat te doen hebben. Geen mens houdt het uit om leeg te lopen. Je moest maar zien dat je weer een steedje kreeg. Ik geloof dat Bertus Loots de volgende week een reis naar Engeland maakt. Misschien kun je bij hem varen.”

Woeltje ging er op af en Loots dacht dat hij nog wel een mannetje als Woeltje gebruiken kon. Met een paar dagen zou hij wel laten weten of hij monsteren kon.

Doch vóór Woeltje monsterde bij Loots, verscheen schipper Eriksz in het huisje van Wessels in het Kreupeltje.

„Ik wou je jongen mee hebben op mijn nieuwe reis,” zei hij tot Woeltje’s moeder.

„Waarheen zal dat wezen?” vroeg zij.

„Dat weet je zoon wel!”

Woeltje keek de schipper met grote ogen aan. Hij wist het niet.

„Kom... kom... 't Heeft me heel wat moeite gekost maar ik heb het klaar gekregen met de heren.”

Woeltje’s ogen schitterden. „Naar Guinee?”

Eriksz knikte, maar vrouw Wessels werd onrustig „Guinee, is dat niet...?”

„De Goudkust, waar wij vandaan gekomen zijn,” antwoordde schipper Eriksz.

Zij schrok. „Willen jullie daar weer heen? Heb je er nu nog niet genoeg ellende doorgemaakt? Aart gaat *niet*, hoor.”

„Je dobbert niet altijd drie maanden bij de Linie rond,” stelde de schipper haar gerust. „En een ezel stoot zich in 't gemeen niet tweemaal aan dezelfde steen. Ik krijg een schip mee, zo zwaar bewapend dat geen kaper er een kans tegen heeft, en we hopen ditmaal goede wacht te houden.”

„Aart gaat met Loots naar Engeland,” zei zijn moeder. „Hij kàn niet bij u monsteren.”

Maar ook dit ging niet op. „Ik heb nog niet gemonsterd, Moeder,” riep Woeltje uit. „Ik ben nog vrij. En ik wil graag met schipper Eriksz mee.”

„Maar jongen, denk je dan niet om mij?” vroeg zij verwijtend.

Woeltje werd rood. Hij hield veel van zijn moeder. Niet gaarne deed hij haar verdriet.

Schipper Eriksz wou niets doordrijven. „Ik kom nog wel eens praten,” zei hij opstaande.

Toen Eriksz weg was heerste er een zeer gedrukte stemming in het huisje aan het Kreupeltje. Onder het avondeten werd er bijna niet gesproken en daarna zat vrouw Wessels te breien met een gelaat zo stroef alsof er nooit meer een glimlach op verschijnen zou.

Woeltje zat in een hoek met een boek op zijn knieën, maar hij las niet. Strak staarde hij naar de muur.

De kinderen keken bevreemd naar Moeder. Ze vroegen wat, maar kregen geen antwoord. Ze vroegen Woeltje of hij een spelletje domino met hen wou spelen, zoals hij dikwijls deed, maar ditmaal weigerde hij bot.

Woeltje had het land, omdat zijn moeder hem dwars zat. Hij mocht ook niks.

De stroefheid van Moeder en de oudste broer bedierf de hele sfeer. De kleintjes speelden nu met z'n drieën domino, maar het vlotte niet. Op een gegeven ogenblik haalde Trui met een nijdige beweging haar hand door het spel. „Wat is het hier verschrikkelijk gezellig!” riep ze uit.

Woeltje gooide zijn boek kwaad in een hoek.

„Welja,” zei Moeder toen, „gooi maar kapot dat dure boek. Je denkt zeker dat het geld mij op de rug groeit.”

Woeltje vloekte en de kleintjes huilden.

Toen kon Woeltje het niet langer harden. „Ik loop er uit!” riep hij en met grote stappen liep hij door de kamer.

Op dat ogenblik had hij spijt, want hij zag twee tranen langs zijn moeders wangen rollen. Maar hij keerde niet terug. Ruw rukte hij de deur open en met geweld trok hij die achter zich in het slot. Hij liep het Kreupeltje uit en doolde door de stad. Terwijl hij doelloos rondliep kwam de twijfel bij hem boven. Hij kon toch wel op Engeland en Oostland varen gaan. Dan was hij evengoed op zee, maar om de zoveel weken thuis. Maar dan had hij niet het avontuur van zwerven op zeer verre zeeën en van het gaan naar onbekende landen. Ach, hij had immers ondervonden dat zulke reizen heel wat anders kunnen opleveren dan spannende avonturen en ontdekkingen. Brazilië had hem gelokt, maar hij was er nooit gekomen. En inplaats van vreemde landen te bezoeken had hij een slavenlot gehad op San Thomé. Op een nieuwe reis zou hij weer gegrepen kunnen worden door piraten en het zou een groot wonder zijn als hij dan nog eens levend uit hun handen kwam. Het lot der dertig makkers, voor wie hij houten kruisen had gemaakt, zou dan het zijne zijn. Moeder had wel het beste met hem voor, nu zij hem tegenhield... Maar schipper Eriksz dan? Die had vrouw en kinderen en hij ging toch weer naar Guinee. Hij was daarvoor niet eens gevraagd of er toe aangespoord. Als hij gezwegen had van hetgeen hij aan de Goudkust had gezien, had hij van zijn reders een schip gekregen om op Oostland te varen of op Frankrijk. Maar Eriksz had het wel verteld en daarbij gezegd dat daar een Hollands, een Enkhuizer schip heen moest, dat hij er heen wilde om goud en elpenbeen te halen. Het had hem moeite

gekost om er de heren warm voor te krijgen, vertelde hij. Zij hadden dus eerst niet gewild, en hij had hen moeten overreden door te vertellen wat er aan zo'n reis te verdienen was en dat de Semeynen het niet op zich mochten laten zitten dat een andere stad: Hoorn of Vere of Middelburg of Amsterdam Enkhuizen voor was. En eindelijk hadden de heren ja gezegd. Eriksz was een kerel met merg in de knoken en durf in het lijf, en hij, Woeltje, een moederskindje was hij, die aan de leiband liep. Verdraaid, hij was geen kind meer. Hij liet zich niet aan het lijntje houden. Hij ging naar Eriksz om te monsteren...

Maar toen hij dicht bij Eriksz' woning kwam, liep hij langzamer. Dat was toch niet in orde om dit achter Moeders rug te doen. Hij dacht er aan hoe groot haar blijdschap was toen hij thuiskwam, en aan wat zij hem verteld had over haar angst en onrust toen de Sint Pieter over tijd was. Zij had zo'n groot verdriet gehad, omdat zij vreesde dat ze haar oudste jongen had verloren. En nu zou Moeder weer in onrust zijn. Nu zou zij weer maanden, misschien jaren achtereen niet weten of hij leefde of dood was. In altijd-durende onzekerheid zou zij verkeren. Woeltje voelde nu, wat hij tevoren nooit beseft had, dat een vrouw, die thuis blijft, veel meer door angst en onrust wordt geplaagd dan haar man of zoon, die de gevaren zelf beleven. Als hij weer gaan zou naar dezelfde streek, waar hij door de piraten was gegrepen en als slaaf gemarteld, waar hij honger geleden had, ziek was geweest en dertig van zijn makkers waren gestorven, en waar hij alle ellende van windstilte en tropenstormen had doorleefd, dan zou zijn moeder al de tijd gekweld worden door de angst dat hem dit alles weer zou overkomen. Mocht hij dat van haar vergen? Moest hij om haar zijn eigen wens er niet aan geven en zich althans de eerste jaren beperken tot reisjes naar Engeland en Oostland? Voor zijn moeder moet een jongen toch wat over hebben?

Toen hij thuis kwam, waren de kinderen naar bed. Moeder zat alleen bij de tafel. Haar handen lagen werkeloos op het breiwerk in haar schoot. Je kon zien dat ze geschreid had. Dat is mijn schuld, wist Woeltje. Hij viel haar om de hals. „Moeder, ik ga niet!” riep hij uit. „Ik ga niet, hoor. Ik monster bij Bertus Loots. Huil nu maar niet meer.”

Doch dit scheen haar verdriet nog heftiger te maken. Zij hilde erg en Woeltje stond er verlegen bij. Een jongen raakt verlegen als zijn moeder huilt; hij heeft verschrikkelijk het land, wanneer ze huilt om hem.

„Niet doen, Aart,” zei ze, terwijl ze trachtte haar aandoening te onderdrukken. „Niet doen; je moet niet thuis blijven om mij.”

Hierbij ging het Woeltje duizelen. Nu weer niet? En straks wou Moeder het. En omdat zij het zo graag wilde, had hij zijn verlangen prijs gegeven. Hoe had hij het nu? „Moet ik dan gaan van u?” vroeg hij verbaasd.

„Moeten, moeten?...” lachte zij droevig door haar tranen heen. „Vrouwen is raar goed, hè jongen, daar krijg je geen hoogte van.”

Dit laatste moest Woeltje beamen. Hij begreep hier niets van.

Moeder droogde haar tranen. Ze zat nu weer rechtop en haar gelaat had niet meer het stroeve masker van daarstraks. Dit was zijn moeder weer. „Ik was zwak straks,” zei ze. „Ik dacht meer aan mezelf dan aan jou. Ik stond jou in de weg. Dat mag een moeder niet.”

Woeltje keek haar verwonderd aan. Hij begreep het nog niet. „Maar zult u dan niet ongerust zijn?” vroeg hij.

„Misschien wel. Maar dat is niet goed van mij. Dan wil ik al te veel over jou waken, terwijl alleen God je bewaken kan, ginds even goed als hier.”

Nu mocht Woeltje gaan. Hij mocht precies doen wat hij wilde. Maar hij was niet blij met die vrijheid. Veel

minder dan straks, toen zij verbood en hilde, wilde hij haar nu een ongenoegen doen. „Het is toch naar voor u,” zei hij. „Ik doe het niet. Ik ga naar Loots om hem te vragen of ik bij hem monsteren kan.”

„Niet doen, Aart,” zei z'n moeder. „Niet doen. Ga jij naar schipper Eriksz en zeg hem dat je meegaat.”

Woeltje wist nog niet wat hij er aan had. „Moet ik dan toch met hem mee?” vroeg hij.

„*Moeten* niet,” antwoordde zij, „maar er is wel een roeping. Dominee heeft onlangs gepreekt over „Vervult de aarde”. Hij zei dat wij, Nederlanders, aan dat gebod voldoen door alle zeeën te bevaren en onbekende landen te ontdekken. Als jij daaraan mee zou willen doen, mag ik je niet terughouden; dan hoorde ik je eigenlijk daartoe aan te sporen. Ga jij maar naar schipper Eriksz, Aart, en zeg dat alles in orde is en dat ik niet goed deed, toen ik je vanavond tegenhield.”

„Dat laatste zeg ik vast niet!” riep Woeltje uit. Hij vloog zijn moeder om de hals en gaf haar dikke zoenen. „U bent een beste, beste moeder.”

Zij lachte en pinkte de laatste traan weg. „Jij bent mijn beste jongen, hoor! Mijn fikse zeeman. Ik ben trots op jou. En nu vooruit, naar Eriksz. Vóór de nacht moet die nog weten dat hij op je rekenen kan.”

Toen ging Woeltje die avond voor de tweede maal de deur uit. Maar nu was zijn hart licht. Want Moeder was vrolijk. Hij mocht gaan en hij kreeg haar zegen mee.

Eriksz was niet verwonderd toen Woeltje met zijn boodschap kwam. „Dit wist ik wel,” zei hij. „Jouw moeder is een beste moeder.”

Hij nam hem mee naar de kamer, waar zijn vrouw zat te breien, en haalde uit de linnenkast een boek. De monsterrol. Daar schreef hij Aart Wessels in, en nadat hij dat gedaan had, schoof hij de rol aan Woeltje toe, opdat die tekenen zou.

Voor hij schreef las Woeltje en onder dat lezen sperden zijn ogen zich wijd open van verrassing. Zag hij dat goed? „Wat... wat hebt u achter mijn naam geschreven?” vroeg hij.

„Stuurmansleerling,” zei de schipper. „Jonker word je. Als scheepsmaat kom jij niet meer mee.”

Woeltje wist niet wat hij zeggen moest. Hij stuurmansleerling? Jonker? Hij straks op de kampanje op deze grote reis? Sprakeloos zat hij op zijn stoel.

Eriksz had schik in zijn verrassing. „Voor een galapak van rood fluweel met gouddraad en een hoed met haneveren, die jij moet dragen als we de koning van de Goudkust gaan bezoeken, zorgt meneer Semeyns.”

Woeltje kon nog steeds geen woord uitbrengen. Het wonder werd al groter.

„En van Lucas Wagenaar krijg je een exemplaar van zijn Trésor cadeau, omdat je van 't voorjaar zijn beste leerling bent geweest,” onthulde Eriksz verder.

Nu was Woeltje helemaal verwezen. Hij greep naar zijn hoofd, omdat hij duizelde.

Eriksz lachte om die verbouwereerdheid en vrouw Eriksz lachte mee. Zij probeerden niet hem aan het praten te krijgen. Het was zo meer dan goed. De schipper stond op en reikte hem de hand. „Dag, jonker Aart! Welterusten, en doe de beste groeten aan je moeder van mij en van mijn vrouw.”

„Ja, schipper, ik... ik... ik dank u wel, schipper, dag schipper...” Hij stamelde maar wat.

Eriksz ging hem voor door de lange gang van rode estriken. Het flakkerend schijnsel van een kaars deed de koolteer van de wanden glimmen en scheen op de rand van blauwe tegeltjes en op de witte kalk daarboven.

„Welterusten, Aart!” zei Eriksz nog eens bij de deur. Doch Aart vergat te groeten. De donkere Havendijk

stormde hij op. Bijna was hij tegen een vrouwtje aangerend, maar gelukkig liep dat ditmaal beter af dan vroeger – wanneer ook weer? schoot door zijn hersens – want een botsing met de forse Aart zou anders aangekomen zijn dan een duw van het kleine Woeltje ruim drie jaar geleden.

„Moeder, ik ben jonker! Ik vaar als stuurmansleerling!” riep hij jubelend de kamer in. En hij vloog zijn moeder om de hals.

SCHEEPSTERMEN EN UITHEEMSE WOORDEN

- afdiepen – diepte peilen.
- afslechten – kalmer worden van de zee.
- afvallen – met ruimer wind zeilen.
- anker hieuwen – het anker ophalen.
- astrolabium – instrumenten voor breedtemeting, evenals Jacobs ladder voorloper van sextant.
- bak – langwerpige houten bak, waaruit de matrozen de warme spijs oplepelen; ook: groep matrozen, die aan één bak eten.
- bakboord – linkerzijde van het schip, van achteren naar voren gezien.
- behoud – de vordering van het schip.
- bezaan – klein zeil op het achterschip, dat, meer dan voor de voortbeweging, gebruikt werd om het schip te sturen, tot hulp van het smalle roer.
- boegspriet – liggende mast, vóór het schip uitstekend.
- bolder – paaltje om de touwen aan te bevestigen.
- bonnetten – mooiweerlappen, zeilen, die bij zwakke wind boven het normale tuig werden uitgehangen (men reefde in het laatst der 16de en het begin der 17de eeuw de zeilen nog niet).
- bootzman – onderofficier.
- bramzeil – topzeil, heel boven in de mast.
- brassen – de zeilen richten naar de wind.
- breedte – afstand van de evenaar (NB Noorderbreedte, ZB Zuiderbreedte).
- Breeveertien – letterlijk: een zandbank voor de Nederlandse kust: de – opgaan: zee kiezen.
- buis – vissersvaartuig voor de haringvangst, voorloper van de logger.
- buisjesdag – dag van de uitvaart der haringbuizen, werd feestelijk gevierd.
- buizer – opspattend zeewater, ontstaan door de botsing van schip en golf.

- caeck – tropische storm, die snel opsteekt en even snel weer luwt. Ook: travade.
- chirurgijn
fluit – heelmeester.
- koopvaarder (de eerste werd in het laatst der 16de eeuw te Hoorn gebouwd).
- Fransvaart – vaart op de Franse havens.
- gangspil – staand windas.
- gebakst – baksen, naar buiten draaien van kanonnen, gereed tot vuren.
- goteling – gietijzeren scheepskanon (middelzwaar geschut).
- Gotland – Zweeds eiland in de Oostzee.
- Haf – strandmeer.
- haringbuis – zie buis.
- hoogtemeting – plaatsbepaling met behulp van zon of sterren.
- hozen – kousen.
- Jacobsstaf – instrument voor breedtemeting, in 1574 uitgevonden door Johan van Palm. Vooral op slingerend schip en bij lage zonnestand gemakkelijk te hanteren.
- kampanje – het hoge opperdek op het achterschip, vanwaar de navigatie en het gevecht geleid werd.
- kartouw – bronzen scheepskanon (grof geschut).
- karveel – koopvaardijchip uit de 15de en 16de eeuw.
- keep houden – stand houden.
- kof – kofschip, een type van een koopvaarder.
- kolderstok – helmstok op een groter schip (het stuurrad is van later datum).
- komaliewant – eetgerei aan boord.
- kombuis – scheepskeuken.
- konstabel – kanonnier.
- kraak – groot koopvaardijchip, bij de Portugezen in de vaart.
- kuildek – het lage middendeel van het scheepsdek.
- leeskaart – beschrijvende kaart.
- lengte – afstand van de nulmeridiaan (Greenwich), OL–Oosterlengte, WL–Westerlengte.
- lens – leeg, er komt geen water meer.
- lichtopstand – vuurtorentje.
- linker- en rechter-
wang – linker- en rechterzijde van het schip.
- log – instrument voor het meten van de snelheid.
- Ommelandvaarders – schippers op de Oostzee, die „om het land” (om Jutland heen) voeren.
- Oost(land)vaart – vaart op de Oostzee.

- orgie – uitspatting.
- overall – het sein tot opstaan van allen, overall uit de kooien komen, dus niet alleen de groep die op wacht moet.
- overheid – de schipper met zijn officieren.
- paard – het touwwerk onder de ra, waarop de matrozen staan bij het werken aan de zeilen.
- Pampus liggen (voor) – niet verder kunnen nl. over de ondiepte van Pampus, vaak overdrachtelijk gebruikt in de zin van uitgeput zijn.
- patrijspoort – raampje in de scheepswand.
- plecht – het allervoerste deel van het dek.
- ra – dwarse mast.
- razeil – zeil aan de ra bevestigd.
- reling – verschansing.
- rolpaard – verplaatsbaar affuit van scheepsgeschut.
- samovar – Russische thee ketel.
- schoot – touw, waarmee het zeil van onderen wordt vastgehouden.
- Scylla en Charybdis – Scylla gevaarlijke klip bij Messina, tegenover de draaikolk Charybdis, overdrachtelijk: in een moeilijke situatie verkeren.
- slenken – geulen.
- smak – binnenschip, veel gebruikt voor de beurtvaart op de Zuiderzee.
- spiegel – de achterwand van het schip.
- Spiegel van de Zee-vaart – beroemd zeevaartkundig werk van Lucas Jansz. Wagenaar. Met het Trésor der Zeevaart in de 17de eeuw het voornaamste handboek van de zeevaart.
- splitsen en knopen – touwbewerkingen.
- spuigaten – de gaten in het boord ter hoogte van het dek, waardoor het overslaande water wordt gespuid.
- staalever – Zuiderzeevissersvaartuig uit 16de en 17de eeuw. Voorloper van de botter.
- stag – verbidingsstang tussen twee masten.
- stagzeilen – driehoekige zeilen, die tussen de masten langs een stag gehesen worden (hulpzeilen op een raschip).
- steng – bovenste deel van de mast.
- stoop – oude vochtmaat, $2\frac{1}{2}$ l.
- stuurboord – rechterzijde van het schip, van achteren naar voor gezien. In oude tijden bevond zich het roer aan de rechterzijde van het schip.

travade	- tropische storm (zie caeck).
tussendek	- overdekte ruimte boven de ruimen. Op de Oostindië-vaarders was het scheepsvolk in het tussendek gehuisvest.
vaam	- vadem, lengtemaat, 1.80 m.
vallen	- touwen, waarmee de zeilen van boven worden vastgehouden.
victalie	- eigenlijk: victualiën, mondvoorraad.
vitten	- opslag-, soms ook woonplaatsen der Omme-landvaarders in de Oostzeehavens.
vlet	- roeiboot.
voorkasteel	- hoge opbouw vóór op het schip. Naam van kasteel ontleend aan middeleeuwse scheepstypen, die voor en achter kastelen, een soort van gevechtstorens, hadden.
vooronder	- vertrek vóór onder in het schip, op vele schepen verblijf van de bemanning.
voorsteng	- bovendeel der voorste mast.
waarloos doek	- reservezeilen.
wind: aan de wind	- zo scherp mogelijk bij de wind zeilen. Voor de langs getuigde schepen is dit ongeveer vier streken minder dan recht tegen de wind; voor de vierkant getuigde schepen ongeveer zes streken. Wil men scherper gaan zeilen dan houdt men geen wind en gaan de zeilen killen (d.i. klapperen).
zeilen	- tegen de wind zeilen in deze zin dat de wind voorlijker dan dwars inkomt.
bij de wind zeilen	- zwenken met de kop in de wind.
door de wind gaan	- zwenken met de kop in de wind.

INHOUD

I	Woeltje kan het op school niet harden	5
II	In de paktuin, in de lijnbaan en een slippertje daartussen	15
III	Schipper Eriksz is een fijne schipper	33
IV	Pokken en mazelen van een jeugdig zeeman	40
V	Woeltje maakt bestek	62
VI	De grote reis begint	71
VII	De hoenders en de varkens van kok Krijn	84
VIII	Dorst en honger bij de Linie	96
IX	Op het eiland van de Prins	111
X	De overval.	122
XI	In het slavenkamp van San Thomé	131
XII	Afscheid van een vriend	144
XIII	De vlucht	151
XIV	De scheepsmaat wordt boerin	162
XV	Aan de Goudkust	176
XVI	Een caeck onder de Afrikaanse kust	199
XVII	Acht mensen in een wrakke schuit	209
XVIII	Weer thuis!	218

„Ik hoor de branding,” riep een der mannen (zie blz. 175)

Met slappe zeilen dreef de Sint Pieter bij de Linie om (zie blz. 96)